OLIVIER BLEYS

Semper Augustus

TYTO ALBA

OLIVIER BLEYS

Semper Augustus

TYTO ALBA

OLIVIER BLEYS

Semper Augustus

ROMANAS

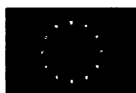
Iš prancūzų kalbos vertė
Asta Toleikytė

VILNIUS 2009

UDK 840-3
Bl-43

Olivier BLEYS
SEMPER AUGUSTUS
Gallimard, 2007

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą.

Švietimo ir kultūros GD

Programa „Kultūra"

ISBN 978-9986-16-723-5

Mamai

Iš Pernambuko uosto Sent Bazilijoje,
1641 metų sausio 2 diena

Brangusis dėde Žeri,

mažai turiu vilties, kad šios eilutės išliks, kai manęs nebebus. Dvokiančiose Brazilijos žemėse neliko nieko vertinga: duona perdžiūvusi, vynas prarūgęs, knygos visai nudriskusios, ir nelabai yra kam jų susiūti. Mūsų tėvas Kornelis pyksta, kad aš neapdairiai švaistau rašalą ir popierių visokiems prasimanymams, esą to gero ir taip trūksta raštininkui, tvarkančiam visas sąskaitas. Turiu pasakyti, kad tas Provincijų rašalas yra brangus kaip cukrus, kuriuo prekiaujame. Taigi įmaišiau į aliejų truputį suodžių ir išsipešiau iš tos bjaurios papūgos keletą juokingų plunksnų, kurios tikrai nėra tokios patogios kaip mūsiškės.

Šiame krašte išties sunku rašyti: tiesą sakant, čia negali nei galvoti, nei ką nors kita veikti. Kur pažvelgsi – vien tik žydintys laukai. Nenuostabu, kad žmonės nuolat juose pasiklysta.

Nuo pat ryto kepina saulė. Mudu su seseria Pètra negailėdami liejam vandenį namuose ant grindų. Kornelis mums draudžia net prasižioti apie moteris, o ką jau kalbėti apie atvirą žiūrėjimą į grakščias jų kūno linijas. Mums taip pat uždrausta atsisegti apykaklę ir net liestis prie jos sagos. Jis mano, kad mūsų rangui paprastų žmonių akivaiz-

doje pridera dėvėti gofruotas apykakles. Varge! Kam gi šiame kaime smėlėtomis gatvelėmis dar rūpi tas rangas?

Tėvas man patikėjo prižiūrėti cukraus plantaciją, kad per du muškietos šūvius niekas nedrįstų nė prisiartinti. Iš tiesų tai nėra taip jau būtina: pakanka prižvelgti cukranendrių gabenimą į malūną ir prigrasinti vergus, kad jei kas nutiksią, jie sumokėsią už jas savo galva. Aš negaišdamas nuėjau į plantaciją, kurioje verdantis darbas man atrodė pasibjaurėtinas, o vergų prižiūrėtojas – tikras storžievis. Ir ką aš veikiu šiame krašte?

Mano paguoda – sodas už mūsų namo. Jame auga gėlės, bet jų pavadinimai man visai nerūpi. O nepakartojamo skonio vaisius raškyk nors tiesiai į burną! Gamta čia krečia tokius fantastiškus stebuklus, kokių visoje Olandijoje niekas nėra regėjęs. Gelbėdamasis nuo nuobodulio, ėmiausi sodininko amato: ištyrinėjau viską, kas tik auga žemėje. Po palme pasodinau tulpės svogūną, norėdamas pažiūrėti, kas iš jo užaugs, jei išvis užaugs. Tai buvo Semper Augustus *tulpės svogūnas. Ak, kad tu žinotum, kaip ištįso tėvo veidas jį suradus! Šiaip ar taip, toji žemė čia labai keista, ir tulpė neišleido nė menkiausio daigelio. O iš svogūno liko tik supuvęs gumbelis. Tai išvydęs apsiverkiau.*

Jasperas Van Deruikas

PIRMASIS SEZONAS

1635 metų gegužės 12 diena.

Tą vidurdienį garbingasis Kornelis Van Deruikas uždarė krautuvę anksčiau nei įprastai. Smėlio laikrodyje biro paskutinės vidurdienio smiltelės, kai prie durų stovintis pirklys timptelėjo varpelio virvutę ir triskart pabeldė į duris – ženklas visiems dingti. „Lauk!“ – riktelėjo jis stoviniuojantiems prie durų. Pamažėle išgrūdo šurmuliuojančius pirkėjus laukan, o su jais drauge ir nustebusią senutę pardavėją. Paskui Kornelis pasuko spynoje raktą ir perėjo gatvę, kur jo lūkuriavo nedidelis būrelis žmonių.

– Ar čia jūs, mano vaikai? Prakeikta saulė... – tarė pirklys, prisidengdamas ranka apžlibusias akis.

Visi keturi pasisakė, kas esą. Tėvas apdalijo visus bučiniais, tik dukterys purtėsi šeriuoto jo skruosto.

– Puiku. Metas keliauti! Nebėr ko mindžikuoti!

Kornelis tėviškai suėmė Petrą už parankės, ir būrelis leidosi į kelią. Už jųdviejų žengė Harieta, šokinėdama per įsivaizduojamos „klasės“ langelius, pāskui ją – Jasperas su Vilhemu, du vienas į kitą labai panašūs broliai, vilkį beveik tokiais pat drabužiais, – galėjai pamanyti, kad dvyniai. Ištaikęs tinkamą akimirką, vyresnysis sūnus nutarė pasirodyti drąsuolis ir ryžosi paklausti:

– Tėve, jums liepus, mes visi keturi atvykome su jumis susitikti. Malonėkite pasakyti, kokia šio susitikimo priežastis?

Kornelis žingsniavo ištiesęs lazdą į priekį, lyg visiems rodytų, kuria kryptimi reikia eiti.

– Kur mes einam? – nuolat klausinėjo Harieta, timpčiodama tėvui rankovę.

– Pas notarą, dukra, paspartinkime žingsnį, kad jam netektų mūsų laukti!

– Notarą... O kas tas notaras?

Visa nušvitusi, Petra ėmė mokyti seserį, lyg per pamoką kilstelėjusi smilių:

– Notaras, Harieta, rūpinasi, kad turtingieji gerai gyventų.

– Vis dėlto „lengviau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį nei turtuoliui patekti į Dievo karalystę"*, – atrėmė Vilhemas, cituodamas Šventąjį Raštą.

– Žmonės kalba, kad mūsų kunigai Bibliją skaito atmestinai.

Kornelis pritariamai linktelėjo galva, o Jasperas pratrūko kvatoti. Gatve krutantys praeiviai – pilvoti vyrai gofruotomis apykaklėmis ir pamaldžiai nudūrusios akis moterys su maldaknygėmis rankose – atrodė pasipiktinę šiais prastai išauklėtais vaikais ir jų niekam tikusiu tėvu.

Notaras buvo įsikūręs greta Bakenesero bažnyčios, visai prie pat vėjuoto Sparnos upės kranto. Kornelis buvo toks apsukrus, kad jo šeimyna netrukus atsidūrė susibūrusios minios priešaky: kiaušinių ar silkių pardavėjai, atvykę aptarti savo reikalų su notaru, smarkiai piktinosi, kad Kornelis užlindo jiems prieš nosį.

– Nieko baisaus, jie gali pakentėti! – sugriaudėjo notaras Mosteras, atverdamas sunkias savo kabineto duris.

---

* Šventasis Raštas, Evangelija pagal Morkų 10, 25. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

Vidun plūstelėjęs ir po visus kampus pasklidęs triukšmas niekaip nederėjo su subtiliu raštų braižu ir plonesne už pergamentą veršiuko oda – to gero pas notarą tikrai netrūko. Šūsnys ant kėdžių ir stalų, krūvos didžiulių spintų lentynose, dalis sulankstyta ir užantspauduota vašku, dalis šoko valsą su liepsnomis židiny – visur buvo apstu popierių ir sąsiuvinių, išmargintų nesuskaičiuojama galybe raidžių, kurios užmetus akį atrodė kaip žvynų apsiaustas. Prie nedidelių raštais nukrautų staliukų sėdėjo raštininkai šilkiniais rankogaliais, laibais pirštais spausdami plunksną, o kita ranka maigydami duonos minkštimo gumulėlį.

Vaikai vaikštinėjo po kabinetą išpūtę akis lyg laukinukai, ką tik atvežti į civilizuotą kraštą. Vienas daiktas ypač prikaustė jų dėmesį – prie šlifuoto medžio stovo pritvirtinti du gaubliai: vienas geografinis, o kitas – astronominis. Jasperas su Harieta pasuko gaublį, norėdami surasti savo gimtinę, tačiau rado tik apytikrius savo šalies kontūrus, mat laikui bėgant jie keitėsi dėl karų su Ispanija ir ne mažiau žiauraus mūšio prie jūros. Daugiau juodu nelabai ką teišmanė apie tą žemyną. Vandenyno pakrantės, pavaizduotos gaublyje, o galbūt ir tikroji jų vieta kažkur pasaulyje vaikams buvo nė motais.

Jūros kriauklės formos taurėse buvo atnešta vyno, pagardinto cukrumi ir gvazdikėliais. Petros skruostai įgavo pavytusios kamelijos atspalvį. Jasperas prisipažino retokai išgeriąs ir tai įrodė smarkiai užsikosėjęs. O Vilhemas priešingai – ištuštino savo taurę ligi dugno taip, lyg joje būtų buvęs vanduo. Išalkę broliai akimirksniu nušlavė padėklus su vafliais ir marcipanais. Galiausiai visi sukrito į fotelius, o Kornelis ėmė dairytis kokios komodos atsiremti, mat jam esą geriau stovėti. Tėvas gurkštelėjo vyno, nusausino lūpų kampučius servetėle ir prabilo:

– Mano vaikai... – pradėjo jis, žvelgdamas į juos meiliu žvilgs-

niu. – Nuo tos dienos, kai piktasis Prancūzijos princas ėmė persekioti mūsų šeimą, mes patyrėme daug negandų. Visas mūsų šeimos turtas liko toje šalyje, o mūsų protėviai, trokšdami gyventi laisvai, iškeliavo svetur, bet jų laukė ne išsvajota laisvė, o nepriteklius. Dezornjerų, kurie vėliau tapo Van Deruikais, šeimos auksas aplaistytas ašaromis. Jos nebuvo veltui, tačiau tai priminė tą sielvartą, kurį patyrė artimieji ir jūsų motina, mirusi iš sielvarto, kai mums teko palikti gimtuosius namus.

Vos prisiminus šią šeimos tragediją, visų širdyse užsitraukusios žaizdos vėl atsivėrė. Dukterys paplūdo ašaromis, o sūnūs sugniaužė kumščius. Nenorėdamas per daug aitrinti senų žaizdų, Kornelis tęsė:

– Laikas bėgo, tačiau sėkmė į mūsų šeimą atsigręžti neskubėjo. Vargiai stogą virš galvos turėjom: dėdė nupirko seną palaikį namą, kuriame ir prisiglaudėme. Mūsų turtas buvo iššvaistytas ir menkai teapdraustas. Reikalus tvarkiau neapgalvotai ir taip praradau didžiąją dalį pelno, kurį pasisavino tie niekšai, išmesdami mane iš žaidimo ir nuvertindami mano partnerystę. Visa, ko ėmiausi: audinių, aliejų, likerių, – niekas nesisekė ir nedžiugino. „Vienam avies vilna, kitam kiaulės oda“, – sako žmonės, ir tai gryniausia teisybė. Toks yra pasaulio tvarkos dėsnis, tik gaila, kad per vėlai tai supratau. Duok Dieve, kad jūs jį perprastumėte dar jaunystėje! Deja, jūsų dalia nėra pati geriausia. Belieka kaltinti likimą, kad jis atvedė jus į šį pasaulį, mano vaikai...

Visi keturi buvo bepradedą prieštarauti, tačiau vienu rankos mostelėjimu Kornelis juos nutildė. Sulaukus jo metų, toks mostas notarui atrodė sektinas pavyzdys.

– Jūs turite kantriai nešti tą sunkią naštą, kurią jums užkrauna mūsų garsi pavardė ir su ja nesiderinąs kuklus gyvenimas. Verčiau jau būtų priešingai šiame pirklių krašte! Visi mūsų regentai,

vaikštinėjantys su palyda ir dardantys karietose, yra ne kas kita, o malūnininkų ir skalbėjų sūnūs. Jų prastą kilmę ir visa kita išduoda jų kalba. Ir jie, ko gero, yra turtingesni už jus. Jūs beveik nieko neturite ir niekuo negalite pasigirti, nebent tik išsimokslinimu ir išmintimi. Kiek mergelių moka rašyti ir skaičiuoti kaip jūs, mano meiliosios dukrelės? Kiek bernelių moka kalbėti graikiškai ir groti liutnia kaip jūs, mano garbingieji sūnūs? Niekas tenedrįsta sakyti, kad šios žinios yra bevertės. Tik jos skiria žmogų nuo gyvulio ir yra bilietas į sėkmę, nereikalaujantis viešai ištarti savo pavardės.

Kornelio kalba buvo ilga. Turbūt per visą savo gyvenimą šis nekalbus žmogus nebuvo ištaręs tiek daug žodžių. Daugybę kartų raštininkui, laikančiam rankose butelį, buvo atkištos taurės, o pro langą įkeliamas virvėmis apraizgytas padėklas su vynu ir dar garuojančiais vafliais. Vieną akimirką pirklys taurės kojele barkštelėjo į stalą, ir aplink pasklido toks garsas, lyg kas nesmarkiai būtų trinktelėjęs metalinėmis orkestro lėkštėmis.

– Tiesą sakant, mano vaikai, aš ketinu kai ką padaryti... – toliau kalbėjo Kornelis. – Žinau, kad jūs jau nekantraujate. Be to, notaro Mostero laikas yra labai brangus, ir mes pasirodytume išties nemandagūs, švaistydami jį be reikalo.

Tą akimirką notaro žvilgsnis, sustingęs ties didžiuoju smėlio laikrodžiu, rodančiu jau gerokai po trijų, mandagiai sugrįžo prie atėjusių svečių.

– Papasakojau jums apie mūsų šeimą, jos darbus ir nesėkmes. Keliais žodžiais nusakiau gan tragišką jos istoriją, nepamiršdamas, kad kai kurie mus vadindavo prakeiktaisiais. Kokios kvailos šnekos! – tarė pirklys, numodamas ranka. – Jos netrukus bus nutildytos! Kadangi šiandien mums šypsosi sėkmė, suteikdama malonę ryžtingais darbais išdildyti praeities skriaudas, nugalėti tuos, kurie kadaise nugalėjo mus, ir išaukštinti Deruikų šeimos vardą

taip, kaip dar nė vienas iš mūsiškių nebuvo išaukštinęs. Mano sūnūs ir dukterys, mes stovime ant šlovės slenksčio!

– Puiki kalba! – karštai tarė nuo vyno padrąsėjęs Vilhemas.

Jis linksmai kilnojo taurę, ieškodamas su kuo susidaužti. Tačiau Kornelis savo taurę santūriai laikė prie savęs. Nei Jasperas, nei jo seserys nedrįso gerti į jo sveikatą. Be to, jaunesnysis sūnus į tėvo kalbą sureagavo gana abejingai.

– Kodėl jūs mums visa tai sakote? Ką reiškia ši jūsų kalba? – paklausė jis, prarijęs sausainį ir besirengdamas įsikišti į burną dar vieną. Jaspero balsas skambėjo įprastai, tarsi kalba suktųsi apie tolimą pusbrolį.

Tėvas jam atsakė:

– Kalbu apie tai, kad metas atverti kelius į Ameriką!

Kornelio žodžiai buvo užtvirtinti išraiškingu rankos mostu į langą, pro kurį buvo matyti vandenynas. Ir vaikai, ir tarnautojai nejučia žvilgsniu nusekė paskui Kornelio ranką ir sutartinai pasuko galvas į lango pusę. Ir tik paskui, suvokę jo žodžių prasmę, jie puolė jam prikaišioti, sugalvojus iškrėsti tokią kvailystę.

Kornelis ėmė dėstyti savo planus, sukdamas gaublį ir sustabdydamas jį ties Naujuoju Pasauliu. Sklido gandai, kad Olandijos *komendantas,* pagrindinis Provincijų reikalų tvarkytojas, ieško savanorių dirbti Amerikos cukranendrių plantacijose. Portugalijos plantacijos buvo jėga atimtos iš portugalų, ir tai kolonistams sukėlė daug žadančių vilčių. Jiems atrodė, kad užkariautose žemėse jie gali elgtis kaip tinkami, ir tai tik dar labiau sustiprino norą pasilikti vandenyno pakrantėje. Viengungiai skubinosi ieškoti žmonų, skurdžiai, neturį nė su, vylėsi praturtėti; visi ligi vieno, net luošiai, svajojo apie nepaprastai gerą orą, vaizdą užstojančią lianų raizgalynę ir ataugančias kūno dalis, kurių jie nebeturėjo. Jų svajonės nuklydo į neįžengiamas džiungles, kurios kartografams

kėlė tikrą galvos skausmą – jie svarstė, ar tos džiunglės driekiasi iki Vakarų, ar baigiasi prie krioklio, kažkur pasaulio pariby?

Kornelis norėjo keliauti kaip tik ten. Ir ką gi jis ten veiktų? Kornelis nežinojo, bet buvo įsitikinęs, kad jo prekybiniai įgūdžiai, ypač gelumbės srityje, jam labai praverstų. Keturgubos kainos: juk pirkliai medžioja kiekvieną pasitaikiusį kad ir menkiausią atogrąžų vaisių. Jis juos parduotų septyniskart brangiau ir per trumpą laiką susikrautų didelį turtą. Kažkas ieško gabių žmonių? Tokių yra! Argi kaimynas nesuapvalintų savo turtų ir taip jau apvalaus pilvuko, vos tik įkėlęs koją į Naująjį Pasaulį?

– Tai jūs išvykstate į kolonijas? – sumetė Jasperas.

– Išvykstu.

– Prekiausite cukrumi?

– Viskuo, kas įmanoma. Nors cukraus prekyba irgi pasiteisins, mat Amerikoje visos investicijos atsiperka.

– Kada išvykstate?

– Artimiausiu metu. Man jau užsakyta vieta ten plauksiančiame laive.

Tą pačią akimirką pasipylė virtinės klausimų.

– Palaukite, tėve! – pratrūko jaunesnysis sūnus. – Bet ar jūs ne per senas leistis kelionėn per vandenyną?

– Aš galėčiau vienu ypu perčiuožti visus Harlemo kanalus!

– Bet kai kurie kolonijose mirė...

– ...o kiti persirėžė gerklę ant kažkokios šventyklos laiptų!

Jasperas vis tiek atkakliai laikėsi savo:

– Tėve, aš privalau jus gerbti. Bet ar planuodamas šią kelionę jūs bent pagalvojote, kaip mes gyvensime be jūsų, kas mumis pasirūpins? Motina mirusi, o seserys dar per jaunos. Vilhemas padeda jums, o aš dar mokausi. Ką darys jūsų vaikai, jei jūs negrįšite ištisus mėnesius, o gal net ~~metų~~ metus?

– Pakaks, Jasperai! – riktelėjo Vilhemas, trinktelėdamas kulnu į grindis.

Abu broliai perliejo vienas kitą žvilgsniais, o vieną akimirką net atrodė, kad jie tuoj kaip reikiant susikibs. Vis dėlto vyresnysis neėmė galvon jaunesniojo brolio kalbų ir nuramino tėvą:

– Nesijaudinkite, tėve, jūsų vaikams niekas negresia. Pirmiausia šalia bus Frida ir mus prižiūrės. Ji gera tarnaitė, pasirūpins namais ne blogiau, negu pasirūpintų jumis pačiu. Rytoj bus ne blogiau nei vakar: nei sriuba atvės, nei grindys mažiau blizgės... Be to, vyresnysis jūsų sūnus yra suaugęs vyras! Pareigos manęs negąsdina, manykite, kad viskas jau padaryta. Aš prižiūrėsiu šeimą ir krautuvę, kaip ir dera pirmagimiui, turinčiam pavaduoti nuolatinių rūpesčių išvargintus tėvus.

Nuskambėjus paskutiniams žodžiams, ištartiems nuoširdžiai ir be jokių slaptų kėslų, Kornelio kakta susiraukė.

– Mano vaikai, tai, ką girdžiu, mane liūdina... Jūs kalbate apie skalbimą ir valgio virimą, mokslus ir namų tvarkymą! Ar jūs bent nutuokiate, kokia laimė jūsų laukia? Negi nesuprantate, kad jums prieš akis atsiveria naujas gyvenimas, kuris bus tikrai kitoks negu ligi šiol ir skirsis nuo ankstesniojo kaip diena ir naktis. Kodėl jūs rūpinatės, iš kur gausite pinigų? Juk aš pažadėjau praturtėti ir iš ten jums atsiųsti didžiąją dalį uždarbio. Koks aš būčiau tėvas, jei palikčiau jus nepritekliuje? Nagi, pasitikėkite manimi! Išvykstu tik trumpam ir tik dėl to, kad šauniai pasipelnyčiau. Vieną dieną jūs man karštai padėkosit, kad nutariau leistis į šį žygį!

Kornelis taip tikėjo savo sumanymu, kad buvo pasirengęs tučtuojau surašyti testamentą ir išdalyti savo vaikams viską, net ir būsimus turtus. Trumpai tariant, palikimas jau buvo suskaičiuotas. Trečdalis buvo numatyta atnaujinimo darbams, kadangi na-

mas buvo smarkiai apgriuvęs, nors iš pažiūros užėmė geresnįjį kvartalo žemės plotą. Kitas trečdalis buvo skirtas atsiskaityti su kreditoriais, kuriems Kornelis buvo skolingas į valias. O paskutinis trečdalis buvo skirtas keturių vaikų gyvenimui be rūpesčių užtikrinti. Vaikai numanė, kad toks kruopštus visa ko apgalvojimas ir pinigų išdalijimas vėliau gali sukelti tarpusavio vaidus, bet giliai širdyje jie nujautė ką kita: jų tėvas gali pražūti toje tolimoje žemėje, ir jie liksią vienui vieni be savo maitintojo.

– Burtas mestas! – gyvai tarė tėvas, atitraukdamas dar garuojantį žiedą nuo vaškinio antspaudo. – Nuo šiol jūs esate vieninteliai mūsų šeimos turto paveldėtojai ir mano būsimo verslo Amerikoje rentininkai!

Testamento pasirašymas buvo puiki proga dar sykį susidaužti taurėmis ir pasivaišinti saldumynais. Tačiau neatrodė, kad visi trykštų džiaugsmu. Vienintelis Vilhemas nuo vyno darėsi vis linksmesnis ir pridėjęs ranką prie širdies nuolat kartojo nuoširdžiai pritariąs tėvo sumanymui. Ištaikęs progą, pirklys pasivedėjo savo sūnų į prieškambarį.

– Vilhemai, kadangi tu esi vyriausias, nuo šiol, kol aš grįšiu, būsi mūsų šeimos globėjas ir užtarėjas. Aš tavimi visiškai pasikliauju.

– Dėkoju, tėve!

– Šiaip ar taip, tu dar jaunas, o tavo amžiaus jaunuoliams dar vėjai galvoje. Todėl ketinu tave supažindinti su vienu patyrusiu vyru, kuris padės tau tvarkyti ant pečių užgriūsiančius rūpesčius.

– Vyru? Kokiu?

– Jis vardu Paulius Van Bereistenas. Paulius yra lotyniškosios Harlemo mokyklos rektorius ir labai patyręs regentas. Neseniai jis dirbo raupsuotųjų namuose, kur jo širdis negailėjo atjautos tiems nelaimėliams. Visai atsitiktinai mus suvedė likimas kovo-

jant su ispanais Ostendėje*. Mūsų žvaigždei leidžiantis, jis vienintelis liko man ištikimas. Jau daugybę metų jo nemačiau, bet šis laiškas jam primins, kas aš esu ir kad tu esi mano sūnus. Taigi susipažink su ponu Bereistenu ir priimk jo siūlomą pagalbą, kurios tau tikrai prireiks.

– Bet apie kokią pagalbą jūs kalbate, tėve? Ar Fridos ir Jaspero pagalbos negana?

– Tu visiškai nieko nenutuoki apie namų priežiūrą. Patikėk manim, Paulius tau bus labai reikalingas.

Tėvas įbruko sūnui į ranką laiškelį, ir šis susirūpinusiomis akimis jį dar ilgai apžiūrinėjo. Dar visai neseniai vyno sukeltas linksmumas, kuris dažniausiai visus apninka išgėrus, staiga išblėso ir grąžino Vilhemą į niūrią tikrovę. Jis dar niekad nesijautė toks svarbus ir už viską atsakingas, o išgertas vynas tik dar labiau sustiprino jo pareigos jausmą. Vyresnysis sūnus prabilo iškilmingu tonu ir kaip įmanydamas stengėsi nuslėpti savo girtumą:

– Viską supratau, tėve. Aš nuvyksiu pas tą poną.

Jis buvo besikeliąs iš fotelio, bet Kornelis rankos mostelėjimu jį čia pat sustabdė.

– Dar keletas žodžių, Vilhemai, apie poną Bereisteną...

Vyresnysis sūnus neskubėdamas vėl atsisėdo.

– Taip jau esti, kad turtingas ir galingas žmogus turi priešų. Yra žmonių, kurie pavydi garsios pavardės, yra ir tokių, kurie viešai ją niekina. Kuo aukščiau save keli, tuo labiau esi matomas – tai pagrindinė karo meno pamoka, kurią puikiai galime pritaikyti mūsų visuomenei. Paulius yra kaip tik tas žmogus, kuriam nepavyko išvengti piktų paskalų. Žmonės jį laiko žiauriu ir klastingu

---

* Belgijos miestas Flandrijos provincijoje, didžiąją jo gyventojų dalį sudaro olandai ar olandiškai kalbantys žmonės.

sukčiumi ir, anot jų, jis neva esąs neapsakomas gobšuolis. Taigi privalau tave perspėti, mano sūnau, kad tose paskalose esama nemažai tiesos...

Vyresnysis sūnus net sutriko iš nuostabos. Jis kartojo sau tą stulbinantį Kornelio prisipažinimą ir maldavo tėvą paaiškinti.

– Kodėl turėčiau į jį kreiptis, tėve, jei jis yra toks, kokį nupasakojote?

– Kai drauge kariavome, priešai arkebuza* nusitaikė į Paulių. Kulka įstrigo jam į kaklą, žaizda buvo labai gili, jis neteko daug kraujo ir gal net būtų miręs, jei aš nebūčiau užsiuvęs žaizdos savo švarko siūlu. Likau be švarko rankovės, bet tai išgelbėjo ponui Bereistenui gyvybę!

– Tai skola, kurią jis jaučia pareigą grąžinti...

– Ir aš taip manau. Dėl to ir pasirinkau Paulių, nors žmonės jį drabsto purvais. Nė kiek neabejoju, kad šio žmogaus patirtis tau bus tik į naudą.

Kornelis sunkiai linktelėjo galva ir nuo tos akimirkos, kaip jam ir įprasta, daugiau nebekalbėjo. Abu grįžo į kabinetą, kur Jasperas, ant nosies užsispraudęs akinius, kaip tik garsiai skaitė testamentą.

– Ką gi, viskas sutvarkyta. Metas keliaut! – paliepė Vilhemas, apsivilkdamas švarką.

Reikėjo atsisveikinti su notaru, surinkti Kornelio daiktus, paaiškinti Fridai, kaip tvarkytis namuose, – tai šiek tiek užtruko. Tėvo buvimas namuose, ypač po to, kai paaiškėjo, kad jis išvyksta, visus varžė ir netgi trukdė. Iki Kornelio išvykimo buvo likusios penkios dienos, vaikams jos atrodė kaip amžinybė.

* Senovinis šautuvas su dagtimi.

1635 metų gegužės 17 diena.

Dar niekada Kornelis Van Deruikas neatsisveikino su vaikais taip paprastai kaip šį kartą. Vaikai atlydėjo tėvą į prieplauką, iš kur jis laivu *Farouche* turėjo išplaukti į Braziliją. Visi stovėjo prieplaukoje priešais dailų tristiebį burlaivį, neišliedami nė menkiausios ašarėlės, nuoširdžiai spausdami vieni kitus glėby, bučiuodami skruostus ir linkėdami kuo geriausios kloties, galiausiai, veržliam vėjui išpūtus bures, nuo krantinės į laivo denį atsklido smagus „Sudie“, kurį nuotykių ieškotojui atsiuntė nerūpestinga jaunystė.

– Sudie, tėve! Greit grįžkit! – šūktelėjo Jasperas, mojuodamas kepure.

Bangų keteromis atsklido atsakymas:

– Rūpinkitės savo sveikata! Rašykit laiškus!

Vilhemas nuskubėjo į patį molo galą ir sustojo prie pat krašto: atrodė, kad molas praplaukus laivui nusidriekė kaip ilgas pėdsakas. Vilhemas džiūgavo. Šis išsiskyrimas reiškė paties geriausio gyvenimo pradžią: pagaliau išsikovotą laisvę, nuo pečių nuimtą jungą. Ilga pypkė kalbėjo už jį: kyląs lengvutis, guvus dūmelis atspindėjo puikią Vilhemo nuotaiką.

– Tėvas išplaukia! – tarė vyresnysis sūnus, gaubiamas pypkės

dūmų. – Pasistengsime, kad jam sugrįžus mūsų šeima gyventų tikrai geriau nei jam išvykstant.

Jaunuoliams tasai pasižadėjimas neatrodė toks svarbus, jie kur kas labiau džiaugėsi tos svaigios laisvės pojūčiu. Tikėtis, kad jie bent palauks, kol laivo burės dings už horizonto, buvo neverta: vos didžioji Kornelio skrybėlė išnyko iš akių, Vilhemas šūktelėjo duonos pardavėją, minioje keliauninkų tempiantį savo išklypusį vežimaitį:

– Eikš čionai! Rodyk, ko turi!

– Balta šilta duona! Ruginės bandelės! Miežiniai sausainiai!

– Neplyšauk, nereikia. Dvidešimt metų tėvas griežtai mus prižiūrėjo, kad nekištume nagų prie saldumynų!

Negailėdami arbatpinigių vaikai nusipirko keturias spurgas, kurias čia pat stovėdami vėjyje godžiai prarijo, nė kiek nesigėdydami stabtelėjusių praeivių. Paprastiems žvejams taip neįprastai atrodė tos išsipusčiusios merginos, šlamščiančios gardumynus, kad jiems neliko nieko kita, kaip tik nusigręžti ar bent jau užsimerkti.

– Ši mažytė puota tikrai nepatiktų tėvui, – tarė Harieta, krapštydama tarp krūtų įkritusį pyragaičio gabalėlį.

Jasperas, laikydamas rankoje prakąstą spurgą, mostelėjo žuvėdrų link.

– Net piemuo pasmerktų tokį mūsų poelgį. Todėl mikliau drožiam iš čia, kol dar nesukėlėm skandalo!

Visas ketvertas linksmai patraukė namų link ir pačiu laiku spėjo į keltą, kuris kaip tik ketino išplaukti ir jau skimbčiojo varpeliu. Vis dėlto, sėdėdami didžiulėje baržoje, tingiai plaukiančioje žolių priaugusiu kanalu, – jos kryptį irklu koregavo stipruolis garbanius juoda palaidine – vaikai pajuto vienatvės svorį. Jiems atrodė kvaila visiems keturiems laikytis krūvoje ir klausyti vyresniojo

brolio. Jie ėmė ilgėtis tų nuolatinių tėvo pamokymų, dar taip neseniai skambėjusių jų ausyse. Visi stovėjo susisupę į savo kelioninius apsiaustus, kiekvienas paskendęs savo mintyse, ir kalba tarp jų visai nesimezgė. Plaukiantys tuo pačiu keltu žmonės, pažvelgę į rūškanus vaikų veidus, manė, kad šie gedi ir dėl to tyli.

Kai ketvertas sugrįžo namo, jau buvo naktis. Geroji tarnaitė Frida iš taupumo nepaliko nė vieno šviečiančio žiburio, tik ant riešutmedžio stalo blausioje mėnulio šviesoje ji buvo pamerkusi narcizų puokštę. Tas pats mėnulis apšvietė vaikams kelią į lovas. Jie užmigo vėlai, išvarginti įkyrių minčių. Prieš nugrimzdamas į miegą, Jasperas išgirdo, kaip kitoje lovoje gulintis brolis (juodu skyrė tik dvi spintelės prie lovos) paskubomis save pamalonino.

Saulė jau buvo aukštai pakilusi, kai kūnas pajuto jos skleidžiamą šilumą. Jasperas nustebo, pamatęs, kad visą naktį išmiegojo su batais. Gofruota apykaklė kaip reikiant nuspaudė skruostą. Pagautas smalsumo, jis viena ranka apčiupinėjo krūtinę: visos šilkinių marškinių sagos buvo užsegtos. Jasperas išmiegojo su visais išeiginiais drabužiais kaip koks girtuoklis, nesugebėjęs nė nusirengti. Pasukęs galvą, jis išvydo savo brolį ir seseris, pabudusius vienu metu, išrasojusiomis nuo prakaito kaktomis ir apsiblaususiomis akimis. Jie atrodė kaip reikiant sutrikę.

Namuose, rodės, niekas nepasikeitę: baldai savo vietose, paveikslai irgi; Biblija vis dar gulėjo ant savo ąžuolinio stovo, atversta kaip tik toje vietoje, kur tėvas skaitė savo išvykimo dieną. Vis dėlto, geriau įsižiūrėjus, kai kurios smulkmenos trikdė nusistovėjusią tvarką. Kornelio lova tuščia, drabužiai sukabinti,

kėdė niekieno neužsėsta. Jo batai nublizginti šiaudų gniužulu, akiniai įdėti į dėklą. Visi daiktai rūpestingai sudėlioti į vietas, kaip kad būna išvykstant ilgam laikui, ir tą akimirką viskas aplink padvelkė pasiruošimu laidotuvėms. Netgi dailioji tabokinė, kurios tėvas daugiau nebeliesdavo, atrodė kaip kelianti nerimą pragaištinga relikvija.

Vaikai valgė tylėdami lyg per gedulingus pietus. Stalas buvo padengtas kaip paprastai: penkios lėkštės, indas vyšnių, pintinėlė pelainės duonos, dubenėlis rūgštokos grietinės ir kraitelė vynu šlakstytų sausainių. Jasperas buvo dėkingas Fridai, kad ji padėjo lėkštę ir Korneliui, turbūt nė nesusimąsčiusi, kad jo nėra, tiesiog iš įpročio.

Nutaikęs progą, už stalo galo sėdįs Vilhemas šaukšteliu skimbtelėjo į pieno puodynę:

– Mano brolau, seserys, prašyčiau jūsų dėmesio! Aš sėdžiu fotelyje, kuriame visuomet sėdėdavo mūsų tėvas. Prieš išvykdamas, jis paliepė man rūpintis šeimos gerove ir jumis. Nekantrauju išpildyti jo valią, todėl maldauju paklusti mano paliepimams, kaip kad klausydavote tėvo. Supratot?

Vilhemo žodžiai neliko neišgirsti: visi vieningai pritarė. Netgi Frida nuolankiai tūptelėjo, nors niekas jos neprašė to daryti. Padrąsintas tokio visų sutikimo, vyresnėlis įtvirtino savo valdžią:

– Tėvas išvyko, ir mes turime su tuo susitaikyti. Todėl suspauskime tvirčiau kumščius ir mums pasiseks. Neužmirškite, kas esate vieni kitiems: to paties kraujo sūnūs ir dukterys, maitinti tos pačios žindyvės krūtimi, privalantys vieni kitiems padėti. Visam pasauliui mes esame našlaičiai... Todėl venkite vieni eiti į gatvę. Juk žinote, kad tokius vaikus vadina valkatomis – ir pagrįstai vadina! – nes jie dykinėja po gatves, net kai būna paskelbta komendanto valanda!

– Kas gi galėtų mums bloga linkėti? – naiviai paklausė Harieta.

– Niekšai, trokštantys mūsų turtų, o keturi vaikai, palikti be priežiūros, tikrai viliojantis kąsnelis!

Staiga įsivyravo tyla, kurioje vis dar aidėjo paskutiniai Vilhemo žodžiai. Jasperas tyliai tarė:

– Brolau, ar tu nepagalvojai, kad galėtume pasikviesti dėdę Žėri, gyvenantį Midelburge? Jis jau kažkada yra mums padėjęs, galėtų padėti ir šįkart.

– Midelburgas toli nuo čia, – priminė jam vyresnysis brolis. – Keturiasdešimt mylių pelkių ir raistų, dėl kurių keliautojams tenka ieškoti aplinkkelių! Tai tokia ir nauda iš to dėdės!

– Tai kas tada mums pagelbės? Juk negalime vieni visko apžioti!

– Tėvas apie viską pagalvojo. Jo vardu įteikiau laišką lotyniškosios mokyklos rektoriui, kuris, pasirodo, yra mūsų tėvo bičiulis. Jau šįryt gavau jo atsakymą. Įsivaizduokite, šis svarbus žmogus, keliaujantis po visą Europą ir susitinkantis su daugybe žmonių, paskyrė man šiandien susitikimą!

– Viskas puiku, bet kuo šis ponas mums gali padėti? Gal jis mums nešios ištaigingus patiekalus vietoj prasto srėbalo, prie kurio esame pratę? O gal duos išmaldos, kad galėtume prisitvirtinti naują siją vietoj tos, kuri kabo virš mūsų galvų?

Jaunėlis nusikvatojo, stengdamasis užglaistyti kylantį ginčą. Tačiau vyresnėlis kaip reikiant užsirūstino.

– Tas ponas, kurį tu čia visaip išvadinai, yra antras po Dievo, galįs mus apsaugoti. Tik nuo jo priklauso, ar rytoj mes vis dar būsime žinomi ir matomi, o mūsų namuose sukinėsis tarnai ir tarnaitės, ar mūsų garbinga šeima nusiris į valkatų ir vargdienių luomą! Štai kokia tiesa, Jasperai, ir ji niekais paverčia tavo išvedžiojimus. Tu kaip ir tėvas – vargas mums! – manai, kad sėkmę gyvenime lemia tik sunkus darbas. *Ingenio et Assiduo Labore**,

* Sumanumas ir uolus darbas (*lot.*).

koks abejotinas šūkis! Negi tu nesupranti, kad didžio žmogaus prielankumas ir pagarba yra brangiau už bet kokį turtą?

Girdėdama brolių barnį nuo pat pradžių, Harieta nosinaite šluostėsi širdgėlos pritvinkusias ašaras. Staigi ji tiesiog pratrūko raudoti: didžiulės ašaros be perstojo ritosi skruostais ir tarsi lietaus lašai krito ant suknios raukinių. Sumišęs Vilhemas žiūrėjo į seserį.

– Ar tau būtinai reikėjo pravirkdyti seserį? – užpyko Jasperas.

Vyresnėlis vėl užsiplieskė:

– Aš veltui švaistau laiką pamokslams... Laikas parodys, kad esu teisus! Palaukit keletą dienų, keletą savaičių ir pamatysit, ko yra vertas mano įžvalgumas! Tada pelnytai galėsiu jus vadinti nedėkingais!

Taip kalbėdamas, Vilhemas atsikėlė nuo stalo, palikęs savo lėkštę nė nepaliestą su įbestu į maistą šaukštu. Ligi pat popietės jis plūkėsi su savo tualetais, rėkdamas ant Fridos, esą ji pernelyg iškrakmolijo apykakles ir atmestinai išlygino marškinius.

– Šiuos namuos nėra nė vieno bajoro, kurio marškiniai atrodytų lyg nelyginti!

Galiausiai padėtis namuose pasidarė tiesiog nepakenčiama. Visi nekantriai laukė, kol vyresnysis Deruikas išeis iš namų.

– Gal jam koks tarantulas įkando, kad šitaip šėlsta? – tarė Petra, stoviniuodama prie uždarytų durų.

Dideliam visų nustebimui, Jasperas šoko ginti savo brolio:

– Nesmerk jo taip griežtai... Jis gi nebuvo pasirengęs tokiai didelei atsakomybei! Juk dar vakar Vilhemas buvo sūnus, o dabar turi atstoti tėvą! Ir kuris jo vietoje neprarastų savitvardos?

– Čia kaltas jo prancūziškas kraujas! – reikšmingai tarė Harieta, kramtydama duonos kąsnį. – Štai iš kur jis toks emocionalus!

– Kraujas čia niekuo dėtas. Tokio elgesio priežastis yra ne kas

kita, o jaunystė! Sprendžiant iš gimimo liudijimo, Vilhemui dabar dvidešimt ketveri, tačiau jo mąstymas lyg šešiolikmečio arba geriausiu atveju septyniolikmečio. Jis tarsi vaisius – spalvingas iš išorės, bet rūgštus ir žalias viduje. Bijau, kad jo sieloje vis dar kunkuliuoja paaugliškos aistros. Vis dėlto mes nieko negalime padaryti, ir būtume tikri kvailiai, bandydami jam pamokslauti. Palaukime... Ilgainiui jis pats ateis į protą.

– Kaip tu protingai kalbi, Jasperai. Tave tėvas turėjo labiau įvertinti!

Šis pagyrimas vaikiną sujaudino labiau nei jis pats norėjo. Jasperas taip sumišo, kad net prarijo vyšnios kauliuką, besistengdamas liežuviu jį iškrapštyti iš minkštimo. Šiaip ar taip, niekas to nepastebėjo. Jasperas taip stengėsi nuslėpti savo susijaudinimą, kad vos spėjo ryti besikaupiančias seiles ir šluostytis prakaituojančias rankas. Jis paėmė nuo stovo Bibliją ir dėjosi įdėmiai skaitąs.

Vilhemas atvyko į susitikimo vietą kiek anksčiau numatyto laiko, jaudindamasis, kad Paulius, kurio nurodymus jis miglotai prisiminė, buvo paskyręs pasimatymą veikiau penktą, o ne šeštą valandą ir, ko gero, prie Sen Urzelo bažnyčios, o ne prie Sen Aneno, tai privertė jį lėkti nuo vieno paminklo prie kito, išrasojusia nuo prakaito kakta ir besidaužančia širdimi, čiumpant kiekvieną praeivį už parankės ir klausiant, ar jie nematė... ar nepažinojo... Galiausiai Koningstrato gatvėje Vilhemas išvydo miestelėno karietą, ramiausiai stoviniuojančią prie *Auksinės vynuogės* smuklės (vežėjas, kiurksodamas ant pasostės, mėtė kauliukus), ir kone iškrito iš kojų, išvydęs poną Bereisteną, sėdintį smuklėje ir dorojantį sūrio bei marinuotos žuvies užkandį.

Vilhemas įžengė į gyvą klegesį ir, užkliudydamas čia vieną, čia kitą užsėstą kėdę, yrėsi į priekį. Tolumoje pamatęs Paulių, sėdintį sugėrovų draugijoje, sušuko:

– Štai ir aš!

Pirštinėta rektoriaus ranka, laikanti peilį, ant kurio galo kybojo silkės gabalas, lėtai pakilo.

Šis paprastas, beveik draugiškas judesys, toji mažytė pertraukėlė valgio metu pradžiugino Vilhemą labiau nei būtų pradžiuginęs šiltas apkabinimas ir pabučiavimas į skruostą.

– Sėskis, – paliepė rektorius, rodydamas į taburetę už kelių žingsnių.

Vilhemas pakluso, vis dar jaudindamasis dėl malonaus tujinimo.

– Dovanokite, kad pavėlavau, pone.

– Tu nepavėlavai, – pataisė jį Paulius, prarydamas riebios silkės gabalą. – Atėjai netgi anksčiau.

Miestelėno rankoje sužibėjo kišeninis laikrodis. Vilhemas nedrąsiai į jį žvilgtelėjo. Jis daugybę kartų buvo matęs karietose dardančius žmones, vartančius tarp purvinų pirštų nedidelį šiaudų gniužulėlį, atseit ciferblatą, bet tai būdavo tik ciferblato imitacija su nupieštais skaičiukais ir rodyklėmis.

– Atneškite mano draugui maisto ir alaus, – ramiai paliepė Paulius.

Ant stalo bemat atsirado stiklas alaus ir lėkštė *hutsepot*: jautiena, pargardinta imbieru. Vilhemas pasijuto alkanas kaip vilkas. Drauge su aštriu patiekalu buvo atnešta sriubos, pagardintos vynu, rektorius ją prarijo vienu mauku – išsrėbė tiesiai iš lėkštės lyg iš fontano žiočių.

– O dabar pasikalbėkim, – gyvai tarė Paulius Van Bereistenas, suglamžydamas servetėlę. – Skaičiau tavo tėvo laišką. Žinau, kas esi.

Iš susijaudinimo Vilhemas taip sudrebėjo, kad net kąsnis šaukšte atgal į lėkštę įkrito. Jis padėjo šaukštą ir pastūmė pustuštę lėkštę. Kalba, kurią Vilhemas buvo pasiruošęs ir kartojo visą kelią, kad – gink Dieve! – nieko nepamirštų, šią akimirką, rodės, iširo jo galvoje lyg nertinis patempus siūlą. Keletas užsilikusių žodžių nerangiai bandė išsiveržti lauk:

– Kilnus, visų gerbiamas pone, mano pavardė... su Dievo malone... Man didelė garbė...

– Eik tiesiai prie reikalo, mano berniuk, – švelniai pertraukė jį rektorius, padėdamas ranką persigandusiam Vilhemui ant kelio. – Ko tau iš manęs reikia? Nori pinigų? Gal esi renkamas į kokį svarbų postą? Tavo tėvas parašė, kad nori su manim susipažinti. Kodėl?

Jaunuolis pažvelgė į jį kone maldaujamai. Tą akimirką jis iš visų jėgų stengėsi nuslėpti gėdą, liepsnojančiu raudoniu plūstančią į skruostus ir akių baltymus.

– Man... man be galo svarbu įgyti tokio žmogaus kaip jūs prielankumą. Iš visų Harlemo ir net visos Olandijos regentų jūs esate patikimiausias, vertinamiausias, pats sąžiningiausias, be to, dar ir geranoriškai bendraująs su jaunais žmonėmis, kurie parklupę ant kelių maldauja jūsų pagalbos...

Tardamas šiuos žodžius, Vilhemas nusilenkė kone paliesdamas stalą. Miestelėnas švelniu judesiu, tarsi norėdamas paglostyti, kilstelėjo Vilhemo galvą.

– Koks tu dar jaunas, drauguži, ir koks karštakošis. Nagi, klok, kokios pagalbos tau reikia!

– Ak, pone! Jūs toks geras, kad noriai klausotės mano rūpesčių, – vėl prabilo Vilhemas dėkingu balsu. – Taigi... Gimiau kuklioje ir beveik skurdžioje šeimoje. Jei kada Deruikų pavardė buvo gerbiama, tai ne dėl didelių turtų ir ne dėl namų prabangos,

bet dėl mūsų šeimos talentų: dėdė puikiai išmano muziką, pusseserė dailiai piešia, protėviai, kalbama, gebėjo kurti eiles. Visą gyvenimą neturėjau nė skatiko, kadangi kiekvienas su, kuris tik atsidurdavo mūsų kišenėje, tuoj pat būdavo išleidžiamas miltams, ropėms arba vienam kitam durpių briketui. Tiesą sakant, mums kasdien trūkdavo būtiniausių dalykų. Vis dėlto, kaip matote, aš nesiskundžiu... Aš tikiu Viešpaties teisingumu ir kad kiekvienam žmogui yra skirta sava vieta pasaulyje.

– Visiškai teisingai.

– Viešpats taip lėmė, kad mes turėjome skursti, o kiti skaičiuoti savo turtus. Šiaip ar taip, Dievas buvo mums maloningas, jis apdovanojo mus tyriausiu kuklumu, derančiu tokiems paprastiems žmonėms kaip mes. Mano brolis ir seserys nedrįsta geisti nei siekti to, kas nepriderėtų jų luomo jaunuoliams.

– O kaip tu, jaunasis mano drauge?

Klausimas nuskambėjo švelniai, beveik graudžiai. Regento ranka vėl nusileido ant Vilhemo kelio, tik šįsyk neskubėjo pakilti.

– Matote, aš nesu toks kvailys kaip jie, – kiek patylėjęs pareiškė jaunuolis.

– Ar toks gyvenimas tave slegia? Norėtum ką nors pakeisti?

Vilhemas vėl patylėjo, nykščiu braukdamas per lėkštės kraštą.

– Taip.

Miestelėno veidą nušvietė atvira šypsena, atverdama dvi eiles sukąstų dantų.

– Supraskite, pone, – sumikčiojo Vilhemas, – man skaudu matyti gražius dalykus ir saldų jų teikiamą malonumą, bet negalėti jų pasiekti ir jais pasimėgauti! Tėvas manė gerai darąs, versdamas mus mokytis muzikos bei poezijos. Jis mums suteikė galimybę lankyti pamokas, kurios paprastai prieinamos tik turtingų šeimų vaikams. Bet kam gi mokytis groti citra, jei šio instrumento

negali nusipirkti? Ir kam gi mokytis lotynų kalbos, jeigu nė vienas iš jūsų luomo jos vis tiek negirdi? Įsivaizduokite, kaip sunku žmogui, kuriam pagal jo išsilavinimą pridera mėgautis retais gyvenimo malonumais, gyventi tarp prasčiokų žiauraus likimo nublokštam į žemąjį luomą. Žmogus, gimęs būti menininkų visuomenės dalimi, turi kęsti visokių stačiokų draugiją! Aš ir esu tas žmogus...

Paulius Van Bereistenas nuoširdžiai pritarė jaunuoliui. Du kartus prie jų priėjo smuklininkas su samčiu ir iš naujo pripildė lėkštes, nepasidrovėdamas ir iškrakmolytus rankogalius į viralą įmerkti.

– Labai noriu tau kuo nors padėti, mano berniuk, tavo istorija mane labai sujaudino, – prisipažino miestelėnas, įsikniaubdamas į servetėlę. – Už Jungtinių Provincijų ribų svarbiausiu dalyku tampa prigimtis. Remdamasis vieninteliu giminės medžiu, gali iš anksto nuspręsti, kokie bus vaisiai: ar naujagimis yra būsimasis princas ar elgeta, kiauliaganys ar senatorius. Juk taip, argi ne? – bent jau Prancūzijoje. Ten tu negalėtum taip paprastai atsisėsti prie bajoro stalo ir su juo pasikalbėti kaip kad dabar kalbi su manimi...

– Maniškiai, kilę iš Prancūzijos, tai žino, – kuo rimčiausiai tarė jaunuolis.

Paulius šios pastabos nesureikšmino ir kalbėjo toliau:

– Laimė, mes gyvename Jungtinėse Provincijose, kuriose savi įstatymai ir papročiai. Čia nuopelnai svarbesni už turtus, ir paprasti miestelėnai užėmė aukštus postus tik dėl savo apsukrumo. Argi aš pats nesu puodžiaus sūnus? Ar numanai, kas man iš to šiandien liko?

Vilhemas papurtė galvą, nors aiškiai įžvelgė rektoriuje jo tėvo bruožų, pradedant gyslotomis rankomis ir vešliais antakiais.

– Viskas, ko tau reikia, tai kad tavimi kas nors pasirūpintų. Šiame pasaulyje iškilsi tik lipdamas prasčiokams per galvas arba prisidengdamas kilmingo žmogaus draugyste. Visuomenė – tai didelė žmonių piramidė, kurios viršūnėje trokšta atsidurti kiekvienas. Šiandien aš tiesiu tau ranką ir jei galėsiu, užkelsiu tave ant savo laiptelio. Padarysiu tai iš draugiškumo tavo tėvui ir pagarbos šauniam jaunuoliui, kuriam truputėlį pritrūko sėkmės. Savo laiške Kornelis ničnieko neprašė, aš pats siūlausi tau padėti.

Tardamas šiuos žodžius, Paulius padėjo peilį ant stalo ir ištiesė jaunuoliui ranką. Vilhemas akimirką sudvejojo, ar paspausti plaštaką, nuo kurios varvėjo sriuba. Spustelėjęs rektoriaus dešinę, jis nustebo pajutęs delne kietą gumbą. Ar jo dešinė plaštaka deformuota? Atitraukus rankas, nukrito kažkoks daiktas ir nuriedėjo per stalą. Jaunuolis pamatė svogūną, ar bent jau manė, kad tai svogūnas, ir negalėjo suprasti, kokį čia pokštą jam iškrėtė Paulius.

– Kišk jį į kišenę, mano drauge, tik mikliau! Šioje smuklėje apstu visokių sukčių, kuriuos šis tulpės svogūnas galėtų sudominti, ir jei tik jie žinotų jo vertę, kaip kažin ką užsigeistų jį pasisavinti...

– Aš... aš nesuprantu.

– Kišk jį į kišenę, girdi, ką sakau? Gal nori, kad visi aplinkui sužinotų, ką čia turi?

Vilhemas drebančia ranka įgrūdo svogūną kišenėn.

– Bet... ką man su juo daryti?

– Tai dovana. Tu turbūt tikėjaisi pinigų ar užuovėjos po bajoro skvernu? Galėčiau tau tai duoti. Tačiau tavo metuose tokia mano pagalba gali pakenkti geram tavo vardui. Tai, ką turi kišenėje, tau labiau pravers. Iš vieno tokio svogūno išauga dideli turtai. Galima sakyti, nėra geresnio būdo pasipelnyti kaip šitas...

Vilhemo žvilgsnis nukrypo į atvirą kišenę, prie kurios jis nebedrįso nė pirštu prisiliesti.

– Dovanokite, kad klausiu, pone, bet... kas čia?

– Tulpės svogūnas!

– Tikrai?

– Tau tikriausiai teko girdėti apie gėlę, kuri anksčiau buvo vadinama *lilionarcisse*? Kai kurie vaistininkai ją vis dar naudoja savo reikmėms, bet tik tie, kurie augalo naudą įžvelgia maisto ar vaistų gaminime, ir net nenutuokia, kokią iš tiesų neįkainojamą vertę jis gali turėti!

Vyresnysis Deruiko sūnus, užuot ką nors atsakęs, nusprendė verčiau patylėti. Kaip tinkamu metu tinkamoje vietoje pasakytų olandai, sukdamas ten, kur papūtė vėjas, jis nepraleido progos pasišaipyti iš neišmanėlių vaistininkų.

– Tulpė... – pagaliau ištarė Vilhemas, apsipratęs su šio žodžio skambesiu.

– Ir ne šiaip sau tulpė, o labai aukštos kokybės! *Admirael Van Engeland* veislės šimto šešiasdešimties gramų tulpė. Po kelių savaičių Horno turguje jo kaina išaugs dvigubai, o po metų – penkiagubai. Dabar tau belieka pasirinkti: arba lauk palankiausios progos ir tą tulpę parduok, arba nuo šiandien imkis supirkinėti tulpių svogūnus mažiausia kaina. Už tavo protingą apsisprendimą, Vilhemai Van Deruikai!

Jaunuolis ničnieko negirdėjo. Vis dėlto jis sugebėjo apsimesti, kad be galo džiaugiasi, gavęs tulpės svogūną, ir be perstojo dėkojo už dovaną. Kai Paulius išsitraukė piniginę, Vilhemas mandagiai pasisiūlė sumokėti ir pažėrė nemenką saują monetų, bijodamas, kad gali neužtekti, mat sąskaitos nebuvo. „Mielai!“ – sutiko Vilhemas, kai miestelėnas pasiūlė dar kada susitikti. Tačiau pasivažinėti rektoriaus karieta jaunuolis nepanoro: „Aš su arkliu“, –

valiūkiškai šūktelėjo jis, rodydamas į kumelę priešais smuklę; kad jo melas neišaiškėtų, Vilhemui teko atnarplioti kumelės pavadį ir netgi užsiropšti ant balno.

Spektaklis truko tol, kol rektoriaus karieta dingo už gatvės posūkio, tada įtampa, kausčiusi Vilhemo kūną, atslūgo, ir jis smagiai nužingsniavo gatve įprasta iš savo tėvo paveldėta eisena: smagiu šokliu žingsniu, vargiai derančiu prie jo kareiviškų aulinių, kuriais Vilhemas pasipuošė pokalbiui, ir baisiausiai kankinosi dėl pritrintų pūslių, kurių pareikalavo tas grožis. Įkišęs ranką į kišenę, Vilhemas užčiuopė svogūną ir iš visų jėgų sviedė jį į paltų prekeivio iškabą.

– Kad tave kur velniai nujotų, *tulke* ar *tulbe,* ar kaip jis ten tave pavadino!

Paskui jis ėmė gailėtis, kad taip pasielgė su dovana. O ką, jei Paulius vis dėlto buvo teisus? Gal tai tikrai aukso kasykla? Vyresnysis Deruiko sūnus prisiartino prie upelio ir ėmė krapštyti svogūną į krantą: iš pradžių lazda, paskui aulinio bato galu, o galiausiai parklupęs ir visai nesijaudindamas dėl savo drabužių, Vilhemas abiem rankomis grabaliojo tulpės svogūną iš vandens. Iš priedangos jį stebinčios akys nežinojo nė kaip pasielgti: ar leisti jam toliau duotis po tą vandenį, ar šūktelėti iš slėptuvės.

Vos tik Vilhemo pirštai užčiuopė po dumblo sluoksniu pasislėpusį apskritą daiktą, jam panosėj netikėtai išdygo karieta. Jaunuoliui pakirto kojas vien pagalvojus, kad čia galėtų būti rektorius. Karietos durelės prasivėrė ir iš tamsos Vilhemo pusėn kažkas ištiesė pirštinėtą ranką.

– Lipk! Taip ir maniau, kad tave čia rasiu...

Negalėdamas išlementi nė žodžio, Vilhemas prisiartino prie gatvės žibinto, kuris apšvietė jo išeiginį drabužį gofruota apykakle.

– Tik pažvelkit į šį žavų suskretėlį! Juk neketinai taip juokingai apsitaisęs keliauti ligi pat namų? Ir dar be žibinto, kad tave kur! Mano manymu, patruliuojantis leitenantas turėtų tave nubausti! Kur tavo namai?

– Tiesiai, visai netoli.

– Lipk! Parvešiu tave namo.

Vilhemas priėmė kvietimą, tačiau į ištiestą Pauliaus ranką įsikibti nepanoro. Karietos vidus buvo minkštai išmušta šviesaus medžio atspalvio alkova su aksomo apvadais, suteikiančiais jai rafinuotumo; bijodamas savo nešvariomis kelnėmis supurvinti sėdynę, sėsdamasis į karietos kampą, vaikinas pasirėmė rankomis. Tačiau jo geri ketinimai nuėjo šuniui ant uodegos, mat vos pajudėjus karieta taip smagiai suposi, kad vargšas Vilhemas lyg švytuoklė krypteledavo čia į rektoriaus pusę, čia alkovos sienos link, ir jam dėl to buvo baisiausiai nesmagu.

– Pone, atrodo, ši karieta nepritaikyta dviem žmonėms. Gal aš verčiau eisiu pėsčias...

– Sėdėk, kvaily tu! Paskelbta komendanto valanda, gal nori, kad tave suimtų, vos iškelsi koją laukan?

– Jūs... jūs mane baigiate užgulti!

– Na jau! Negi nesmagu vakaro vėsumoje truputį pasiglaustyti?

Rektorius ištarė šiuos žodžius labai neaiškiai, bet jo balsas nuskambėjo visai kitaip nei anksčiau: ne pasakė, o saldžiai sučiulbėjo, ir tai tikrai nežadėjo nieko gera. Nors rektoriaus veido tamsoje nebuvo matyti, nesunkiai galėjai jį įsivaizduoti, girdėdamas netolygų susijaudinusio žmogaus kvėpavimą: Vilhemas tiesiog regėjo vos krutančias lūpas, pro kurias sklido gerokai sušvelnėjęs ir paplonėjęs balsas, tikrai žadantis dar didesnį emocijų proveržį; dar nė nenujausdamas kokį, Vilhemas ne juokais išsigando.

Vaikinas pabandė nukreipti rektoriaus dėmesį kitur:

– Mano drabužiai purvini, bijau ištepti jūsiškius.

– Tai kodėl tau jų nenusivilkus?

Vilhemas net suriko, pajutęs rektoriaus ranką ant savo šlaunies. Jis tučtuojau nustūmė Paulių, kaip reikiant kumštelėjęs jam į šoną.

– Ko tu bėgi? Nejaugi bijai pasibučiuoti?

– Bučiuotis su vyru?!

– Tik vieną bučinį, – susijaudinęs įkalbinėjo rektorius. – Šiam krašte už viską reikia mokėti, o aš už tai pasirengęs rūpintis tavimi, kiek tik reikės.

– Pone, maldauju, nereikia!

Ūmiai pro karietos langelį šmėkštelėjo Dievo apvaizda, apgaubta žvakių apsiaustu, suteikdama Vilhemui viltį išsigelbėti. Jaunuolis išsyk atpažino apšviestą našlaičių namų sieną visai šalia savo namų.

– Stokit! Atvažiavom!

Karieta tuoj pat sustojo. Po kelių akimirkų vežėjas nulipo nuo pasostės ir atidarė karietos dureles. Paulius lindėjo alkovos gilumoje. Tankiai alsuodamas, jis prisitraukė Vilhemą prie savęs. Jo balse buvo justi didelis nusivylimas:

– Na ką gi... berniuk... aš juk pažadėjau parvežti tave namo. Bet kodėl tu nori išlipti štai čia, turčių kvartale, kur vien tik prabangūs namai ir gyvena visko pertekę žmonės? Regis, sakei, kad gyvenate gan skurdžiai...

Vilhemas persigandęs žiūrėjo į Paulių. Ir kaip dabar nutaisyti nerūpestingą balsą po to, kas ką tik atsitiko? Šią akimirką jis troško atsidurti kuo toliau nuo tos karietos, kurioje jautėsi lyg lokio irštvoj. Bet čia pat vaikiną ėmė kamuoti prieštaringi jausmai: rektoriaus svetingumas, tėvo priekaištai ir – dar blogiau! – Vilhemas pajuto, kad gali neišnaudoti puikios progos, kuri daugiau tikrai

nepasikartos. Jaunuolio pilve kažkas susijaukė. Jis pažvelgė į savo atvaizdą karietos veidrodėlyje ir tvirtai apsisprendė.

– Nejaugi tu man pamelavai? – neatstojo Paulius, perbraukdamas ranka per savo sulipusias garbanas.

Sukaupęs visas jėgas, Vilhemas pasistengė nutaisyti kuo graudesnį balsą:

– Jokiu būdu, pone. Mūsų būstelis yra Kruistrato gatvės kampe.

Šiek tiek pratraukęs tankią karietos durelių užuolaidėlę, Vilhemas pirštu parodė į kažkokį trobesį. Miestelėnas pažvelgė pro užuolaidėlės plyšį, tačiau tamsoje, lyjant lietui, nieko doro neišvydo. Jis šiaip ne taip įžiūrėjo, kad toje vietoje boluoja kažkoks namas, apjuostas tvirta tvora, su didingais medžiais kieme, kurių viršūnėse susukti paukščių lizdai, o iš kamino kyla dūmelis maždaug toje vietoje, kur turėtų būti namo stogas.

– Atrodo neblogai, mano manymu. Tu ten nakvoji? Turbūt gyveni palėpėje kaip ir virėjos, dirbančios miestelėnų namuose?

– Jokiu būdu. Visas namas priklauso mūsų šeimai.

– Iš tiesų? Nori pasakyti, kad... kad jis yra jūsų šeimos nuosavybė?

– Tikrai taip, pagal visus įstatymus.

Susimąstęs, kad visa tai atrodo įtartina, Paulius sagstėsi prieš tai prasagstytus marškinius.

– Na ką, labai džiugu, jeigu žmonėms pasitaiko proga susirasti geresnį būstą... Na o aš, sėdėdamas ant dvylikos tūkstančių guldenų maišo ir turėdamas mieste aštuonis namus, pats gyvenu viešbutyje Vingederstrato gatvėje, jis tikrai prastesnis už tavo namus.

Rektorius išsitraukė ciferblatą.

– Jau vėlu... Man buvo labai malonu su tavimi susipažinti, Vilhemai Van Deruikai. Netrukus vėl susitiksime. Protingai elkis su

tuo svogūnu, kurį tau daviau... Jei norėsi, galėsiu parodyti, kur ir kaip vyksta šių ypatingų dalykėlių prekyba ir kaip reikia iš to pasipelnyti. Sudie!

Jaunuolis vargais negalais išlemeno padėkos ir atsisveikinimo žodžius ir išlipo iš karietos. Žengiant pro vartelius ir kopiant laipteliais durų link, jis jautė Pauliaus žvilgsnį, glostantį jo pečius. Galiausiai karieta nudardėjo tolyn.

– Kur tu buvai, Vilhemai? – tarpdury jį užsipuolė Jasperas. – Ar bent nutuoki, kas gresia slampinėjantiems po gatvę, kai paskelbta komendanto valanda?

Vilhemas nustūmė brolį alkūne. Žibintas Jaspero rankoje menkai tešvietė, todėl jaunėlis nepastebėjo vėlyvo parsiradėlio smilkiny iššokusios kraujagyslės nei piktdžiugiškos (ko gero) kibirkštėlės jo akyse.

Vos įžengęs vidun, Vilhemas išsyk pajuto, kad namuose siaubingai tvanku. Kadangi buvo didžioji tvarkymosi diena, Frida svetainėje skalbė baltinius ir paklodes, o paskui pastatė garuojantį virintuvą ant stovo. Didžiuliai garo kamuoliai vilnijo po kambarį, kada ne kada besiraitančiomis miglų gijomis papildydami didžiulį debesį, pakibusį virš galvų. Tame tvankiame rūke Vilhemas niekaip neįžiūrėjo seserų veidų, tačiau pažino jas pagal sukneles: Harieta vilkėjo paprastą suknutę, per jos pasijonių klostes nė šlepečių odiniais galais nebuvo matyti, o Petros pasijonis buvo apsiūtas žaismingomis siūlėmis. Vilhemas mėgino atspėti, kurios sesers balsą išgirdo:

– Na tai kaip tas lotyniškosios mokyklos rektorius? Ar jis tikrai toks bjaurus, kaip visi sako?

– Ar teisybė, kad jis važinėja karieta ir samdo vežėją?

Užuot atsakęs, vyresnysis brolis numetė ant stalo tulpės svogūną.

Jaunesnioji sesuo priėjo prie stalo ir atsiviepusi ėmė apžiūrinėti tą keistą daiktą.

– Fui!

– Mūsų brolis išsikraustė iš proto, – šaipėsi Petra, – parėjo prisikrovęs kišenes kažkokio šlamšto!

– Ir dar apkibusio žemėmis, – pridūrė Frida, spoksodama į žemėtą Vilhemo gumbelį, kurį galiausiai paliejo vandeniu.

Vilhemas pajuto krūtinėje užverdant pyktį. Įtūžęs jis spirte nuspyrė stovą su kibiru vandens, kuriame Frida skalavo nešvarią pašluostę. Visai šeimynai net žadą užkando iš netikėto išgąsčio. Visų žvilgsniai įsmigo į vyresnėlį, kurio skruostai buvo taip išraudę ir kone garuojantys, kad atrodė kaip nuplikyti.

– Pakaks! – įsirdęs užriko jaunuolis. – Kaip jums ne gėda šaipytis iš savo brolio, kai ką tik visa mūsų šeimos garbė buvo įžeista?!

– Ką? Bet kaip... klok viską! – prašė jaunėlis.

Vilhemas niekuo nepasitikėjo. Jis pasisėmė kaušą karšto vandens iš virintuvo purvinoms rankoms ir veidui nusiplauti, paskui, vis dar tylėdamas, įlindo į drabužių spintą prie lovos ir užstūmė pertvarą. Deruiko vaikai apstulbę klausėsi, kaip jis kuičiasi viduje. Po kelių akimirkų pertvara šiek tiek prasivėrė ir pasirodė pasišiaušusi galva. Vyresnysis brolis kažką burbtelėjo atsiprašydamas ir nuoširdžiai apgailestavo, išvertęs kibirą.

– Aš tikrai netekau galvos, – sukaupęs visas jėgas pripažino Vilhemas.

Vos tik Jasperas žengtelėjo brolio pusėn, spintos durys dusliai trinktelėjo ir pasigirdo skląsčio čekštelėjimas. Tarytum moliuskas staigiai užsidarė savo geldelėje.

Tas nuotykis sugadino vakarinį šeimynos pasisėdėjimą. Supratę, kad Vilhemas nebepasirodys, netarę nė žodžio, visi išsiskirstė

miegoti. Skalbiniai buvo padžiauti, o likusiu muilinu vandeniu užgesinta ugnis.

Visą savaitę po susitikimo su rektoriumi Vilhemas jautėsi lyg ne savame kailyje, ir visiems tai atrodė įtartina. Iš pažiūros jis elgėsi kaip anksčiau, prie nieko negalėtum prikibti: Vilhemas niekuomet nevėluodavo pietų ir liko ištikimas visiems savo įpročiams; neatrodė nei piktas, nei prislėgtas; elgėsi draugiškai, kaip visuomet.

– Kaip sekasi, Vilhemai? – kartkartėmis nerūpestingai paklausdavo Jasperas lyg dainininkas, vis pakartojantis priedainį.

Vyresnysis brolis kaskart kilstelėdavo nykštį, reiškiantį „viskas gerai“, kaip juodu ir buvo susitarę, kad nereikėtų veltui aušinti burnos.

Vis dėlto prityrusi šeimynykščių akis pastebėdavo Vilhemo elgesiui ar kalbai nebūdingų smulkmenų, prasiveržiančių pro rūpestingai saugomą vidinį šarvą. Tarkim, vieną rytą Jasperas užtiko savo brolį sustingusiu lyg chameleono žvilgsniu spoksantį į tulpės svogūną. Vilhemas buvo taip įnikęs į savo tyrinėjimus, kad nė negirdėjo, kaip Frida lieja kibirus vandens ant grindų, ketindama jas plauti, – tarnaitei teko patampyti Vilhemui už rankovės kaip kokiam silpnapročiui, kad jis pasitrauktų.

Ir tai galiausiai tapo įpročiu. Kiekvieną dieną Vilhemas prie tulpės svogūno lyg prie kokio lango atsitempdavo kėdę – visiems tai atrodė labai keista – juk paprasčiau būtų buvę tą svogūną nusinešti prie kėdės, pagaliau taip būtų daug protingiau. Palenkęs galvą, lupdamas kriaušę ar sukdamas ūsą ir niekada iš rankų nepaleisdamas tėvo pypkės, Vilhemas ištisas valandas žiūrėdavo į

tulpę. Ši nebyli akistata visuomet baigdavosi taip pat – keistai! – kaip atrodydavo šeimynykščiams. Vyresnysis Deruikas nueidavo nuo svogūno visaip iš jo šaipydamasis arba paskandindavo jį mėlynų pypkės dūmų kamuoly; paskui atitraukdavo kėdę ir ryžtingai tardavo:

– Išneškit kas nors tą svogūną! Nebenoriu, kad jis čia būtų!

Frida neskubėdavo paklusti jo norui. Ji žinojo, kad antradienį, trečiadienį ar kitą dieną Vilhemas pareikalaus atnešti jo „kvailąjį svogūną", iš kurio vakarykščiai šaipėsi, atseit norėdamas „dar sykį pasverti jį rankoje" arba „apžiūrėti, kokios jis spalvos".

Prie stalo nei apie tulpės svogūną, nei apie pokalbį su Pauliumi nebuvo kalbama. Atrodė, kad tulpė su rektoriumi išvis neegzistavo. Toji tyla trikdė Deruiko dukteris, bet Jasperas viduje tiesiog kunkuliavo: jo smalsus protas negalėjo susitaikyti su paslaptingu brolio elgesiu. Vieną vakarą, pagautas įkvėpimo, jis kreipėsi į savo brolį su klausimu, kuris jau seniai kabojo ant liežuvio galo:

– Tarp kita ko, kaip tau sekėsi su rektoriumi? Nuo jūsų susitikimo prabėgo jau beveik savaitė, o tu nė žodžiu apie tai neužsiminei.

Harieta įtempė ausis, nekantraudama išgirsti vyresniojo brolio atsakymą. Tačiau Vilhemas ėmė išsisukinėti:

– Ką nori sužinoti? Mudu su Paulium kartais susitinkame, jis su manim labai draugiškas, netgi kreipiasi į mane „tu".

– Tai tu dar ir paskui buvai su juo susitikęs? – toliau kamantinėjo Jasperas.

Vilhemas vėl išsisuko nuo tiesaus atsakymo:

– Užsitarnauti žmogaus pasitikėjimą dienos neužtenka, net savaitės maža... Tam reikia daug laiko. Gal tau atrodo, kad tapti draugais labai lengva? Ar bent nutuoki, kiek vyrų ir moterų meldžia jo dėmesio?

– Daugmaž įsivaizduoju, tiesą sakant...

– Tiesą sakant, tu man nervus baigi ištampyti, visur kaišiodamas savo nosį, ginčydamasis ir prieštaraudamas! Gal tu dirbi buržuazijos milicijai ir esi paskirtas visaip kankinti žmones? Dar mokykloje buvai tikras kietakaktis, ūmiai užsispyręs išsiaiškinti, ar Ieva atsikando kriaušės, ar obuolio, ir ar jų daug buvo rojuje! Dėl Dievo meilės, jaunėli, eik šalin nuo mano galvos!

Jasperas kilstelėjo alkūnę akių aukštin, lyg ketintų gintis.

– Nesikarščiuok, brolau! Aš tik noriu sužinoti, kaip tau sekėsi. Pagaliau tai rūpi visai šeimai. Ar pamiršai, kad būtent tėvas patarė tau susitikti su rektoriumi?

Vilhemas dvejojo, ar pripažinti brolio tiesą, ar ne.

– Tu teisus, Jasperai, bet tėvas dabar toli, ir mūsų barža nebeturi vairininko! Dėl to mūsų irklavimas nebetenka prasmės! Negi abejojate mano pastangomis ir gerais ketinimais?

Jasperą nelabai tesujaudino vyresniojo brolio aimanavimai. Atsikvėpęs jis vėl švelniai kreipėsi į brolį:

– Iš kur tu ištraukei tą svogūną, kurį parsinešęs pradėjai labai keistai elgtis?

Visų žvilgsniai nukrypo į tulpės svogūną, kurį Frida buvo įdėjusi į nedidelį indą greta kitų įdomybių – neįprasto pavidalo ir paskirties daiktų, tokių kaip tuščias smėlio laikrodis, keletas medalių, austrės geldelė, pajuodusi rašalinė, siūlo galiukai ir nežinia ką rakinantys raktai. Iš tikrųjų rektoriaus dovana pridarė tarnaitei rūpesčių. Nežinodama, kas čia per augalas, ar valgomas (mat tas kvailas svogūnas išleido daigelį), ji pirmiausia nunešė svogūną į vadinamąjį *lobyną*, maisto atsargų sandėliuką. Bet į kurią pintinę jį dėti? Ten, kur kopūstai? O gal į tą, kur sukrauti burokai? O gal vis dėlto prie česnakų?

– Jei jį išvirčiau, nebereikėtų sukti galvos, kur jį dėti, – svarstė Frida. – Kas žino, gal jis pagardintų sriubą?

Kiek vėliau Jasperas užtiko ją, besirengiančią peiliu skusti tulpės svogūną kaip kokią daržovę ir apžiūrinėjančią, nuo kur čia pradėjus ir kokio storio turėtų būti lupena. Jasperas ją iškart sustabdė, išgelbėdamas tulpės svogūną nuo kunkuliuojančio puodo pavojaus.

– Palauk, Frida! Bent žinai, ar tas svogūnas valgomas?

– Pone, neturiu nė menkiausio supratimo.

Jaunėlis nutarė paklausti brolio.

– Nėra jokios abejonės, – patikino Vilhemas, – čia tikrai gėlės svogūnas.

– Gėlės? Girdi, Frida? Į sriubą jis netinka.

– Šiaip ar taip, cukruotos orchidėjos yra valgomos! – užpykusi įsiterpė Harieta.

Galiausiai vyresnioji sesuo išnarpliojo kilusį nesusipratimą:

– Tulpės svogūno skonis primena kartų kaštoną, o paskui burnoje būna taip šleikštu, lyg pelėsių būtum prisivalgęs. Man atrodo, jis galėtų būti visai valgomas pakeptas, pagardintas aliejumi ir actu, visais kitais atvejais jis yra nevalgomas... Visai neseniai taip sakė kunigas vališku akcentu per pamokslą bažnyčioje, kalbėdamas apie maistą ir gėrimus. Jis baiminosi, kad netikėtai užklupus žiemai badaujantys kaimiečiai nepultų valgyti gėlių svogūnų ir paskui nesikankintų dėl pilvo skausmų.

– Neįtikima, tiesa? – kiek daug šios mergelės žino apie tulpes! – ironiškai tarė Jasperas. – Dar visai neseniai jos mokėsi siūti ir skalbti, o dabar jau ir botanikos temos – ne naujiena!

Visą valandą sukusi galvą, ką daryti su ta poniška gėle, tarnaitė nieko doro nesugalvojo ir galiausiai paliko svogūną ten, kur jis ir buvo – keistenybių kraitelėje.

Harieta dėl to labai susinervino:

– Pas mus ir taip nėra gėlių! Vos viena kita puokštelė pamerk-

ta! Tai mes dabar stovėsim ir žiūrėsim kaip sudžiūsta, ko gero, retos gėlės daigelis?!

Jasperas šias pastabas nuleido juokais, kaip ir visa, ką pasakydavo jo jaunesnioji sesuo:

– Harieta, tau turbūt galvoj negerai! Kokio velnio rūpintis kažkokiu svogūnu, kurį vos už kelis skatikus gali gaut miesto turguj?

– Turiu skonį ir suprantu, kas yra gražu! – prisipažino jaunesnioji sesuo, suraukdama kaktą. – Tu turbūt nežinai, kad mūsų kaimynų namuose pilna gėlių? Ir kad žiemą jie tapo vasarą žydėjusias gėles? Neseniai pas savo draugę Solveigą mačiau nedidelį žavingą paveikslą su tulpėmis, vilkdalgiais, narcizais ir varpeliais. Puokštė pamerkta į trapią kiniško porceliano vazą siauru kakleliu... Užmetus akį, atrodė išties nuostabiai!

Jaunesnysis brolis pašaipiai išsiviepė:

– Taip, tokių drobelių gali rasti ant kiekvieno kampo... Zelandijos pariby nėra nė vienos lūšnos medinėmis dervuotomis sienomis, ant kurių nekabotų gėlių natiurmortai ar *Pavasario alegorija**! Ir tie kaimiečiai, pietums kimšdami moliuskus su keptais svogūnais, didžiuojasi tuo kiču! Ar į tokius žmones tu trokšti būti panaši?

Harieta sukryžiavo ant krūtinės rankas ir atrodė labai nepatenkinta, kaip vaikystėje, kai nenorėdavo ko nors daryti, o ypač čiuožinėti ant užšalusios upės arba iš duonos kepalo iškrapštyti minkštimo.

– Tėvas man pritartų. Jis kėlė meną aukščiau visko ir visuomet sakydavo, kad turtinga siela yra geriau nei nutukęs kūnas.

– Neabejoju, kad būtent dėl šios priežasties jis toks lieknas, – prunkštelėjo Jasperas.

---

* 1477–1478 m. Sandro Botticelli paveikslas, nutapytas tempera (klijiniais dažais) ant medžio.

Vyresnysis brolis pritarė Jaspero ironijai, o neapsikentusi Petra stojo ginti savo sesers:

– Esat tikri idiotai, kad iš to juokiatės! Šitie namai suaižėjusiomis grindimis ir nupelijusiomis lubomis man daro gėdą! Ką mūsų svečiai turi manyt? Argi ne maloniau jiems būtų žiūrėt į gražius paveikslus negu į plikas nutrupėjusias sienas? Aš pažįstu keletą jaunų menininkų, kurie vos už šešiasdešimt guldenų nutapytų žavingų gėlių kompozicijų...

Ir vėl Jasperas palaikė brolio nuomonę. Vilhemas prisitraukė fotelį prie lango. Patogiai įsitaisęs, jis krapštinėjo pypkę nagu, kartkartėmis pastuksendamas ją į ranktūrį, visai nesijaudindamas, kad tabako ir pelenų likučiai pabirdavo ant grindų.

– Petra, čia nėra ko svarstyti. Mes turime šešiasdešimt guldenų, kuriuos galime išleisti savo reikmėms. Bet nejaugi tau atrodo protinga juos iššvaistyti kažkokiems paveikslams, kai ir taip turime kur juos padėti? Juk šią žiemą audra nuniokojo didįjį kaminą, ir bereiktų dar vieno smarkaus vėjo gūsio, kad nugriūtų ir antrasis... O kaip tada kūrentume krosnį ir šildytume namus? Kaip matai, dabar ne laikas tapyti narcizus...

Petra atsiduso. Tačiau jaunesnioji sesuo nė nemanė pasiduoti:

– Šiaip ar taip, aš norėčiau, kad mūsų sodas žydėtų! Pagaliau tikrai kvaila laikyti didžiulį žemės plotą tuščią. Kodėl mums nepasodinus Vilhemo svogūno?

– Daryk su juo, ką tik nori, brangioji sese.

– Rimtai? Tu tikrai man leidi?

– Tas svogūnas man buvęs nebuvęs, ir man tikrai nerūpi, ar jis bus pasodintas, ar parduotas, ar sutraiškytas batu!

Abi seserys akimirksniu išlėkė į lauką, čiupo sode besimėtantį surūdijusį gelžgalį ir tarp riešutmedžio šaknų išrausė duobutę. Vidun įdėjo svogūną ir užbėrė žemėmis. Paklausiusi Fridos

patarimo, Harieta atnešė puodą vandens ir paliejo pasodintąjį svogūną.

– Tai mažvaikės! – pasišaipė jaunėlis.

Įsikandęs pypkę, vyresnysis brolis įtraukė seilę. Kaip senis, nuolat kramtąs tabaką, jis mėgavosi jo skoniu, jausdamas, kaip burna pritvinsta seilių.

– Jasperai, nuo tėvo išvykimo parduotuvė vis dar uždaryta. Metas prie darbo. Aš tuoj išeisiu ir prašau tavęs prižvelgti seseris, kol manęs nebus.

– O man metas vėl sėsti prie pamokų.

– Kada?

– Šiandien pat.

– Bet mes juk negalim palikti Harietos Petros priežiūrai, o Petrą likimo valiai!

– O kodėl negalim? Juk yra Frida, jei ką.

Vilhemas susimąstė. Iš pypkės vienas po kito kilo kvapnaus dūmelio debesėliai, taip ritmingai, lyg matuotų laiką.

– Ko gero, tu teisus. Harieta jau nebe maža mergaitė, o Petrai jau laikas tekėti. Vadinasi, sutarta, ligi vakaro jos pabus vienos... Bet žiūrėk, kad tėvas nieko nesuuostų! Jis mums kailį nudirtų už tokią savivalę.

– Kornelis nieko nesužinos.

Seserys net susijaudino, išgirdusios tokią naujieną. Joms buvo taip įkyrėjusi nuolatinė brolių priežiūra, kad abi buvo pasirengusios tuojau pat išgrūsti juos pro duris. Kai tik jie išėjo, jos įsitaisė prie lango, pačiuose geriausiuose foteliuose, ir gurkšnojo po taurę arako, kurį broliai tausojo ypatingoms progoms. Arakas joms pasirodė labai gardus, o foteliai patogūs kaip niekuomet. Petra nusprendė, kad kur kas geriau būti vyru; priklausant tokiam luomui kaip šis barzda turi daugiau pranašumų nei sijonas.

Vakarėjant mieguistą namų tylą perskrodė varpelio skimbtelėjimas prie durų. Frida jo neišgirdo, nes buvo per daug susirūpinusi skalbinių lyginimu.

– Kas čia galėtų būti tokiu metu? – krūptelėjo Harieta.

– Tuoj pažiūrėsim.

– Nemanai, kad tai labai neatsargu?

– Vartai aukšti ir užrakinti. Man nieko neatsitiks.

Petra užsigaubė skraistę ir nuėjo prie vartų. Menkoje jos žibinto šviesoje subolavo tamsus siluetas: gniauždamas rankose kepurę, prie vartų stovėjo jaunas nedrąsus vyras.

– Labas vakaras, panele, – pasisveikino nepažįstamasis ir mandagiai linktelėjo. – Ar jūsų tėvas namie?

– Jis tuoj grįš, – pamelavo Petra. – Broliai taip pat pakeliui.

– Labai gerai... Aš esu Ernstas Rotvalis, lotyniškosios mokyklos rektoriaus Pauliaus Van Bereisteno vežėjas ir liokajus. Neseniai jūsų brolis Vilhemas buvo su juo susitikęs.

– Taip, pone.

Petra stengėsi atsakinėti trumpai ir atrodyti griežta, o žvilgsnį nukreipti į jaunuolio apykaklę, užuot stebeilijus į jo kūno linijas. Jos supratimu, tokiomis aplinkybėmis taip elgtis buvo tinkamiausia. Kas žino, gal koks kaimynas kaip tik spokso pro užuolaidos kraštą?

– Panele, tai jums.

Merginos žvilgsnis nuo apykaklės nuslydo prie sagos kilpelės atlape (labai purvinos, pastebėjo Petra), tokių kilpelių visa virtinė driekėsi ligi pat rankovės. Iš rankogalio kyšojo ranka, laikanti kažkokį ritinėlį. Petros lūpos persikreipė iš pykčio. Nejaugi tas vyras tikisi, kad jinai priims jo dovaną?

– Nebijokite, čia nieko ypatinga, nieko, kas galėtų įžeisti jūsų garbę. Tai tik paprastas guašu tapytas paveikslėlis, kurį mano šeimininkas kaip savo draugiškumo ženklą siunčia jūsų broliui.

Staiga Petra atitraukė žibintą nuo vartų ir pasuko namų link.

– Panele! O ką...

– Jeigu tai skirta Vilhemui, tai jam ir nuneškit!

– O ar negalėtumėte jam perduoti?

– Jokiu būdu.

– Mano šeimininkas jam padovanojo tulpės svogūną. Šiame paveiksle pavaizduota ši karališka gėlė!

Tai sakydamas, Ernstas didelių vilčių nepuoselėjo. Tačiau mergina akimirką sudvejojo, ir ši trumpa dvejonė pastatė svečio viltis ant kortos. Tuo pasinaudojęs, jis ėmė berti žodžius kaip žirnius:

– Šį etiudą nutapė Judita Leister, Franso Halso mokinė. Mano šeimininkas paprašė jos nutapyti keletą tulpių, parduodamų iš varžytinių, bet negalėjo jai jų parodyti, nes iki vasaros tulpių svogūnai guli po žeme. Turime keturiasdešimt du panašaus pobūdžio guašu tapytus paveikslus. Paimkite nors šį, maldauju! Jei jums patiks, mano šeimininkas galės parodyti ir kitus.

Petra sugrįžo ir paėmė pro vartų pinučius slapčiomis iškištą ritinėlį. Imdama piešinį, mergina netyčia palietė svečio pirštus, ir abiejų kūnais perbėgo virpuliukas. Netekusi žado, Petra atitraukė ranką, lyg būtų ją įkišusi į ugnį.

– Ar viskas gerai, panele?

– Duokit tą ritinį ir eikit savo keliais! – atsisveikino Petra ir užpūtė žiburį.

„Kokia graži laukinukė", – nusišypsojo sau vežėjas, uosdamas jos kvepalų aromatą ant savo pirštinės. Tada nuėjo gatve prie visai netoliese stovinčios karietos.

Petra nedrįso išvynioti apjuosto juostele ir painiu mazgu suveržto ritinėlio. Ji palaukė, kol grįš Vilhemas, ir šis iškart apibėrė ją klausimais:

– Ką? Tu įsileidai tą vyrą į namus?

– Jis nė vartų nebuvo peržengęs!

– Bet tu su juo kalbėjai...

– Ir ką? Gal norėjai, kad apkurstume nuo nepaliaujamo skambinimo į duris?

– Nesvarbu. Matau, kad šiuos namuos visai nebėr tvarkos, o mano seserys daro, kas tik į galvą šauna! Aš tuoj tam vežėjui pasakysiu, ką manau apie jo pareigų vykdymą! O dabar parodyk tą piešinį... Nenoriu, kad Paulius paklausęs suprastų, kad jo nemačiau.

Vilhemas išskleidė piešinį ant pietų stalo ir ant kiekvieno lapo kampo uždėjo po plytą. Paskui atnešė keletą žvakidžių, kad žvakių šviesa pagyvintų už lango gęstančią dieną. Tada vyresnysis brolis apsižergė kėdę ir, prisidegęs pypkę, paskendo balsvo dūmo gijose. Seserys stovėjo kiek atokiau.

Etiude buvo pavaizduota gėlė, kokios Vilhemas dar niekada nebuvo regėjęs: standus stiebas su leipstančiais lapais, kai kurie iš jų jau visai nusvirę, o stiebo viršuje taurelė su baltais vainiklapiais, padabintais purpuriniais potėpiais. Paveiksle nutapyta gėlė buvo kažkuo ypatinga, lengvučiame spalvų žaisme ji dvelkė laukine gamta ir paprastumu.

– Kokia čia gėlė? – paklausė vyresnysis brolis.

– Yra parašyta. *Admirael Van Engeland* tulpė.

Jaunesnysis brolis atidžiai žiūrėjo į paveikslą, bandydamas tą keistą žodį susieti su nematytu pavidalu. Tulpė, tulpė... Užmetus akį, viskas puikiai dera. Patvarus stiebas, laikantis žiedą, atliepia ne mažiau kietoms priebalsėms, laikančioms žodį. Ir vaizdas, ir žodžio skambesys – abu pabrėžia didžiulę tulpės reikšmę, galią, kurią ji gauna iš žemės, kai tuo metu kitos gėlės, rodos, vos kabinasi šaknimis į žemės paviršių ir išskleidžia tra-

pius žiedus, kurie greit nuvysta ir yra nudraskomi vėjo, kaip antai vėdrynas ar aguona.

Tą akimirką Petros dėmesys nukrypo į dvi ranka užrašytas pastabas piešinio apačioje: viena atrodė užrašyta plunksna, o kita – grafitiniu pieštuku. „160 gramų“ – čia, be abejonės, svoris, bet kaip suprasti antrąją pastabą: „460 f“?

– Tai gėlės kaina: keturi šimtai šešiasdešimt guldenų, – paaiškino Harieta.

Vyresnysis brolis nepatikliai dėbtelėjo į seserį:

– Iš kur žinai, jaunoji panele?

– Solveiga sakė.

– Čia toji draugė, kuri tapo gėles?

– Jos namuose yra panašių paveikslų. Ant kai kurių yra ir vienas kitas užrašas.

Po šių žodžių įsivyravo tyla. Keturi šimtai šešiasdešimt guldenų! Daugiau nei pakankamai trims gerai įmitusiems veršiams nupirkti Enkheizeno turguje arba, jei tik yra noro, užsisakyti dvidešimt šešias tonas javų, šešias statines vyno, keturis tūkstančius svarų sūrio! Harietos pastaba apie tulpės kainą Vilhemą neapsakomai pradžiugino. Joks garsas – tai jau tikrai! – taip nedžiugino Vilhemo ausies kaip auksinių monetų skimbčiojimas, ir joks pokalbis neatrodė toks įdomus, kaip tasai, kuris sukdavosi apie pinigus. Vyresnysis brolis ryžtingai, beveik šiurkščiai tarė:

– Tai štai kas! Keturi šimtai guldenų?

– Keturi šimtai šešiasdešimt, – santūriai patikslino jaunesnioji sesuo.

– Nieko sau! Šešiskart jos svoris auksu!

– Panašiais dalykėliais smuklėse prekiaujama kiekvieną dieną. O ši tulpių veislė dar nėra pati brangiausia! Tiesą sakant, mūsų

Provincijose yra žmonių, kurie dėl tulpių eina iš proto ir iššvaisto didžiulius turtus, kad galėtų jomis papuošti savo sodus!

– Ką tu sakai? Bet juk Jasperas sakė, kad turguj tulpių galima nusipirkti vos už kelis skatikus!

Petra atsiduso; tas brolio nenuovokumas ją varė į neviltį.

– Negi nesupranti, Vilhemai? Būna visokių gėlių, kaip ir visokios gelumbės. Kaimiečių kelnės sukirptos iš beverčių skiaučių, o princų apdarai – iš brangiausių audinių!

– Visiškai teisingai! – pritarė jaunesnioji sesuo. – Vienspalvės gėlės, sakykim, raudonos ar geltonos, kainuoja vos kelis skatikus. Bet jeigu jų žiedai yra kitokie, neįprasti, kelių skirtingų ir gyvybingų spalvų, tai gali įsivaizduoti, kad tokiõs gėlės stiebas yra aptekęs pinigais. Be to, – šnopuodama tęsė ji, – visos tulpės, net ir pačios prasčiausios, reikalauja menininko priežiūros. Joks sodininkas niekada gyvenime neišpuoselės tulpės tiek, kad pritrauktų pirkėjų.

– Kas žino? – svajingai tarė Petra. – Galbūt *Admirael Van Engeland* tulpė, šiandien verta keturių šimtų guldenų, iki rudens padvigubins savo kainą?

Deruiko vaikų žvilgsniai nukrypo į menininkės Leister darbą. Virpčiojanti žvakių šviesa ir netolygus popieriaus kilnojimasis suteikė gėlei iškilią formą, primenančią gyvą tulpę. Galbūt viskas taip atrodė dėl pabrėžtinos tylos, dėl neįprasto piešinio ir besiraitančių kvapnių tabako dūmų? Visi jautėsi dalyvaują kerinčiame rituale, kur pagrindinį vaidmenį atliko Vilhemas. Jasperas atidžiai tyrinėjo savo brolio veidą, bet nieko ypatinga neįžvelgė, išskyrus tai, kad po primerktais vokais žybčiojo melsvi vyzdžiai.

– Mano brangiosios seserys, jūs visai iš proto išsikraustėt! – užsiplieskė jaunėlis. – Jūs vardijat tokius skaičius, apie kuriuos aš ir pagalvot nedrįstu, o jūsų lūpose jie skamba taip, lyg būtų

juokingai menki... Keturi šimtai guldenų! Baikit juokus! Tuo net nekvepia! Suprantu, kad tėvas nedaug jums pasakojo apie gyvenimo realybę, bet vis dėlto žinokit, kad dvylika svarų duonos kainuoja aštuonis centus, o skalbėjas per dieną uždirba dešimt centų: sunkiai dirbęs dvi dienas, jis vargiai uždirba vieną guldeną! Juk taip, argi ne? – pagal visus skaičiavimus, kuriais mes labai linkę vadovautis gyvenime!

Vilhemas nykščiu pypkutėje paminkė dar šiltus tabako likučius. Jis nebuvo tikras, ar pritaria broliui, ar seserims. Viena vertus, jaunėlio protingas atsargumas jam atrodė sveikintinas, nes tokiomis aplinkybėmis tėvas būtų mąstęs lygiai taip pat, bet, kita vertus, Vilhemui patiko seserų optimizmas ir lengvų pinigų troškimas. Norėdamas užbaigti pokalbį, vyresnysis brolis, įsikandęs pypkę, svajingai ir lėtai prabilo:

– Sunku būtų patikėti, kad toks ramus ir protingas vyras kaip Utrechto burmistras tuštintų savo kišenes dėl... dėl...

– Gėlės! – užbaigė Petra.

– Svogūno! – pataisė Harieta, – nes vasarą prekiaujama tik svogūnais.

– Tas juodas žemėtas gumbelis, kurį man davė rektorius... – tęsė Vilhemas, sugniauždamas kumštį. – Ar jis tikrai vertas keturių šimtų šešiasdešimties guldenų?

Jaunėlė linktelėjo galva. Staiga vyresnysis Deruikas pašoko iš fotelio ir bedė pirštu į seserį, lyg ketintų kuo nors apkaltinti. Visi manė, kad Vilhemas nori kažką pasakyti, bet pro nevalingai virpančias lūpas neprasiveržė joks garsas. Tada jis atitraukė pirštą, vėl paėmė dar šiltą pypkę ir įsigrūdo į kišenę. Po akimirkos jis išlėkė į sodą.

– Kur jūs jį užkasėt? Kur? – nekantravo vyresnysis brolis, leisdamasis laiptais sodo link.

Seserys, kiek tik leido jų sijonai, skubinosi paskui jį. Jos nepaleido iš akių tamsoje boluojančio šviesaus silueto.

– Vilhemai, kas tave apsėdo?!

– Kur jis?

– Kas?

– Svogūnas, velniai rautų!

Sekdama paskui balsą, Petra rado savo brolį parklupusį ant kelių į drėgną dirvą ir abiem rankomis rausiantį žemę. Tamsoje rausiamos žemės garsas, sumišęs su Vilhemo niurnėjimu ir urzgimu, suteikė visai šiai scenai savotiško jaudulio ir žavesio. Atrodė, kad koks šernas įnirtingai knisasi po medžiu.

Nešinas deglu, atlėkė ir Jasperas. Deglo šviesoje viskas atrodė kaip siaubo filme: Vilhemas, nuo galvos ligi kojų apkibęs purvais, įmuręs keturiomis į molį, įnirtingai rausė duobę.

– Brolau! – persigandusi suriko Harieta.

Vilhemo šėliojimą ūmiai pakeitė klaikus kvatojimas.

– Kur tas prakeiktas svogūnas, kur tu jį užkasei?! Pasakyk gi pagaliau!

– O kam?

– Kaip kam? Negi leisi keturiems šimtams šešiasdešimčiai guldenų supūti po žeme? Stovėsi čia ir žiūrėsi, kaip šį lobį sugraužia kirmėlės?

– Bet... aš neprisimenu, kad būtum jį kaip nors įvertinęs.

– Kad aš nė nenutuokiau apie jo vertę!

Vilhemą pagavo naujas įkvėpimas, ir jis vėl puolė prie savo duobės. Rausė žemę nagais, nė nesijaudindamas, kad purvais drabsto seserų sijonus. Jasperas ieškojo žodžių brolio siautuliui apraminti:

– Dėl Dievo meilės, Vilhemai, maldauju – liaukis! Galėsi pratęsti rytoj, dieną, jei tau tas svogūnas toks svarbus...

Vilhemas sugniaužė kumštį ir trenkė į žemę.

– Niekada! Girdi? Net jeigu man teks išarti kiekvieną kvadratinį centimetrą šiame sode nuo pat vartų ligi mūsų namų laiptų ir raustis gilyn iki pat pragaro gelmių, aš rasiu tą prakeiktą svogūną!

Jasperas klausiamai pažvelgė į Petrą. Paskui jis greta brolio įsmeigė į žemę deglą ir nužingsniavo namo, drauge vesdamasis ir seseris. Savo kasinėjimų aikštelėje Vilhemas liko vienas.

Tačiau visai netrukus namų durys su trenksmu atsivėrė. Pasišiaušęs vaikinas ant pietų stalo numetė apskritą purviną daikčiuką; visi suprato, kad tai tulpės svogūnas.

– Aš jau vienąkart jo ieškojau ir radau, šįkart mano paieškos irgi baigėsi sėkmingai! – dusdamas iš susijaudinimo pranešė Vilhemas. – O dabar jis padės mums atsistoti ant kojų! Tėvas buvo teisus: mūsų šeimai prasidės aukso amžius! Ir viso to pradžia guli štai čia, jums panosėj...

Kad ir kokią dieną Dievas atnešdavo pasauliui, kad ir kaip atrodydavo dangus, kad ir kokie neatidėliotini būdavo reikalai, Paulius Van Bereistenas drauge su sūnumi Eljezaru eidavo miestan pasivaikščioti. Oficiali priežastis – rūpinimasis sveikata, pirmiausia siekiant sudeginti kuo daugiau riebalų, o tikroji – apžiūrėti aštuonis Pauliui priklausančius nuomojamus pastatus, kurie buvo išsidėstę gan tolokai vienas nuo kito.

Visi statiniai sudarė vieną ilgą maršrutą, tiesą sakant, jie labiau priminė paprasčiausias nuomininkams skirtas trobas, stalių suręstas pagal vieną kurpalį taip, kaip jiems atrodė geriausia. Netgi kambarių išsidėstymas buvo toks pat ir baldai visur vienodi: to-

kios pat dvi kėdės, aptrauktos gobelenu, toks pat iš nujuodintos kriaušės padirbtas stalas su nuleidžiamais galais, tokia pat skrynia, apkaustyta variu, tokios pat drabužių spintos ir indaujos; nebuvo nė vieno rugsėjį kaimo šventės mugėje rektoriaus pirkto paveikslėlio ar pigaus etiudo, kurie nekabotų tose pačiose prieškambario vietose ant lentelėmis iškaltų sienų.

Kadangi visi gyveno vienoduose namuose, Paulius dažnai painiodavo savo nuomininkus. Jis pamiršdavo vardus, neatpažindavo veidų, todėl kurį laiką buvo įpratęs į visus kreiptis „ponu“ ar „ponia“ ir stengdavosi kalbėti tik pačiomis bendriausiomis temomis – apie orą ar derlių. Jo sūnus, apdovanotas šviesia atmintimi, prisireikus įsiterpdavo į pokalbį, paminėdamas čia vieną, čia kitą asmenišką detalę, ir naivūs nuomininkai manydavo, kad šeimininkas juos pažįsta:

– Šaunu, Abrahamai, matau, pasikabinote naują iškabą.

– Tikrai taip, pone. Senoji jau surūdijo.

– Labai džiaugiuosi. Kadangi turite šiek tiek lėšų, nepamirškite sumokėti nuomos, mėnuo jau baigia sutirpti...

Pauliui mažai rūpėjo jo nuomininkai. Viena vertus, matydamas prastas jų gyvenimo sąlygas, jis abejojo, kad jų nuomonė galėtų būti bent kiek reikšminga: kokios naudos gali tikėtis iš batų ar audinių prekeivio mąstymo? Antra vertus, rektorius nepaprastai stengėsi likti nežinomas, ir niekas jo taip nedžiugino, kaip galimybė prasmukti pro langus nepastebėtam ir taip sumaniai suplanuoti savo pasivaikščiojimus, kad susidarytų įspūdis, jog jis apskritai niekur nebuvo išėjęs. Žinodamas visus Harlemo skersgatvius ir trumpiausius aplinkkelius, jis mieliau rinkdavosi juos nei judrias gatves, kol pagaliau atsidurdavo prie savo nuomojamų pastatų ir netikėtai išdygdavo ant jų gyventojų slenksčio.

Dvidešimt metų apžiūrinėdamas savo turtus, Paulius gal vieną

ar du kartus yra nusižengęs savo kasdienio pasivaikščiojimo taisyklei ir niekuomet neieškodavo jokios dingsties išsukti iš kelio. Tačiau tądien rektorius vis dėlto pasiūlė savo sūnui Eljezarui paėjėti šiek tiek į šiaurę tarp šeštojo ir septintojo namo, ir tai kaip reikiant – net nėra žodžių nusakyti kaip! – nustebino jo bendrakelionį.

– Nesuprantu, tėve, jūs norite pakeisti mūsų kasdienį maršrutą?

– O kodėl gi ne?

– Todėl, kad mes niekuomet nebuvom nusukę į šoną.

– Tai dabar nusuksim.

– Per tokį karštį?

– Eisime pavėsyje.

– Bet, bet...

Eljezaro veidą iškreipė kančia. Įpratęs prie kasdienės rutinos, jis niekaip negalėjo susitaikyti su neįprastais pokyčiais. Paulius turėjo pasiaiškinti:

– Norėčiau nueiti prie vieno namo Kruistrato gatvėje. Naktį jis man pasirodė vertas dėmesio, kažin ar taip pat atrodys ir dieną?

– Ką jūs ten veikėt?

– Parvežiau vieną jaunuolį namo. Tai buvo beveik prieš dvi savaites.

Sūnaus antakiai vėl susiraukė.

– Tėve, jūs vėl klimpstate į savo paklydimų liūną!

– Tai labai gražus namas... – neatlyžo rektorius.

– O gal vis dėlto labai gražus berniukas?

– Koks tu bjaurus!

Staiga Paulius perėjo keliuką ir pasuko į siaurutę gatvelę. Eljezaras nuskubėjo įkandin jo. Nuo tos akimirkos jis neatsiliko nuo tėvo nė per žingsnį, stengdamasis žingsniuoti jo šešėlyje. Netrukus juodu atsidūrė prie našlaičių namų.

– Štai čia! – šūktelėjo Paulius, rodydamas į gretimą namą, dydžiu pranokstantį visus aplinkinius namus.

Iš pirmo žvilgsnio namas ir sužavėjo, ir nuvylė; sužavėjo savo dailia architektūra ir įmantriu prieangiu, kurio dantytas šešėlis driekėsi ligi pat gatvės vidurio, tačiau nuvylė apleistu sodu ir kiemu – juos išvydę, daugelis praeivių manė, kad namas yra negyvenamas. Akivaizdu, kad joks sodininkas neprižiūrėjo nei dviejų guobų, nei trijų riešutmedžių, nei pilkšvos liepos, savo lapija gaubiančios beveik visą šlaitinį stogą. Augalai augo kaip tinkami, trukdydami prieiti prie namo, tankiai apsiraizgę apie metalinius vartus.

– Beveik panašu į griuvėsius, – nusprendė Eljezaras.

– Nespręsk, visko neįvertinęs. Prie namo yra didelis sodas, pats sklypas yra pavydėtinoje miesto vietoje – prie Kruistrato ir Groenmarkto gatvių sankirtos, visai greta miesto viešbučio! Nedažnai taip pasitaiko!

– O kaip tie nutrupėję balkonai? Apgriuvę kaminai? Kas čia gyvena, kad leidžia medžių šaknims ardyti prieangio laiptus, o šakoms plakti langus?

– Reikia vieno kito potėpio glaistu, keleto gerų pasišvaistymų sodininko peiliu... Ir būtų visai kitas vaizdas!

– O ar jis išvis parduodamas?

– Viskas parduodama, tik gerą kainą reikia pasiūlyti. Negi dar neperkandai prekybos subtilybių, kad to nežinai?

Šiek tiek atsitraukęs, Eljezaras nauju žvilgsniu pažvelgė į Paulių: susidomėjęs, bet kartu ir truputėlį nepasitikėdamas.

– Tėve, ką jūs nuo manęs slepiate? Harleme netrūksta gražių namų. Be to, kai kurių namų savininkai paskelbė nuleidžiantys kainą. Kodėl jūs taip priskretot prie tų senų akmenų, kurie...

– Todėl, kad man jie patinka! Negi to nepakanka?

– Ne tik dėl to. Jūsų akys tai išduoda.

Paulius vienu pliaukštelėjimu užsidėjo ant galvos kepurę, supykęs dėl savo neapdairumo, kuris jį išdavė.

– Na gerai, Eljezarai, tebūnie... Prisipažįstu, tas namas man rūpi ne tik dėl savo architektūros. Jis priklauso Van Deruikų šeimai; kadaise tos šeimos galva mane išgelbėjo nuo pražūties... Iki šiol jaučiuosi jam už tai skolingas ir norėčiau to jausmo atsikratyti.

– Nusipirkdamas jų namą? Koks keistas skolos grąžinimo būdas!

– Tu nesiklausai... Kol esu skolingas, privalau žemai lenktis Deruikų imperatoriui! Jeigu taip susiklostytų, kad man pavyktų nupirkti jų namą, visa valdžia pereitų man!

– Jūsų samprotavimuose esama piktų kėslų, – tarė Eljezaras. – Kodėl jums tiesiog nesutvarkius laiptų ir neužglaisčius to balkono? Brangiai nekainuos ir skola bus grąžinta!

Paulius buvo beatsakąs, bet iš už namo baisiausiai plūsdamasi netikėtai išdygo tvirtai sudėta olandė, nešina pintine skalbinių ant galvos. Prie vartų stypsantis senis nusigando besiartinančios olandės ir pasiskubino dingti. Visi kiti smalsuoliai išsivaikščiojo kas sau.

– Kalėjimo sargė, – sušnibždėjo Bereisteno sūnus. – Su ja geriau neprasidėti. Dingstam!

– Nieko panašaus, eime su ja pasikalbėti. Mūsų laukia...

Išrasojusiame rektoriaus veide pražydo šypsena, išryškindama riebias raukšles ligi pat ausų.

– Kas laukia?

– Van Deruikai, puikiai su jais pavakarieniausime.

Pasiuntiniui nunešus kvietimą rektoriui ir parnešus atgal jo sutikimą, Deruikų vaikai tris dienas rengėsi deramai priimti savo svečius. Tiesą sakant, Vilhemas buvo kur kas entuziastingiau nusiteikęs ir kur kas labiau įsijautęs į paruošiamuosius darbus nei Kornelis per savo pirmagimio krikštynas, nors tokios emocijos nebuvo būdingos nei jo charakteriui, nei veiksmams, kaip ir visos šalies gyventojams nebuvo būdinga puikuotis savo turtais.

– Ar tu įsitikinęs, kad rektorius vertas tokių išlaidų? – suabejojo Jasperas, žiūrėdamas į kilometrines sąskaitas.

– Nežinau, ar vertas, pagyvensim – pamatysim.

– O jis, kasdien pietaująs iš sidabro indų, tikriausiai mums tik padėkos?

– Žinoma, ne. Bet mes kaip reikiant turime pasistengti! Kai kurioms gėlėms, kad pražystų, būtina saulė. Lygiai taip pat kai kuriems bajorams reikia prašmatnaus ir ištaigingo priėmimo, kad jie jaustųsi kaip žuvys vandeny.

– Nesu tikras, kad...

– Jasperai, liaukis! Tu turbūt net neįsivaizduoji, kiek daug aš tikiuosi iš šio susitikimo! Todėl prašau priimti regentą kaip Dievo siųstąjį į žemę ir negailėti nei savo laiko, nei šypsenos. Jei negali to padaryti dėl manęs, tai pasistenk nors dėl mūsų tėvo.

Jaunėliui beliko nusileisti. Odinėmis pagalvėlėmis ir marmuro šveitikliu, kurį išsinuomojo parai iš vieno žmogaus, juodu nušveitė aštuonias kėdes. Priešais brangiais paveikslais nukabinėtą sieną Petra ant langų pakabino aksomines užuolaidas, teikiančias paveikslams dar daugiau rafinuotumo. Kur pažvelgsi – staltiesės, delikatūs dubenėliai su aromatizuotu vandeniu pirštams pamirkyti, dekoratyvūs fontanėliai atsigaivinti, vynu ir anyžiniais sausainiais nukrauti staliukai. Galiausiai Harietos pageidavimu ant palangių atsirado gėlių puokščių, skleidžiančių svaigų aromatą,

sumišusį su spintoje sukrautų ką tik išskalbtų baltinių kvapu. Frida irgi nesėdėjo be darbo: plūkdamasi po namus ir virtuvę, ji ėmėsi dar ir paties nemaloniausio darbo – ant grindų spalvota kreida užrašė pasveikinimą:

„*Welkom bij ons huis*! Sveiki atvykę į mūsų namus!“

Vos įžengęs į prieškambarį, Eljezaras pasiknaisiojo po laiškus, ir tai tarnaitei labai nepatiko. Ji dar labiau suirzo, kai jaunasis Bereistenas nepanoro nusiauti batų ir įsispirti į šiaudines šlepetes, o užvis blogiau buvo tai, kad jis taip negrabiai žarstė ugnį, jog vienas nuodėgulis iškrito ir nuriedėjo per kilimą.

– O varge! Sūnau... – nepiktai sugėdino jį Paulius.

Nė vienas nedrįso nusijuokti, nors Petra nusičiaudėjo pačiu laiku.

Reikėtų pasakyti, kad pažvelgusios į būsimą regento turtų paveldėtoją, į jo iškrypusią nugarą, suapvalėjusį kaip balionas pilvuką, į sulinkusią kaip pusmėnulis figūrą, o ką jau kalbėti apie medpadžio formos smakrą, bandantį pasiekti atsikišusią siaurutę kaktą! – Deruiko seserys akimirksniu padarė atitinkamas išvadas apie šį jaunuolį: amžinas viengungis, kurį draugai mielai pasikviestų drauge ko nors išgerti ar padainuoti, tačiau tikėtis, kad kuri nors gražuolė jį įsimylės – beviltiška. Jeigu Petra, kuriai pagal jos amžių jau metas dairytis vyro, bent giliausioje širdies kertelėje svajojo ištekėti, tai svečio akivaizdoje toji svajonė išsisklaidė kaip dūmas.

„Nė už ką, – mąstė ji, – netekėčiau už tokio liurbio.“

Petra įsižeidė, kai Vilhemas, pristatydamas svečiams šeimos narius, apie ją pasakė štai ką: „Mano sesuo Petra, kuriai jau pats laikas tekėti...“ Vyresnioji sesuo ne tik kad nepataisė brolio netakto, bet ir nusimovė pirštinaitę, kai Eljezaras lenkėsi pabučiuoti rankos. Vakarienei jau įpusėjus, Petra pasiteiravo Pauliaus apie jo liokajų, jos nuomone, tai stiprus ir gražus vyras, vertas pačių

geriausių žodžių. Regento sūnus atrodė tuo patenkintas, ir Petra pagalvojo, kad tasai jaunuolis, negana to, kad yra bjaurus, pasirodo, dar ir kvailys.

Vakarienė prasidėjo oficialiai. Tądien rektorius buvo labiau nusiteikęs valgyti nei kalbėtis ir visą savo dėmesį sutelkė į lėkštę, kurioje tysojo pikantiška Utrechto dešra. Gal vakarienė ir būtų pasibaigusi tylomis, jeigu Vilhemas, susirūpinęs dėl savo išlaidų, nebūtų užvedęs labai neįprasto pokalbio: jis išsitraukė iš švarko kišenės atlaso ryšuliuką, išvyniojo iš jo tulpės svogūną ir iškėlė delne.

– Čia juk *Admirael Van Engeland* tulpės svogūnas, tiesa, tėve? – su pasididžiavimu tarė Eljezaras. – Užmetęs akį, galiu pasakyti, kad jis sveria apie šimtą trisdešimt–šimtą keturiasdešimt gramų. Ar aš teisus?

Paulius pasveikino jaunuolį, plekštelėdamas jam per petį.

– Mano sūnus labai daug žino. Net neįsivaizduoju, kokiu stebuklingu būdu jis skiria tuos tulpių svogūnus, nes man jie visi vienodi, aš sugebu atskirti tik narcizų, krokų ir hiacintų svogūnus. Tu visiškai teisus, Eljezarai, čia tikrai *Admirael Van Engeland* svogūnas, kurį padovanojau mūsų draugui.

Pamalonintas tokių pagyrų, Eljezaras tyliai sukikeno, ir tai jo greta sėdinčiai kaimynei pasirodė prasto takto ženklas.

– Tai jis taip pat puikiai nusimano apie tulpes? – maloniai pasiteiravo Jasperas.

– Ką jūs sakot? Jis tikras menininkas. Turiu prisipažinti, kad jei man ir sekasi tulpių priežiūra, puoselėjimas ir verslas, tai tik mano sūnaus dėka. Visas pelnas, kurį gauname pardavę tulpes, tenka mano sūnui kaip atlygis už jo gebėjimus. Tik jis perka ir parduoda, tik jis prižiūri ir puoselėja mums priklausančią smėlingą žemę aplink Harlemą, kur gausiai auga mūsų tulpės.

– Tai jūs dar turite ir žemės, kurią prižiūrite?

– Kiek tik akys gali aprėpti, mano berniuk. Mums priklauso keletas dešimčių peršų* žemės už didžiųjų medinių vartų, vadinamų *Grote Houtpoort*, taip pat šiek tiek prie kitų vartų, vadinamų *Kleine Houtweg*, visai netoli nuo rožių plantacijų. Visas kraštas palei *Bolls-laen*, vadinamąjį „svogūnų kelią“ taip pat priklauso mums, ir nė kiek neperdėdamas pridursiu, kad mažiausiai viena iš penkių užauginamų Harlemo tulpių priklauso būtent mums.

Vilhemas spoksojo į Paulių nė nemirkčiodamas. Tai išgirdus, jį apėmė savotiškas liūdesys, nes Bereistenai buvo turtingesni, nei jis galėjo įsivaizduoti, o jų akivaizdoje Deruikų šeima atrodė dar skurdesnė. Nejaugi jų apetitui niekada nebus galo? Vilhemas kurį laiką mąstė, kad tie turtai nėra uždirbti tik Pauliaus darbu, čia turbūt prisidėjo ir sėkmė, ir galbūt apsukrumas, bet drauge Vilhemas jautė, kad šie du vyrai suvienijo savo išskirtinius gabumus ir atsidavė bendram tikslui. Ir kur tu čia neatrodysi apgailėtinas ir juokingas, būdamas šalia tokių žmonių!

Visai kaip tąsyk *Auksinės vynuogės* smuklėje, Vilhemas staiga pajuto, kad nebepajėgs išlementi nė žodžio. Akys išsprogusios, lūpos suglebusios, smilkiniuose tvinksi karštis: atrodė, kad Vilhemas tuoj išgrius iš kojų. Tačiau Harieta pačiu laiku išgelbėjo benutrūkstantį pokalbį, jai būdingu kiek įžūloku tonu kreipdamasi į svečius:

– Še tau! Miestelėnai domisi tulpėmis? Bet argi jos nėra prasčiokų būdas pasipelnyti? Girdėjau, kad tulpėmis prekiaujama visokiose smuklėse ir nekokios reputacijos vietelėse.

– Harieta, kas tau darosi? – subarė ją Jasperas. – Tu įžeidinėji mūsų svečius! Nekreipkite dėmesio, garbūs ponai... Ši mergina net artimiausią giminaitį galėtų velniais nujodyti!

* Senovinis žemės matas Prancūzijoje (~ 5,03 m).

– Aš tik norėjau paklausti ir viskas!

– Užsičiaupk, mažoji akiplėša! – ūmiai atsigavęs užriko Vilhemas.

Eljezaras išdidžiai ir demonstratyviai nužvelgė jaunąją merginą nuo galvos ligi kojų.

– Iš kur tai žinai, jaunoji panele?

– Draugės Solveigos Beldė tėvas sakė.

– Ką gi, tada tavo draugės tėvas yra kvailys. Tulpėmis verčiasi ne prasčiokai, o praktiški ir apsukrūs žmonės! Tokie kaip aš! Be to, tulpė, kaip prekė, dar nėra įtraukta į oficialią Amsterdamo biržą kaip varis ar prancūziškas konjakas. Kol kas tulpė yra nepatikima kaip prekė kitų šalyje cirkuliuojančių prekių atžvilgiu. Nenustebčiau, jei valstybės vadovų akimis mes esame tik bukagalviai kaimiečiai, besiverčią gėlėmis, kadaise pragyvenę iš vilnos ir lašinių.

Vilhemas pritariamai linksėjo galva, nuoširdžiai manydamas, kad valdžia apsiriko.

– Jie smarkiai klysta, pone!

– Žinoma, klysta. Ir, savo nelaimei, jie greit tai supras! Kai tik tie Amsterdamo ponai pamatys, kokius milžiniškus turtus gali atnešti tulpių prekyba, kai mes už keletą svogūnų nupirksime visus jų viešbučius ir karietas su puikiaisiais kinkiniais, jie tikrai ims gailėtis be reikalo mus nuvertinę. Ar kas žino, kad prekė, keliaudama iš rankų į rankas, jau būna dukart brangesnė nei iš pradžių? Ar kas žino, kad vienas sunkus aukso grynuolis, vienas skaidrus brangakmenis gali atnešti didžiausių turtų? Juk ne, tiesa? Štai jums stebuklas, kurį parodė paprasčiausi sodininkai!

Pagavus įkvėpimui, Eljezarui pakilo apetitas: juo daugiau jis malė liežuviu, juo įnirtingiau darbavosi peiliu, praktiškai sulig kiekvienu žodžiu atsirėždamas po dešros gabalėlį. Priešingai nei rektorius, kuris visai užmiršo savo lėkštę ir įsitraukė į pokalbį:

– Išsilavinęs žmogus neturėtų niekinti tulpių... Tik visiškas neišmanėlis jas laiko kaimiečių pramanu ir niekam tikusiomis gėlėmis. Kituose kraštuose žmonės žino tulpės vertę, ir ji ten tiek pat vertinama, kiek pas mus rožė ar lelija. Ar jūs žinote, kad, pavyzdžiui, sultonų valdomuose kraštuose tulpė yra šventa gėlė, nes raidės *lale*, sudarančios jos pavadinimą, taip pat sudaro žodį *amžinas*? Dauguma tulpių rūšių yra migdolo formos prasiskleidusiais vainiklapiais ir atrodo panašiai kaip ieties smaigalys. Šios tulpės ten vadinamos *Nur i Adin* – „rojaus šviesa" arba *Dur i yekta* – „nuostabusis perlas".

– Jūs taip pat daug žinote apie tulpes? – nusistebėjo netgi Eljezaras.

– Aš šiek tiek išmanau jų istoriją, kaip kad tu išmanai apie jų priežiūrą ir veisles. Tai tik keletas žavingų smulkmenų, pagyvinančių mano reklaminę kalbą ir padedančių greičiau parduoti prekę.

– Tiesiog nuostabu!

Jasperas ir abi seserys, išgirdusios Vilhemo plojimą, ėmė ploti drauge. Tačiau sprendžiant iš Harietos veido išraiškos, ką tik nuskambėjusi kalba jos visai nesužavėjo, kadangi jos replika buvo vienareikšmiškai nuneigta. Rūsčiu žvilgsniu Vilhemas liepė seseriai tylėti ir netrukus maloniai atsigręžė į svečius.

– Pone, tai, ką girdžiu, mane išties žavi, ir esu be galo dėkingas savo tėvui, kad mudu supažindino. Dabar suprantu, kad išvažiuodamas jis pasirūpino viskuo ir pasakydamas man jūsų vardą atidavė mane į pačias geriausias rankas.

Paulius atsakė į komplimentą dviejų pirštų kilstelėjimu, primenančiu kunigo laiminimą.

– Ačiū, ačiū tau, brangusis Vilhemai. Kalbi tikrai protingai ir iš visos širdies. Turiu pasakyti, kad Kornelis, pasiūlydamas tau

kreiptis į mane, pasielgė geriau nei galėtų pasielgti geras tėvas, šis jo poelgis pasitarnavo mums abiem.

– Per pirmąjį mūsų susitikimą, garbusis pone Pauliau, jūs man įspraudėte delnan šį tulpės svogūną, kuris, galima sakyti, yra mūsų ateities sėkla. Ir turėdamas tai galvoje, visa savo esybe jaučiu, kad kaip tik dabar mūsų šeima turėtų suvienyti jėgas ir susigrąžinti tuos kadaise mums priklausiusius titulus bei turtus. Tarp Deruikų buvo dailininkų, bakalėjų savininkų, poetų ir krautuvių savininkų; dabar tarp jų bus ir tulpių tarnų, pasirengusių padaryti viską, ko tik reikės jų priežiūrai, puoselėjimui ir verslui. Prisipažįstu, kad ničnieko neišmanau apie gėles. Mano brolis ir seserys taip pat ne ką daugiau žino už mane, išskyrus Harietą, mūsų jauniausiąją sesutę, ji retsykiais pasidomi tokiais dalykais.

Jis perliejo seserį veriamu žvilgsniu, o ši gyvai jam atsakė tuo pačiu.

– Vis dėlto norėčiau, kad vėliausiai po trijų mėnesių Deruikai išmanytų apie tulpes taip pat gerai, kaip lotynų kalbos ar geometrijos pamoką, kurią iškalėme per gerą valandą. Jūs mums labai padėtumėte, ponai, jei papasakotumėte, kokiose mokyklose ruošia tulpių žinovus, kur jos yra ir kokie mokytojai moko tulpių puoselėjimo meno?

Jaunesnysis brolis rektoriaus balse pajuto kiek pašaipią gaidelę:

– Nėra jokio specialaus parengimo, Vilhemai... Tulpių puoselėjimo meno išmokstama, kaip čia pasakius... praktiškai. Kai išmoksi pažinti tulpes: panašias į plunksną, karpytais, raižytais krašteliais, puriu žiedu arba išmargintu liepsnelėmis, nusmailintomis viršūnėlėmis – ir gebėsi vos pamatęs atskirti *Centen* tulpes nuo *Oudenaers*, galėsi manyti, kad tavo mokslai baigti! Kadangi mūsų verslas kasdien plečiasi ir darbų vis daugėja, mes labai džiaugsimės galėdami priimti jus ir jūsų brolį į savo tarpą.

– Jūs tikrai tai padarysite?

– O kodėl gi ne? Šiaip ar taip, mūsų šeimos giminiuojasi nuo seno. Tai argi neatrodo savaime suprantama, kad jeigu vienoje armijoje tarnavo tėvai, petys petin gali eiti ir sūnūs?

– Ak, pone Pauliau ir pone Eljezarai, koks geraširdiškas pasiūlymas! Jūs esat tikri mūsų globėjai! Ir kaip jums atsidėkoti už gerumą?

– Jūs tik stenkitės parduoti kuo daugiau tulpių! O gautą pelną visi pasidalysime po lygiai. Ir kas žino? Galbūt ateityje mes dar labiau sustiprinsime mūsų šeimų ryšius, turiu galvoje... krauju.

– Santuoka? – patikslino Jasperas, žvilgtelėdamas į Petrą, kurios žvilgsnis buvo įsmeigtas į vėduoklę.

Paulius nieko neatsakė, bet į fotelį klestelėjo su tokia veido išraiška, lyg žinotų kokią nešvankią jaunuolių paslaptį. Eljezaras irgi neatsiliko: šlykščiu gašliu žvilgsniu nužvelgė savo kaimynę, ir tai įskaudino jaunesnįjį brolį.

Atneštas pagrindinis vakarienės patiekalas nukreipė visų dėmesį nuo kalbų. Vos Frida nukėlė sunkų dangtį, per stalą nuvilnijo šilta garo banga. Aštriame *Olipotrigo* sultinyje mirko įvairių rūšių mėsos gabaliukai: jautiena, aviena, kiauliena, veršiena ir net gaidiena, o tarp gausybės cukorijų netrūko artišokų bei valgomųjų kaštainių. Retas virėjas galėtų paruošti tokią gardžią flamandišką vakarienę kviestiniams svečiams.

Visi palaukė, kol šaukštą į rankas paims regentas, o tada jau čiupo savuosius. Nuo tos akimirkos, kai tik svarbūs klausimai buvo aptarti, likusi vakarienės dalis praėjo visiškoje tyloje ir ramybėje, mat abi šeimos daugiau nebematė reikalo kalbėtis. Vienintelis Eljezaras, kuris tikėjosi vesti Petrą, retsykiais pamėgindavo ją pradžiuginti kokiu nors sąmoju, ir Petra vos susitvardydavo nenusikvatojusi. Visi išsiskirstė vėlų vakarą, sotūs ir pavargę.

1635 metų rugpjūčio 23 diena.

Tądien buvo taip siaubingai karšta, kad Provincijose tokios kaitros dar niekas nebuvo nei regėjęs, nei girdėjęs. Rugpjūtis dar nesibaigė, o vynuogienojai vos išlaikė prisirpusių vynuogių kekes, kurios bylote bylojo apie šaunų derlių, pirmiausia keliausiantį į vyno daryklas (patys olandai vyno niekuomet negamino). Jūra tingiai snūduriavo savo pataluose ir atrodė kaip garuojančios sriubos katilas. Nė menkiausio vėjo dvelksmo, kurio taip reikėjo keltų burei išpūsti, kad šie galėtų greičiau pasiekti Katveiko prieplaukas. Lygumoje rymojo sustingę vėjo malūnai, o kanalų vanduo atrodė lyg nesudrumsčiamas veidrodis.

Tokiais tvankiais vidurdieniais miestelėnai išlįsdavo iš savo kontorų ištįsusiais liežuviais ir permirkusiomis nuo prakaito kepuraitėmis. Netgi trokštančios susitvarkyti namus ponios negalėjo pakęsti tokios tvankumos ir išeidavo laukan. Įprastas Harlemo miestelio kvapas įgavo tarytum aitroką liguistą priekvapį. Tas nesuvokiamas, marinantis karštis mušė žmones iš vėžių:

– Salyklas supelijo! Sudegint visą derlių! – rėkė vieni, uostydami alų.

– Ne, čia net išrūgos surūgsta! – piktinosi kiti, rodydami pasu-

komis išbalintus rankogalius ir apykakles, kurios dabar atrodė ne tokios baltos kaip visuomet.

Beveik visi, išskyrus smuklininkus ir skėčių nuo saulės siuvėjus, kankinosi nuo tokios siaubingos kaitros.

Kai kurie tai laikė didele nelaime, grasinančia atimti iš jų duoną. O ką jau kalbėti apie sodininkus ir plantacijų šeimininkus, kurie privalėjo ištisai drėkinti žemę, ir audinių prekeivius, iš kurių niekas nieko nebepirko, nes tokiu metu visi troško nusimesti drabužius, o ne juos vilkėti. O Deruikams tuo pat metu buvo aktualu ir viena, ir kita – kadangi jie vienu metu buvo ir sodininkai, ir gelumbės pirkliai, karštasis 1635-ųjų sezonas jiems virto dideliu išbandymu.

Vos prasidėjus didiesiems karščiams, šeimos vartų iškaba duso po vyrišku švarku ir sijonu, saugančiu ją nuo svilinančių saulės spindulių. Klientai ėjo pro šalį, nė kiek nesmalsaudami užmesti akies nei į siūlomas naujutėles prekes, nei į žadamas nemenkas nuolaidas. Ir niekam nerūpėjo, kad Utrechto aksomas nukainotas perpus, o Brabanto nėriniai atpigę! Ponios jų tiesiog nenorėjo...

– Vėduoklių! Šilkinių vualių! – reikalaudavo jos iš pardavėjų, ir kad prekė būtų iš lino arba tankios medvilnės.

Susiklosčius tokioms sudėtingoms aplinkybėms, prie kurių prisidėjo dar ir visuotinis žmonių nerangumas, krautuvę prižiūrintis Vilhemas Van Deruikas turėjo kaip reikiant tvarkytis su savo naujuoju darbu. Jis stengėsi, kad visi pameistriai klausytų jo nurodymų. Netrukus Vilhemas pasirodė esąs geraširdis ir šiek tiek atleido vadeles, kad jie jį pamėgtų; paskui, pastebėjęs, kad aptarnaudami klientus pameistriai neišlemena nė menkiausio mandagaus žodžio, jis staiga užmiršo savo nuolaidumą ir užkūrė jiems tikrą pirtį. Galiausiai darbuotojai ėmė nekęsti Vilhemo, ir parduotuvei, kuri ir taip vos laikėsi, ėmė grėsti bankrotas.

Vos per porą mėnesių sutirpo dalis santaupų, o vietoj numatyto pelno atsirado skolų. Parduotuvė išvengė tragiško likimo tik dėl ištikimų pirkėjų, kurie jau dvidešimt metų apsipirkdavo pas *Kornelį Van Deruiką ir sūnus, gelumbės pirklius,* visiškai nekreipdami dėmesio į konkurentų iškabas. Tačiau toji ištikimybė ir asmeninės simpatijos Deruikams brangiai kainuodavo: tai skolon duok, tai nuleisk kainą, tai likučius atiduok, – taip dauguma prekių būdavo atiduodamos kone veltui.

Jasperas, kurio žinioje buvo visos Deruikų sąskaitos, gyvai pranešdavo:

– Brolau, mes tuoj ubagais paliksim! O tu juk žinai, kad šioje nuostabioje šalyje yra baudžiama, jei darbas priveda prie bankroto!

– Nebijok. Mes pasipustysim padus, *Desolate Boedelskamer* tarnybai dar nė nespėjus surašyti mūsų nesėkmių... Vianene arba Kiulemborge bankrutavusieji gali prašyti prieglobsčio!

– Man visai nejuokinga, Vilhemai. Padėtis labai kebli, – tarė jaunėlis, kramtydamas raudoname rašale pamirkytą plunksną.

– Na gerai, tada atleiskim vieną pardavėją, bet galim ir abu! Tie kvailiai mums kainuoja dvylika guldenų per dieną!

– Reikėtų atsiklausti tėvo. O be to, kas dirbtų, jeigu atleistume tuos pardavėjus?

– Įdarbintume seseris.

– Nemanau, kad tai patiktų pirkėjams.

– Tada uždarykim krautuvę ir baigta! Juoba kad gelumbė dabar bevertė! Kam rūpi apdarai, kai šitaip karšta?

– Po trijų mėnesių, žiemą...

– Po trijų mėnesių mes būsim tokie vargšai, kad džiaugsimės bato padą sugraužę alkiui numarinti! Užteks švaistyti laiką, Jasperai! Tiems, kurie perka audinius, tulpės tikrai patiks!

Susierzinęs jaunėlis laibu pirštu stumtelėjo rašalinės dangtelį. Paskui pasišiaušusia plunksna bedė savo brolio pusėn ir užsikišo ją už ausies tokiu mostu, lyg smuikininkas brūkšteltų stryką per stygas savo ausies link.

– Tulpės, tulpės... nieko tu daugiau ir nežinai, kaip tik tą žodį, o anksčiau net ištart jo nemokėjai! Tačiau mes dar turime ir krautuvę, iš kurios pragyvename!

– Tai tu ją ir turėk, jei nori. O aš sakau „sudie“ visoms gelumbėms, bambantiems pirkėjams ir geltoniesiems skaitliukams!

Vyresnėlis laikėsi duoto žodžio. Jau kitą dieną po pokalbio Vilhemas atsidūrė pas rektorių, atrodydamas taip, kaip manė esant tinkama tulpių verslo žmonėms – arba, kaip jis mėgo sakyti: taip, kaip dera „būsimajam tulpių žinovui“. Jis atrodė kaip visuomet, tik buvo užsirišęs neperšlampamą prijuostę su viena kita dėme ir užsidėjęs pintą skrybėlę, saugančią jį nuo svilinančios saulės einant per laukus.

Paulius pirmiausia nurišo nuo Vilhemo prijuostę, paskui nuėmė skrybėlę ir uždėjo kitą, ne tokią kaimišką, aiškindamas, kad įvyko nesusipratimas: jis turėjęs omeny, kad jo mokinys turėsiąs ne sode dirbti kaip eilinis sodininkas, bet eiti drauge su juo į smukles, kur išmoksiąs kovoti dėl kiekvieno tulpių sandorio. Vilhemas bandė paaiškinti, kad jis norįs viską sužinoti apie gėles ir apie jų pardavimą galvoti tik tada, kai išmoksiąs pasodinti svogūną, prižiūrėti, kad išleistų daigelį, ir pamatysiąs, kaip auga gėlė.

– Jūs man sakėt, kad turkų sultono sodininkai, vadinamieji „bostansai“, dirbdavo durininkais, valytojais ir budeliais. Tai kodėl gi aš negalėčiau prižiūrėti jūsų plantacijų?

– Tu net neįsivaizduoji, kokie gėlininkams tenka nedėkingi ir varginantys darbai! Tad leisk juos dirbti kitiems, ištvermingesniems nei tu.

Rektoriaus užuomina apie silpnumą užgavo Vilhemo savimeilę ir (jei tai išvis įmanoma) dar labiau sustiprino jo užsispyrimą. Galiausiai Pauliui teko nusileisti. Manydamas, kad jaunuoliui praeis noras mokytis jau po pirmo pamosavimo kastuvu, jis pristatė Vilhemą vyriausiajam sodininkui, kuris, slapta primokytas miestelėno, iškart užkrovė jį pačiais juodžiausiais darbais, kokius tik galėjo sugalvoti: buvo numatyta nuo Sparnos upės ar bet kurio kanalo, kurių mieste buvo į valias, išrausti gilius griovius, kurie sudarytų laukų drėkinimo sistemą. Šią užduotį Vilhemas turėjo atlikti vienas ir dar kepinant saulei, darbuodamasis senu kastuvu, kurio grublėtas kotas siaubingai nuzulino jam delnus. Žinoma, tyčia buvo parinkta uolėta nuokalnė; aplink šimto pėdų spinduliu – nė menkiausio šešėlio.

Visą laiką, dirbdamas savo kruviną darbą, katorgininkas buvo priverstas iškęsti dar ir užgaulius kitų sodininkų juokelius, iš pabalusio veido ir gležno kūno sudėjimo jie iškart suprato, kad jaunuolis niekuomet nėra laikęs rankose jokio įrankio ir vargiai kada yra iškėlęs koją už miesto vartų. Galiausiai vienam sodininkui pagailo Vilhemo, ir jis pasiūlė pasikeisti: mainais į griovių kasimą jis pasiūlė savąjį lažą – kasti gėlių svogūnus.

– Bent jau nebus taip karšta.

– Bet... aš nežinau, kaip tai daroma.

– Viskas labai paprasta: reikia atrinkti gėles, kurių lapai jau sudžiūvę, ir jų svogūnus iškasti iš žemės, bet labai atsargiai, kad nenukentėtų lukštas, nes dauguma jų jau nupirkti, ir menkiausias įtrūkimas iškart numuštų jų kainą.

Vyriausiasis Deruiko sūnus nusiėmė skrybėlę, nes nendrių

šiaudai buvo taip sukietėję nuo prakaito, kad net braižė smilkinius. Jis čiupo sodininko atsineštą odinę gertuvę ir nukamuotas siaubingo troškulio vienu atsikvėpimu išmaukė ją ligi pusės.

– Sakote, kad dalis svogūnų jau parduota, nors tebėra po žeme? Norit pasakyti, kad atsiranda kvailių, mokančių už prekę, jos nė nematę? Čia gi tas pats, kaip pirkti katę maiše!

– Bet taip reikia. Žiemą svogūnai guli žemėje. Priešingu atveju jie neišleistų jokio daigo...

– Viskas puiku, bet iš kur pirkėjas žino, ką jis perka?

– Yra tam tikras gėlės ypatumų, jos žydėjimo laiko aprašymas. Aš neturiu laiko jums pasakoti smulkiau apie jų auginimą, nes tos gėlės yra labai pretenzingos. Kai kurie sako, kad tulpių prekyboje daugiau popierių nei pačių svogūnų: atseit, tai esanti *windhandel* – prekyba vėjais!

Sodininkas papūtė į delne gulinčius sausu lukštu aptrauktus gumbus ir nuo jų pabiro smiltys; dauguma tų gumbų buvo apvalūs, panašūs į gėlės svogūną.

– Nieko nesuprantu! – prisipažino Vilhemas. – Kas čia per gėlė, kurią reikia užkasti, paskui atkasti ir tada vėl užkasti?

Įdegusį sodininko veidą nušvietė raukšles išryškinanti atlaidi šypsena. Paėmęs iš vaikino rankų kastuvą, jis purioje žemėje iškasė keturias vageles ir įsmeigė kastuvą kairėje, šalia pirmosios.

– Ruduo – sodinimo metas. Pasodinat svogūną ir kurį laiką laukiat, kol pagirdytas pirmųjų liūčių jis išleis šaknis. Iškart po to svogūnui prasideda miego laikotarpis ir trunka visą žiemą. Kai kurios veislės, vadinamos *ankstyvosiomis*, ima žydėti jau nuo sausio. Tačiau dauguma tulpių lapus pradeda leisti tik vasarį, stiebas išlenda kovą, o žiedai prasiskleidžia tik balandį.

Kastuvas atsidūrė antrojoje vagelėje. Perkeliant jį iš vienos vietos į kitą, kastuvo šešėlis ištįso.

– Gegužės mėnuo yra tinkamas laikas pradėti galvoti apie tulpės pardavimą. Tada pagrindinis svogūnas – tėtis – jau būna suvytęs ir praktiškai supuvęs, o pačiam gražume subręsta svogūnas sūnus, dar kitaip vadinamas pagrindinio svogūno *įpėdiniu* ar *atžala*. Kartais tulpė subrandina net keletą svogūnų. Jeigu taip atsitinka, būtina nedelsiant pranešti ponui Bereistenui, kad jis pakeltų tos tulpės kainą. Vasara – naujo svogūno brandos ir lapų geltimo laikas. Rugpjūtį gėlių lapai jau būna sudžiūvę, o svogūnas visiškai subrendęs: belieka tik iškasti! Kaip tik tai šiuo metu ir darome.

Vilhemas nurijo burnoje susikaupusias seiles.

– O ar galima numatyti, kiek maždaug svogūnų tulpė galėtų subrandinti?

– Deja, ne. Kai kurios subrandina tik vieną, o kitos – dideliam jų savininkų džiaugsmui! – du arba tris. Kaip sako tikri žinovai, kol kas nėra tokio recepto, kuris padėtų subrandinti daugiau svogūnų... O mes, olandai, užsiimame tulpėmis kaip tik dėl to, kad jų augimą lemia atsitiktinumas, kaip ir žaidimų, dėl kurių kraustomės iš proto, sėkmę! Pasodinti tulpės svogūną – tai mesti žaidimo kauliuką: iš anksto neįmanoma žinoti, kiek akių iškris!

– O kaip tulpių sėklos? – pasidomėjo Vilhemas.

Sodininko akys susiaurėjo, o šnervės šnopuojant susitraukė.

– Sėklų, pone, imasi kantrūs gėlininkai, kurie gali septynerius metus stebėti gėlės augimo procesą... Tokia veikla mes, kaip ir dauguma kitų sodininkų, neužsiimame, nes daugiausia verčiamės gėlių svogūnais. Turim tik vieną mažytį žemės lopinėlį, kuriame pasėjome tulpių sėklų, norėdami pažiūrėti, ar kas išaugs. Jam prižiūrėti įdarbinome keletą moterų.

Pokalbis baigėsi bendromis pastabomis apie gėlių auginimą ir senojo sodininko patarimais jaunajam neišmanėliui. Tada jis paėmė gertuvę iš Vilhemo rankų. Atsigėrė ir paklausė:

– Tai kaip, jaunuoli, keičiamės darbais?

Iš išdidumo Vilhemas nenorėjo perleisti savo katorginio darbo. Jis atsisakė sodininko pasiūlymo aiškindamas, kad yra „nusiteikęs", be to, „ganėtinai įdūkęs, kad galėtų įvykdyti savo užduotį ligi galo". Jis įtikinėjo, kad dar iki vakaro grioviai bus iškasti. Nespėjo prabėgti nė valanda, kai vyresnysis Deruiko sūnus, išsekintas kaitros, nualpo prie kanalo, o du netoliese dirbantys vaikinai gavo mesti darbus ir jam pagelbėti. Kai jis atsipeikėjo, vyriausiasis sodininkas uždraudė grįžti prie darbo, bet Vilhemas, visas drebėdamas nuo išsekimo, pareiškė norįs vėl eiti į laukus. Sodininkas padarė dar didesnę klaidą, pasiūlęs jam drauge su moterimis barstyti tulpių sėklas.

– Čia ne vyrų darbas! – užsiplieskė Vilhemas. – Pats taip sakėt!

– Joms trūksta pagalbininkų, kad ir kas jie būtų!

– Kodėl? Kas gena? Juk ne paskutinė diena!

– Dabar tinkama rugpjūčio mėnulio fazė. Tokia kaip ir spalio ar liepos delčia. Poryt jau bus per vėlu... Gėlės augs prastai, jeigu išvis užaugs!

– Jeigu jau taip... – nusileido Vilhemas.

Varge! Net šis darbas jam pasirodė per sunkus. Pasėjęs keletą eilių, Vilhemas vėl apalpo. Jis atgavo jėgas rektoriaus, kuris atskubėjo labai susirūpinęs dėl savo mokinio, karietoje. Atsipeikėti ten, ant išsiuvinėtomis pagalvėlėmis nukrautos sėdynės, apvilktam švariais marškiniais ir sutvarstytam, Vilhemui atrodė tikras pažeminimas.

– Man gėda, pone! Aš sulaužiau duotą žodį!

– Kokį dar žodį? – švelniai paklausė Paulius, o jo žodžiai, suvirpėję ore, meiliai pakuteno jaunuolio plaukus.

Vilhemas susivokė gulįs rektoriui ant kelių, o šio šlaunys nė nekrustelėdamos kantriai kentė vaikino galvos svorį. Jis iš visų jėgų pabandė atsikelti, bet putli pirklio ranka jam sutrukdė.

– Na, na! Tau reikia ilsėtis.

Vilhemas toliau muistėsi, tačiau vos nenusisuko sprando, besistengdamas ištrūkti. Riebi Pauliaus ranka gulėjo jam ant krūtinės lyg sunkus geležinis inkaras.

– Kur jūs mane vežate? – paklausė jaunuolis vos kvėpuodamas, mat tvankuma karietoje buvo tiesiog nepakenčiama.

Jo akys buvo įsmeigtos į dangaus lopinėlį, kuriame plaukė švelnūs lyg dribsniai debesėliai.

– Namo. Persirengsi ir pamiegosi ligi vakaro. Paskui mudu drauge važiuosim į smuklę *Senoji kokotė*, kur įvyks tulpių pirklių susirinkimas.

Negyvos Vilhemo rankos pakilo, bandydamos prieštarauti, tačiau netrukus vėl nusviro.

– Ar negalėtume šios pamokos atidėti vėlesniam laikui? Aš taip pavargau...

– Važiuosime šįvakar, – tvirtai pareiškė rektorius. – Negirdėjai naujienos? Kompanijos laivai parplaukė iš Indijos. Dvidešimt didžiulių laivų yra pakrauti, kaip manoma, dviem šimtais tonų aukso! Tarp įgulos narių yra kilusių iš Harlemo. Kai tik jie grįžta, švaistosi guldenais į kairę ir į dešinę. Dabar puiki proga parduoti tulpes, nes jūreiviai mėgsta merginoms dovanoti gėlių. Ir jie bus tikrai nusiteikę tai daryti...

Neturėdamas jėgų prieštarauti, Vilhemas vaikiškai atsiduso. Paulių tai sujaudino. Jis pabučiavo savo mokinio delną, o tada, palikdamas atitinkamus tarpus, bučiniais nusėjo ir visą ranką.

– Pone, nereikia! – priešinosi Vilhemas, vangiai atitraukdamas ranką.

Tai tik dar labiau pakurstė rektoriaus švelnumą. Naudodamasis tuo, kad jaunuolis gulėjo visiškai išglebęs, Paulius pirštų galais landžiojo po rankogalių plyšius, sagų kilpeles ir visur kitur, kur tik buvo galima prisiliesti prie nuogos odos. Jaunuolis iš paskutiniųjų stengėsi priešintis, tačiau kaskart jėgų tam atsirasdavo vis mažiau. Šiaip ar taip, tasai lėtas nurenginėjimas jį šiek tiek atvėsino, o tos vėsos, nepaisant rektoriaus, jis labai troško ir jautė, kaip maloniai ji užlieja odą. Karietos durelių užuolaidėlė buvo užtraukta ir alkovą apgaubė švelni prietema.

Vieną akimirką Paulius, glostydamas Vilhemo ranką, užgavo delne atvirą žaizdą. Jaunuolis net suriko iš skausmo.

– Vargšas vaikuti! – apgailestavo miestelėnas. – Aš buvau toks negailestingas, versdamas tave taip sunkiai dirbti, kad net išgriuvai be sąmonės vidury laukų. Bet argi aš tavęs neperspėjau, kokie sunkūs sodininko darbai?

– Kasti griovį ir atrinkinėti svogūnus – du skirtingi dalykai! Mano užduotis nebuvo lengva...

– Bet ar lengvas darbas tave būtų sudominęs? Nemanau. Matai, yra tokių nevykėlių, kurie plėšosi dėl neaiškių juokingų tikslų, tuo metu kiti, kur kas protingesni, kuria didelius šedevrus. Vieni pasitenkina tik mažyčiais poreikiais, o kiti tik dideliais ir svarbiais darbais. Kliūčių iškyla tiems, kurie su jomis susiduria. Štai todėl genijų gyvenimas toks žavingas, o vidutinybių – tik vidutiniškas.

Vilhemas ilgai mąstė apie rektoriaus žodžius. Jis prisidengė veidą savo skrybėle lyg vėduokle, norėdamas pasislėpti nuo Pauliaus, kurio įsidrąsinusios rankos ką tik palindo jam po prasegtais marškiniais. Vis dėlto jųdviejų santykiai dabar jam nebeatrodė tokie nemalonūs kaip anksčiau; jis netgi pamanė, kad galbūt tasai naujas jųdviejų ryšys, tos slaptos glamonės teikia jam naują svaiginamą malonumą.

– Kaip jūs manote, ar aš nors kiek talentingas? – atsidusdamas ir slėpdamas savo veidą po skrybėle paklausė Vilhemas.

– Esu tikras.

– Kokioj srity?

– Nuojauta man kužda, kad tapsi puikiu tulpių žinovu ir kad iš to susikrausi didelius turtus.

Paulius leido jaunuoliui pajusti stebuklingą savo žodžių galią, kaip gydytojas, stebintis raminamųjų vaistų poveikį.

– Šią akimirką galiu tau drąsiai pasakyti: būčiau buvęs laimingas, turėdamas tokį sūnų kaip tu! Aš myliu Eljezarą. Kita vertus, jis taip šauniai tvarko savo reikalus, kad daugelis jam pavydi. Tačiau tarp mudviejų nėra jokio draugiško ryšio. Jo dievobaimingoji motina išmokė jį niekinti pasaulį ir įtarinėti kiekvieną žmogų. Žinoma, tokiam auklėjimui įtakos turėjo didžioji filosofija ir davatkizmo pamokos apie amžinąsias vertybes, tai giliai įleido šaknis jo širdin. Bet koks prabangos ar lengvesnio gyvenimo potroškis jam atrodo nesuprantamas: jis nekenčia gatvių, net menkiausio grindinio akmens, nes jie esą geresni nei senieji klampūs takai. Mano sūnus nepateisina ilgaplaukių žmonių, nekenčia bažnyčiose skambančių vargonų, vestuvių šokių ir net raupsuotųjų slaugytojų, pagrįsdamas tai šventais žodžiais „Dievas jus apsaugos nuo pražūties ir nuo maro“! Manau, nedaug trūko, kad jis įstotų į religinę bendruomenę, kurioje jo atšiauri prigimtis puikiai pritaptų.

– Jūs jį nuo to atkalbėjot?

– Palenkiau jį savo pusėn.

– Tai tulpėmis jis užsiima ne savo noru?

– Žinoma ne. Sodininko darbas yra vienintelis su bažnyčia nesusijęs darbas, kurį Eljezaras mielai atlieka. Ir žinai dėl ko? Nes perskaitė Evangelijoje, kad Marija Magdalietė, sutikusi Jėzų Kris-

tų po prisikėlimo, palaikė jį sodininku! Ir jeigu ji būtų pamaniusi, kad sutiko sandalų siuvėją, tai mano sūnus būtų puolęs dirbti batsiuviu!

Abu vyrai skaniai pasijuokė. Vilhemas nespėjo nė susivokti, kai landi ranka, prasibrovusi pro kelnių užsegimą, nuslydo jam į tarpukojį. Jis daugiau nesipriešino, tačiau bandė savo susijaudinimą nuslėpti užduodamas rektoriui nekaltą klausimą:

– Ar Eljezaras pyko ant jūsų už tai, kad paniekinote jo pašaukimą?

– Nemanau. Tačiau jo motina, kuri ir buvo viso to kaltininkė, nepraleido progos man priekaištauti. Ji svajojo šeimoje turėti nors vieną pastorių. Tik tokios puošmenos ir betrūko ant mūsų šeimos herbo!

– Jūs tiek daug kalbate apie savo žmoną... – išdrįso pusbalsiu prasitarti jaunuolis. – Mes jos taip pat laukėme, kai kvietėme vakarienės, kodėl ji neatvyko?

Rektorius žvilgtelėjo laukan. Pamatęs našlaičių namus, jis stuktelėjo į medines dureles.

– Sustok, Ernstai!

Karieta iškart sustojo, ir jųdviejų pokalbis nutrūko. Vilhemas draugiškai atsisveikino ir pabučiavo rektorių į skruostą, nesivargindamas patenkinti savo smalsumo dėl ponios Bereisten. Išlipdamas iš karietos, jis nustebo pamatęs prie atvirų vartų nerta skara pridengtais pečiais stovinčią Petrą ir pešiojančią iš puokštės apvytusias gėles. Tačiau jos žvilgsnis buvo nukreiptas ne tiek į gėles, kiek į regento vežėją, kuris taip pat meiliai žvilgčiojo jos pusėn. Vyresnysis brolis akimirksniu nutraukė tuos susižvalgymus, tarsi siūlą žirklėmis nukirpo.

– Ką čia veiki? – nekantriai paklausė savo sesers.

– Kaip ką? Išrenku nuvytusias gėles!

– Gal tu mane kvailiu laikai? Drožk vidun! Ir mikliau!

Petra nuėjo nutaisiusi tokį veidą, lyg kas saldainį iš vaiko būtų atėmęs. Vilhemas nedrįso bartis matant rektoriui. Vis dėlto, darsyk su juo atsisveikindamas, jis piktai dėbtelėjo į vežėją, tarsi sakytų: „Važiuokit iš čia!“, ir liokajus jį kuo puikiausiai suprato. Rotvalis linksmai paragino savo arklius.

– Prisiekiu, jeigu darsyk čia pamatysiu jo purviną snukį... – dusliai sugriaudėjo Deruiko sūnus.

Vilhemas iškart nuėjo į lovą ir nuo stipraus beldimo į drabužinės pertvarą pabudo tik vėlų vakarą.

– Kelkis! Tavęs laukia rektorius!

Iš dviejų šimtų smuklių, įsikūrusių gerajame Harlemo mieste (kai kurios iš jų buvo taip arti viena kitos ir taip gerai sutarė, kad net dalijosi viena iškaba), *Senoji kokotė* (dar vadinama *t'oude Haentgen*) buvo ypatinga smuklė, pateisinanti savo vardą dėl to, kad čionai plūsdavo daugiausia tulpių pirklių, be to (ne ką prastesnė priežastis!), dar ir todėl, kad šioje smuklėje buvo galima gauti puikaus alaus.

Reikėtų pasakyti, kad pats pastatas buvo pačioje geriausioje miesto vietoje: visai netoli alaus daryklos, vadinamos *Drambliu*, taigi, pritrūkus alaus, nereikėjo jokios karietos, pakakdavo kelių stiprių samdinių, kurie atritindavo statinių; aplink smuklę augo tulpių gėlynai – žiemą tai buvo paprasčiausi gražiai sutvarkyti kvadratiniai žemės lopai, o atšilus orams juose pražysdavo gausybė įvairiausių tulpių: ankstyvųjų, sezoninių ir vėlyvųjų, kurios, užmetus akį, atrodė kaip gyvas margumynas, džiuginantis smuklės lankytojus. Na, o trečiasis *Senosios kokotės* pranašumas – slaptas,

bet galingas! – buvo miškelyje netoliese laukiančios prostitutės, kurios puikiai papildė miestelėnų, gėlių karalių, malonumus, per pertraukėles tarp išgertuvių patenkindamos jų vyriškus potroškius; prislopintas, beveik nepasotinamas gašlumas, kuriam nuolatiniai *Senosios kokotės* lankytojai pasiduodavo tik tada, kai sveiką protą užtemdydavo ilgos išgertuvės.

Tą vakarą smuklėje buvo ypatingas vakaras, ne toks kaip visuomet: lankytojai turėjo puikią progą kiekvienas išsakyti savo pageidavimus: surengti gėlininkų susirinkimą, kortų lošimo varžybas, vestuvių puotą ar krikštynas. Tačiau iš daugelio smulkmenų buvo aišku, kad šįsyk viskas suksis apie tulpes. Pirmiausia smuklės šeimininkas iš vyno statinių ištraukė voles, nes pirkliai daugiausia gerdavo vyną, ne taip, kaip paprasti lankytojai, dažniausiai maukiantys alų. Paskui buvo atidaryta galinė salė, vadinama *Velnio spąstais*, skirta gėlių prekybininkų susitikimams. Galiausiai iš aplinkinių ir netgi pačių tolimiausių sodų, esančių prie upės, plūstelėjo vyrai purvinais monokliais, žemėtomis kelnėmis ir juodomis panagėmis – tipiški tulpių augintojai.

Tačiau Vilhemas apie tuos vyrus ir apie tai, iš kur jie atvyko, buvo susidaręs visai kitokį įspūdį. Iškišęs galvą pro karietos langelį ir užmetęs akį į smuklę, jis nusišaipė, ir rektorius nesuprato kodėl. Paskui vaikinas sodriu balsu paliepė vežėjui sustoti prie *Senosios kokotės* durų ir nuleisti laiptelius, kuriais karietos keleiviai paprastai nesinaudodavo. Vilhemas pirmiausia leido išlipti savo bendrakelioniui, o paskui išlipo ir pats, nosine prisidengęs nosį. Jo veide, ar veikiau ten, kur neuždengė nosinė, buvo tiesiog parašyta, kad jaunuolis nemaloniai nustebintas.

– Oho, kokie mes nepatenkinti! – mestelėjo Paulius, lūkuriuodamas jo prie gatvės žibinto.

– Ar čia tulpių pirkliai? – dusliai paklausė Vilhemas, pirštu rodydamas į du vyrus, alkūnėmis atsirėmusius į barą ir žaidžiančius kauliukais, paskui į kitus du, kurie kaip tik atsipjovė po drėgną kabančio kumpio gabalą.

– Reikėtų nepamiršti, kad čia atėjome ištuštinti jų kišenių!

Vilhemas neskubėdamas atsisėdo greta rektoriaus. Prisidegęs pypkę, jis šiek tiek palūkuriavo, o tada godžiai patraukė privėsusio tabako. Jo žvilgsnis keliavo nuo vieno veido prie kito, nuo vienos žmonių grupelės prie kitos, tarsi atliktų išsamią apžvalgą. Viskas, ką matė, Vilhemui kėlė pasišlykštėjimą: riebaluoti stalai, nusitrynusios kėdės, žvakidės, gausiai aplipusios vašku, kurio varvekliai tįso ligi pat žemės. Iškapotos kreivos grindys duso po žemių sluoksniu – akivaizdu, kad jos niekada nėra regėjusios nei kibiro, nei šluotos. Nekreipiant dėmesio į smulkmenas, smuklė Vilhemui atrodė purvina ir prastai prižiūrima. Bet didžiausią siaubą jam kėlė lankytojai. Ant sienos prie kamino kabėjo nuo dūmų pageltę paveikslai: atgrubnagiškai nutapytos juoką keliančios derliaus šventės po atviru dangumi, scenos iš valstiečių gyvenimo, kaimiškos vestuvės – tie bjaurūs, juokingi paveikslai buvo neatsiejama smuklės dalis. Nieko sau! Jis visai ne taip įsivaizdavo tulpių pirklius! Kurgi tuomet prašmatnūs drabužiai, gražios karietos su puikiais žirgais ir dailios sužadėtinės, kurias jis regėjo savo vaizduotėje? Jam prieš akis tebuvo eilinis miestelėnų, norinčių pirkti ir parduoti, susirinkimas, kur populiariausia prekė buvo tulpė, tačiau buvo siūloma ir kitokių prekių: klumpių, durpių ar sūrio. Visi atrodė kaip prasčiokai, o apie tualetus nėra ko ir kalbėti. Vargiai ant nusidėvėjusios skrybėlės krašto ar ant vienos kitos apsitrynusios švarko rankovės pamatysi sublizgant medalį arba kokį kitą menkavertį niekutį, atsiduodantį vakarykšte diena – ir ne mažiau, deja! – prastu skoniu.

Paulius stebėjo besikeičiančias jaunuolio veido išraiškas. Jis palaukė, kol bus atnešta vyno, tada niūriai kreipėsi į Vilhemą:

– *Senoji kokotė* tau nepatinka?

Jaunuolis pastukseno savo pypkę į stalo kraštą, būdamas tikras, kad šis pasibaisėtinas poelgis liks nepastebėtas.

– Pone, mano tėvas Kornelis nieku gyvu neleistų užeiti į tokią vietą kaip ši. Jis uždraustų man net prisiartinti prie tokių žmonių, kurių lankymasis tokiose vietose yra šlykštus ir žeminantis. Aš nelabai tikiu, kad tarp jų yra bent vienas tulpių pirklys...

– Vis dėlto jie visi, įskaitant ir smuklės savininką bei jo padėjėją, štai tą merginą su kasomis, kuri skalauja stiklines, ir tą kitą, kuri krato iš puoduko žarijas... visi jie, patikėk manim, prekiauja tulpėmis ir galėtų nesuklysdami išvardyti bent po dešimt tulpių rūšių. Nejaugi manai, kad tulpių žinovai yra kokie ypatingi žmonės, užsiimantys vien gėlių prekyba? Tiesa, kai kuriems tai tampa profesija, tačiau tokių tik vienas kitas. Dauguma yra tik mėgėjai: pasitaikius progai, jie perka ir parduoda gėlių svogūnus, o likusį laiką dirba akinių pardavėjais, konditeriais ar alavo liejikais. Pažįstu netgi vieną pamokslininką, kuris visą dieną iš sakyklos smerkia tulpes ir jų garbintojus, o vos atėjus vakarui dumia į kitą parapiją ir tampa pačiu tikriausiu tulpių pirkliu!

– Regis, vienas audėjas irgi metė savo darbą, kad galėtų pardavinėti gėles. Mano sesuo Harieta apie tai sužinojo iš savo draugės Solveigos.

– Audėjams taip pat rūpi tulpės, ir kas galėtų juos už tai smerkti? Kam dirbti alinantį darbą už aštuoniolika guldenų per dieną, kai pardavęs vieną gėlės svogūną gali neblogai pragyventi visus metus? Toks žmogus tikrai turėtų mesti savo amatą. Kodėl gi jam nepardavus savo krautuvės, įrankių, asilo, kad netrukus galėtų įsigyti pačių gražiausių svogūnų!

Vilhemas padėjo pypkę ir paėmė taurę vyno. Tai buvo beskonis šleikštus gėralas, kurio spalva priminė saulėgrąžas, o jis pats buvo atneštas vėsiame alaviniame ąsotyje. Rektorius sriūbtelėjo vieną gurkšnį ir čia pat sulaikė jį burnoje, tačiau netrukus prarijo ir pliaukštelėjo liežuviu.

– O jūs patys, Deruikai... – prabilo Paulius prislopintu balsu. – Juk jūs turite namą, kurį labai naudingu santykiu galėtumėte iškeisti į tulpes!

Jis ištarė šiuos žodžius nerūpestingai, tarsi siūlytų leistis kiškių medžioklėn. Vilhemas pagalvojo, kad turbūt bus kažką ne taip supratęs.

– Kaip sakėte?

– Sakiau, namą! Na, jei taip galima būtų pavadinti tą apgriuvusią lūšną, kurioje gyvenate. Tiesą sakant, jaunasis Deruikai, toji pastogė, po kuria glaudžiatės, galėtų tikti nebent pelėdoms ir žiurkėms. Vakarieniaudamas pas jus, Eljezaras baiminosi, kad koks tinko gabalas nenukristų jam ant galvos!

– Bet... juk jūs sakėte, kad jis gerai atrodo!

– Taip maniau, dar nepabuvojęs viduje. Patikėk manim, jums reikėtų dingti iš tų griuvėsių, kol jie dar visai nesubyrėjo! Ten ne vieta gyventi ir auklėti vaikus, o juolab laikyti dvi merginas, kurioms jau pats laikas tekėti.

Vilhemas buvo beketinąs paprieštarauti, tačiau smuklėje pasigirdo kėdžių stumdymas, sukėlęs tikrą sambrūzdį. Galinės salės durys atsilapojo. Vilhemui buvo pats laikas susiskaičiuoti pinigus; abu nusekė paskui tulpių pirklius, krutančius *Velnio spąstų* link. Jie nešėsi savo bokalus ir alavinius ąsočius, o kai kurie, jau spėję prisigerti, ant pečių buvo užsiritinę po statinę. Vilhemas stebėjosi, regėdamas toj kamšaty vaikus, kurie, kaip ir jų tėvai, nešėsi gėrimo sklidinus stiklus ir nė kiek nesidrovėdami iš jų maukė.

– Ir ką? – tarė rektorius. – Jei jie neišmoks saikingai gerti čia, tai kas juos išmokys? Tulpių pirkliai daug geria... Tie žmonės mano, kad apšilusiu proteliu galima kur kas geriau tvarkyti reikalus nei blaiviu. Turkijoje, sakoma, žmonės išgauna raudoną tulpių spalvą mirkydami jas vyne. O Olandijoje vyne mirkomi pirkliai.

Vos peržengus durų slenkstį, Vilhemą sustabdė žilstelėjęs vyras, rūpestingai užsisagstęs ligi pat apykaklės, – jis registravo visus įeinančius.

– Vieną minutėlę, jaunuoli! Ar tik nebūsi iš Baton Ružo mokyklos?

– Jis su manim! Aš už jį atsakau! – riktelėjo Paulius, braudamasis iš paskos.

– Sekretorius... – kiek vėliau paaiškino jis Vilhemui. – Čia visi jį vadina *Ponu Skląsčiu*, tikrinančiu kiekvieną, įeinantį pro duris. Iš pažiūros kiek šiurkštokas, bet šiaip šaunus vyras... Kadangi tu čia pirmą kartą, kai kurie nepraleis progos pasišaipyti. Jie baksnos tau į nugarą arba šūkaus: „Nauja prostitutė viešnamy!“ Nekreipk į juos dėmesio, tai dalis tavo prisistatymo.

Įeinančius į salę pirklius pasitiko krūva grifelinių lentelių. Sekretorius buvo dailiai susidėliojęs šūsnį kreidelių, baimindamasis, kad koks storžievis vienos ar kitos neįsikištų kišenėn. Paskui visi susėdo į savo vietas prie stalų, sustatytų ratu aplink rašomąjį staliuką. Prieš atsisėsdamas, Paulius nuėjo persimesti pora žodžių su pažįstamais pirkliais. Vieniems jis ištiesdavo ranką, kitiems atkišdavo skruostą, negailėdamas skambių komplimentų, čia vienam pašnabždėdamas kažką į ausį, čia kitam draugiškai kumštelėdamas, švelniai įžnybdamas ar pamerkdamas akį, atseit patikindamas, kad klausimas bus sutvarkytas. Paskui Paulius visiems pristatė Vilhemą, vadino jį savo „pačiu šauniausiu mokiniu, greitai tapsiančiu jo kolega“ ir „jaunuoliu, teisingai žvelgiančiu į pasaulį

ir gebančiu kruopščiai skaičiuoti". Tos liaupsės vaikiną vertė jaustis labai nesmagiai. Jis daug lengviau atsikvėpė, kai Paulius liovėsi jį gyręs ir atsisėdo į kėdę, kuri buvo jam pastatyta pačiam prieky. Vilhemas susirado taburetę ir nedrąsiai atsisėdo greta miestelėno.

Bematant kilo šurmulys. Vienas pirklys išsitraukė iš kišenės gėlės svogūną ir, išvyniojęs jį iš audeklo skiautės, padėjo sekretoriui ant stalo. Pardavėjas tarstelėjo keletą žodžių sekretoriui, šis jo išklausė linkčiodamas galva ir savo lentutėje braižydamas kažkokį simbolį, kuris buvo didesnis nei kitų pirklių. Skimbtelėjo varpelis, skelbiąs varžytinių pradžią. Greta Vilhemo sėdintys pirkliai savo lentutėse braižė diagramą, kurią sudarė vertikalus brūkšnys, per vidurį kertantis du vienas paskui kitą einančius simbolius: apskritimą apačioje ir „S" viršuje.

Kai sekretorius paskelbė pradinę šešių guldenų sumą, paskelbtą skaičių Paulius įrašė į apskritimą. „Nebloga sumelė... – įvertino rektorius. – Dvylika bokalų alaus arba du svečių pavaišinimai vynu. Be jokios abejonės, šis svogūnas vertas dėmesio." Šie žodžiai buvo labiau skirti kaimynui iš kairės, garbingam tulpių pirkliui su trapecijos formos barzda, nei dešinėje sėdinčiam Vilhemui. Jaunuolis visiškai nieko nenutuokė apie tą piešinį, bet rūpestingai persipiešė jį lyg sudėtingą hieroglifą. Jo susikaupimas pralinksmino regentą:

– Tasai nedidelis apskritimas yra „parduodama prekė", arba *in het ootje*. Čia įrašoma pradinė varžytinių kaina. Dabar pirkėjai kausis dėl to svogūno, siūlydami savo kainą.

Tulpės svogūnas keliavo iš rankų į rankas. Tulpių pirkliai jį čiupinėjo, uostinėjo, krapštė nagu, bandė tarp dantų, apžiūrinėjo prieš mėnulį arba ugnį ir visaip kitaip jį kankino, Vilhemas net pagalvojo, kad jeigu jis būtų pardavėjas, tikrai bijotų tos gaujos budelių. Kol vyko svogūno apžiūra, pardavėjas atsakinėjo į tikslius galimų pirkėjų klausimus, o šie, išgirdę atsakymą, suraukdavo antakius, tikėdamiesi nors kiek numušti kainą.

– Sakote, čia *Gheel ende Root Van Leyden* tulpė? Esu matęs kur kas didesnių šios veislės tulpių svogūnų. Ar jūs įsitikinęs, kad ši tulpė sveika?

– Sveikesnių nebūna.

– Šios veislės tulpės yra raudonai geltonos. Šios spalvos nelabai kam patinka.

– Patinka mėgėjams.

– Svogūnas bjauriai atrodo.

– Jis sausas.

– Jo paviršius grublėtas.

– Per menkas, atrodo kaip alyvuogė!

– Ponai, jeigu jums nepatinka, tai nekelkite pasišlykštėjimo kitiems.

Apsukęs ratą aplink susirinkusią minią, tulpės svogūnas grįžo į pardavėjo rankas. Tuo metu sekretorius į „S" raidės viršutinį pilvelį įrašė aukščiausią pirkėjų siūlytą kainą, o į apatinį – mažiausią. Abu skaičiai, atskirti linijos, rodo pirkėjų pasiūlytos kainos intervalą. Susijaudinęs Vilhemas apskaičiavo, kad kaina išaugo iki kelių šimtų guldenų. Pardavėjas kiek pasispyriojo dėl paskutinės pasiūlytos kainos, tačiau galiausiai nusileido ir pardavė svogūną už aštuonis šimtus trisdešimt devynis guldenus. Taigi diagrama buvo perbraukta trim brūkšniais ir dar apvesta dideliu apskritimu. Prekė parduota. Nors svogūnas dar nebuvo perduotas ir pi-

nigai nesumokėti, sekretorius atliko savo pareigą: jis užregistravo svogūno pardavimą, o jo perdavimas ir atsiskaitymas įvyks vėliau, kai aplink nebus smalsių akių.

– Kiek tulpių svogūnų ketinama parduoti? – sušnibždėjo Vilhemas rektoriui į ausį.

– Šiandien dvidešimt. Taip pat keletas padėklų beverčių svogūnų, vadinamųjų *skudurų,* juos išparduos po penkiasdešimt ar šešiasdešimt guldenų už kiekvieną... Nebijok. Tavo svogūnas taip pat įtrauktas į varžytines. Neseniai kalbėjau su sekretoriumi.

– Ką? Apie kokį svogūną jūs kalbate? – staiga perbalęs paklausė Vilhemas.

– Apie tą, kurį turi savo kišenėje, velniai rautų!

Visiškai tikras dėl to, ką pasakė, regentas mostelėjo ranka Vilhemo liemenės kišenuko link. Jaunuolis nustebo prie krūtinės pajutęs kietą gumbą. Pasirausęs kišenėlėje, jis ištraukė į atlaso skiautę susuktą *Admirael Van Engeland* tulpės svogūną.

– Buvau tikras, kad tu jį parduosi. Protingas sprendimas! Ar begali būti puikesnė proga išmokti šio amato?

– Pone Bereistenai, prisiekiu, kad nieko nesidėjau į tą kišenėlę!

– Tai gal tavo brolis arba kuri nors sesuo, arba tarnaitė įdėjo, kas čia žino? Nesvarbu, svogūnas yra čia, ir tu greit galėsi atiduoti jį savo kolegų teismui. Sėkmės tau, jaunasis Deruikai!

Vilhemas jautė, kaip jam linksta kojos. Jis trumpai permetė akimis prekių lentelę ir suskaičiavo, kad prieš jį dar yra penki svogūnai, taigi jis turėsiąs šiek tiek laiko pamąstyti apie tai, ką sakys. Vis dėlto šis savęs išbandymas jam varė tokį siaubą, kad tą akimirką jis nesugebėjo daryti nieko kita, kaip tik kažką keverzoti savo lentutėje, bambėti ant užgesusios pypkės ir maigyti nuvarvėjusį žvakės vašką.

Kol Vilhemas dalyvavo tulpių pirklių susibūrime, Harieta su Petra sėdėjo namie, paisydamos jo draudimo išeiti laukan, mat jam nepatinką, kai seserys maklinėja po gatves. Vyresnioji sesuo skaitė, o jaunėlė tvarkė savo gėlių kolekciją, kurios pavyzdžius buvo išdžiovinusi tarp knygų lapų. Nei vienai, nei kitai užsiėmimai neteikė džiaugsmo, ir abi seserys nuolat žiovavo. Jos šiek tiek pavydėjo Fridai, žingsniuojančiai prie šulinio ir atgal į namus, lipančiai sraigtiniais laiptais iš virtuvės į pastogę, kai sulig kiekvienu žingsniu aidi klumpių kaukšėjimas.

– Ak, mieloji mergaite, – atsiduso Petra. – Kodėl gi mudviem ko nors nenuveikus? Galėtume išvalyti virintuvą, nublizginti varpą... bent būtų naudinga.

– Neseniai sakei, kad tau jau laikas tekėti.

– Čia toks darbas, mieloji sesute, kuris per dieną, deja, nepadaromas. Bet žinai, jau šį tą dėl to padariau! Aš netgi pasakysiu tau paslaptį: kol mudvi čia kalbamės, šiame mieste miega man skirtas vyras; dar nė neprasidėjus žiemai, jis man pasipirš ir padovanos sužadėtuvių žiedą.

Toji žinia buvo tokia netikėta, kad jaunėlė, mėgindama dviem pirštais sučiupti plonytį gėlės žiedelį, perplėšė jį per patį vidurį.

– Tikrai? – sušnopavo Harieta. – Kuo jis vardu?

– Man nesvarbu.

– Ar jis gerai sudėtas?

– Nežinau.

– Ar jis turi kokį darbą?

– Spėju, kad taip.

– Tai kas čia per jaunuolis, už kurio ketini tekėti, nieko apie jį nežinodama?

– Aš niekuomet nebuvau su juo susitikusi, tačiau tikiu, kad likimas mus suves. Vakar aš raktu užkliudžiau *Pranašiškąją astrolo-*

ginę planetų knygą. Ir žinai, koks puslapis netyčia atsivertė? Tas, kur rašoma apie Veneros triumfą! Argi tai nėra būsimos sąjungos ženklas?

Kaip tik pro šalį praėjo tarnaitė, nešina garuojančio muilo gabalu, ir tas vaizdas kaip reikiant sujuokino Harietą. Jai mažiausiai rūpėjo toji knyga sesers rankose, kuri atseit yra tų svaičiojimų įkvėpėja, o gal net ir kūrėja. Petra parodė jai liežuvį.

– Paklausyk mano patarimo, mieloji mergaite: iškelk puikias vestuves ir kuo greičiau! Tai tikrai bus kur kas geriau nei švaistyti jaunystę, smaigstant adatėlėmis gėlytes!

Taip pasakiusi, Petra vėl paėmė į rankas knygą. Ji girdavosi skaitanti nedaug, bet rimtus kūrinius, o ne šiaip sau kokius niekalus: be Biblijos ir Psalmyno, ji dažnai atsiverčianti ir populiaraus moralisto Jakobo Katso veikalus, jis visais klausimais turėdavo aiškią savo nuomonę ir patardavo žmonėms gyvenimo būdo klausimais. Visoms „skaisčioms mergelėms, meilužėms, sužadėtinėms, žmonoms, motinoms ir našlėms“ jis buvo parašęs *Santuokos* traktatą, kurį Vilhemas ir abi seserys laikė tikra Evangelija. Tame traktate yra tokia mintis: „Moters gyvenimas – tai pasiruošimas santuokai ir po to gyvenimas tai prisimenant.“ Geriau nė nepasakysi! Petra tikėjo šiais žodžiais ir juos patvirtino dieną naktį svajodama apie vyrą.

Vis dėlto tą vakarą neatrodė, kad koks nors jaunuolis drįstų brautis pro tvoros pinučius, kad paprašytų jos rankos. Jasperas buvo įpareigotas prižiūrėti, kad seserys niekur neišeitų, ir savo pareigą atliko puikiai: tai stoviniavo prie laukujų durų, tai švilpiniuodamas vaikštinėjo po sodą. Jis nugindavo kiekvieną užklydusį prie namų vartų, užrikdamas „Dink!“; lygiai toks pat likimas laukė ir karietų, kurios bandydavo pravažiuoti tarp vartų ir senosios liepos – Jasperas įžiebdavo gatvės žibintą ir dar paleisdavo

akmenį. Jis buvo prižadėjęs, kad tas „lengvabūdis vežėjas" nė iš tolo neprisiartins prie jų namų, todėl liepė uždaryti visus langus ir nė kiek nesijaudino dėl to, kad įkalintos seserys nelabai turi kuo kvėpuoti.

Vis dėlto kai Petra pasiūlė visiems nueiti į vališkąją bažnyčią išklausyti vakarinių pamaldų, jaunėlis neprieštaravo. Jam toji sargyba jau buvo įkyrėjusi.

– Kodėl gi ne? Vilhemas apie tai nieko nesakė.

Seserys nuskubėjo rengtis ir puoštis. Tuo pat metu jiedvi pasidabino pačiais geriausiais savo papuošalais ir mėgino patogiai susišukuoti: perskyrė šviesius žvilgančius plaukus į dvi dalis ir susegė juos trikampiais segtukais su nėriniais, kad, gink Dieve, nė viena sruogelė neišslystų. Užsisegusios juodus sijonus, abi seserys įsikibo Jasperui į parankes, ir visi trys nuskubėjo į Begeinhofo gatvės šventyklą, prie senosios vienuolių* koplyčios durų, kurios buvo tokios siauros, kad veikiau atrodė kaip atsitiktinai atsiradusi anga, o ne mūrininko darbo vaisius.

Jasperui su seserimis žengiant prie koplyčios, šventyklos varpas, lyg pavargęs nuo energingo tilindžiavimo, vis dar aidėjo ties paskutine skambia sol nata, kol ją pamažu nustelbė koplyčios choras.

– Tai štai ką dabar šventykloje gieda, – nepatenkintas burbėjo jaunesnysis Deruikas. – Mūsų tėvui tai visai nepatiktų!

Petra valiūkiškai timptelėjo broliui rankovę.

– Garbės žodis, Jasperai! Gali pamanyt, kad čia ne tu, o kokia vyskupų kurijos davatka šneka! Nejaugi tu, kaip ir jos, smerksi tabaką, kavą, teatrą, sekmadieninius pasivaikščiojimus ir karalienės rinkimus gegužės mėnesį?

---

* Čia kalbama apie Belgijos ir Olandijos vienuoles, gyvenančias vienuolyne, bet nedavusias įžadų.

– Viskam yra ribos.

Tiesą sakant, Petros šaipymasis užgavo jaunėlį, kuris, kalbant apie religiją, jautėsi esąs ne toks religingas kaip vyresnysis Kornelio sūnus. Jasperas nepatingėjo seseriai už tai atsilyginti:

– Joks vyras tavęs neims, jei turės pagrindo manyti, kad tu negerbi mūsų papročių. Ne taip seniai pamokslininkas į tave žiūrėdamas *smerkė išsipusčiusias merginas, kurios atrodo kaip lėlės, pasidabinusios plaukus, gundančios jaunuolius nuodėmingu kūnu, dėl kurio jie praranda sielos ramybę ir negali nusikratyti geidulingų minčių...*

– O tu jo pamokslą atmintinai išmokęs! – pratrūko kvatoti jaunesnioji sesuo.

Vaikino skruostai nukaito, lyg jį būtų ką tik apkaltinę padarius kokį gėdingą dalyką. Jis šiurkščiai atplėšė nuo savęs abi seseris, kurios stovėjo įsikibusios jam į parankę.

– Pakaks, jūs nepraustaburnės! Kas jus auklėjo, kad drįstate šaipytis iš šventų dalykų? Kad daugiau nė žodžio negirdėčiau, supratot?

Seserys nebedrįso daugiau jo erzinti. Jos įžengė į bažnyčią nuleistomis galvomis ir nudelbusios akis, abi elgėsi kaip kuklios, dorai išauklėtos mergelės, nes taip joms liepė įkandin einąs Jasperas.

Šventykla buvo sausakimša. Tikinčioji trijulė susirado vietą atsisėsti, mat paprastai Deruiko vaikams laikomas neilgas suolas greta indo su šventu vandeniu buvo užsėstas nepažįstamų žmonių. Šis nemalonus akibrokštas supykdė jaunėlį, ir jis buvo pasiryžęs paaiškinti tiems žmonėms, kam tas suolas iš tikrųjų priklauso. Tačiau nuo altoriaus pusės netikėtai kažkas jį šūktelėjo:

– Jasperai Van Deruikai!

Harieta pati pirmoji atpažino Eljezaro balsą, kurio skambesys buvo labai nemalonus ir primenantis iškastruoto gaidžio klyka-

vimą. Jis kvailai mojavo iškėlęs ranką virš skrybėlėmis pridengtų žmonių galvų.

– Nesitikėjau jus čia sutikti! – gyvai tarė rektoriaus sūnus. – Nė nepastebėjau, kad lankotės valoniškoje bažnyčioje!

– Retsykiais užeinam.

– Girdite? Kalba prancūziškai! Pamaldos čia vyksta būtent šia kalba.

– Mūsų protėviai yra kilę iš Prancūzijos, – guviai tarė Jasperas.

– Tiesa, tėvas man tai minėjo. Na, tai ką? Prisėskite!

Eljezaras greta savęs pasiūlė laisvą vietą, kur, matyt, turėjo sėdėti Paulius. Tačiau apie tai pagalvoti neliko laiko, mat Bereisteno įpėdinis nieko nelaukdamas paragino Petrą sėstis, galantiškai timptelėdamas jos suknios grandinėlę. Jaunoji moteris nedrįso atstumti rankos, kuri ryžosi tokiam drąsiam veiksmui. Ji atsisėdo greta, paslėpdama veidą po vėduokle ir sielvartingai žvilgčiodama į savo brolį. Aniems dviem Eljezaras parodė vietas suolų kraštuose, maždaug už keturių ar penkių eilių, visai greta kalkėmis nubalintų sienų, ir tai buvo paskutiniai dar galutinai neužsėsti suolai visoje šventovėje. Pabalęs iš pykčio, bet bijodamas, kad netektų stovėti, jaunėlis paliepė Harietai eiti, kur nurodyta, ir pats nužingsniavo jai iš paskos, spėjęs mestelėti Petrai: „Greit susitiksim!“, bet šie žodžiai veikiau buvo skirti Eljezarui.

Sunėręs rankas ir suraukęs antakius, pastorius laukė, kuo baigsis ši scena, kupina vaikštinėjimų po bažnyčią ir garsaus kalbėjimosi. Kai žmonių minioje vėl įsivyravo tyla, pastorius atvertė ant stovo Bibliją ir ėmė skaityti, paskui iš sakyklos skelbė apylinkių naujienas: tai būdavo įprasti pranešimai apie laidotuves ir krikštynas, atmiešti profaniškais skelbimais apie pardavimus, paveldėjimus ir bankrotus. Pastarieji būdavo vadinami *didžiausiomis gelumbės pirklių negandomis,* kurias jiems atnešė alinanti kaitra,

siųsta Viešpaties Dievo už žmonių nuodėmingas aistras, išdeginusi visas medvilnės plantacijas. Pamokslininkas toliau aiškino, kad nėra buvę tokios dienos, kad gelumbės verslas pamažu nežlugtų, o visokiausių skudurų pardavėjai netąsytų brangiausių audeklų, kurie dar visai neseniai buvo išskirtinė turtingų žmonių privilegija:

– Ir visi be išimties Paskutinio teismo dieną stosite prieš Viešpaties veidą: ir ne apsivilkę drabužiais, ne apsitaisę prašmatniais audiniais, bet nuogi, neprisidengę nė menkiausia skiaute – tokie, kokie atėjot pasaulin iš motinos įsčių!

Eljezaras, pasinaudojęs proga, pabandė pakalbinti greta sėdinčią merginą, kuri nervingai ir tankiai plazdeno vėduokle prie pat veido.

– Tėvas man sakė, kad jūsų šeima turi sunkumų, nes, kiek žinau, verčiasi gelumbės prekyba. Žinokite, kad man dėl to labai gaila...

– Šiuos reikalus tvarko mano brolis.

– O, varge! Verslui iškilusį pavojų galima sumažinti, jei tik prie to prisideda visi, kas nori jį išgelbėti: netgi moterys, kurių kraičiui iškyla grėsmė, – jos gali susisaistyti santuokos ryšiais!

Netyčia, o gal ir ne visai netyčia, plazdanti vėduoklė užgavo Eljezarui skruostą, ir jis net krūptelėjo nuo netikėto įdrėskimo. Petra, žiūrėdama jam į akis, triuškinamai tarė:

– Pone, jūs nepakankamai įvertinote mano ištekėjimo galimybes, ar kaip ten jūs mėgstate sakyti. Tiesą sakant, mano aplinkoje netrūksta gerai sudėtų, stiprių jaunuolių, kurie yra labai šiuolaikiški ir mieli. Ir jiems mažai rūpi mano kraitis, o juo labiau jo dydis. Bet kuris iš jų mane vestų, net jei neturėčiau nė su, nes jiems santuoka – tai visų pirmiausia jausmai.

– Panele, aš netikiu nė vienu jūsų žodžiu.

Nepaisant paniekos jo žodžiuose, Petra suprato, ką jie reiškia. Vėduoklė, iki tol buvusi suskleista, dabar vėl plačiai išsiskleidė ir pridengė merginos sutrikimą.

– Atleiskite?

– Jūs meluojate! Visi jūsų judesiai, išsipustymas ir gundantys žvilgsniai, šaudantys vos ne į kiekvieną vyrą, sakyte sako, kad jūs svajojate susirasti vyrą! Ir jums būtų ne pro šalį žinoti, kad taip rinkdamasi jūs liksite be nieko, jei neturėsite tinkamo kraičio.

– Kaip jūs drįstate?! Tikras storžievis!

– Aš jums sakau gryną tiesą, nes vertinu jus ir noriu apsaugoti nuo sielvarto. Kraitis, panele, pagalvokite apie tai! O aš, kuriam nereikia iš jūsų nė skatiko, pasirūpinsiu, kad jums nieko netrūktų ir kad niekas niekada nedrįstų pasakyti: „Na štai, Eljezaras Van Bereistenas vedė vargšę!"

Vėduoklė taip smarkiai plazdėjo, kad net šiureno gofruotą Eljezaro apykaklę. Rektoriaus sūnus sėdėjo netekęs žado ir slėpė nukaitusią ausį gofruotoje apykaklėje, kuri nuo vėduoklės keliamo vėjo iš vienos pusės buvo mažumėlę išsipūtusi, o iš kitos – įdubusi. Staiga pastorius buvo priverstas nutilti vidury sakinio ir akimis klaidžiojo po bažnyčią, bandydamas suprasti, dėl ko kilo šurmulys. Ilgai ieškoti nereikėjo: laikydama rankoje perplėštą vėduoklę, Petra atsistojo ir ryžtingu žingsniu patraukė bažnyčios durų link, paskui save išsitempdama ir brolį su seseria.

– Petra, kas atsitiko? – sunerimo Jasperas, stengdamasis suspėti į žingsnį drauge su seseria.

– Nieko, brolau.

– Ar Eljezaras elgėsi su tavim nepagarbiai?

– Nieko, sakau gi! Nesijaudink.

Deruiko vaikai prasispraudė pro mažąsias bažnyčios dureles, kurias zakristijonas vos spėjo atverti. Vėjo šuoras, plūstelėjęs į

bažnyčią jiems išeinant, klastingai kilstelėjo kai kurių vyrų kepures.

Susiklosčius tokiai nenumatytai situacijai, pastorius, užbaigdamas tą sceną, tik pagūžčiojo pečiais ir mišios tęsėsi toliau. Bereisteno įpėdinis taip pat akimirksniu susitvardė ir atgavo įprastą išdidžią laikyseną. Brūkštelėjęs šukomis per išsitaršiusius plaukus, jis galiausiai pradingo tarp kitų miestelėnų, sėdinčių ant to paties suolo. Tik du žmonės – pirmasis Eljezarui iš kairės ir pirmasis iš dešinės – žinojo, kas čia iš tikrųjų atsitiko. Ir nereikėjo ilgai laukti, kad ši paslaptis plačiai pasklistų po bažnyčią, esą rektoriaus sūnų užsipuolė kažkokia įtūžusi mergiotė, kuriai „paprasta palaidinė tiktų kur kas geriau nei suknia“, nenaudėlė, kuria jis deramai pasibjaurėjo, kai juodu kalbėjo apie vestuves.

Vilhemas nieko nežinojo apie tą nemalonią istoriją, nutikusią jo seseriai, o visai netrukus turėjo įvykti tulpių pirklių susitikimas. Galiausiai, net jei jam ir būtų papasakoję, jis nebūtų žinojęs, kaip pasielgti: ar ginti įžeistą Petros garbę, ar užbaigti tulpės svogūno pardavimo sandorį, nes šie du dalykai jam buvo patys svarbiausi gyvenime.

Akivaizdu, kad tą akimirką visas jo dėmesys buvo sutelktas į *Admirael Van Engeland* tulpės svogūną, nuo kurio pardavimo sėkmės priklausė visi ateities planai. Buvo parduodami vis nauji tulpių svogūnai, kuriuos pirkliai išgraibstė čia po vieną, čia pintinėmis, kiekvienam pagal pageidautiną svorį; pasitaikė ir svogūnų, skirtų kitoms, dar neįvykusioms varžytinėms, juos taip pat kažkas jau spėjo nupirkti. Kai sekretorius pranešė Vilhemui, kad jau atėjo jo eilė, vaikino galvoje akimirksniu išsitrynė viskas, ką jis buvo suplanavęs sakyti.

Matydami ateinant išblyškusį bernelį, kuris iškėlė rankose savo tulpės svogūną lyg šventą taurę su ostijomis, tulpių pirkliai jau žinojo, ką pasakys.

– Tik pažiūrėkit, koks čia geltonsnapis! – pasišaipė senas gėlininkas. – Lažinamės, kad kol jis prieis iki mūsų, visas plunksneles išbarstys!

– Girtuokliams per smakrą alus varva. O jam – pienas, tekantis iš nosies!

Kandžios replikos kaip rykštės pliekė vargšą Vilhemą, stovintį priešais pirklius, jis jautėsi kaip kankinys, mėtomas akmenimis. Ir prasidėjo žaidimas: kas užduos kuo kandesnį klausimą, kas mestelės kuo aštresnę repliką. Jaunuolis, daug ko nežinodamas apie savo tulpę, kurią buvo atkišęs visų teismui, ir nesugebėdamas net jos pavadinimo aiškiai ištarti, negalėjo kaip reikiant atsikirsti ir taip pakelti svogūno kainos. Kai galų gale pirkliai liovėsi šaipęsi, viršutiniame „S" pilvelyje įrašytas skaičius tik vos viršijo pradinę sumą, ir galutinė svogūno kaina sudarė tris guldenus ir šešiolika stiverų*.

Sekretorius nedrįso garsiai paskelbti tokios tragiškai mažos sumos, tačiau pasižymėjo ją savo lentutėje. Netrukus jis gavo nedrąsų Vilhemo sutikimą parduoti svogūną. Kita vertus, jausdamasis taip klaikiai, Deruiko sūnus būtų su viskuo sutikęs, net jei jį būtų nuteisę mirti. Kai jis, laikydamas rankoje kreidelę, buvo beketinąs savo parašu užbaigti tą nelaimingą savo svogūno kainų schemą, Paulius, visą laiką tylomis sekęs savo globotinio kančias, netikėtai trinktelėjo kulnu į grindis:

– Ne, dėl Dievo meilės! Aš neleisiu šiam gėdingam spektakliui tęstis!

---

* Smulki 5 centų vertės moneta Olandijoje. Dvidešimt stiverų sudaro vieną guldeną.

Rektoriaus įsikišimas kaipmat buvo sutiktas piktais riksmais ir švilpimu. Sunku pasakyti, dėl ko tulpių pirkliai niršo labiau: ar dėl savo bendražygio įžeidžiamų žodžių, ar dėl priverstinės pertraukėlės, sustabdžiusios varžytines. Abiem atvejais kalba sukosi apie šventų dalykų išniekinimą.

– Būūū! Būūū! Nubausti Bereisteną!

– Dink iš čia! Ir pasiimk tą savo viščiuką!

– Kad jį iš mokyklos išmestų! Atimkit iš jo kreidą!

– Ištuštink savo bokalą, gal mintys prašviesės!

Paulius buvo ne tas žmogus, kuris pakęstų įžeidinėjimus. Ryžtingai užsidėjęs skrybėlę, jis pakilo nuo kėdės ir iš pradžių visiems pasirodė, kad ketina išeiti. Tačiau buvo priešingai: jis įsispraudė į kunkuliuojantį nuo aistrų tulpių pirklių būrį, atsistojo greta Vilhemo ir paėmė jį už rankos. Šis švelnus gestas, dvelkiąs neaiškiu artumu, sukėlė dar didesnę audrą. Į abu vyrus buvo paleistos kelios lentelės, bet, laimė, nepataikė. Jeigu smuklės taisyklės nebūtų draudusios turėti ginklų, tai šią akimirką patys aršiausi tikrai būtų jais pasinaudoję.

Susiklosčiusi padėtis nežadėjo nieko gera. Taigi sekretorius, kuris šiaip jau buvo nedidukas ir negalėjo nuraminti įsisiautėjusių pirklių nei riksmais, nei kumščiais, ėmėsi klastos: jis čiupo savo kreidelę ir ėmė braižyti. Šaižus brūžinimas privertė nutilti visus tulpių pirklius ir nuolatinius *Senosios kokotės* lankytojus, o jų veidus iškreipė skausminga išraiška. Į smuklę grįžo tvarka ir ramybė. Paulius Van Bereistenas pasinaudojo proga ir puolė dėstyti savo mintis:

– Kaip jums ne gėda, tulpių pirkliai? Gėda visai Baton Ružo mokyklai ir vargas jos nuostatams. Kokį vardą tas jaunuolis ištarė, kad jūs taip jį paniekinote? Ir ką jis kalbės apie Harlemo floristus po to, kai jūs taip žiauriai su juo pasielgėt? Aš pats asmeniškai

manau, kad jaunuolis jus vadins niekšais, valkatomis ir vagimis... Ir tikrai pelnytai! Nes galiausiai tik visiški sukčiai pasiūlo tris guldenus šešiolika stiverų už svogūną, kurį aš pats mielai nupirkčiau už trisdešimt kartų didesnę sumą, ir tai dar būtų per pigu! Keista, kad jūs dar nepavogėt to svogūno! Kodėl jums jo nenušvilpus, kai jaunuolis miegos?!

Taip rektoriui kalbant, visiems susidarė įspūdis, kad jis stovi jaunuoliui į šoną įrėmęs peilį, o šiam nė stengtis nereikėjo, kad atrodytų tuoj nualpsiąs. Žvelgiant į žudikiškai nusiteikusį rektorių ir į vos ant kojų besilaikantį jaunuolį, smuklėje įsivyravo mirtina tyla. Paulius darsyk atkišo svogūną vienam pirkliui, kad šis galėtų atidžiau įsižiūrėti ir paskui parodyti kitiems.

– Tulpių pirkliai, mano brangūs bendražygiai, jums prieš akis – *Admirael Van Engeland* tulpės svogūnas. Mes jį visai neseniai pasvėrėme: jo svoris padidėjo ligi šimto šešiasdešimt keturių gramų, ir, tiesą sakant, šitoks svoris – pripažinkite tai! – yra tikrai pavydėtinas; drįstu pridurti, kad tai – išskirtinis svogūnas! Ar šioje smuklėje yra bent vienas, galįs tai užginčyti?

Tulpių pirkliai ėmė žvalgytis tarpusavy, ieškodami norinčiųjų prieštarauti. Tačiau nė vienas nebuvo tikras, ar verta, todėl visi tylėjo.

– Aš nusipirkau šį svogūną už devyniasdešimt aštuonis guldenus. Kai jis atiteko naujajam savininkui, jo vertė tada jau siekė du šimtus šešiasdešimt keturis guldenus. Paskui atėjo purpurinėmis liepsnelėmis išmargintų tulpių mada, taigi šio svogūno kaina beveik padvigubėjo ir jo vertė pakilo ligi keturių šimtų šešiasdešimties guldenų. Tai kiek jis galėtų kainuoti šiandien? Šešis šimtus guldenų? Septynis?

Regentui kilo gera mintis. Kadangi svogūnas grįžo iš kolegos pirklio rankų atgal pas jį, rektorius čiupo iš sekretoriaus lentutę

ir kuo skubiausiai kreiduotu nykščiu nubraižė varžytinių apskritimą, kad galėtų įrašyti sumą, kurią pats ką tik paskelbė: septynis šimtus guldenų. Kartu pasirūpino nubraižyti ir likusią varžytinių schemos dalį.

– Tučtuojau grąžinkite lentelę! – piktinosi sekretorius, tiesdamas trumpas rankutes į savo turtą, tačiau sunertos ir apkūnaus rektoriaus pusėn ištiestos rankos tik dar labiau pabrėžė, kad jo pastangos bergždžios. Lentelė buvo iškelta ir sukiojama aukštai, taigi sekretoriui neliko nė menkiausios vilties ją atgauti.

– Kas jums leido, Bereistenai? – piktinosi kažkoks pirklys iš paties galo.

Paulius prisidėjo ne visai sugniaužtą kumštį prie ausies, tarsi būtų blogai išgirdęs.

– Šis svogūnas dar nebuvo parduotas, kiek žinau. Taigi pats laikas tęsti varžytines. Paskutinė siūlyta suma – trys guldenai šešiolika stiverų. Siūlau daugiau – septynis šimtus guldenų!

– Ką jūs sakot? Jūs keliate kainą?

– Turiu tokią teisę... Aš perpirksiu šį svogūną ir tada galas Harlemo tulpių pirklių garbei! Ir niekas daugiau nesakys, kad Baton Ružo mokykla išsunkia savo mokinius kaip citrinas!

– Aš, pavyzdžiui, manau, kad kiek perlenkėt lazdą! – užriko seniausias tulpių pirklys, vienintelis visame susirinkime sėdintis fotelyje ir vienintelis, nenusiėmęs kepurės. – Bet ką gi, jei jau taip, aš nurungsiu jūsų pasiūlytą sumą – duosiu septynis šimtus dvylika guldenų!

– Septyni šimtai penkiasdešimt! – linksmai pasiūlė Paulius.

– Aštuoni šimtai!

– Aštuoni šimtai penkiasdešimt! – atsklido pasiūlymas iš salės.

– Devyni šimtai!

– Tūkstantis guldenų! Tūkstantis!

Šis pasiūlymas atsklido iš vieno salės kampo, kurį židiny spragsinti ugnis labai menkai teapšvietė, bet užtat atvykėlio iš Gaudos miesto rankoje pridegė nežmoniško dydžio pypkę, ji buvo tikrai labai neįprasta ir galėjo apšviesti tuo pat metu ir stalą, ir vyno ąsotį, ir suplotą fetrinę skrybėlę, ir visus rašymo įrankius, o visų svarbiausia – barzdoto vyro veidą, kuriame galėjai įžvelgti linksmų raukšlelių. Jo nusvilusi oda ir nukarpyti nagai geriau nei visoms progoms tinkamas drabužis išdavė jį esant jūreivį. Vis dėlto niekas nežinojo, kokią vietą pagal rangą jis užima tarp įgulos narių, todėl netrukus pasigirdo komentaras:

– Dėl Dievo meilės, pone! Tai, kuo čia užsiimame, yra rimta.

– Lygiai toks yra ir mano pasiūlymas. Duosiu tūkstantį guldenų, kuriuos suskaičiavau kuo kruopščiausiai, ir dar pridėsiu dvylika auksinių dukatų, kad tik greičiau baigtųsi tos varžytinės, nes jau vėlu ir aš labai noriu miego.

Nepažįstamasis kairiąja ranka, kuri buvo beveik be nykščio (kadaise jis, matyt, buvo nukirstas ligi pusės), nedelsdamas išsitraukė savo kapšą. Nejaugi jis dabar ims ir pažers iš pamušalu mušto kapšo tą tūkstantį guldenų lyg iš gausybės rago?

– Kas jūs toks? Ir kaip jūs čia patekote? – susirūpino sekretorius, priešiškai nusiteikęs naujų veidų atžvilgiu.

Vilhemas pats pirmas prisiminė, kad yra parplaukę Kompanijos laivai iš Indijos ir kad po Harlemą bastosi pinigais aptekę jūreiviai. Toji mintis pažadino jį iš kvaitulio. Ūmiai, sukaupęs drąsą, jis nudrožė tiesiai prie nepažįstamojo ir, stovėdamas vos per kelis žingsnius, padarė dailų reveransą.

– Kad ir kas jūs būtumėte, pone, aš imu jūsų pinigus. Esu įsitikinęs, kad juos man duoda doro vyro rankos... Svogūnas jūsų!

– Dėkoju. Ši tulpė pražys mano sužadėtinės balkone, ji gyvena tolimoje šalyje, kur nieko panašaus negausi. Visai neseniai ją

aplankiau ir pažadėjau atvežti gyvą šios veislės tulpę, kurią ji yra mačiusi tik nutapytą. Aš savo pažadą įvykdžiau.

– Neskubėkit, jaunieji ponai! – įsiterpė sekretorius, pagaliau atgaudamas savo lentelę. – Reikalas dar nebaigtas, varžytinės tęsiasi. Tūkstantis guldenų ir dvylika dukatų. Ar kas pasiūlys daugiau?

Sekretoriaus klausimas aidėjo mirtinoje tyloje. Paulius Van Bereistenas vienu mostu parodė, kad į svogūną daugiau nepretenduoja. Kiti varžytinių dalyviai taip pat atsisakė minties kelti kainą ir buvo nepatenkinti, kad svogūnas atiteko ne jiems. Taigi viskas grįžo į įprastas vėžes. Sekretorius viską surašė į savo lentelę ir paskelbė, kad svogūnas parduotas, o tada, negaišdamas nė akimirkos, paskelbė naujo svogūno, puikiojo dvigumbio tulpės svogūno *Ducken*, taip traukiančio pirkėjų akį, varžytines. Iš pažiūros atrodė, kad nė vienas pirklys nelaiko pykčio už tą nemalonų incidentą. Netgi pats regentas atrodė įprastos nuotaikos, vėl įnikęs į draugiškus pašnekesius su kolegomis, su kuriais dar visai neseniai kaip reikiant susiėmė. Vilhemas iš to padarė išvadą, kad tokie kivirčai yra tulpių pirklių gyvenimo dalis ir kad jis pats vieną dieną galėtų tapti vienu iš jų, vos tik imtų gerti ir rėkauti kaip jie.

Deruiko sūnus nelaukė, kol bus sutvarkyti visi pardavimo formalumai. Suderinęs su pirkėju visas sąlygas ir susitaręs, kur juodu susitiks atsiskaityti, jis atsisveikino su Paulium, kuris išsiblaškęs jam taip pat palinkėjo labos nakties. Lauke nebuvo nė vienos karietos, ir Vilhemui neliko nieko kita, kaip tik sekti ratų vėžėmis (anot rektoriaus fantazijų, jos periodiškai sudarydavo jo inicialus) ligi pažįstamo miesto kvartalo. Netrukus jis perėjo Kruistrato gatvę.

Tik kitos dienos rytą vyresnysis Deruikas susivokė, kad nepaklausė savo pirkėjo vardo, tik įsidėmėjo susitikimo vietą ant kanalo kranto, šventyklos šešėlyje – pati tinkamiausia vieta visokiausioms deryboms, kur, kaip jam atrodė, galima kuo kruopščiausiai regzti melus ir apgavystes.

Tos mintys jį tiesiog apsėdo. O ką, jei nepažįstamasis nepasirodys? Jei pažadėtasis tūkstantis guldenų nueis vėjais? Tačiau šįkart sėkmė atrodė jo pusėje: Frida grįžo iš sausainių turgaus, kur sklido gandai apie jauną jūreivį, aptekusį auksu iš Indijos, kavinėse besišvaistantį pinigais. Tarnaitė išsiaiškino, kad jis yra leitenantas, vardu Aloyzas Rosvenas. Ji kalbėjosi su skalbėja, manančia, kad tasai elegantiškas kareivis galėtų būti jai puiki pora, jei tik nustotų bastytis su pasileidėlėmis. Vilhemas paprašė Fridos, kad ji nupasakotų, kaip tas jūreivis atrodo, ir ji nuoširdžiai išklojo viską, ką tik prisiminė. Be jokios abejonės, tai jis.

Aloyzas į sutartą vietą atėjo gerokai pavėlavęs. Iš abiejų pusių jį prilaikė dvi merginos, atstojusios jam ramentus, nors ir jos pačios buvo ne ką blaivesnės už savo girtą klientą. Jūreivio kišenėje gulėjo vis dar rusenanti pypkė, kuri pradegino medžiagoje skylę; jo barzda buvo apkibusi daugybe smulkių mėsos gabalyčių. Jis nusiėmė nuo galvos raištį ir atidengė drėgną ir balzganą lyg upėtakio sužalotą akį.

– Ar tu esi... sodininkas?

Jūreiviui iš burnos dvokė alumi ir ančiuviais. Šiaip ar taip, Vilhemas džiaugėsi, kad nors ir koks girtas jis buvo, vis dėlto neužmiršo jųdviejų susitikimo.

– Taip, čia aš, Vilhemas! – aiškiai ir garsiai tarė jaunuolis, lyg tas jūreivis būtų kurčias.

Aloyzas išsilaisvino iš merginų draugijos ir nušlitiniavo ligi artimiausio kanalo atsigaivinti vėsiu vandeniu. Iš to apsišlakstymo

buvo mažai naudos, tad jis nutarė panardinti visą galvą. Kai jūreivis grįžo pas Vilhemą iš ausų vis dar šnirpščiančiu ir varvančiu vandeniu, jo protas atrodė gerokai pragiedrėjęs.

– Ar turi svogūną?

– O jūs – pinigus?

Pirkėjas plekštelėjo delnu per kišenę, kurioje sužvango pinigai. Žinant, kad kišenėje guli tik gryno aukso monetos, visai tikėtina, kad ta nedidelė saujelė galėjo sudaryti tūkstantį guldenų.

– Štai ir jūsų svogūnas, – pareiškė Vilhemas, atgniauždamas kairiąją ranką, kurioje gulėjo tulpės svogūnas. Tuščia dešinioji ranka palaikė draugiją kairiajai, atkištai pirkėjo panosėn.

Galantiškasis Aloyzas padėjo kapšą su pinigais ir tik tada paėmė savo pirkinį.

– Prašau perskaičiuoti. Šios mergelės – argi ne tiesa? – išnarstytų kiekvieną siūlę, vos tik pasitaikytų tinkama proga. Jūreivis moka taip pat gerai rišti mazgus, kaip kurtizanė juos atnarplioti!

Aloyzas nusikvatojo ir prisitraukė prie savęs tas dvi vargšes būtybes. Tuo metu Vilhemas, atsukęs jiems nugarą, suskaičiavo pinigus, paskui darkart ir darkart: netrūko nė menkiausio cento. Kai įsitikino, kad skaičiuodamas nesuklydo, vyresnysis Deruikas išsitraukė popieriaus lapą su floristų mokyklos antspaudu – dailia gėlių puokšte.

– Čia pardavimo aktas. Jis liudija, kad aš gavau jūsų pinigus, o jūs – mano svogūną, – paaiškino Vilhemas. – Pasirašykime, sutinkate?

Įgudusios rankos pliaukštelėjimu jūreivis paliepė merginai atsukti nugarą, kuri turėjo pasitarnauti kaip stalas. Ant šio judančio stalo, atsiduodančio ambra ir prakaitu, abu vyrai paeiliui pasirašė pardavimo aktą. Tačiau skaitydamas Vilhemo vardą jūreivis kažko krūptelėjo.

– Ar kas negerai? – paklausė Vilhemas, timptelėdamas į šonus apykaklę, lyg staiga jam būtų pritrūkę oro.

– Jūsų pavardė Deruikas? Van Deruikas?

– Visiškai teisingai.

– O koks jūsų tėvo vardas?

– Kornelis.

– Ar ne jis neseniai išplaukė į jūrą?

– Taip, *Farouche* burlaiviu, prieš kokius tris mėnesius.

Jūreivis keistai pažvelgė į Vilhemą. Tuo pat metu jaunuolis sugniaužė rankoje kapšą. Jis buvo girdėjęs, kad kai kurie pirkėjai, vos įsigiję pirkinį, imdavo smarkiai gailėtis: jie norėdavo atgauti savo pinigus. Ir nuo tokių aršuolių žodžiais neišsigelbėsi, nebent antausių lavina atsimuši.

– Gal žinote kokią ramią vietelę, kur mums niekas netrukdytų? Norėčiau su jumis pasikalbėti.

– Žinoma, mano namų durys jums visuomet atviros.

Kiek vėliau Aloyzas Rosvenas, svečiuodamasis po Deruikų namų stogu, gurkštelėjo šlakelį degtinės, užsikąsdamas gardžiais pakepintais migdolais su cukrumi. Likusiems trims vaikams, ničnieko nežinantiems apie svogūno pardavimą ir kaip tai išvis atsitiko, teko trumpai papasakoti, kas tą vakarą dėjosi *Senojoje kokotėje*. Kaip ir reikėjo tikėtis, ant stalo pažertas tūkstantis guldenų sukėlė džiaugsmingų ovacijų, bet drauge pridarė ir rūpesčių: kadangi jie neturėjo kur dėti tulpės svogūno, nelabai sugalvojo, kur galėtų suberti ir tokią krūvą aukso. Dėžė, kur laikomos durpės, purvina, o ir užraktas prastai veikia; spinta su skalbiniais neužsidaro, o maisto atsargų spintelėje visai nėra vietos. Nesugalvojus nieko geresnio, auksiniai atsidūrė Vilhemo kišenėje, kurią teko kaip reikiant pagrūsti, kad tilptų visas turtas.

Ištuštinęs du stikliukus ir neatrodydamas apgirtęs labiau nei

pirma, jūreivis išsitraukė tabako ir ugnies. Milžiniško dydžio pypkė, kurią jis rūkė vakarykštę dieną, vėl atsidūrė jo rankoje. Ji buvo išdrožta iš viržio šaknies, vamzdelis visas susisukęs, o dūmas raitėsi kamuoliais ir atsidavė medžio šaknimis.

– Jūsų tėvas... – pradėjo jūreivis, glamžydamas savo fetrinę skrybėlę; paskui nutarė apsieiti be ilgų įžanginių kalbų ir paprasčiausiai tarė: – Atsitiko nelaimė.

Fridai iš rankų išslydo degtinės butelis, kurį ji ką tik užsuko, ir niekieno nestabdomas nuriedėjo per stalą. Tada nukrito nuo stalo krašto ir pažiro į šukes.

Kaimynų katinas kaipmat prisistatė prie gardžiosios balos.

– Jo nebėra?

– Ne, jis gyvas ir sveikas. Ar bent jau toks buvo, kai mano laivas *Bouton-d'or* prasilenkė su jo laivu pakeliui į Braziliją. Tačiau *Farouche* užpuolė piratai, nors visai nebuvo dėl ko, nes laivo triumai buvo tušti, ir per tą užpuolimą daugybei žmonių iškilo pavojus. Kiek supratau, piratų vadas siekė keršto už asmeninį įžeidimą: kažkokia istorija su moterimi ir prieskonių gabenimu, tokios dažnai nutinka šiose platumose. Piratai neapiplėšė laivo, tačiau išžudė maždaug pusę įgulos, visus žiauriai ir ne mažiau žeminančiai nukankindami: pamovė juos ant nusmailintų stiebų...

Visų žvilgsniai, susirūpinę galbūt dar nieko nereiškiančiu pasakojimu, nukrypo į Aloyzo pypkę, kurią jis išsitraukė iš burnos ir padėjo ant stalo. Jis prarijo cukruotą apkepintą migdolą ir pasakojo toliau:

– Mūsų pabūklai negalėjo sustabdyti tų žudynių, bet galėjo joms kiek sutrukdyti ir išgelbėti dalį gyvybių. Jūsų tėvui pavyko išnešti sveiką kailį: tuo metu, kai piratai užpuolė laivą, jis laivo triume tikrino savo skrynias. Jeigu ne tas laimingas atsitiktinumas, jūs šiandien tikrai turėtumėt ko gedėti.

Visi keturi vaikai karštai padėkojo likimui. Tačiau Jasperas, pripratęs viską išsinagrinėti ligi smulkmenų, uždavė labai protingą klausimą:

– Tai kodėl tėvas neparplaukė su *Bouton-d'or*?

– Mes jį kvietėme plaukti namo drauge su mumis, kaip ir visus kitus, kuriems pavyko išlikti gyviems. Tačiau jis nusprendė likti su tais, kurie norėjo tęsti kelionę. Man atrodo, kad jam buvo gėda grįžti...

Harieta sprigtu nuspriegė ant suknelės prikibusią sudžiūvusio riebalo kruopelę.

– Kaip jam gerai! Jis visuomet elgiasi kaip tikras kietakaktis!

– Prašyčiau truputį pagarbos, miela sese! – užpyko Jasperas. – Nepamiršk, kad kalbi apie žmogų, kuris tau suteikė gyvybę!

Kol šeimyna barėsi, o Vilhemas nepatenkintas trypčiojo, lyg koja gesintų rusenančius viržius, jūreivis droviai tylėjo. Netrukus Aloyzas sugalvojo, kaip nukreipti visų keturių vaikų dėmesį: jis ištraukė iš rankovės laišką ir padėjo į vidurį, tarp vaikų. Visas suglamžytas, drėgnas ir dar išterliotas mėlynu rašalu, laiškas atrodė kaip ką tik ištrauktas iš jūros dugno. Šiaip ar taip, vaikai atpažino Kornelio rašyseną, ir tai jiems sukėlė daugybę emocijų.

– Jūsų tėvas įdavė man šį laišką, kad perduočiau jums. Labai džiaugiuosi, kad likimas mane atvedė tiksliai ten, kur reikia. O dabar, kai jau įvykdžiau savo užduotį, su jumis atsisveikinsiu.

Tai pasakęs, jis nykščiu užgesino rusenančią pypkę ir užsidėjo fetrinę skrybėlę. Buvo pats laikas abiem jaunuoliams paspausti rankas ir pakštelėti seserims į skruostą, taigi Aloyzas tarytum visai blaivaus žmogaus žingsniu patraukė durų link. Vienintelė Frida atrodė nusiminusi, kad jis išeina, mat buvo priskaičiavusi jį prie vakarieniaujančiųjų ir vylėsi išgirsti tolesnius jo nuotykius. Stovėdama prie durų ištiesta dešine ranka, Frida iš jūreivio gavo

tokių dosnių arbatpinigių, kokių jos prijuostės kišenė dar nėra regėjusi.

– Tūkstantį sykių ačiū jums, pone! – padėkojo tarnaitė.

Dvi mergelės laukė savo kliento, sėdėdamos ant akmeninės sienelės. Jūreiviui ateinant, abi pakilo lyg šuniukai sušvilpus šeimininkui ir pasitiko jį gyvais šūksniais ir plojimu – už tokį elgesį Frida jas tiesiog niekino.

Į išeinančio svečio pusę Deruiko vaikai nesiteikė nė pažvelgti. Vilhemas čiupo voką, Jasperas jį atplėšė, Harieta po truputėlį ištraukė drėgną popierių, o Petra perskaitė jau išblukusiu, beveik visai išskydusiu rašalu surašytą laišką:

Farouche *laive, pakeliui į Braziliją,*
1635 metų birželio 25 diena

Brangūs mano vaikai,

Apgailestauju, kad rašau jums tokiomis aplinkybėmis, vidury jūros, tokioje vietoje, kur jokiame žemėlapyje nerastumėt nei žymės, dar gan toli nuo Amerikos krantų. Šis laiškas atkeliavo ne iš Pernambuko uosto. Deja! – jūroje mums kai kas atsitiko, bet apie tai jums papasakos mano pasiuntinys, ir būtent dėl šios priežasties teko laikinai sustabdyti kelionę, kuri ligi tol klostėsi tiesiog puikiai.

Bet jūs nesijaudinkite. Padėtis tikrai buvo labai įtempta, tačiau man pavyko išnešti sveiką kailį, tik gaila, kad praradau vieną skrynią, kuri buvo išmesta už borto su pačiais gražiausiais mano drabužiais ir lauktuvėmis ponui Nasò, kuris prižiūri Brazilijos žemes ir rūpinsis mumis. Per susirėmimą su piratais žuvo labai daug žmonių, tarp kurių – nemažai įgulos narių. Visi keleiviai, nepaisant jų rango ir amžiaus, buvo priversti dirbti: man pačiam teko suburti žmones, kad smarkiai vėjuotą dieną iškeltų burę; tikrai bjaurus darbas.

Kad ir kaip būtų, nesiskundžiu. Kai kurie manė, kad Dievas apleido mūsų laivą, ir nieko nelaukdami puolė šaudyti iš arkebuzų į dangų, bandydami atkreipti Viešpaties dėmesį. Kvailystės! Mūsų nelaimių prasmė dar neaiški, bet manau, kad vieną dieną paaiškės. Mes suprasime, kad Dievas tikrai ne šiaip sau pažadino mumyse norą perplaukti vandenyną ir tikrai ne veltui užsiundė ant mūsų tą kraugerių piratų gaują.

Melskitės už savo tėvą, keliaujantį į Ameriką, taip, kaip aš kasdien meldžiuosi, kad Viešpats globotų ir saugotų mūsų šeimą. Žinokite, kad visuomet apie jus galvoju ir nekantrauju jus priglausti prie savo krūtinės.

Jūsų mylintis tėvas,

Kornelis Van Deruikas.

– Ak, koks gražus laiškas! – džiaugėsi Vilhemas, griebdamas jį Petrai iš rankų, kad galėtų dar sykį perskaityti pats vienas mintyse.

Jasperas čia pat paskolino jam savo akinius, mat abu broliai nuo pat vaikystės buvo šiek tiek trumparegiai ir visuomet dalijosi vienais akiniais. Paskui laiškas atiteko jaunėlei, kuri rado būdą panaudoti savo džiovintas gėles: ji papuošė jomis tėvo laišką. Frida jai pasiūlė pabarstyti laišką smiltimis ir paskui, kai susigers drėgmė, jas nupūsti.

– Na gerai, tai ką darysim? – paklausė Jasperas, rankiodamas nuo delno smilteles. – Tėvas nedavė jokių nurodymų.

Vilhemas papurtė rankoves, į kurias taip pat buvo pribirę smilčių.

– Ir ką norėtum, kad jis parašytų? Tai, ko nespėjo pasakyti?

– Vokas nebuvo labai storas, – pareiškė jaunėlis.

Iš šių žodžių, ištartų beveik nenoromis, beveik gėdijantis, Vil-

hemas suprato, kas rūpi jo broliui: ne tai, kad laiškas trumpas, bet tai, kad mažai iš jo naudos, mat pažadėtųjų Kornelio pinigų jame nebuvo.

– Tėvo vos nenužudė piratai, o tu jį kaltini neatsiuntus pinigų! Ir kas tu per sūnus esi?

Jausdamas, kad nesugebės apsiginti, Jasperas nutarė daugiau nieko nebesakyti. Tačiau kas pasakyta, pasakyta, ir vyresnysis brolis to nepraleido pro ausis. Jis paprašė Fridos pasitraukti, kad nesiklausytų, nes tas klausimas su ja visai nesusijęs.

– Jasperai, man labai gaila, kad tėvas neįdėjo pinigų, bet, šiaip ar taip, mums ką tik nusišypsojo laimė. Petra trokšta ištekėti, bet yra nepatenkinta, kai jai peršasi išties puikus jaunikis. Harietai terūpi gėlėmis išpuošti namus, nors pro jas nebegali praeiti, o vijokliai ardo namų sienas. Man labai svarbu, jaunuoliai, kad, būdami tokio amžiaus, būtumėte nuovokesni – Prancūzijoje tai vadinama *nuovoka*!

Nežinomas žodis, ištartas kasdienėje olandiškoje kalboje, vaikus paveikė daug labiau nei bet koks kaltinimas. Panašu, jog vyresniojo brolio lūpomis kalbėjo protėvių iš Prancūzijos dvasia, kaip kad kartais įsikūnydavo į sustingusį Kornelio siluetą. Iš vaikų veidų buvo matyti, kad juos užliejo beveik bauginanti pagarba, ir Vilhemas tuo pasinaudojo:

– Manau, kad tėvas jus per daug išlepino. Dar visai neseniai šis dosnus žmogus tenkino visus jūsų įgeidžius. Jūs tiesiog pripratot tiesti ranką ir visko kaulyti už dyką! Na, gerai! Kadangi tėvas pasirinko ir paskyrė mane, mane vieną, globoti mūsų šeimą, aš pažadu padaryti joje tvarką ir paskirstyti visiems darbus... Dar iki Kalėdų – aš įsipareigoju tuo pasirūpinti! – Petra bus ištekinta už vyro, Jasperas mes nuostolingą audinių prekybą ir pradės suktis tulpių versle. Na, o dėl Harietos, aš palauksiu, kol jai nusibos tos

knygos, prie kurių ji dabar taip priskretusi. Viena yra ją auklėti, visai kas kita – padaryti iš jos visažinę, kuri gąsdins vyrus ir atmušinės nuo savęs jaunikius. Mūsų sesuo yra išsimokslinusi labiau nei reikia. Dabar pats laikas rasti jai kitokį užsiėmimą, kuris labiau tiktų jos amžiui ir...

– ...jos sijonams? – užbaigė mintį Harieta ir iškišo liežuvį.

– ...tavo padėčiai, mažoji akiplėša!

Trenksmas kumščiu į stalą buvo toks smarkus, kad net visi penki puodeliai pašoko ir skambiai sukrito atgal ant stalo. Nupūstas nuo padėklo, Kornelio laiškas nuskrido ligi pat kamino, kur jį sugavo Frida, išgelbėdama nuo *siaubingo pavojaus.*

– Turi galvoje – saugoti tą tūkstantį guldenų, kuriais taip didžiuojiesi, Vilhemai?

Jasperas instinktyviai pasitraukė nuo savo sesers, kuri, kaip jam atrodė, ketino Vilhemui skelti antausį. Tačiau vyresnysis brolis kuo nuoširdžiausiai atsakė:

– O kodėl gi ne? Prisipažįstu, kad truputis pinigų puikiai sutilpo į mano kišenę ir kad jie tarsi švinas, įsėdęs į laivo medį, laiduoja man naują prieglobstį per audrą. Jūs regite mane, turintį nuosavą tūkstantį guldenų. Tačiau kas žino, kaip bus rytoj? Gal aš jau turėsiu dešimt tūkstančių arba šimtą tūkstančių ir mane gerbs visi kaimynai, kurie vos pamatę nusiims prieš mane kepures! Jie sakys: „Tik pažvelkit į tą šviesiaplaukį, sėdintį karietoje, kinkytoje šešiais arkliais! Argi ne žavingai jis atrodo? Jis visai neseniai rodydavosi prie mūsų namų, o mes jo nė nepažinojome!“ Jų dukterys iškeps man gardžiausių sausainių, o aš skanausiu jų ligi soties, šiek tiek pavargęs, tylomis žvalgydamasis, kuri iš jų dailesnė ir labiau verta mylėti...

Vilhemas įsisvajojo kaip reikiant, pirštais braukdamas per įsivaizduojamas garbanas. Jasperas, netardamas nė žodžio, įdėmiai

jį stebėjo, o seserys, regėdamos tą susijaudinimo akimirką, nepraleido progos tarpusavy iš jo pasišaipyti.

– Vilhemai, prašau, paklausyk manęs! – neiškentęs prabilo Jasperas, nykščiu nuvalydamas likusią nuo puodelio šlapią dėmę ant stalo. – Akivaizdu, kad tokiuose reikaluose mums derėtų pasikliauti tik protu. Mus su kitais olandais vienija stiprus bendrumo jausmas, ir tai pirkliams yra kur kas naudingiau nei iškalba ar apsukrumas. Kai prancūzas klaidžioja be tikslo, o italas ima karščiuotis, olandas išlieka ramus ir plačiai žvelgia į priekį.

– Garbės žodis, gali pagalvoti, kad čia kalba Eljezaras! – sugriežė dantimis Vilhemas. – Du vienodai mąstantys priešai kaip nulieti! Stebiuosi, kad nė vienas iš jūsų neturi proto!

Jasperas nesileido išmušamas iš vėžių. Sykį pradėjęs dėstyti savo nuomonę, jis jautėsi ramus kaip už tvirtovės sienų: niekas nebūtų jo iš ten iškrapštęs.

– Man susidarė įspūdis, Vilhemai, kad tavo protas apsitraukė migla ir apie tam tikrus dalykus tu nebesugebi racionaliai mąstyti. Pavyzdžiui, tau buvo šovusi mintis parduoti mūsų krautuvę, kuri visą laiką buvo mūsų šeimos išganymas ir garbė! Ar ne per greit priimi sprendimus?

– Ne, jaunėli, tą idėją pasiūliau turėdamas alternatyvą. Rektorius mane pamokė, kaip suktis tulpių prekyboje, kur viskas kaip kare: pergalė dažniausiai pasiekiama puolimu. Ir tėvas, ir tu, jūs abu visuomet slepiatės po skydu. O aš puolu priešą, sviesdamas ietį, ir nieko nebijau, nebent tik mirtino smūgio.

– Norint uždaryti parduotuvę, reikėtų pasiklausti tėvo ir pasitarti su visais kitais šeimos nariais, kuriems taip pat rūpi mūsų krautuvės likimas, – dar sykį priminė Jasperas, sukiodamas laibus pirštus ant stalo kaip kompaso rodykles.

– Deja! Mes nebeturim tam laiko! – išsisuko Vilhemas. – Kiekviena smiltelė, išbyranti smėlio laikrodyje, yra skirta tulpėms.

Nagi, pasitikėkit manimi nors truputėlį! Tiesa, mano planai ligi pat šios dienos buvo labai migloti... Tačiau mums pasisekė gauti tikrų tikriausią lobį, taip, kaip pasiseka lėtai plaukiančiam laivui, jei papučia brizas, ir nuo šiol prasidės naujas mūsų gyvenimo etapas! Drąsiau, brolau ir mielos seserys! Mes išpildysime Korneliui duotą pažadą!

Vis dėlto Vilhemas kalbėjo tiesą. Nuo tos dienos, kai jo kuklios santaupos virto tūkstančiu guldenų – tėvas tiek uždirbdavo tik per aštuonis mėnesius! – Vilhemo gyvenimas pasikeitė. Jis tapo panašus į vabzdį, kuris pavasarį ima ristis iš savo kokono: pasiraitęs vikšru jis labai greit pavirto į drugelį. Tai jautėsi iš jo kur kas ryžtingesnio balso, tvirtesnių judesių, taip pat iš žingsnių, kurie darėsi vis platesni, vis labiau primenantys pelkių garnio žirkliavimą. Pergalių džiaugsmas tapo kasdiena, o tie tūkstantis guldenų dabar atrodė tik labai mažytė didelių turtų dalelė. Visiems, kas tik jo klausėsi, Vilhemas kartojo, kad auksas daro auksą ir kad jis „turi jo daugiau nei avilys bičių".

Vis dėlto pinigai neilgai plaukė į Vilhemo kišenę. Nekantraudamas pasipuikuoti ir visiems kaimynams parodyti, koks jis turtingas, jaunuolis netruko iššvaistyti savo turtus – jis leido pinigus kur kas greičiau, nei juos uždirbdavo. Taip jis atskleidė dar nežinomą tokio luomo žmonių pusę, taip pat ir dorai pragyvenimui užsidirbančių žmonių mąstymą: auksas galėjo duoti kitokį gyvenimą, kur nereikėtų lėtai stumtis į priekį, sunkiai dirbant ir taupant centą po cento; auksas, gaunamas kone iš oro ir byrantis į rankas kone per kraštus, vieną dieną lygiai taip pat akimirksniu gali išbyrėti – ir po visų turtų.

Kiekvieną vakarą sėdėdamas prie svetainės stalo, Vilhemas perskaičiuodavo savo pinigus ir sukraudavo juos į skardines. Ir kiekvieną vakarą jis nustebdavo, kad jų vis mažiau ir mažiau, bet niekaip nesuprasdavo, kur jie dingo, o kartais ir neprisimindavo, kad būtų juos išleidęs. Kaip gali būti, kad toks gražus skaičius – tūkstantis, vos sutilpęs į pagalvę po mieganėiojo skruostu, sumažėjo ketvirtadaliu ir virto septyniais šimtais trisdešimt keturiais guldenais, o paskui šešiais šimtais trylika guldenų? Tai kur galėjo išgaruoti jo pinigėliai? Gal tie nenaudėliai susikrovė į savo kapšus? O gal jį apgavo pirkliai arba nusuko pinigų keitėjai? Apimtas siaubo, jis net pagalvojo, kad švarko kišenėje, ko gero, yra skylė, pro kurią ir bus išbyrėję jo auksiniai. Vilhemui paliepus, Frida stipriai apsiūlėjo ir dar sykį apmėtė kryžiukais platų jo švarko kišenės dugną. Iš pažiūros kišenė atrodė siaubingai – dvi ilgiausios pilkų dygsnių eilės – na, bet tai bent jau nuramino jaunuolį.

Netrukus Vilhemas atrado skaičiavimo malonumą, tačiau kaip ir visų šykštuolių, neatitraukiančių akių nuo savo brangenybių dėžutės, Vilhemo gyvenimas virto savotišku pragaru. Jis be perstojo čia pridėdinėjo, čia atiminėjo, vartydamas bloknoto puslapius, kol šie pagelto, niršo, matydamas gautą sumą ir nerasdamas jokios išeities sumažinti augančias išlaidas, nes griežti aritmetiniai skaičiavimai sąžiningai atliko savo darbą. Nieko nepakeisi: du plius du yra keturi ir niekad nebus trys. Negalėdamas apgauti aritmetikos, Vilhemas pasikvietė Jasperą, ir šis darsyk galutinai viską perskaičiavo.

– Sakai, šimtas aštuoniolika guldenų? Čia kažkokia klaida. Ar tu įsitikinęs, kad gerai suskaičiavai?

Jaunėlis atsiduso.

– Esu visiškai tikras, brolau, kaip ir buvau tikras anksčiau, kai gavau tą patį rezultatą. Beskaičiuodamas tą patį, išrašiau jau dvi

kreidas, o žvakė užgeso net tris kartus. Kurių galų skaičiuoti ir perskaičiuoti tą patį, kai nėra prasmės?

– Kurių galų? – suurzgė Vilhemas. – Tu tikrai nori žinoti? Gal tau nesvarbu, kad mūsų skaičiavimai yra klaidingi ir kad tas kablelis mums aiškina, jog liko tik saujelė guldenų? O man svarbu! Juos leisdamas aš jaučiuosi kaip ligonis, kuriam perpilamas kraujas!

Reikėtų pasakyti, kad šitaip kalbėdamas Vilhemas pasirodė išties apdairus ir atsargus savo turtų valdytojas. Jeigu jis ir daug iššvaistė, gal net daugiau nei pats norėjo, jaunuolis to niekad nedarė lengvabūdiškai. Vilhemas nevilkėjo aukso siūlais siuvinėtu švarku ir neturėjo iškrakmolytų rankogalių; jo kostiumas išliko toks pat, o kai kur ties išsidėvėjusio audinio lenkimais švytėjo juodos gelumbės lopai. Vyresnysis Deruikas taip pat kritiškai vertino lengvabūdišką norą puoštis, ypač kai tai mėgo jo seserys. Jo nuomone, jos ganėtinai patrauklios, kad galėtų susirasti vyrus, o ir savo paties išvaizdai, kuri labai derėjo prie tokio gyvenimo būdo, jis neteikė daug dėmesio.

– Nusiimkit papuošalus ir meskit šalin tas suknias, nes vyrai gali jus įsimylėti tik dėl to dirbtinio grožio. Tik jei būsite tokios, kokios esate, paprastos, be jokio išankstinio pasiruošimo, sužavėsite gerus ir dorus vyrus, kurie bus patikimi šeimos žmonės.

Tokia išmintinga Vilhemo kalba privertė Petrą palaidoti visas svajones už tūkstantį guldenų, įkvėptas jos koketiškos prigimties. Deja! Vilhemas buvo kurčias sesers verkšlenimams, jis lygiai taip pat nieko nenorėjo girdėti apie brolio karietas ir arklius, matytus turguje, nei apie naujas spindinčias roges, kuriomis puikuotųsi jų savininkas. Kurių galų vaizduoti princą su karieta, jei kiekvieną naktį tenka glaustis po kiauru stogu? Toks mąstymas vertė pirmiau pasirūpinti namais, o tik paskui galvoti apie drabužius.

Kitą dieną, per tulpių pirklių susitikimą, Vilhemas paprašė rimtų vyrukų sutvirtinti griūvančius namo kaminus. Stogas buvo perklotas naujomis čerpėmis, kurios paryškino visą fasadą, taip pat atšviežintą keliais tonais. Paskui atėjo balkono eilė: jis buvo paremtas ir sutvirtintas perskeltomis sijomis, nuo nupilkėjusių sienų buvo nugramdytas senas tinkas, kad būtų galima ištinkuoti naujai.

Paskutiniai darbai, vykdomi nepaisant besibaiminančios dulkių Fridos, Deruikų šeimai buvo neplanuotai naudingi. Žinoma, nė vienam nebūtų šovę galvon parduoti nuo sienų nugramdytą tinką, jei Paulius Van Bereistenas, iš draugiškumo atvykęs pasižiūrėti, kaip klostosi darbai, nebūtų paaiškinęs savo mokiniui, kad tai vertingas dalykas, kuris labai praverstų kai kuriems sodininkams.

– Vertingas krovinys dar labiau pasunkinti krepšius, – ironiškai tarė Vilhemas, nusprendęs, kad Paulius juokauja.

– Visai ne, mano berniuk! Tai jau greičiau priemonė dar labiau išmarginti tulpes. Tu juk žinai, kad mūsiškiai labiau mėgsta spalvingas, margas tulpes nei vienspalves? Taigi, vienas iš jų sumanė pabarstyti savo gėlynus tinko trąša ir netrukus pastebėjo, kad tulpės įgavo daugybę atspalvių. Panašu, kad taip pat sėkmingai padeda balandžių išmatos arba laistymas šiukšlių raugu... Taigi šitas šlamštas vis dėlto turi savo svorį, kainą ir paklausą!

Vyresnėlis išklausė naujienos, bet neatrodė labai susidomėjęs.

– O man tai atrodo tik kvailas tikėjimas prietarais.

– Nejaugi? – tarė Paulius, įbesdamas pirštą jam į krūtinę. – Tai ne tavo reikalas! Juk pirklio darbas yra parduoti ir parduoti visomis įmanomomis kainomis, tiesa? Jie yra šventojo Martyno sekėjai!

Miestelėnas pasėmė truputį subyrėjusio tinko ir apžiūrinėdamas apsukraus darbininko žvilgsniu šiek tiek patrupino jį tarp pirštų.

– Kokios geros kokybės! – nusistebėjo pirklys, rūšiuodamas saujelę statybinio laužo: jis dėliojo didelius gabalus greta mažyčių, atskyrė šviesius nuo tamsių, nė kiek nesijaudindamas dėl savo liemenės, kuri net papilkėjo nuo dulkių. – Ką gi, čia bus puiki tulpių trąša! Aš tau duosiu už tai... – Pauliaus sumosikavo pirštais ore lyg skaičiuotų nematomais skaitliukais, – ...trylika stiverų, sutariam?

Vienas iš darbininkų šūktelėjo kitam ir perpasakojo, ką buvo sakęs regentas. Abu olandiškos prigimties vyrai elgėsi labai įdomiai: vienas rausėsi kišenėse, kitas klumpės kulnu rausė žemę, paskui į purviną nosinę vyniojo kažkokias pajuodusias drožleles, panašias į senos odos atraižas. Paulius stebėjo tą sceną išdidžiu žvilgsniu, lyg dviejų girtuoklių muštynes.

– Tik pažiūrėk, kaip jie trypčioja vietoj! – tarė jis savo mokiniui. – Šią akimirką jie yra tokie įsitikinę, jog statybinė trąša yra naudinga, kad dabar pat pasiūlytų tau už ją daugiau nei aš... gal šešiolika stiverų, savo dviejų dienų uždarbį!

Purškiant silpnam lietui, regentas pasitrynė rankas, iš kurių išbiro sutrupinto tinko sauja. Šis Pauliaus poelgis darbininkus tiesiog pribloškė. Kiek pašaipiai nusišypsojęs dėl tokio jų sutrikimo, jis pastūmė vartelius, vedančius į sodą, o jaunasis Deruikas patraukė įkandin jo.

– Kokie čia žiaurūs žaidimėliai? – užsiplieskė Vilhemas. – Tie vargšai mano, kad atkasė aukso gyslą!

– Ką tik išmokai vieną prekybos pamoką, jaunuoli! Kai sieki pelno, vietos jausmams nebelieka... Negaili trąšoms, netrūksta ir tulpių...

– Kaip suprasti?

– Kai kurie žagteli, išgirdę gėlių kainas ir aiškina, kad mūsų kainos gerokai per aukštos, ir protingas žmogus už tuos pinigus jau verčiau nusipirktų malkų ar sūrio...

– Bet nejaugi jie nė kiek neteisūs?

Rektoriaus antakiai susiraukė ir netrukus vėl išsitiesino.

– Būk atsargus, Vilhemai! Būk labai atsargus! Žiūrėk, kad tavo pastabos niekada nepasiektų tulpių pirklių ausų. Už tai jie tau mažių mažiausiai gyvam odą nudirtų! Kaip tu tikiesi parduoti tulpes, kai pats manai, kad jos kainuoja per brangiai? Niekas taip nedaro. Prisiekiu, man visiškai tas pats, kad avių kirpėjas ar malūnininkas taip dievina gėles, kad galėtų už jas atiduoti visus savo turtus iš varžytinių! Ir jeigu atsiranda koks nors kvailelis, kuris yra pasiryžęs sumokėti šimtą guldenų už paprasčiausią *Switser* tulpę – ką aš galiu pasakyt? – popierinį plaušelį, kuris atseit yra svogūnas, – tai negi turėčiau atsisakyti? Man rūpi, kad pirkėjas gautų tai, ko nori, kol jo nenuviliojo kas nors kitas. Štai toks žiaurus pasaulio įstatymas, Vilhemai Van Deruikai. Ir štai tokia yra mano mokymų esmė.

Vilhemas krūptelėjo, bet ne dėl to, kad ką tik išklausė griežtos litanijos, bet dėl to, kad jo geradaris visa tai išrėžė kuo nuoširdžiausiai. Jo žvilgsnį apniaukė kartus nusivylimas. Paulius net nesivargino kaip nors pateisinti savo žodžių. Priešingai, jis stovėjo ir žiūrėjo, kaip nusivylimas smelkiasi jaunuoliui į širdį, vis gilyn ir sunkyn, kol privedė jį kone ligi ašarų. Pasinaudojęs tokia akimirka, Van Bereistenas apglėbė Vilhemą, ir tai iš pirmo žvilgsnio atrodė kaip vyriškas dviejų bičiulių apsikabinimas, tačiau, pažvelgus atidžiau, tai veikiau priminė meilų poros glėbesčiavimąsi. Negana to, rektoriaus lūpos ne tik kuždėjo žodžius Vilhemui į ausį, bet ir negailėjo bučinių, savo švelnumą atmiešdamas priekaištu:

– Koks tu nedėkingas! Tu man nė nepadėkojai, kad gyniau tave, kai stojai prieš tulpių pirklių teismą. O ką jau kalbėti apie tą tūkstantį guldenų, kuriuos gavai man įsikišus! Jaunimas visuomet mano, kad nusipelnė viso to gero, kuris jiems atsitinka.

– Atleiskite, pone, iš tiesų, tie pinigai...

– Jaunasis velnio išpera, ar bent nutuoki, kaip tau pasisekė, kad esi mano mokinys? Kiek tokių kaip tu svajoja pardavinėti tulpes, bet niekad gyvenime neperžengs *Velnio spąstų* slenksčio? O tu, vos tik pastūmėjau, iškart sugebėjai parduoti svogūną už puikią kainą.

– Žinau, pone, gerai tai žinau, net per daug gerai.

– Nedėkingasis...

Rektorius dar labiau prisispaudė kakta prie Vilhemo lyg vaikutis, bandantis įsikniaubti į šiltą motinos užantį. Deruiko petį užgulė sunki rektoriaus galva su visa papuošimais nusagstyta gofruota apykakle, gaubiančia stambų kaklą. Jausdamas, kad tuoj praras pusiausvyrą, Vilhemas žengtelėjo žingsnį atgal, paskui dar vieną, pamažu svirduliuodamas prie tankaus lazdyno, augančio vos už keleto metrų.

– Pone, jūs!.. – sušvokštė jaunuolis, tačiau, užuot liovęsis, regentas tik dar labiau ėmė jį spausti žemėn. Vilhemas jautė salstelėjusį miestelėno alsavimą sau į pakaušį ir nepaliaujamus bučinius, kurie staiga pasidarė daug karštesni nei prieš keletą akimirkų.

Vilhemas netikėtai užkliuvo kulnu už kyšančios šaknies ir nuvirto aukštielninkas. Paskutinę akimirką jis spėjo pajusti, kaip rektorius ranka vos timptelėjo kelnių klostę ties keliu, matyt, norėdamas, kad jaunuolis pargriūtų. Didelei Vilhemo nuostabai, jis pasijuto begulįs ne ant žemės, bet ant prispaustų šakų raizgalynės. Abu vyrai atsidūrė lazdyno tankmėje, o virš jų vėl susiskliaudė krūmo šakos.

– Liaukitės! – užriko jaunuolis, bandydamas atsikelti.

Tačiau, ieškodamos tvirtos žemės atsiremti, jo rankos smego į lapų ir šakų raizgalynę, kartkartėmis pataikydamos ant spygliuotų stagarų, kurie išsyk kruvinai įdrėksdavo odą. Tuo pat metu

Paulius Van Bereistenas praplėšė jo marškinius ir pakėlė į viršų. Visos sagos ligi vienos pabiro kaip pupos iš ankščių. Apykaklė taip pat buvo nusegta, o kelnės nutrauktos jėga. Vilhemas jautė, kaip į nuogą kūną sminga aštrūs spygliai.

– Ką jūs darot?! – priešinosi vaikinas. – Mus juk gali užklupti!

Vilhemas staiga suglumo dėl to, ką pats ką tik pasakė. Tai jis nerimavo tik dėl to, kad juos gali kas nors užklupti? Vos apie tai pagalvojus, jo kūnas visiškai suglebo. Staiga jis virto minkštu moliu rektoriaus rankose, kurios tai pajutusios glamonėjo jauną kūną daug drąsiau nei pirma. Didžiulis miestelėno kumštis negirdėta jėga prislėgė Vilhemo galvą, lyg ketindamas ją sutraiškyti, sugrūsti į žemę. Jaunuolis jautė, kaip yra verčiamas ant šono ir beveik tuo pat metu suimamas už sėdmenų. Įsiskverbimas buvo drąsus, tačiau nešiurkštus, ir vaikinas, kad ir kaip būtų, pajuto nedrąsų dėkingumą. Tokioje delikačioje situacijoje protingiau buvo nesipriešinti, kadangi, nors ir kaip Vilhemui nepatiko rektoriaus glamonės, jis labiau baiminosi, kad tokioje padėtyje gali būti kieno nors užkluptas, kad jo brolis arba seserys gali jį užtikti gulintį svečio glėby, išpurvintu skruostu ir suplėšytais marškiniais.

Tokie apmąstymai visiškai nuslopino tai, kas priklausė nuo Deruiko valios: kad ir kaip ten būtų, trokšdamas, kad viskas kuo greičiau baigtųsi, jis palengvino rektoriaus darbą, atpalaiduodamas kojas ir stengdamasis negalvoti apie tas žeminančias glamones. Laimė, jos ilgai neužsitęsė. Vos baigęs, rektorius skubiai susitvarkė, bet tikrai nepersistengė. Vilhemas buvo beketinąs padaryti tą patį, tačiau staiga tarp šlaunų pajuto kietą grublėtą daiktą. Atsitiesdamas Vilhemas iš kelnių klešnės iškrapštė didžiulį tulpės svogūną.

– Tai atlygis už tavo nuolankumą... – paaiškino miestelėnas. – Nesutraiškyk jo, čia nuostabi tulpė.

Paulius pratrūko kvatoti ir tai sutrikdė jo mokinį. Vis dėlto jis neslėpė nuo Vilhemo, kad tas naujas tulpės svogūnas, kuris savo dydžiu ir svoriu skyrėsi nuo kitų, neabejotinai yra vertas nemenkos sumos pinigų. Toji dovana jaunuolį ir džiugino, ir erzino.

– Jūs norite mane nusipirkti, Pauliau? – paklausė jau atsistojęs Vilhemas.

– Kas per mintys! – nusišypsojo miestelėnas, seilėtu pirštu patrindamas jam smakrą. – Aš tau tiesiog atsilyginu.

Pranašiška šypsena nušvietė Vilhemo veidą. Šįkart pats to norėdamas, Vilhemas pabučiavo regentą į lūpas.

Abu vyrai išlindo iš krūmo taip, lyg būtų ten paprasčiausiai kalbėjęsi. Ko gero, turėdamas nemažai patirties, Paulius tobulai atliko savo vaidmenį toje komedijoje. Jo mokinys jautėsi ne taip laisvai, tačiau taip pat neblogai atlaikė išbandymą. Jis visai nepyko dėl to, kad rektorius su juo taip pasielgė, ir jau visai vakarėjant mandagiai su juo atsisveikino. Apskritai Vilhemas elgėsi taip natūraliai, kad niekas šeimoje nė neįtarė, kokį nuotykį jam teko patirti, tik Frida, pastebinti visas smulkmenas, negalėjo nepastebėti į jaunuolio drabužius prilindusių spyglių.

Prie vartų Paulius Van Bereistenas šiltai pasisveikino su visais šeimos nariais ir kaip niekad pagyrė Vilhemą:

– Jaunasis Deruikai, aš labai džiaugiuosi, galėjęs praleisti dieną drauge su jumis... Aplankykite mus kuo greičiau! Mano žmona labai norėtų su jumis susipažinti. Vargšelė, jai taip nuobodu per dienas vartyti Bibliją paauksuotais kraštais. Aš padariau jai nuostabius lėlių namus, kuriuose matyti visa mūsų buitis, bet jos tai nepralinksmina. Tai kaip?

– Nežinau, ar...

– Antradienį mes su kaimynais rengiame lengvų užkandžių vakaronę. Et, tikrai nieko ypatinga: blynai, migdolai, ryžių tyrė...

Galiausiai, bus tikrai gero alaus ir susirinks puikių žmonių. Gros muzika, pašnekėsim apie reikalus ir naujoves, be to, neretai į duris pabeldžia koks tulpių pirklys, siūlydamas įsigyti ką tik iškastą svogūną. Tai gal vis dėlto norėtumėt atvykti? Atsiųsiu karietą jūsų paimti.

– Ką jūs, pone, tikrai nereikia taip stengtis.

– Supratau. Rytoj, kai išbyrės paskutinė smėlio laikrodžio smiltelė, ir neverskite laukti.

Vilhemas sutiko, bet labai smarkiai nesidžiaugė. Jam kilo mintis pasiūlyti drauge vykti ir broliui, tačiau Vilhemas baiminosi, kad jau benueinąs Paulius gali vėl sugrįžti ir nežinia kiek užtrukti. O Jasperas dėl to mažiausiai jaudinosi. Vos tik rektorius nuėjo, jis uždarė vartus tardamas:

– Teapsaugo mus Dievas nuo tų varžytinių! Mes jį pasikviečiam, jis mums atsilygina tuo pačiu, o kad neliktume skolingi, turime jį darsyk pavaišinti, ir taip be galo, kol ištuštinsime visą rūsį ir sandėlį... Žaisdami šį žaidimą, mano mielas brolau, mes viską prarasim. Sakau tau: jei kiekvienas sėdėtų savo namuose, tikrai gyventų geriau!

– Nejaugi nesidžiaugi, kad Harlemo regentas atveria mums savo namų duris?

Jaunėlis kilstelėjo siauru švarku aptrauktus pečius.

– Mūsiškes jis pravėrė jau seniai! Ne, nieko nebus! Jo kvietime aš užuodžiu klastą. Dar sykį sakau, jei atidžiau apsidairytum aplink, pamatytum, kad tie ponai viena ranka ima tai, ką siūlo kita, ir tąsyk, duodamas tau tūkstantį guldenų, rektorius nusipirko tarną savo namams, žmogų, kuris visą gyvenimą būtų jam įsipareigojęs. Neblogas planas, ką ir sakyt!

Vilhemas nurijo jo žodžius kaip karčią piliulę. Vieną akimirką jis buvo beketinąs ištraukti iš kišenės tulpės svogūną ir parodyti

jį broliui ne kaip rektoriaus dosnumo ženklą, bet kaip įrodymą, kad jis yra talentingas tulpių prekiautojas. Tačiau, nenorėdamas pasirodyti garbėtroška, šios minties atsisakė. Ir apskritai, kodėl jam turėtų rūpėti jaunesnio brolio nuomonė? Jis buvo benueinąs, kai staiga pašaipus Jaspero žvilgsnis jį privertė žengtelėti atgal.

– Ką? Tu juokiesi?

– Kaip suprasti?

– Mačiau, kaip išsiviepei!

Vyresnysis brolis dviem pirštais sučiupo jaunėlį už liemenės sagos taip, kad Jasperas negalėtų žengti nė žingsnio, neišplėšęs sagos. Jis nė nemanė kur nors eiti, tačiau jo veido bruožai iškart sugriežtėjo.

– Aš nesijuokiu, Vilhemai, ir nieko bloga negalvojau. Jau kuris laikas man skaudu matyti, kokią įtaką tau daro Paulius ir kaip smarkiai jis užvaldė tavo mintis. Iš kur daugiau tu išmokai tos puikybės, jei ne iš jo? Kas gi kitas tave pripratino prie tokios prabangos, tokių prašmatnių vietų, vardų ir titulų? Jis tau įteigė, kad viena gėlė atvers Sezamo vartus į pasaulį, ir tu, kvaišeli, juo patikėjai! Tiesą sakant, būtų labai gerai, jeigu pakaktų vieno tulpių glėbio, kad prilygtum tiems ponams ir galėtum tujinti princus! Bet tulpės – deja! – atrodo nuostabiai tol, kol auga žemėje!

Vilhemo pirštai atsigniaužė ir paleido Jaspero sagas taip, lyg jos būtų kuo nors išteptos. Tada su pasibjaurėjimu patrynė nagus į diržą.

– Aš baigiu visai nusikamuoti, besistengdamas tave ko nors išmokyti, bet kur tau! – nei stumk, nei trauk, tikras vargas! Reikėtų tave įgrūsti tarp tų, kurie gimsta ir miršta toje pačioje lovoje, kurie stengiasi kiek įmanoma ilgiau išgyventi kukliomis sąlygomis kaip sraigės, visur besitampančios savo namelį... Deja! Gamta tau lėmė gyventi čia, ankštame name, kur esi priverstas pasitenkinti

mažais malonumais, Jasperai, mažytėmis nepasotinamų žmonių pergalėmis!

– Pavyzdžiui?

– Taip! Gali manyti, kad gerai prikimšta pypkė yra tikra laimė, o horizontas yra taip arti, kad net matai jį nusidriekusį už lėkštės krašto! Ak, kaip gaila turėti tokį brolį, kuris trainiojasi visur be jokio tikslo, skaičiuoja varnas padebesiais ir yra visiškai niekam netinkamas! Ir kodėl gi aš turėjau gimti Deruiku, gelumbės pirklio sūnum, kai esu tiesiog apsigimęs nešioti karūną ir vesti ištisas armijas? Kaip neteisinga, kai mesto kauliuko iškritusios akys lemia mūsų likimą: viena – skurdžiui, trys – vergui, šešios – imperatoriui!

Jaunėlį apėmė savotiškas gailestis, klausantis brolio paistalų. Jis prisilietė rankomis prie kone dūstančio Vilhemo krūtinės, ji buvo šilta ir tankiai kilnojosi iš susijaudinimo.

– Aš tave myliu, mano brolau, bet, tiesą sakant, tavo kvailystės jau peržengė visas ribas!

Iš Vilhemo rankovės išlindo patrankos sviedinio dydžio kumštis. Jasperas staigiai nusuko smakrą, bet nespėjo laiku patraukti peties, kuris ir išbandė to kumščio tvirtumą. Po smūgio Deruiko sūnus prarado pusiausvyrą ir atsitrenkė į varpą, kabantį jam už nugaros. Trūkčiojantis varpo tilindžiavimas patraukė seserų dėmesį, ir jos akimirksniu atsidūrė prie lango. Abi išvydo Jasperą perkreiptu veidu, kaip tik ranka besitrinantį petį, ir Vilhemą, žengiantį pro vartus ir besidedantį ant galvos skrybėlę. Jeigu jie ir apsikeitė vienu kitu žodžiu, seserys nieko nesuprato. Tačiau Frida, kaip katė, nujausdama besitvenkiančią audrą, uždarė langines iš kiemo pusės ir užkūrė ugnį, nors lauke dar buvo šviesu. Niekas jos neklausė kodėl. Petra uždegė savo žvakę ir ši apšvietė susirūpinusį sesers veidą bei ašarų pritvinkusias akis.

– Melskime Dievą, kad jis globotų mūsų šeimą, mano mieloji Harieta... Nujaučiu, kad netrukus teks patirti nelengvų išbandymų.

Tą patį vakarą vyresnysis Deruikas ilgai vaikštinėjo, stengdamasis numaldyti širdyje susikaupusį pyktį. Jis ėjo tiesiai, žengdamas per gatvę nė nepasižiūrėdavo, ar neatvažiuoja kokia karieta, nekreipė dėmesio į praeivius, išskyrus vieną ar du kartus, kai užkliudydavo kurį nors, norėdamas pasibarti vidury gatvės.

Jis užėjo į viešnamį netoliese. Stovėdamas koridoriuje, paskubomis išsirinko vieną iš daugybės ten kabančių portretų. „Štai šią!" – parodė jis į paveikslą. Viešnamio savininkė nurodė atitinkamas duris koridoriuje. Atidarė šviesiaplaukė apkūni sifiliu sergantis mergina, be jokios abejonės, atrodanti kur kas prasčiau nei paveiksle. Jam ypač į akis krito prie smakro priklijuota musytė, lygiai toje pačioje vietoje, kur Petra klijuoja savąją. Ši smulkmena sujaudino Deruiką. „Nebereikia", – pareiškė jis prostitutei. Po akimirkos jau stovėjo lauke, dar labiau sutrikęs nei pirma.

Užslinkus nakčiai, kojos nunešė Vilhemą prie Sparnos, kuri smėlėtuose pataluose liūliavo savo pabalusias vilnis. Skalbėjos čia ateidavo išpilti paplavų. Gaižus kvapas sklido pavėjui lyg siūlas, apraizgydamas malūnų kryžius. Tai buvo aštuoni dažyto medžio malūnai, ganėtinai siauri ir girgždantys, triukšmingai malantys tabaką ir kanapes iš laivo, sudužusio per audrą. Vienas malūnas neveikė, nes malūnininkas buvo nulenkęs sparnus smailiu kampu, o tai reiškė, kad jis gedi dėl mirusio artimo žmogaus. Juodi kaspinai kabėjo ant sparnų galų ir plazdėjo vėjyje lyg dumbliai, pakliuvę į jūros sūkurį.

Vilhemas pabandė suvokti, kas slypi tame gedulingame paveiksle. Bet kodėl jo žvilgsnis užkliuvo būtent už to malūno, kai visoje pakrantėje jų buvo į valias? Visai netoliese kažkoks elgeta skalavo upėje savo skarmalus, ir Vilhemas įspraudė jam į delną monetą, o skarmalius buvo jam labai dėkingas. Vis dėlto Vilhemui atrodė, kad jis pataikauja likimui, ypač kai duodamas pinigus nuoširdžiai pasižadėjo:

– Jei Viešpats duos man rūmus, apie kuriuos svajoju, nepagailės turtų ir padės išgarsėti, padarysiu tave vyriausiuoju savo namų prižiūrėtoju.

– Ir aš taip pat, jei tik Dievas palengvins mano gyvenimą, tarnausiu jums kuo stropiau...

Vilhemas nelaukė, kol šis baigs savo sakinį, bet tas pokalbis jį pralinksmino.

– Kuo tu vardu?

– Floransas Groveras.

– Ką tu pagalvotum apie vaikiną, kuris užvožia savo broliui, uja seseris ir kaipmat tampa nekenčiamas savo šeimoje.

– Pagalvočiau, kad jis yra nelaimingas.

Užsimiršęs, kad stovi visiškoje tamsoje, Vilhemas nusisuko, norėdamas nuslėpti savo susijaudinimą. Paskui iškilmingai tarė:

– Aš neužmiršiu tavo žodžių, Floransai, ir neliksiu skolingas, jei tik dangus bus mums maloningas.

Jis paspaudė elgetai ranką ir apsiraminęs nuėjo savais keliais. Visai netoli tenuėjęs, jis pamatė sodininką plačiomis kelnėmis, ravintį savo sklypelį. Kuo labiau vaizdas su malūnu grimzdo į sutemas, tuo labiau jo akis džiugino tas kaimietis. Be jokios abejonės, šis susitikimas buvo likimo siųstas geras ženklas, kurį reikėjo iššifruoti. Vos pradėjęs šnekučiuotis, Vilhemas sužinojo, kad kaimyninėje smuklėje *Kumpio riekė* vyksta tulpių varžytinės. Tai,

kad jis neseniai įstojo į Baton Ružo mokyklą, su kuria buvo susiję tie žmonės, suteikė jam teisę su jais bendrauti.

– Dėkui, gerasis žmogau! Nė kiek neabejoju, kad tave siuntė pats likimas. Na ką, kadangi tam elgetai pažadėjau padaryti jį savo tarnu, pažadu įdarbinti tave savo sodininku, jei būsiu turtingas.

Vilhemas paliko apstulbusį gėlininką vidury dirvos. Būdamas tokios nuotaikos, jis ramia širdim buvo pasirengęs peržengti nepažįstamos smuklės slenkstį ir dalyvauti tulpių varžytinėse. *Kumpio riekės* smuklėje Deruikas pasirodė vienas, užregistravo parduoti Pauliaus svogūną ir pristatė jį dvidešimčiai pirklių, kurie nebuvo tokie turtingi kaip *Senojoje kokotėje,* bet užsidegimo jiems tikrai netrūko. Šįkart Vilhemo neišmanymas apie tulpes jam nesukliudė. Jis paprašė sekretoriaus jo lentutėje įrašyti „nežinoma rūšis" ir „nenurodytas svoris", pats dėl to visiškai nesirūpindamas. Paskui, kai jis nė žodžio nepasakė apie savo tulpę, varžytinių dalyviai ėmė manyti, kad prekė, apie kurią pats šeimininkas ničnieko nepasakoja, turėtų būti tikrai vertinga. Kadangi kiekvieną klausimą Vilhemas sutikdavo arogantiškai šypsodamasis ir netgi du kartus buvo atsiėmęs savo svogūną, aiškindamas, kad „čia nėra nė vieno, kuris būtų vertas tapti naujuoju svogūno savininku", jo prekė labai greit tapo pačia geidžiamiausia visose varžytinėse. Svogūno kaina netrukus pakilo ligi užtikrintos tūkstančio trijų šimtų septynių guldenų sumos, ir tai buvo dideli pinigai, kurių nė vienas tulpių pirklys neturėjo, tačiau šeši turtingiausi suvienijo savo išgales ir šiaip ne taip sukrapštė reikiamą sumą.

Nepaisydamas nusistovėjusios tvarkos, Vilhemas pareikalavo sumokėti pinigus iš karto ir atsisakė pasirašyti, kol jų negaus. Gavęs savo uždarbį, jaunuolis susidūrė su kita problema: kaip jam dabar sugrįžti namo be karietos ir dar vienam? Nejaugi neatsirastų nė vieno tulpių pirklio, kuris sutiktų jį truputėlį pavėžėti?

Tuoj pat atsirado du stiprūs jaunuoliai iš tos pačios mokyklos kaip ir Vilhemas, sutikę palydėti Deruiką ligi namų. Už tam tikrą sumelę jie išsinuomojo oda aptrauktą atvirą karietą. Smuklės svečias troško kuo greičiau pasišalinti. Prieš išeidamas jis pažadėjo atnešti naujų tulpės svogūnų ir pridūrė, kad netrukus įsigysiąs naujų žemių tulpėms auginti ir kad galiausiai Van Deruikų šeima būsianti tokia pat garsi tulpių prekyboje kaip ir kailiadirbiai Van den Hiuveliai.

Šis pompastiškas jaunuolio atsisveikinimas pralinksmino kai kuriuos tulpių pirklius, tačiau kitiems sukėlė šiokį tokį nerimą, mat dar ilgai po susirinkimo smuklėje jie dalijosi įspūdžiais apie jauną gaidžiuką, kuris tarė savo vardą su tokiu pasididžiavimu, lyg būtų tapęs naujuoju šalies valdytoju. Jie numanė, kad Deruikas labai protingai apskaičiavo savo veiksmus. Taip elgdamasis, jis ne tik išgarsino savo vardą, bet ir plačiai paskleidė gandus apie naują labai apsukrų tulpių pirklį, įsiliejusį į tulpių pirklių būrį. Šiaip ar taip, menka bėda, kad jis pardavė vos du svogūnus už labai gerą kainą; visiems patiko jaunuolio elgesys: jo naujas tiesmukas bendravimo būdas, pagyvinantis varžytines, jo gebėjimas puikiai sudarinėti sandorius, apsieinant be jokių mandagybių. Akis į akį su suktais, gerai apie tulpes nusimanančiais pirkliais, besistengiančiais numušti tulpės kainą dėl gležnų žiedlapių ar spalvos, Deruiko įžūlumas visuomet pasiteisindavo. Kurių galų taip ilgai studijuoti tulpių veisles, jei pirmas pasitaikęs jaunuolis, gebantis įtaigiai pašnekėti, ateina ir pardavinėja savo tulpių svogūnus?

Gandai netruko pasiekti Eljezaro Van Bereisteno ausis, ir šis suskubo pranešti apie tai regentui, kaip tik lošiančiam kortomis *Auksinėje vynuogėje*. Paulius taip apsidžiaugė, kad net leido savo priešininkams laimėti ir dosniai pavaišino juos alumi – ne *šiaip sau* alumi, kuris numalšina troškulį, bet *dvigubu*, kuris kaip rei-

kiant apsvaigina. Jis nusijuokė vilkdamasis paltą ir paskui dar kartą, eidamas pro smuklės duris.

– Argi nebuvo protinga juo pasitikėti? – džiūgavo Paulius, atgavęs kvapą.

Eljezaras pritariamai nulenkė galvą ir tingiai vėl ją pakėlė, lyg būtų kėlęs ne galvą, o sunkų žuvų pilną tinklą.

– Nesuprantu, tėve, kaip jam tai pavyko. Juk dar visai neseniai jūs kalbėjote apie Vilhemą kaip apie drovų berniuką, siaubingai sutrikusį dėl tulpių pirklių ujimo, tiesa? O šiandien apie jį kalba...

– ...visiškai priešingai? O ko tu taip stebiesi? Tokiame jauname amžiuje žmogus greitai keičiasi ir nuolat juda pirmyn. Vieną akimirką jis gali būti vienokios nuotaikos, o elgtis visai priešingai, kitą akimirką ko nors bijoti, bet įstengti to neparodyti, arba būdamas labai drovus jis gali atrodyti labai savim pasitikintis. Ir Vilhemas ne vienintelis, sugebantis taip protingai elgtis.

– Bet jam tik dvidešimt ketveri! Tarp mūsų vos kelių mėnesių skirtumas!

– Tu varai mane iš proto! – sugriaudėjo Paulius. – Matau, kad mano mokinys išmoko prasiskinti kelią į šlovę. Ir štai, jis jau pasirengęs išsikovoti vietą tarp tų sužvėrėjusių tulpių pirklių. Pamatysi, jis greit prilygs geriausiems Harlemo tulpių pirkliams. Barenui Kardosui ir Pėteriui Boliui tuoj pasidarys karšta kaip reikiant! Ak, koks nuostabus tas Vilhemas! Primink man, kad jį pasveikinčiau!

Toks tėvo džiūgavimas užgavo Eljezaro savimeilę, nes jo sėkmė būdavo apvainikuojama tik kokiu nors banaliu komplimentu arba įprastais klausimais apie gautą pelną.

– Dovanokite, tėve, bet aš nelabai suprantu... Jūs įstūmėte tą jaunuolį į tulpių prekybą, atidavėte jam du pačius geriausius

mūsų tulpių kolekcijos svogūnus. O šiandien matau, kad jis kelia mums grėsmę kaip varžovas, ir net labai pavojingas varžovas. Negi turėčiau tuo džiaugtis?

– Varžovas, koks dar varžovas? Vilhemas Van Deruikas yra mūsų verslo partneris! Gal pamiršai, kad vakarieniaudami jų namuose buvom pakėlę taures už draugystę?

– Varge tu mano! Mes nesame pasirašę jokio susitarimo, o jaunystė, kaip žinia, yra labai nepastovi. Iš kur žinai, kad vaikinas, turėdamas kišenėje du tūkstančius, neužsimanys toliau veikti vienas?

Paulius numojo ranka į visus sūnaus būgštavimus.

– Vilhemas ne toks. Tu matai jame paprastą akmenį, o aš – aukso grynuolį. Tiesą sakant, jis man skolingas viską! Ko jam mane apgaudinėti? Kam kirsti šaką, ant kurios pats sėdi! Ir išvis, prisiekiu tau, jis yra taip su mumis susijęs, kad tik pats laikas galėtų išnaudoti...

– Tai mano būgštavimų nė kiek nesumažina, priešingai – tik dar labiau juos pakursto. Mes nepainiojame reikalų su jausmais. Man įtartina jau tai, kad verslo imamasi šeimoje...

Šis netaktiškas išsišokimas ir pikta išraiška – tam Eljezaro veidas labai tiko – šiek tiek sudrumstė gerą tėvo nuotaiką. Paulius nieko taip nesibaimino, kaip priešiškai nusiteikusių žmonių ir nuotaikos gadintojų, aiškindamas, kad tik juokas lemia gerą savijautą. Jis įsmeigė savo lazdą tarp dviejų grindinio akmenų ir pasirėmęs apėjo ketvirtį rato, kol sustojo prie savo sūnaus taip arti, kad beveik lietėsi smakrais. Tą akimirką atrodė, kad abu vyrai čia ir dabar išrėš vienas kitam į akis viską, ką galvoja. Rektoriaus lūpos suvirpėjo, lyg ketintų nusikeikti. Tačiau jis susitvardė.

– Eljezarai, prašau tavęs, negadink gražios dienos... Negi manai, kad aš pasirinkau tą jaunuolį atsitiktinai ir globoju jį tik iš

draugiškumo? Na, tuomet tu prastai pažįsti savo tėvą. Mano turtai nėra dalijami už dyką. Susikroviau juos, lipdydamas akmenėlį po akmenėlio, kol jie virto tvirtu pamatu be menkiausio plyšelio: jis lyg tvirtas akmenskaldžio kūjis patikimai gina mano interesus. Aš labai gerai žinau, kaip dabar jaučiasi Vilhemas Van Deruikas: jis manosi esąs pats sau šeimininkas ir vienintelis savo laimės kalvis. Dabar pats laikas užmauti žiedelį ant šio jauno erelio kojelės. Aš parūpinsiu jam žemės, sodininkų ir pasiūlysiu pasirašyti antspauduotą dokumentą, sujungiantį mūsų šeimas. Galim lažintis, kad dar prieš Kalėdas skola bus grąžinta.

– Neketinu dėl nieko lažintis, tėve, čia ne juokai. Nejaugi ir jūs būsite kaip tie Roterdamo nešikai, kurie meta kauliuką dėl kliento, arba kaip tie kareiviai, kurie lažinasi dėl mūšio pabaigos? Ir kada gi suaugs mūsų tauta? Stebiuosi, kaip jūs neriatės iš kailio dėl to Deruiko, netgi dėl manęs niekada taip nesistengdavot.

Rektorius ilgai galvojo apie sūnaus žodžius, kuriuos jis ištarė pusbalsiu, tačiau ganėtinai aiškiai.

– Gali būti, sūnau. Na, o tau tai bus gera pamoka...

Paulius ištraukė iš grindinio lazdą ir pasiūbavęs rankoje dideliais žingsniai nužirgliavo Sparnos link. Kiekvieną sykį, bakstelėjus lazda į grindinį, pasigirsdavo duslus dunkstelėjimas. Jo sūnui jis buvo lyg adata, po truputį sminganti gilyn į širdį.

ANTRASIS SEZONAS

1635 metų gruodžio 9 diena.

Keliaujant jūra, netinkami kelionei drabužiai privertė išgyventi nemažai nemalonių akimirkų, kurios nebuvo jau tokios nesvarbios, nors užpuolęs skorbutas arba pūvantys lavonai, be abejonės, buvo kur kas baisesni.

Kraudamasis lagaminus kelionei į Naująjį Pasaulį, Kornelis Van Deruikas nė nepamanė, kad čionai bus kur kas šilčiau ir kad saulė spigins kur kas karščiau nei Provincijose; nepaisant niekad nesibaigiančio plataus jūros kilimo, prasidedančio Brazilijos pakrantėse ir užsibaigiančio europietiškais kutais, jie plaukiojo po verdančią sriubą: štai tokia buvo tikrovė, kurią jis abstrakčiai įsivaizdavo ir kuri, įplaukus į atogrąžas, jam atsivėrė visu savo baisumu.

Kitaip tariant, Korneliui teko nusivilkti apatines kelnes ir prigludusias puskelnes, švarką ir maršką su gobtuvu, nusimauti trikotažines kojines, nusisegti stambiomis klostėmis gofruotą apykaklę, nusiimti sunkią cilindro formos šilko kepurę ir išvaduoti kūną iš visų kitų įmanomų nėriniuotų ir odinių apdarų, limpančių prie odos, tačiau Kornelis vis tiek kone alpo nuo karščio. Kadangi piratai neužtiko jo skrynių, jam liko visi drabužiai, priešingai nei kitiems keleiviams, kurie sėdėjo *Farouche* su vienais marškiniais

ir iš pirmo žvilgsnio atrodė visai patenkinti. Kornelis vienintelis galėjo puikuotis drabužiais, priderančiais jo amžiui ir gyvenimo būdui, ir tai buvo jo privilegija, kurią visi kelionės draugai su malonumu pripažino, netrukus prikabindami jam *Drabužinio* pravardę.

Kornelis Drabužinis šauniai laikėsi per vis didėjančius karščius, kurie kelionei įpusėjus ėmė darytis kasdienybe, padėjusia jam staigiai suliesėti. Kad ir kaip būtų, kai likusi įgula laive įdarbino visus keleivius, Harlemo keliauninkas turėjo užmiršti visą savo eleganciją. Viena, kai reikia žirkliuoti pirmyn atgal ant kapitono tiltelio vilkint olandišką kostiumą ir nieko kita neveikti, kaip tik rūkyti pypkę arba vartyti maldaknygę, ir visai kas kita, kai tenka su tuo pačiu kostiumu dirbti juodžiausius laivo darbus.

Pirmą kartą, keldamas didžiąją burę, Kornelis persiplėšė savo maršką per vidurį; o antrą kartą, vyniodamas lynus, jis neteko vienos pirštinės, virtusios kone skutais – taigi pirklys suprato, kad jam teks persivilkti drabužius arba kiek įmanoma pritaikyti juos prie nepakenčiamų kelionės sąlygų. Kai vienas jūreivis atnešė jam žirkles ir adatų, Kornelis turėjo progą prisiminti siuvimo pamokas ir prakirpti marškiniuose skyles, kurios leistų kūnui geriau kvėpuoti ir taip smarkiai neveržtų raumenų. Jis išbandė savo sugebėjimus su visais turimais drabužiais, išskyrus skrybėlę, kuri jam pasirodė per brangi subadyti, todėl pakeitė ją fetrine skrybėlaite, kokias dėvėjo visi jūreiviai.

Puikiai atlikęs šitą darbą, Kornelis įgijo Drabužinio Siuvėjo reputaciją, kurios jis visai netroško, mat toks titulas jį šiek tiek varžė. Ištisas savaites keleiviai vilkėjo tas pačias kelnes ir tas pačias palaidines, ilgainiui virtusias skudurais, kuriuos, kaip visi vylėsi, gali išgelbėti tik keliauninko iš Harlemo žirklės ir adatos. Korneliui neliko nieko kita, kaip tik paklusti jūreivių ir keleivių

nuolatiniams prašymams ką nors pataisyti ar užadyti. Kad būtų patogiau, *Farouche* laivagaly jis atidarė savotišką taisyklą: mainais už smulkias siuvimo paslaugas žmonės atsilygindavo tai sudžiūvusiu sausainiu, tai užsistovėjusio vandens pinta, tai vakarykščiai sugauta ir jau spėjusia pašvinkti sardine.

Darbuojantis siuvėju, kelionės pabaiga Korneliui nebeatrodė tokia tolima, priešingai nei kitiems likimo draugams. Kornelis nematė, kad *Farouche* priplaukė klampų Pernambuko krantą, nes buvo pernelyg užsiėmęs marškiniais, taisomais keleivių prašymu, kad jie turėtų kuo pasipuošti, kai žengs pirmuosius žingsnius Brazilijos žeme, kad galėtų jaustis tokie pat gražūs, kaip ir išvykdami. Taip atsitiko dėl to, kad pirklys nepadėjo išlaipinti keleivių, nestovėjo drauge su kitais džiūgaujančiais kolonistais, klausinėjančiais, kas naujo Provincijose, ir nesėdėjo drauge su kitais bendrakeleiviais prie vieno sriubos katilo, kuria vaišino vietos valdytojas grafas Johanas Morisas Van Nasò. Kiti keleiviai džiaugėsi pasikeitusia aplinka ir išnaudojo progą pasišnekėti su atitinkamais žmonėmis apie reikalus.

Kai Kornelis pagaliau baigė savo darbus ir atidavė jūreiviui žirkles, laive neberado nė vieno žmogaus, kuris padėtų jam iškelti skrynias, taigi plūkėsi vienas pats, nepaisydamas nuovargio, kuris netrukus užvaldė jo sulysusį kūną.

Keliautojui iš Provincijų naujoji vieta iš pirmo žvilgsnio pasirodė kiek keistoka: moliu drėbtos trobelės, dengtos pabalusiais šiaudais arba vešliais palmių lapais, netvarkingai išsidėsčiusios netoli prieplaukos. Kiek tolėliau stovėjo europietiškų namų rajonas: tinkuotos akmeninės trobos ir medinėmis sijomis bei įvairiais ornamentais puošti pastatai, kai kurie su balkonais, po kuriais šešėlyje stovėjo brikos. Viskas skendėjo rusvame dulkių debesyje, kuris nė nemanė nusileisti ir tingiai kilo ligi pat kokoso

palmių viršūnių. Kornelis lengviau atsikvėpė tame rūke išvydęs bažnyčią, stovinčią pačiame vienintelės alėjos, besidriekiančios nuo uosto ligi miško, gale.

„Na ką gi, jei jau čia yra pastatytas kryžius, panašu, kad atvykom į civilizuotą kraštą", – mąstė pirklys, ramindamas sąžinę.

Galbūt dėl to, kad buvo pats vidurdienis, gatvėse nebuvo nė gyvos dvasios, išskyrus vieną kitą vietos gyventoją, kramtantį malaizietišką tabaką ir kvailai spoksantį į ką tik atvykusį europietį. Kornelis negalėjo jų nusisamdyti, kad paneštų sunkų bagažą, nors ir buvo pasiryžęs jiems sumokėti. Panašu, kad jie turėjo savo šeimininkus, kurie tikrai neapsidžiaugtų pamatę savo tarnus dirbant kitam. Už kelis stiverus vaikai pasisiūlė pasaugoti Kornelio mantą, kol jis apsižvalgys po apylinkę. Pirklys sutiko, tačiau po kelių akimirkų parlėkė atgal: tie nenaudėliai jau buvo spėję atsidaryti skrynias ir dalijosi jose gulinčius daiktus.

Bet tai, deja, buvo tik jo vargų pradžia. Vietos valdytojo namuose Kornelis susitiko aršų vyrioką (sprendžiant iš išvaizdos, jis buvo dviejų rasių mišinys), vietinių vadinamą *ožiu*, kuris paaiškino, kad *Farouche* keleivių registracija jau baigėsi ir kad atvykėlis negali būti laikomas vienu iš tų keliauninkų nei prašytis apgyvendinamas. Panašu, kad visos naujos trobelės jau buvo išdalytos, o senos, lietaus apardytos lūšnos buvo tiek pat tinkamos gyventi, kiek ir šernų guolis. Neliko nieko kita, tik išsinuomoti kambarėlį netoliese stovinčio cukranendrių malūno pastogėje, visai šalia vergų barakų.

– Žinokit, stogas praleidžia vandenį... – apgailestaudamas perspėjo vyras, – ...o triukšmas iš malūno tiesiog pragariškas!

Kornelis išsinuomojo pastogę.

Pirmosios dienos Pernambuke buvo nesiliaujantys išbandymai. Jei ne senieji *Farouche* bendrakeleiviai, kurie neužmiršo savo

simpatijų laivo siuvėjui, Kornelis iš Harlemo tikriausiai būtų miręs iš bado ir troškulio, mat tame egzotiškame krašte jis nesugebėjo pasirūpinti maistu. Džiunglės lūžte lūžo nuo vaisių, tačiau Kornelis nedrįso nė vieno nuskinti, nes kartą suvalgė kažkokią raudoną uogą, nuo kurios paskui jam siaubingai susuko vidurius. Kad ir kaip ilga kelionė jūra juos būtų nuo visko atpratinusi, apie silkes ir sūrį, kurių netrūko mieloje gimtinėje, galėjai tik pasvajoti, nes šios gan įprastos ir pigios prekės Olandijoje šiame krašte kainavo pasakiškus pinigus. O galiausiai saldumynų gausa: marmeladai arba uogų želė, atogrąžų vaisių uogienė, kokosiniai morengai, konservuotos citrinos... buvo pasiekiama tik plantatoriams, tai aiškiai buvo matyti iš jų apvalainų pilvų ir išpuvusių dantų.

Kornelis suprato, kad, norint išgyventi, jam teks priprasti prie vietos gyventojų mitybos režimo. Jis ėmė valgyti pupas, virtus amerikietiškus roplius, keptus krabus ir net kai kurias piršto storio kirmėles, ropojančias palmių kamienais. Kita vertus, jis niekaip nepriprato prie tam tikrų džiūvėsių, kuriais kasdien mito valstiečiai; pirmas kąsnis jam sukėlė pasišlykštėjimą, o po antrojo jis kosėjo tol, kol jį išspjovė, ir Kornelį apžiūrėjęs kolonijos gydytojas Vilemas Pizò nusprendė, kad jis tikriausiai alergiškas vienam atogrąžų medžio vaisiui, iš kurio gaminami tie džiūvėsiai.

– ...na taip, tai blogoji šio krašto pusė, – pritarė tas pats žmogus, kuriam Kornelis išklojo visus kelionės baisumus ir nelengvas dienas, kuriantis naujuose namuose.

Naujasis Kornelio būstas ilgą laiką jam kėlė daug rūpesčių. Tas maišytų rasių vyriokas nemelavo pasakodamas, kokia baisi yra toji palėpė, kurion Kornelis atvilko savo skrynias ir kuri tapo pirmuoju jo prieglobsčiu Amerikoje. Tas užkaboris buvo

triukšmingas, drėgnas ir purvinas, o ką jau kalbėti apie apačioje dunksančias girnas ir dieną naktį malančias ištisas krūvas cukranendrių, nuo kurių sklido toks svaigus kvapas, kad net pykino. Kai pamatė, kad visi marškiniai ėmė gelsti nuo malamo cukraus dulkių, o visa manta pasidarė lipni kaip karameliniai saldainiai, Kornelio kantrybės taurė buvo perpildyta: jis nutarė kraustytis į vietos valdytojo namus, kur buvo nuomojami keli kambariai netikėtai užklydusiems keliauninkams. Jis tam išleido visus savo pinigus, kuriuos buvo pasilikęs verslo pradžiai, bet jam tai buvo nė motais; pirklys iš Harlemo nė nemanė užsiimti verslu, regėdamas savo liūdną padėtį: barzda kone ligi kelių, įjuodavusios panagės, o švarkas toks purvinas, kad jį vilkėdamas, palyginti su kitais drabužiais, jis jautėsi lyg su dvokiančiais šarvais.

Apie kokią nors prekybą Van Deruikas dar nespėjo nė pagalvoti. Jau praėjo trys savaitės nuo tos dienos, kai jis išsilaipino Pernambuke, tačiau per tą laiką jis vos spėjo įsikurti, susirasti maisto ir apsitvarkyti. Kalbant apie kitus, dar didesnius rūpesčius, Kornelis nė nenumanė, kad jam teks nusileisti kitiems šiame krašte įsikūrusiems pirkliams bei naujakuriams, kurie atplaukė drauge su juo *Farouche* laivu. Jie buvo jauni, godūs, kupini energijos net menkai miegoję ar mažai valgę, ir tai nuo pat atvykimo čionai juos vertė rungtis žiaurioje išlikimo kovoje.

Kornelis pagaliau nutarė sutvarkyti reikalus ir nukeliavo uostan, į tokią krautuvėlę, savotišką muitinę, kur buvo galima pirkti arba parduoti prekes, ten jis pamatė, kad geriausi dalykai jau užsakyti, o likusieji nebepataisomai sugadinti ir iš prekybos išimti. Cukrus, vaisiai, likeris: neliko nė mažiausios statinaitės, kurios nebūtų nusipirkęs kitas varžovas, nė menkiausio ryšulėlio, kuris nebūtų surištas, užregistruotas, užlipintas etiketėmis ir paruoštas pakrauti į laivo triumą. Europos link pajudėdavo pilnai užgrūsti

laivai, o kiti koloniją pasiekdavo geriausiu atveju per dvi arba tris savaites, kur susilaukdavo didžiulio pirklių susidomėjimo, mat tada įvykdavo pačios aršiausios varžytinės.

– Sakot, nėra nė menkiausio plyšelio, kur galėčiau įkišti savo siuntinuką į Provincijas? Nejaugi ir kapitono kajutė visa išnuomota?

– Deja, taip! – patvirtino vyras, stovintis prie prekystalio: senas reumato susuktas kareivis, kuriam tarsi pati gamta būtų norėjusi padėti paslėpti bjauraus kūno trūkumus ir dideles vaikiškas vandenyno išbalintas akis.

– O gal vis dėlto atsirastų vietos mažai pipirų ar cinamono statinaitei, ji tikrai neužimtų daug vietos, – maldavo pirklys.

– Kokie dar pipirai? Čia jų nė kruopelės nerastumėt, gerasis žmogau. Šiose kolonijose auga tik cukranendrės.

– Ką jūs sakot? Ar šiame krašte niekas neaugina prieskoninių augalų?

– O kurių galų? Žemė čia tokia derlinga, kad cukranendrės subręsta per tris mėnesius, taigi šešiskart greičiau nei Antilų salose. Iš jų išgaunamas puikios kokybės cukrus, pats geriausias pasaulyje. Plantacijų šeimininkai būtų tikrai kvaili, jei augintų ką nors kita. Nueikite į Olindos, Igarasu ir Beberibės slėnius... Visur išvysite cukranendres, malūnus ir dirbančius vergus. Gal tik vienas kitas negras prie savo trobelės pasisėja truputį tabako ar kanapių, kad turėtų kuo prikimšti savo pypkes. Bet galit būti tikras, jie nieko neparduoda kitoms šalims...

Išgirdus šiuos žodžius, vargšui Korneliui žemė prasivėrė po kojomis. Jis, žinoma, nesitikėjo, kad bus lengva, bet nė neįtarė, kad jo prekyba įstrigs, nes nebus kuo prekiauti. Pardavėjas, pamatęs jį tokį sugniuždytą, norėjo kaip nors parodyti jam savo palankumą. Nors jis jau buvo kurčias lankytojų verkšlenimams, kartais

pasigailėdavo vargstančių naujakurių. Jis pakišo Kornelio skrynelę po atlenkiama prekystalio lenta ir ištraukė butelį ratafijos su dviem stikliukais, užmautais ant butelio kakliuko.

– Aš pats jį išgryninau... Jūros vanduo kenkia likerių skoniui. Nežinau dėl ko, bet visi buteliai, kuriuos gauname, būna užkimšti pradvokusiais kamščiais.

Kornelis atžagaria ranka susidaužė su pardavėju ir buvo toks susisielojęs, kad visas likeris nutekėjo per smakrą. Jis atrodė praradęs visą gyvenimo džiaugsmą.

– O taip, senoli, – atsiduso pašnekovas. – Štai tokie baisūs yra šio pasaulio įstatymai, vienodai kalbu apie Naująjį ir apie Senąjį. Tik pažvelkite į tą namą, stovintį antai ten, ant kalvos: tik jauni žmonės gali ten nesunkiai užlipti, o mes, slegiami metų naštos, turime sunkiai pūškuodami kopti, kol atsiduriam prie to namo. Arba, kitaip tariant, čia galioja taisyklė: kas pirmesnis, tas gudresnis. Ar žinojot, kad Pernambuke dėl kiekvienos cukraus kruopelės vyksta kovos, o dėl keliolikos kilogramų cukraus žmonės gali vienas kitą užmušti? Aš manau, kad dėl to kaltas atogrąžų klimatas, kuris įkaitina aistras, priešingai nei mūsiškis, kuris pakankamai vėsus, tinkamas sveikatai ir tų aistrų nesukelia. Ar jūs nesutinkate su manimi?

Kornelis nieko nemanė ir net nesigilino į pardavėjo žodžius. Šiuo metu jam rūpėjo tik jo paties likimas.

– Ką aš čia veiksiu, jeigu negalėsiu niekuo prekiauti?

– Yra čia ir kitokios veiklos, bet nesu tikras, kad jums bus įdomu... Kai kurie prekiauja jaguarų kailiais ir papūgų plunksnomis, kurių gauna medžiodami miškuose su indėnais. Kiti dirba medkirčiais: kerta andiras, palisandrus ir kitokius vaistinius augalus, kuriuos krauna į laivus arba neša į vienuolynus. Tačiau dažniausiai naujakuriams tenka dirbti tai, kas lieka... Čia visai įmanoma

prasimanyti pinigų, dresuojant kanarėles varžyboms arba nakčia prižiūrint neturinčių ramybės plantatorių arklides nuo kraugerių vampyrų.

– Aš jau per senas tokiems dalykams, – sudejavo Kornelis.

Pardavėjui neliko nieko kita, tik pritarti. Susimąstęs jis pasikasė smakrą, ant kurio styrojo keli palaikiai plaukeliai, atseit barzda, nuolat kutenanti odą.

– Žmonės kalba, kad jūs labai nagingas, mokat taisyti drabužius... Tai kodėl jums nepabandžius dirbti siuvėju? Čia tikrai yra nemažai žmonių, kurie mielai pasinaudotų jūsų paslaugomis. Žinoma, moterų nedaug, mes netgi paprašėm, kad mums atsiųstų našlaičių iš Provincijų, na bet tos, kurios čia gyvena, tikrai nenuviltų jūsų lūkesčių. Vien vietos valdytojo žmona turi bent šešias skrynias visokiausių drabužių!

Kornelis irzliai prunkštelėjo.

– Aš esu pirklys, pone, ir Atlantą perplaukiau ne tam, kad dygsniuočiau adata!

– Kaip norit... bet pagalvokit apie tai. Nemažai kolonistų pražūva, per daug skubėdami kalti savo laimę. Jie atvažiuoja iš Europos jau susiplanavę, kaip ir ką čia darys. Ar maža tokių pirklių, iššvaistančių savo kapitalą ir prisiperkančių kailių, kurių niekam čia neiškiši. Vis dėlto, jei esi nors kiek apsukrus ir turi kantrybės, iš šios šalies gali išpešti šiokios tokios naudos...

Kornelis iš pradžių nenorėjo ničnieko girdėti. Jis susitarė dėl susitikimo su Olindos plantacijų šeimininku, norėdamas jam išpasakoti savo bėdas. Išvaikščiojo gretimas Igarasu ir Kaza Forte plantacijas, klausinėdamas, ar negautų kur cukraus. Nieko nepešęs, nuėjo pasišnekėti su laivų kapitonais, vildamasis, kad pakraudami laivą, jie paliks truputį vietos jo ryšuliams. Visur, kur tik Kornelis kreipėsi, buvo gėdingai ignoruojamas. Atrodė, kad

seniokas, besiramsčiuodamas cukranendre, yra niekam netinkamas ir nereikalingas.

– Aš jums sakiau, – tarė pardavėjas. – Šiame krašte labiau reikia siuvėjų nei pirklių.

Galiausiai, siaubingai kankindamasis, Kornelis nutarė imtis siuvėjo amato, kaip ir patarė jo draugas. Netoli upės pakrantės, didingo atogrąžų medžio šešėlyje, netoli pagrindinio kelio, jis aptiko laisvą trobelę ir nutarė čia atidaryti savo taisyklą. Jis uždengė prakiurusį stogą naujais palmių lapais ir anglimi nusipiešė iškabą, panašią į tas, kurias pasikabindavo flamandų siuvėjai: joje buvo pavaizduotas šv. Martynas, apsigaubęs vienu apsiaustu drauge su vargeta. Jam pavyko nupiešti labai panašų paveikslą, kuris iš karto pritraukė daugybę klientų. Jų buvo ištisi būriai. Kiekvienas atsinešdavo tai marškinius, tai sijoną, tai kokį berankovį apsiaustą, kuriam reikėdavo siuvėjo pagalbos. Kadangi ir *Farouche* keleiviai nepatingėjo aplinkiniams papasakoti apie Kornelį, labai greit jis turėjo tiek klientų, kad nebesugebėjo visų aptarnauti. Taisyklą atidarydavo anksti ryte ir uždarydavo gerokai po pusiaunakčio, – kiaurą dieną Kornelis praleisdavo užsidaręs viduje, taisydamas drabužius.

Nepaisant tokio pasisekimo, Van Deruikas, deja, ne ką teuždirbo: tiesą sakant, už paslaugas jam mokėdavo labai mažai ir retai kada pinigais, mat šiame krašte priimtiniau buvo atsiskaityti natūra, taigi Kornelio atlyginimo vargiai pakakdavo sumokėti už nuomą ir nusipirkti žuvų taukams, kuriuos jis pildavo į lempą. Netgi ilgai dirbant naktimis, siuvant tol, kol sulūždavo adata, Korneliui pavykdavo sutaupyti vos keletą stiverų. Jis apskaičiavo, kad dirbant taip, kaip dabar, daugybė metų prabėgs, kol jis ištesės savo pažadą šeimai.

Pirklys dažnai galvodavo apie savo vaikus, likusius Olandijoje. Kažin kiek laiko jis nebuvo paėmęs plunksnos į rankas, kad para-

šytų jiems laiškelį? Žinoma, jis turėjo neatidėliotinų darbų, kol įsikūrė Brazilijoje. Kita vertus, neskubėjo pranešti naujienų vien dėl to, kad jos toli gražu nebuvo geros, ir jis visai nenorėjo liūdinti savo vaikų. Kornelis manė, kad protingiau būtų palaukti geresnių dienų, apie kurias galėtų papasakoti: tada jo aprašyti vargai neatrodytų tokie dideli, jei turėtų laimingą atomazgą.

Vis dėlto vieną vakarą pirklys nebeištvėrė. Metęs darbus, jis suvyniojo savo santaupas į popierėlį ir, čiupęs rašalinę, pradėjo rašyti ilgą laišką, kuriame nė žodžiu neužsiminė apie savo vargus, o dėstė Brazilijos ir Pernambuko klimato ypatybes ir pasakojo apie cukraus pramonę. Jis rašė, kad jo reikalai neva „klostosi gerai" ir kad jis gyvenimu nesiskundžiąs. Paskui Kornelis truputį papasakojo apie save, o tada apibėrė vaikus aibe klausimų. Kaip jiems sekasi? Kokie jų planai? Ar krautuvėlė dar gyvuoja? Ar jiems patogu gyventi dideliame name? Jis norėjo žinoti viską: kaip sekasi Fridai, kokio dydžio sąskaitos, kaip gyvena kaimynai ir ar didelis užaugo vijoklis, kuris jam išvažiuojant bandė kabintis į balkoną. Pagaliau jo laiškas skambėjo nelabai nuoširdžiai ir labiau priminė oficialiai sudarytą klausimų sąrašą, panašų į policijos pareigūno raportą.

Jau kone antspauduodamas laišką, Kornelis Van Deruikas staiga susirūpino: ką pagalvos jo sūnūs, jei laiške neras pažadėtųjų pinigų? Ar jiems nekils įtarimų dėl to, kaip jam čia klostosi iš tikrųjų? Pirklys akimis permetė kambarį, savo varganus daiktelius, netvarkingai besimėtančius purvinose skryniose. Neišvydo nieko vertinga, ką galėtų parduoti. Ne, vienas daiktas yra – jo skrybėlė. Gerai pasiūta cilindro formos skrybėlė iš lygaus šilkinio Utrechto aksomo, jos platus dailiai apkirptas kraštas metė šešėlį ligi pat nosies vidurio. Rūpestingai supakuota dėžėje, nuo kuriuos būdavo nupučiamos dulkės, skrybėlė išsilaikė nepaprastai gerai. Kornelis žinojo, kad dauguma kolonistų dėl to jam pavydėjo, mat nuo ke-

pinančios atogrąžų saulės jie slėpdavosi po pajuodusiomis pintomis šiaudinėmis skrybėlėmis. Be jokios abejonės, Kornelis gautų nemenką sumelę už savo skrybėlę.

Taigi Kornelis nudrožė atgal pas pardavėją, prie to paties prekystalio, ir už savo skrybėlę gavo trisdešimt guldenų. Pardavėjas sumokėjo jam pačiomis smulkiausiomis monetomis, kad būtų galima lengviau sukontroliuoti tuos, kurie padės pervežti pinigus: be jokios abejonės, tie pinigėliai pereis ne per vienas rankas, kol pasieks Deruiko vaikus. Pirklys paėmė paketą su laišku ir pinigais, uždarė kambario duris ir laimingas nuėjo į uostą, kur *Vaillante* kaip tik ruošėsi išplaukti. Kapitonas priėmė siuntinį, už šią didelę paslaugą nepaimdamas nė cento, ir tai išties pataisė tėvo Deruiko ūpą.

– Į jūsų rankas patikiu savo gyvenimą! Mano sūnūs... aš jais taip didžiuojuosi!

– Nesijaudinkite, jie gaus jūsų siuntinuką. Aš tuo pasirūpinsiu.

Kornelis išspaudė ašarą, kuri nuriedėjo į rusvą barzdą. Jis žvelgė į stiebus, vėjyje plazdančias bures, ir jautė užplūstančią išvykimo nuotaiką, nors ir nesėdėjo tolstančiame laive. Vieną akimirką jam kilo mintis nusipirkti bilietą į Jungtines Provincijas, tačiau grįžti namo tuščiomis kišenėmis jam atrodė gėdinga. Taigi, prisidengęs svylančią galvą maišu, kurį rado netoliese, Kornelis apsigręžė ir nužingsniavo atgal į savo taisyklą.

Pirmąsias kelionės dienas *Vaillante* kapitonas sąžiningai laikėsi Korneliui Van Deruikui duoto žodžio. Jis buvo užsikišęs paketėlį už diržo, prie pat senovinio durklo, ir saugojo jį kaip višta kiaušinį. Tačiau vieną dieną, kai prastas oras sugadino kapitonui nuotaiką, o pakilęs vėjas triskart vos neišplėšė laiško iš po

diržo, jis nutarė, kad už tokį menką užmokestį kažin ar verta taip aukotis. Ar jam, ir taip gabenančiam oficialius siuntinius, buvo verta dar ir paštininko darbą apsiimt? Įpykęs perlaužė lakuotą antspaudą ir, radęs pinigus, dalį pasiėmė kaip teisėtą atlygį už vargą.

– Dovanokite, senas barzdočiau, – sumurmėjo kapitonas. – Pažadu išgerti į jūsų sveikatą!

Taip susiklostė, kad beveik visą kelionę pūtė įnirtingas vėjas, o jūra nuolat niršo ir niekaip nenorėjo nurimti. *Vaillante* iš Pernambuko į Amsterdamą turėjo atplaukti per aštuonias savaites, bet dėl prasto oro užtruko net tris mėnesius. Kai laivas pagaliau prisišvartavo uoste, kapitonas jau buvo pamiršęs įduotą laišką. Pakėlęs purviną voką nuo savo kajutės grindų, jis padavė jį jungai, kad šis nuneštų jį į artimiausią pašto skyrių, didžiuodamasis savim, kad atliko pažadėtąją pareigą. Pašto išlaidos buvo apmokėtos iš Kornelio santaupų, iš kurių junga taip pat šiek tiek nusignybė už atliktą darbą.

Laiškas keliavo į Harlemą, tačiau kaip įprasta kurjeriai taip pat neiškentė į jį neįlindę – jie visuomet pavogdavo keletą stiverų iš neapdairių žmonių. Kai laiškas pagaliau atkeliavo, jis buvo perkeltas į vietinį siuntų laivelį, kurio atplaukiant jau tykojo visokie valkatos: tai buvo žmonės, neturintys darbo nei menkiausio gėdos jausmo, kurie už keletą su padėdavo iškrauti laiškus, skrynias ir kitokį bagažą, kokį tik jų nuvargusios nugaros įstengdavo nulaikyti. Kornelio paketas teko baisiam juokingai atrodančiam valkatai su purvina kepure, ir jis tikrai džiaugėsi gavęs tokį paketą, mat dažniausiai jo kuprai tekdavo sunkūs nešuliai.

– Van Deruikų šeimai į Kruistrato gatvę! – suriko pašto vežėjas. – Ar žinai, kur ji yra?

– Po velnių, aš užaugau našlaičių namuose, visai netoliese.

– Tai še, nešk!

Vargeta čiupo paketą ir nuvingiavo gatve lyg driežas. Jis neskubėjo atlikti pavesto darbo: vos užsukęs už namo kampo, atidarė voką, ištraukė likusius pinigus, kurių, tiesą sakant, ne kažkas buvo likę. Paskui nunešė laišką nurodytu adresu ir jau buvo betempiąs varpo virvutę, kai odinis botagas netikėtai apsivijo jam apie ranką.

– Laišką! Duok šen! – užriko kažkoks balsas jam už nugaros.

Vargeta apsigręžė, norėdamas pamatyti, kas jį čia pričiupo. Už nugaros stovėjo linksmai nusiteikęs vežėjas su tramdytojo botagu rankoje.

– Duok šen, pasakiau! O gal nori, kad nuplėščiau tau ranką?

Tardamas šiuos žodžius, vežėjas nesmarkiai timptelėjo savo botagą, priversdamas vargšą kuprių suvaitoti iš skausmo.

– Va! Va! – suinkštė vargeta, atkišdamas laišką. – Bet kas sumokės už tai, kad atnešiau?

– Tavo atlyginimas! – tarė vežėjas, numesdamas jam monetą.

Nelaimei, apvali moneta įstrigo tarp valkatos mentikaulių, nė nepalietusi jo pirštų. Jis visaip raitėsi, stengdamasis iškrapštyti savo pinigą, ir tas vaizdas kaip reikiant prajuokino jo budelį.

– Dink iš čia! Ir greičiau, plevėsa tu! – paliepė vežėjas, paragindamas jį aulinio spyriu. – Negi nematai, kad gąsdini aplinkinius?

Pasiuntinys perliejo jį veriančiu žvilgsniu.

– Jūs užsitrauksite nelaimę! Tam, kas muša luošį...

– Tik varyk iš čia!

Likęs vienas, Ernstas Rotvalis pakėlė laišką, ištraukė jį iš voko, tarsi ketintų skaityti, bet tuojau pat vėl perlenkė, supratęs, kad jo skaitymo įgūdžių tikrai per maža, kad įveiktų tokį laišką. Vežėjas nuėjo prie Deruikų namų vartų ir patempė varpo virvutę. Pamatęs baloje savo atvaizdą, jis mikliai padailino savo išvaizdą.

– Kuo galiu padėti, pone?

Prieš jį stovėjo tarnaitė Frida.

– Turiu Petrai Van Deruik siuntinuką. Ką tik gautas.

Ernstas įkišo laišką tarp vartų pinučių. Vis dėlto, kai Frida ištiesė ranką jo paimti, vežėjas staiga ištraukė voką:

– Esu įpareigotas laišką perduoti asmeniškai. Pažvelkit, čia taip parašyta.

Vežėjas pirštu parodė į kažkokį sakinį ant voko, būdamas tikras, kad Frida skaito ne geriau nei jis pats. Tiesą sakant, tarnaitė atrodė sutrikusi. Ji dėjosi skaitanti, kas parašyta ant voko, suraukusi antakius, lyg tikrai išmanytų raštą, paskui atsitiesusi tarė:

– Paklausiu, ar panelė gali jus priimti.

Ant grindinio pasigirdo baltų kurpių kaukšėjimas.

Ernstas buvo toks patenkintas, kad net pliaukštelėjo liežuviu. Lūkuriuodamas, kol grįš Frida, jis apžiūrinėjo Deruikų namą, kuris, be jokio abejonės, derėjo prie prašmatnaus jų gyvenimo būdo. Ištaigingas namas, dunksantis jam prieš nosį, nė iš tolo nebuvo panašus į tą, kurį buvo matęs anksčiau, samanotu stogu ir išklerusiu balkonu. Dabar namas atrodė labai puošniai, atrestauruotas pagal tuometinę madą: Kararos regiono marmuro piliastrai ir cokoliai, padabinti fajansu, akmeniniai liūtai po langų rėmais, dailūs langai su langinėmis vietoj nusibodusio dažyto medinio stogelio virš durų, po kuriuo slėpdavosi amatininkai iš vargingų kvartalų. Šviesaus smiltainio ornamentai, puošiantys pastato sienas, buvo akivaizdus įrodymas, kad namo šeimininkai yra visko pertekę.

Tik tiek, kad visas tas grožis dvelkė naujumu: aitrus dar šviežio tinko, cemento bei lako kvapas svaigino ne tik svečią, bet ir paprasčiausią gatvės praeivį. Palyginti su aplinkiniais namais, kurie buvo pastatyti klestinčios epochos metu ir neabejotinai pažymėti

to laikotarpio antspaudu, Deruikų namas atrodė lyg žėrinti atrakcionų palapinė, lyg fėjų rūmai, skirti visuotinei miestelio šventei.

Užsigalvojęs vežėjas nė nepastebėjo lipančios laipteliais ir prie vartų besiartinančios Petros.

– Pone Rotvali! – užkalbino mergina.

Svečias net pašoko, bet labai greit susitvardė. Laikydamas rankoje botagą, kuris atrodė beveik kaip bajoro vytinis, Ernstas įgavo savotiško pasitikėjimo savimi.

– Gal jūs visai iš proto išsikraustėt, kad drįsot čia ateiti? – tęsė Petra. – Juk galit akis į akį susidurti su mano broliais!

– Aš juos pasekiau, – prisipažino vežėjas. – Jau tris dienas vaikštinėju netoliese, viena akimi stebėdamas jūsų namų langus. Žinau, kad Vilhemas išėjo į pieno produktų pasažą, o Jasperas pas pyragų pardavėją. Ieškojau dingsties pas jus ateiti. Ir radau – štai!

Tardamas šiuos žodžius, elegantiškai įteikė laišką, lyg piemuo, sušvytuodamas lazda: vieną ranką įrėmęs į liemenį, o kita ranka, laikančia voką, brėždamas pusratį virš savo palenktos galvos. Petrai tai pasirodė taip kvaila, kad ji nesusitvardė nenusijuokusi ir savo šypseną akimirksniu paslėpė po išskleista vėduokle.

– Štai, prašom! – tarė vaikinas, jausdamas, kad padarė merginai įspūdį. Jis suvyniojo botagą ir įsikišo jį į bato aulą.

Nė kiek nesutrikusi, mergina išėmė laišką ir greit permetė jį akimis. O tada taip susijaudino, kad net pametė iš rankų vėduoklę, kuri, prisegta ant virvelės, pakibo jai ant riešo.

– Mano tėvo laiškas! Iš kur jūs jį gavot?

– Et... Uoste turiu draugų, – pamelavo vežėjas. – Nešikų, valtininkų, tinklų adytojų... Visi jie baisūs nenaudėliai, bet pasakiški geraširdžiai. Jie man pranešė, kad iš Brazilijos atplaukė laivas, ir aš susirūpinau, ar jis nebus atgabenęs jums kokio siuntinuko. Štai tokia ta istorija.

– Dėkoju! – tikrai dėkingu balsu tarė Petra.

Staigiu judesiu, kaip kad čiumpama gyvatė, ji iškišo plaštaką pro vartų pinučius ir paspaudė vežėjui ranką. Ernstas buvo priblokštas. Įsivyravo trikdanti tyla, ir vaikinas ėmė paskubomis lementi:

– Jūsų namo atnaujinimo darbai jį labai... norėjau pasakyti – jis gražus! Jūsų brolis tikras šaunuolis.

Petra lėtai palingavo galva.

– Namas buvo atrestauruotas, pardavus du daiktus – jūsų šeimininko tulpių svogūnus. Vilhemas, – varge! – visus pinigus iššvaistė tiems pagražinimams. Jo brolis ir seserys iš to gavo tik keletą menkų dalykėlių ir galimybę išeiti į balkoną, kuriuo nebesinaudojome. Bet nebekalbėkime daugiau apie tai...

Vežėjas užsikišo nykščius už diržo, galvodamas, ką čia jai atsakius, kai ji taip nukirto.

– Rytoj valoniškoje bažnyčioje vyks vakaro mišios... – visa jaudindamasi vėl prabilo mergina. – Ketinu eiti viena pėsčiomis. Tik gali būti labai šalta. Galbūt galėtumėte paimti savo šeimininko karietą?

– Galėsiu.

– Tada gerai...

Ji nedrįso darsyk paspausti svečiui rankos, tačiau pažvelgė į jį labai švelniai. Jųdviejų pokalbis nutrūko šniukštinėjančiai prie lango Fridai dar nespėjus įtarti, kad mandagus paštininko vizitas galėjo reikšti kažką daugiau.

Dar gerokai anksčiau, nei juodu buvo susitarę, Ernstas Rotvalis paruošė rektoriaus karietą ir nulėkė į sutartą vietą netoli valoniškosios bažnyčios pasitikti Petros Van Deruik. Jis stovėjo atsirė-

męs į karietos dureles žaisdamas vadelėmis ir atrodė kaip paprasčiausias vežėjas, lūkuriuojantis savo šeimininko. Bet iš tikrųjų jo žvilgsnis buvo įsmeigtas į gatvės posūkį, iš už kurio bet kurią akimirką turėjo pasirodyti jo mieloji bičiulė.

Žinodamas, koks svarbus yra pirmasis įspūdis, jis buvo viską sutvarkęs taip gražiai, kaip tik mokėjo: ne tik spindinčią karietą, kuri buvo išblizginta ligi pat durelių vyrių, bet ir pats švariai apsirengęs, užsirišęs kaklaraištį, užsimovęs porą geriausių pirštinių ir užsidėjęs garbanotą peruką, lyg būtų karietos keleivis, o ne vežėjas.

Pagaliau Petra pasirodė. Ernstas taip susijaudino, kad net paleido vadeles, puolė jų kelt nuo žemės ir susipurvino pirštines, o jas nusimovęs pamatė, kokios nešvarios jo rankos; jis turbūt būtų visai nebežinojęs, ką daryti, jei ne jaunoji Petra, laiku jam priminusi, kad sninga ir jos skrybėlaitė su plunksnomis baigia sušlapti.

– Ak, – sumišęs tarė Ernstas.

Jis stuktelėjo batu į karietos laiptelius ir šie kaipmat išsiskleidė. Lydima įdėmaus vežėjo žvilgsnio, Petra įlipo vidun, o jaunuolis iškart pastebėjo, kad karietos spyruoklės nė nepajuto lengvučio merginos svorio. Ernstas buvo belipąs paskui ją, tačiau pačiu laiku susizgribo. Jeigu jis sėdės karietoje, tai ji be vežėjo nė nepajudės iš vietos; bet jeigu jis atsisės savo įprastoje vietoje, ant pasostės, tai negalės kalbėtis su mergina. Kukliai pasiteiravusi, ko jis mindžikuoja, Petra suprato, kad Ernstas prieš paimdamas į rankas vadeles norėtų valandėlę pasėdėti drauge su ja. Jaunuolis padarė taip, kaip ji norėjo.

Kai abu jaunuoliai įsitaisė karietoje ir dėl padorumo užsitraukė užuolaidėles, abiejų kūnais perbėgo kažkoks nerimas. Tasai dar nepatirtas jųdviejų artumas juos varžė, bet ne mažiau trikdė ir prašmatni karieta, kurioje juodu sėdėjo, minkštos pagalvėlės,

į kurias rėmėsi, didinga medžio apdaila bei aksomu išmuštas vidus. Viskas buvo taip stebuklinga, kad iš pradžių juodu nė žodžio negalėjo ištarti.

– Štai kas turtuolius saugo labiau nei patikima spyna, – tarė vežėjas. – O vargšai nė nežino, kas tai yra, nes neturi tam pinigų. Tikrai ne vienas mielai čia pasėdėtų, jei tik turėtų galimybę praverti šį balandžių lizdelį.

Ernstui atrodė, kad jis per prastas sėdėti tokioje karietoje, kad menkiausias jo rankų prisilietimas zulina suolo audinį, o jo ponas čia voliojasi kaip jam patinka.

– Ne dažnai man tenka laimė įkelti čia koją, – prisipažino jaunuolis. – Tiesą sakant, šeimininkas Bereistenas įleidžia mane į karietą tik tada, kai reikia išblizginti grindis.

– Ir man ne ką geriau, – atvirai tarė Petra. – Kol brolis dar nebuvo įsisukęs į tulpių prekybą, man niekada gyvenime neteko pasivažinėti karieta.

– Bet jūs esat kilminga mergelė... Turite gražių suknių, puikų namą, ir visi vyrai guli jums prie kojų.

Rotvalis norėjo, kad Petra jam atsivertų. Tačiau ji greit perprato jo planus ir išsisuko.

– Baikit, aš jau galėčiau būti dama. Žinot, šį rytą net pastebėjau žilą plauką galvoje. Gyvenimas neleidžia užmiršti, kaip bėga laikas, ir nuolat primena, kad jo lieka vis mažiau.

Jaunoji Van Deruik metė žvilgsnį į šoną, norėdama pažiūrėti, kokį įspūdį paliko jos žodžiai draugui karietoje. Ernstas atrodė apimtas panikos. Jam pasirodė, kad Petra kviečia jį patyrinėti savo plaukų, bet neįžvelgė jokio įžūlumo. Jo akys, bėgiojančios po visą karietą, ir degantys skruostai būtų pralinksminę viešnią, jei nebūtų priklausę vaikinui, už kurio ji norėjo ištekėti.

– Ar skaitėte Jakobą Katsą? – šiek tiek pavargusiu balsu tęsė Petra. – Ar žinot jo *Traktatą apie santuoką* su Adriano Van de Venė graviūromis? Tai tikras šedevras! Aš jau užsisakiau *Vestuvinį žiedą*, kurį turėčiau greitai gauti. Tas vyras puikiai pažįsta moteris ir žino jų paslaptis. Jo pamokos, kaip tinkamai pasirinkti vyrą, tikrai labai naudingos ketinančioms tekėti. Be to, jis pateikia puikių patarimų, kaip pasirinkti tinkamą žmoną! Ji turinti būti „tikras aukso viduriukas“, kitaip tariant, „ne per daug švelni, bet ir ne griežta, ne per daug lipšni, bet ir ne šiurkšti, ji neturi būti labai kukli, bet ir ne per daug drąsi, ne per daug blanki, bet ir ne per daug spalvinga, nei protinga, nei kvaila, nei per didelė išlaidautoja, nei šykštuolė“. Kaip manote, ar aš panaši į tokią?

Petra norėjo padaryti vežėjui įspūdį, apiberdama jį savo skaitinių pavyzdžiais. Tačiau Ernstas nieko nebuvo girdėjęs apie tėtušį Katsą, nors ir ne kartą buvo matęs tas paauksuotomis raidėmis išrašytas citatas virš miestelėnų namų durų. Paskui merginos erudicija, kurios kontūrus jis pamažu pradėjo įžvelgti, ėmė jį bauginti, o ne žavėti. Jis galvojo, kad menkas džiaugsmas būti beraščiu vyru greta išsilavinusios moters. Jis nieko nežinojo apie Deruiko vaikų auklėjimą ir manė, kad tik Petra moka skaityti, mergina, kuri, jo akimis žiūrint, tik dar labiau pabrėžė jo trūkumus.

Karietoje sėdinčio vežėjo tylūs ir tingūs apmąstymai leido Petrai nevaržomai kalbėti. „Bene būsiu įsimylėjusi kvailį?“ – nerimavo mergina. Ir vėl leidosi į kalbas, nes taip žavėjosi vaikino lūpomis, kad menkiausias jų virptelėjimas, tariant nors ir paprasčiausią žodį, ją sujaudindavo.

– O koks jūsų požiūris į santuoką?

Ernstas Rotvalis patempė kaklaraištį, kuris nemaloniai smaugė kaklą.

– Ką gi... Aš dėl to taip smarkiai nesuku sau galvos, kaip mano

šeimininko sūnus Eljezaras Van Bereistenas, kiekvieną sekmadienį nužiūrinėjantis visas parapijietes. Jis verčia mane apie kiekvieną iš jų pasakyti savo nuomonę ir ilgai ginčijasi, kurios gražesni plaukai, mielesnis žvilgsnis, nutylėdamas kitas žavingas smulkmenas, nors jos jam taip pat vienodai rūpi.

– Koks bjaurybė!

Petra staiga išskleidė margaspalvę Vilhemo duotą plunksnų vėduoklę, nors brolis ir buvo nusistatęs prieš prabangą. Ji atrodė pasipiktinusi.

– Ponas Bereistenas ieško žmonos, kuri turėtų viską, ką reikia, išskyrus išsilavinimą, nes jis, jo nuomone, patraukliai merginai yra visiškai nereikalingas. Anot jo, tai tas pats, kaip merkti gėlę į naktinį puodą... Jis mano, kad moteris yra ganėtinai išsilavinusi, jei moka „Tėve mūsų", dešimt Dievo įsakymų ir kaip prieiti išpažinties. Eljezaras sako, kad moteris turi tupėti namuose lyg moliuskas savo geldelėje!

– Jūs jam pritariate? – provokavo jį Petra.

Ernstas neskubėjo atsakyti, taigi karietoje įsivyravo nemaloni tyla. Kita vertus, vežėjas galvojo, kad menkas iš jo mąstytojas: jo vyriškas pasididžiavimas, žadindamas patino instinktus, niekaip nesiderino su švelniomis mintimis, kurias jis dabar stengėsi puoselėti. Varžydamasi keblios padėties, į kurią įstūmė savo pašnekovą, Petra nusigręžė ir dėjosi apžiūrinėjanti niūrią užuolaidėlę su kutais.

– Aš negalvoju apie vestuves, ne... Manau, kad esu per jaunas užsimauti santuokos žiedą, – galiausiai išrėžė vežėjas atsidusdamas, tarsi ką tik būtų nuveikęs didelį darbą.

Šis prisipažinimas sugadino jaunajai Deruik nuotaiką, nors ji ir norėjo mandagiai tai nuslėpti. Su trenksmu atidariusi karietos dureles, ji pareiškė toliau eisianti viena pėsčiomis. Ir to pakako,

kad vežėjas staiga atsibustų. Čiupdamas ją už suknios, paskui už kabančios vėduoklės galo, jis maldavo leisti ją nuvežti. Regėdama jo akyse tikrą sielvartą ir virpančias nuostabias lūpas, susijaudinusi keleivė susmuko vietoje.

Vienu vikriu judesiu Ernstas įkėlė merginą į karietą. Arkliai gyvai sužvengė, pasveikindami savo šeimininką. Jis mikliai atnarpliojo vadeles, smagiu „jep" paragino arklius, ir nuo jo balso Petros kūnas maloniai virptelėjo. O kaip gerai jautėsi Ernstas, sėdėdamas ant savo pasostės ir jausdamas ledines snaiges krintant ant galvos, kur kas geriau, nei karietoje tarp pagalvėlių. Deruiko duktė atsipalaidavo ir suskleidė vėduoklę. Priekinėje karietos sienelėje buvo nedidelis langelis, kad keleiviui būtų lengviau bendrauti su vežėju. Ji nusišypsojo vaikinui, ir šis visas sušalęs, varvantis, su peruku, smunkančiu ant vieno peties, atsakė jai tuo pačiu.

Atsisveikinę už trejeto gatvių, abu jaunuoliai pažadėjo vienas kitam netrukus vėl susitikti.

– Eljezaras Van Bereistenas yra tikras storžievis, ir jūs į jį visai nepanašus, – paslaptingai tarė Petra, nepaisydama to, kad ją gali išgirsti aplinkiniai, keliaujantys į bažnyčią.

Nespėjęs beveik nieko pagalvoti, Ernstas Rotvalis padarė reveransą ir užšoko atgal ant pasostės.

– Panele... – pradėjo jis, bet taip ir nepabaigė.

Tą rudenį Olandijos provinciją užklupo staigus ir smarkus lietus. Saulėtos ir šiltos dienos be menkiausio debesėlio virto nesibaigiančiomis liūtimis, o kanalai taip ištvino, kad atrodė taip, lyg žiūrėtum į juostelę per didinamąjį stiklą. Didžiulis potvynis pralaužė užtvankas ir vanduo ėmė gausiai plūsti aukštupio link,

užliedamas pievas žemumose ir apsemdamas malūnus. Tie, kurie anksčiau bijojo, kad viską išdegins saulė, dabar bijojo, kad visų nepaskandintų potvynis. Jie nujautė, kad Harlemas, nuo jūros skiriamas tik siauros kopų juostos, yra pasmerktas žūti po nuolat kylančiu vandeniu.

Kad ir kaip ten būtų, gruodžio pradžioje staigiai atšalo, ir potvynis virto ledu. Užšalusioje Sparnoje įstrigo visos valtys, tačiau suteikė džiaugsmo pirmiesiems čiuožinėtojams, kurie jautėsi gan neįprastai, galėdami užmiršti tiltą ir tiesiog perčiuožti upę. Vos per keletą dienų visos pakrantės buvo apstatytos smuklininkų palapinėmis, kur buvo galima išgerti šilto alaus, pagardinto muskatu.

Pauliui Van Bereistenui šis šaltas metų laikas labai patiko. Žiemą jis turėjo progą pasipuošti prašmatniais kailiniais, kurie subtiliai paslėpdavo jo apkūnumą. Žiemą nereikėdavo nei slėptis šešėlyje, nei drėkinti namų. Tačiau ypač gerai buvo tai, kad tokiu metų laiku tulpių svogūnų sodinimas jau pasibaigęs, ir žmonės ima lūkuriuoti ateinančių metų derliaus: didesnio, jeigu plantacijų daugėja, mažesnio, jei jų teritorijos apkarpomos, nors tokio atvejo dar nebuvo pasitaikę. Paulius nieko taip nemėgo, kaip vaikščioti laukais, skaičiuodamas žingsnius ir matuodamas savo turtus. Apėjęs laukus, jis paversdavo savo žingsnius nuolat augančia guldenų suma ir pasidžiaugdavo šauniai padirbėjęs.

1635-aisiais, baigiantis rudeniui, Pauliaus sodai puikiai užderėjo: net du trečdaliai žemės atnešė derliaus, tad iš begalinio džiaugsmo jis net išmokėjo savo darbuotojams premijas. Tuos, kurie labiausiai prisidėjo prie šitokios sėkmės, Paulius pakvietė į *ledo zoną* Sparnos pakrantėje, retą poilsio vietelę, kurios malonumais miestelėnas leido pasidžiaugti ir sau, ir savo darbininkams.

Šeimininko numylėtinis Vilhemas Van Deruikas, be abejo, taip pat buvo pakviestas. Jie susitiko anksti rytą prie pylimų, netoli

Kampero bažnyčios, sezono metu labai lankomame paplūdimyje, kurį mėgo skalbėjos ir, žinoma, visokie jaunikaičiai, mėgdavę į jas paspoksoti.

Vilhemas nusiėmė savo kailinę kepurę ir pakabino ją ant šakos, tada nusivilko ilgą berankovį apsiaustą ir permetė jį per kitą šaką, paskui pasilenkė atsirišti pačiūžų su riestais metaliniais ašmenimis. Kaip tik tada iš atlapo kilpelės išslydo naujutėlaitis ciferblatas, kurį Vilhemas nusikeikdamas pakėlė nuo žemės.

Skvarbus Pauliaus žvilgsnis pastebėdavo kiekvieną žėrintį daikčiuką. Jis pamatė krintantį papuošalą ir nesąmoningai ištiesė ranką, norėdamas jį sugauti.

– Koks gražus laikrodis! Gal galėčiau žvilgtelėti? – paprašė rektorius susižavėjęs.

Deruikas noriai sutiko patenkinti Pauliaus pageidavimą ir jautėsi laimingas, galėdamas nors sykį ir jis pasipuikuoti brangiu papuošalu.

– Štai, prašom! Jis, žinoma, nė iš tolo neprilygsta jūsiškiui, tačiau man kur kas patogiau išsitraukti ciferblatą, kai noriu pasižiūrėti, kiek valandų, nei žiūrėti į apytikslį laiką rodančius smėlio laikrodžius!

Vartant rankoje tą dailų niekutį, rektoriaus veide pražydo šypsena. Ponas Bereistenas buvo iš tų žmonių, kurie džiaugdamiesi kito laime jausdavosi taip, lyg tai būtų atsitikę jiems patiems. Jis pasveikino jaunąjį kolegą, nors jis tebuvo jo pavaldinys:

– Tu įšokai į gerą traukinį! – tiesiai tarė jis. – Esu laimingas, prisidėjęs prie tavo sėkmingo iškilimo.

– Ir taip pat prisidėjęs prie mano storesnės kišenės... – ironiškai tarė jaunasis Deruikas. – Šešiasdešimt procentų pagal mūsų sutartį reiškia, kad praeitą savaitę turėjau gauti du šimtus vieną guldeną.

Paulius buvo atlaidus įžūliems savo mokinio žodžiams.

– Tikrai tiek?

– Tikrai taip, pone! *Auksinėje vynuogėje* jūsų *Kistemacker* tulpės svogūną aš pardaviau už aštuoniasdešimt aštuonis guldenus. Paskui *Oudenaers* dvigumbį svogūną už du šimtus vienuolika guldenų. Kita vertus, sugraibiau vos trisdešimt šešis guldenus ir penkis stiverus už geltonąją *Switser*, nes ji buvo apsitraukusi pelėsiu.

– Skaičiuoji labai tiksliai, Vilhemai, net mano procentus... Bet kodėl man tai primeni tokiu verkšlenančiu tonu? Nejaugi nesi laimingas, darbuodamasis pas mane? Ar tikrai manai, kad turi dėl ko skųstis?

Kandi paskutinių žodžių intonacija perspėjo Vilhemą labai gerai apmąstyti savo atsakymą. Mintyse jaunuolis palygino ankstesnį žmogų, kuriuo jis buvo tėvui išvykus, su tuo, kuriuo jis tapo dabar, ir rado šimtą priežasčių, kodėl pirmasis turėtų pavydėti antrajam. Akivaizdu, kad nuo tada, kai sutiko Paulių, jo gyvenimas pasikeitė.

– Jokiu būdu, pone, aš esu viskuo patenkintas... Darbas, kurį davėte, man labai patinka. Džiaugiuosi, galėdamas pardavinėti tulpes, kaip, manau, džiaugiasi ir mano brolis, galėdamas jas auginti. Jis sode, aš mokykloje – mudu jaučiamės kaip žuvys vandeny.

– Ar jūsų šeimai atnešė naudos šis sėkmingas verslas? – paklausė rektorius, norėdamas tiksliai žinoti, kaip naudojamas pelnas, lyg karvedys, kuriam rūpi iki smulkmenų išsiaiškinti padėtį užkariautame mieste.

– Mano šeimai tai labai padėjo. Iš pradžių Jasperas nenorėjo uždaryti gelumbės krautuvės, bet aš jį priverčiau. Mes ją pardavėm vieniems savo konkurentams su visais baldais ir klientais. Pridė-

jus tai, ką už ją gavome, prie kitų santaupų, susidarė neblogas turtelis. Jo pakako sesers Petros kraičiui ir mūsų namui restauruoti. Jeigu verslas ir toliau klostysis sėkmingai, parašysiu tėvui laišką, kad jis jau gali grįžti namo. Kurių galų ieškoti laimės Amerikoje, jei ją atradome čia? Viskas klostosi tiesiog puikiai!

– Neatrodo, kad jautiesi taip, kaip kalbi, – mestelėjo regentas, tikras reikalų tvarkymo virtuozas, ir jo balso tonas puikiai atspindėjo pašnekovo mintis.

Vilhemas nusipurtė, kai sniego saujelė nubiro jam ant peties. Jis atsargiai atsirėmė į šaką, norėdamas pajusti jos ledinį šaltį.

– Sakoma, kad kirminas sugadina obuolį, pridarydamas skylių, o kalbant apie sodininkus, viena dėmė gali sugadinti visą gėlę.

– Koks kirminas? Kokia dar dėmė? – kamantinėjo jį Paulius, kuris, kaip ir dauguma praktiškų žmonių, sunkiai gebėjo ką nors įsivaizduoti.

– Ar tu kalbi apie... – jis nuleido balsą, palinko arčiau Vilhemo ir staiga atrodė visai suglebęs, – ...apie mūsų artimą draugystę?

Išgąstingas rektoriaus veidas ir visa poza privertė jaunuolį nusišypsoti.

– Ne, pone... Jūs gerai žinote, kad man patinka mudviejų susitikimai.

– Tada kas tau kelia nerimą?

– Jūsų sūnus! – atvirai tarė Vilhemas ir nučiuožė užšalusia žeme.

Vaikino pačiūžų ašmenys energingai raižė ledą. Visai netrukus jis dingo iš pakrantės, palikdamas kailiniais apsimuturiavusį rektorių vieną.

– Vilhemai! Vilhemai! – šaukė jį Paulius, niršdamas, kad jaunuolis jį paliko.

Deruikas dailiai išpiešė puslankį ir vėl sugrįžo pas rektorių.

– Nagi, nepabėk! Prisipažįsti man tokį dalyką ir palieki mane vilktis užpakaly! Tai sakei, mano sūnus?

Po energingo pasičiuožinėjimo vaikinas bandė atgauti kvapą. Prieš atsakydamas jis giliai įkvėpė.

– Jūsų sūnus manęs nekenčia.

Paulius krūptelėjo ir susverdėjęs pargriuvo. Jo sunkus pasturgalis suskaldė trapų ledą ir kaip reikiant sušlapo. Remdamasis abiem rankomis ir lazda jis vargiai galėjo vėl atsistoti ant kojų.

– Ką čia pliurpi? Eljezaras? Tavęs nekenčia?

– Yra taip, kaip jums sakau. Nuo tos dienos, kai padarėte mane savo bendrininku, jis stengiasi visaip man pakenkti ir visiškai negerbia bendrų mūsų interesų. Iš pradžių nesupratau, kad jis širsta tiesiogiai ant manęs. Jis juk yra vienas iš tų žmonių – tiesa? – kuriuos vadiname ežiais, badančiais kiekvieną, pasitaikantį jų kelyje... Bet kai sužinojau, kad Eljezaras šmeižia mane tulpių pirkliams ir žlugdo mano prekybą, man nušvito akys: aš esu grobis jo naguose, daugiau niekas kitas!

Kalbėdamas Vilhemas matė, kaip Pauliaus veidas pamažu griežtėja, o jo širdy užverda pyktis. Nebūdamas tikras, ar jis pyksta ant jo, ar ant Eljezaro, Deruikas paaiškino:

– Nežinau, dėl kokių priežasčių jis taip širsta ant manęs, o juk visai neseniai žadėjo vesti mano seserį. Tačiau tai...

– Jis ves ją... – staigiai nukirto Paulius.

– Sakot?

– Eljezaras Van Bereistenas ves Petrą Van Deruik. Ir nedaryk man gėdos, tuo abejodamas!

Rektorius smarkiai trenkė kulnu į ledą, kuris po tokio smūgio ėmė braškėti. Toje vietoje, kur metalinių ašmenų dūris padarė žvaigždės formos skylę, staigiai plūstelėjo vanduo. Paulius abejingai paprašė savo mokinio, kad šis padėtų jam užlipti ant užšalusios upės.

– Pone, ar čia nepavojinga? – sunerimo Vilhemas, matydamas rektorių sušlapusį ligi kulkšniukų.

Tarsi norėdamas išbandyti ledo stiprumą, Paulius smarkiai stuktelėjo į užšalusią upę. Nuo krašto atskilo nemenka ledo plokštė ir suskilo į keletą garuojančių gabalų, kuriuos netrukus prarijo tamsaus vandens gelmės. Čiuožėjas buvo per daug toli nuo kranto, kad galima būtų jį pasiekti. Vilhemas stovėjo ant kranto, rektoriui uždraudus jam eiti pagalbon.

– Tegul jis būna prakeiktas! – nusikeikė Paulius, sugniauždamas kumščius.

Jo krumplius, kaip ir visą kūną, staigiai išmušė raudonis.

Tai buvo viskas, ką jis išsakė. Pasikėlęs kailinius, kurie vijosi jam apie kojas, regentas atsispyrė pačiūža. Ašmenys minkštai raižė šlapią ledą. Visai netrukus jis dingo žmonių būryje.

Jeigu Van Bereisteno karjera ir nebuvo atsitiktinė, laiptelis po laiptelio kantriai kylanti viršūnės link, tai nereiškia, kad viskas slydo kaip per sviestą. Aštrus konfliktas tarp Eljezaro ir jo tėvo buvo įsimintinas įvykis, palikęs pėdsaką šeimos gyvenime, kaip ir visai neseniai tulpių plantacijas skandinęs potvynis, burmistro vizitas ar prie apvalaus pajamų skaičiaus atsiradęs trečiasis nulis.

Viskas įvyko augalų angare, didžiuliame pastate su daugybe langų, visai šalia laukų, priklausančių Van Bereistenų šeimai Harlemo pietuose. Ten sodininkai kraudavo tulpių svogūnų derlių, kai ateidavo laikas juos išparduoti. Jie sudėdavo svogūnus vieną šalia kito į dėžes, išklotas veltiniu, imdamiesi visų atsargumo priemonių, lyg ten būtų ne svogūnai, o ką tik išperėti kiaušiniai. Tačiau, atėjus žiemos sezonui, ten būdavo sunešamas naujas tulpių svogūnų derlius, taip pat ir kitokie augalai, bijantys šalčio:

apelsinmedžiai, figmedžiai, citrinmedžiai ir kitokie atogrąžų medeliai, kuriuos rektorius rodydavo savo svečiams, nors jie, Pauliaus nuomone, buvo „brangios bevertės puošmenos".

Vos įėjęs į angarą, Paulius Van Bereistenas dusliu lazdos stuktelėjimu į lietaus statinę išprašė ten dirbusius žmones lauk. Sodininkai labai gerai žinojo, ką tas stuktelėjimas reiškia: po akimirkos jie kaip musių spiečius išlėkė lauk, palikdami visus savo įrankius ir pradėtus darbus. Tarp sodininkų buvo ir jaunasis Jasperas Van Deruikas, jis tuoj pat metė trapų įskiepį, savo kantrybės kūrinį, ir išlėkė drauge su kitais darbininkais.

Eljezaras pasiūlė tėvui nendrinę kėdę, tačiau šis nesisėdo, todėl nenorėdamas pasirodyti nemandagus, nesisėdo ir Eljezaras. Pokalbis vyko stačiomis, ir tai labai pradžiugino smalsuolius, kurie pro apelsinmedžių lapiją matė tik galvas, apvalią – Pauliaus ir pailgą – Eljezaro. Tačiau angaro langai buvo gana sandarūs, taigi smalsuoliai negirdėjo nė vieno pokalbio žodžio. Buvo matyti, kad kalba abu vyrai, tačiau nebuvo įmanoma suprasti apie ką. Bet pagal tai, kaip juodu gestikuliavo rankomis, atrodė, kad Eljezaras yra auka, o Paulius – budelis.

Netrukus visų spėjimai pasitvirtino: Bereisteno sūnus elgėsi kaip tramdomas laukinis žvėris, griežiantis apmaudą ant savo tramdytojo ir kuriantis keršto planus; o tėvas džiaugėsi, pasinaudojęs savo autoritetu, mosikuodamas kumštyje sugniaužta lazda, tarytum pasirengęs suduoti savo vaikui. Pantomimos teatras liko nebylus: abu vyrai atsitvėrė atkaklios tylos siena, kuri skyrė juos lyg praraja. Jeigu tėvas ir kalbėdavosi su sūnumi arba sūnus su tėvu, tai tik per kokį nors tarpininką arba kaip pažįstami.

– Ponas Paulius beveik visai nesirūpina savo nuomininkais, – sakydavo Eljezaras, nuėjęs pas regentą. – Artinasi mėnesio pabaiga, kas surinks pinigus už nuomą?

Arba, pavyzdžiui, Paulius sakydavo savo sūnui:

– Mūsų dėžutė jau beveik pilna, tiesa? Jei ne, ponaitis Eljezaras jau verčiau būtų nesiraukęs, vakar pardavinėdamas tulpės svogūną *Paauksuotosios koljė* smuklėje.

Dažni jųdviejų barniai skaudžiai atsiliepė plantacijų darbams ir darbininkų nuotaikai. Pradedant iždininku, baigiant pasiuntinuku, visi jau buvo girdėję apie tėvo ir sūnaus konfliktą, kuris darėsi vis aštresnis, ir šeimos gydytojui neliko nieko kita, kaip tik konstatuoti neaiškios ligos paūmėjimą. Jasperą toji nesantaika jaudino labiau nei kitus, nes į tai buvo įsipainiojusi ir jo šeima. Kaip galima nesusieti šio Bereistenų vaido ir neseniai įvykusio kivirčo su Vilhemu? Susiklosčius tokioms aplinkybėms, jaunuolis patyrė, kaip tas pats kraujas, tekantis tėvo ir sūnaus arba dviejų brolių venomis, ne tik kad neapsaugo žmonių nuo vaidų, bet netgi dar labiau juos paaštrina.

Deruikų namuose reikalai klostėsi labai panašiai: nuo tos nelemtos dienos, kai Vilhemas užvožė Jasperui, abu broliai elgėsi vienas su kitu kaip du svetimi žmonės. Juodu vengė pažvelgti į vienas kito pusę arba, jeigu nepavykdavo to išvengti, perverdavo vienas kitą akimis baisiau nei iečių ašmenys. Juodu alsavo neapykanta visa savo esybe: jųdviejų akistata visuomet būdavo tokia įtempta, tokia žaibuojanti, kad net menkiausias drabužių susilietimas, prasilenkiant ant siaurų laiptų, vedančių į antrąjį aukštą, priversdavo juos prisišlieti prie priešingų sienų. Kuo labiau jie ignoravo vienas kitą, tuo blogiau sutarė. Jasperas nepatenkintas vykdydavo įsakymus, kuriuos duodavo šeimos galva Vilhemas, o šis nuolat sugalvodavo, kaip pažeminti jaunėlį, užkraudamas jį namų ruošos darbais, kuriuos ne pats išgalvodavo, bet pasiklausdavo Petros.

Vis dėlto prieš kelias savaites vienas įvykis trumpam išsklaidė audros debesis. Deruiko dukterys vylėsi, kad pagaliau į namus sugrįžo taika. Viskas įvyko tada, kai Vilhemas, o po jo ir Jasperas

pradėjo dirbti pas Bereisteną. Paulius pasamdė abu brolius, nes tulpių prekyba puikiai klostėsi. Vieną rytą jis atėjo pas Vilhemą tiesiai į namus, pats drąsiai atsidarė vartus bei duris ir pabrėžtinai tarė: „Mudu esame per daug geri draugai, kad vienas kito varžytumės!“

Tuo metu Vilhemas pirmąkart maudėsi varinėje vonioje, į kurią Frida supylė tris dubenis vandens su muilu. Tai buvo naujausias šeimos pirkinys ir pirmasis prabangaus gyvenimo daiktas, kurį mažiausiai norėjosi visiems rodyti (tai buvo taip nebūdinga šios šalies žmonėms!); jį reikėjo parsigabenti iš Prancūzijos, paklojus už tai nemenką sumelę; o naudojantis vonia visos langinės būdavo uždarytos.

Miestelėnas nusijuokė, pamatęs vonią ir besimaudantį jaunuolį. Be jokių ceremonijų jis atsisėdo ant šlapio vonios krašto ir prabilo:

– Vilhemai, aš pamaniau... Dabar pats laikas šiek tiek labiau sutvirtinti mūsų ryšius, kaip aš neseniai ir žadėjau. Be manęs tu esi niekas: tai aišku kaip dieną. Be tavęs aš ir toliau būčiau didis Harlemo tulpių pirklys, bet nebeturėčiau daug žadančio vaikino, dėmesio vertos pamainos. Dėl to mudu ir esame brangūs vienas kitam...

Vilhemas pajuto, kaip prie odos prisiliečia svetimi pirštai. Jis nuleido akis ir pamatė, kaip rektoriaus ranka daugiau nei ligi pusės paniro į drungną vandenį.

– Ne čia, – sustabdė jį jaunuolis, suspausdamas šlaunis.

Jis mikliai iššoko iš vonios ir susisupo į dailų chalatą su paparčiais. Kaip tik tada pasirodė Frida, ketindama įpilti daugiau vandens. Pamačiusi Paulių, ji net pamiršo pastatyti kibirą.

– Palik mus vienus, – liepė jai Vilhemas tokiu pat tonu kaip ir miestelėnas, kai kreipiasi į jį. Frida kažką sumurmėjo atsiprašydama ir dingo iš kambario.

– Kokios smalsios tos tarnaitės! Galiu lažintis, kad dabar ji visiems išpliurps, kad matė savo šeimininką vyro draugijoje.

– Pone, dėl ko atvykote? – atsiduso Vilhemas.

– Atvykau pasikalbėti apie mūsų sąjungą. Iki pat šios dienos aš mokiau tave, kaip reikia dirbti tokį darbą, bet nepapasakojau visų jo subtilybių. Aš išmokiau tave rašto, bet nepaaiškinau, kaip derinti raides tarpusavy, kad gautum žodį. Po galais! Juk negaliu iškloti savo paslapčių pirmam sutiktam!

Vilhemas pritarė rektoriaus atsargumui, nors jo žodžiai ir užgavo jaunuolio puikybę. Jį įžeidė ne tai, kad buvo pavadintas „pirmu sutiktu", bet tai, kad miestelėnas ne ligi galo juo pasitikėjo ir mainais už jo begalinį atsidavimą atsilygino tik didėjančiu prielankumu. Vilhemas nuslėpė savo susijaudinimą, rinkdamas ant žemės išmėtytus drabužius.

– Tulpių versle yra tam tikrų triukų, kurių ilgainiui išmokau dirbdamas, ir būtent jie suteikia mums pranašumo prieš kitus gėlininkus. Turėtum žinoti, kad dauguma tulpių prekiautojų yra mėgėjai, besinaudojantys tam tikromis laisvėmis, kurias teikia ši prekyba. Kad ir kaip ten būtų, tai paskutinis verslas, iš kurio gali pasipelnyti, nemokėdamas įmokų jokiai gildijai, taip pat jokių kitų mokesčių, išskyrus arbatpinigius smuklininkui. Taigi, tik labai mažai žmonių augino tulpes ir beveik niekas nenutuokė apie jų vertę.

– Ir aš ne! – prisipažino vaikinas, vilkdamasis marškinius.

Paulius atkišo jam ranką tardamas:

– Matai, sakau tiesą. Laimė, valdžia mus yra užmiršusi... Truputis pagarbos, kurią valdininkai jaučia mūsų darbui, menkas jų supratimas apie pelną, kurį iš to gauname, saugo mus nuo akylo jų dėmesio. Bet atsargiai... viskas greit pasikeis! Mes esame sau-

jelė Harlemo tulpių pirklių, kurie trokšta šitam mažam pasaulėly įvesti tvarką. Kai tulpė turės savo rinką, kainą ir teisiškai įformintą gildiją, kai šiuo verslu galės užsiimti tik profesionalūs tulpių pirkliai, tada mūsų pelnas bus gerokai didesnis. Štai būtent dėl to norėčiau jus įdarbinti, tave ir tavo brolį, oficialioms pareigoms, kad visi sakytų: „Van Bereistenas, priimdamas mokinius, visiems rodo pavyzdį!"

Kol rektorius kalbėjo, Vilhemas spėjo ir apsirengti. Jis užsisegė paskutinę sagą sulig paskutiniu Pauliaus žodžiu. Vėl apsirengęs ir jausdamasis padoriai, Vilhemas pralinksmėjo. Jis smagiai atsakė:

– Toks pasiūlymas mane džiugina, pone! Mudu mielai jums pasitarnausime.

– Tebūnie... Leisk man keletą dienų pamąstyti apie darbus, kuriuos judu geriausiai galėtumėte atlikti. Žinoma, jie turėtų būti skirtingi, nes spėju, kad judviejų su Jasperu charakteriai gerokai skiriasi.

Paulius Van Bereistenas laikėsi duoto žodžio: jis patikėjo broliams Deruikams skirtingas užduotis, nors jie abudu buvo lygiaverčiai jo samdiniai. Sakykim, pastebėjęs, kad Jasperas labiau linkęs į gamtą nei vyresnysis jo brolis ir neturi prekybai reikalingo apsukrumo, jis įdarbino jaunuolį plantacijose, tiksliau tariant, supažindino jį su vyriausiuoju sodininku, kuris jį įdarbino ten, kur jam labiausiai tiko pagal sugebėjimus. Šis sprendimas ir nulėmė jaunėlio darbo vietą: tai nebuvo prekybos salės, kur subrendę tulpių svogūnai virsdavo pinigais – vienintelis tikrai malonus rektoriaus darbas, dėl kurio vykdavo daugybė kitų darbų, – bet aukštomis sienomis apjuosta teritorija, kur buvo auginamos tulpės, pilna medinių šiltnamių, kur, pasikliaujant nuojauta, o ne mokslais, buvo stengiamasi išvesti naujų tulpių rūšių, kurių taip troško pirkėjai.

Jasperas pradėjo darbą ankstų gruodžio šešioliktosios rytą, kai pasiuntinys jam įteikė bilietą į tarnybą pas Bereisteną. Laiškas buvo su antspaudu ir dideliu rektoriaus parašu, surašytas per visą popieriaus lapą prašmatniai išraitytais žodžiais.

– Na ką, argi nesakiau, kad dar iki Kalėdų turėsim darbą? – ironiškai tarė Vilhemas, kai jo brolis, sugriaudamas tylos sieną, atnešė jam rektoriaus laišką. – Na jau, nesuprask manęs neteisingai! – pridūrė po akimirkos. – Prieš keletą dienų ponas Bereistenas papasakojo man apie savo ketinimus. Įžvelgiu čia didelį savo postūmį į priekį ir tam tikrą pasitikėjimo ženklą tarp mudviejų.

Šitas verbavimas, įvykęs pagal vyresniojo brolio planus, įžeidė jaunėlį. Kadangi jis negalėjo nuo to išsisukti, dėjosi dėl to apgailestaująs, vėlavo į susitikimą su vyriausiuoju sodininku ir priešinosi mokymams. Pirmąsias dienas pas Bereistenus jis elgėsi kaip užsispyręs vaikas, kuris viskam priešinasi ir nepadaro, kas jam liepta. Pridaręs visokių eibių, kokių tik sugalvojo, Jasperas gavo *Nelaimėlio* pravardę, kitaip tariant, buvo vadinamas nelaimių arba negandų nešėju. Jis taip švaistydavosi kirtikliu, kad kartą šis užkibęs nuplėšė rankovę, o kitąsyk, nusmukęs nuo koto, nuskrido ir kažką sužeidė. Jeigu Jasperas ką nors sėdavo, tai būtinai priberdavo sėklų einantiems pro šalį žmonėms į akis arba į langų plyšius. Kai kurie manė, kad jis tai daro tyčia ir netikėjo jo išsiblaškymu. Kiti, ne tokie griežti, stengėsi rasti tam apgailėtinam vaikeliui kokį kitą darbą, kurį jis galėtų tinkamai atlikti, bet nerasdavo. Visi stengėsi suprasti, kodėl jam nuolat taip pasiutusiai nesiseka: ar jis taip elgiasi iš blogos valios? Kokų atleistinų ir kokių nedovanotinų klaidų jis padarė?

Rektoriaus kantrybė seko. Kai dėl Jaspero kaltės buvo sugadintas vertingas tulpės svogūnas, Paulius pareiškė, kad už tai jis negausiąs atlyginimo ir nuo šiol dirbsiąs tik pačius juodžiausius

darbus už kelis skatikus. Paskui dar pridūrė, kad jau labai seniai niekas nevalė išmatų duobės.

– Aš pats tave ten nuleisiu, įversiu už užpakalio! – skambiai tarė Bereistenas, plekštelėdamas sau per sėdynę.

Jasperas drąsiai atrėžė:

– Pone, sodininkystė nėra mano stiprybė. Brolis suklydo, patardamas jums mane pasamdyti.

– O ką norėtum dirbti?

– Mokiausi teisės ir religijos, kad galėčiau dirbti mokytoju.

– Ar jau baigei mokyklą?

– Ne visai. Kai mūsų tėvas Kornelis išvyko, kurį laiką nesimokiau. Tačiau aš niekuomet neatsisakiau minties tapti mokytoju ar panašiai, todėl tęsiu mokslus, kai tik galėsiu.

– Paklausyk mano patarimo ir atsisakyk tos minties. Kas kitas Harleme ruošia mokytojus, jei ne lotyniškoji mokykla? Tik nuo manęs priklauso, ar tu ten pakliūsi.

– Jeigu jau taip, išvažiuosiu į kitą miestą.

Tardamas šiuos žodžius, jaunuolis traukėsi atatupstas lango link, lyg ketintų pro jį išlipti. Bet jis tik norėjo praverti langą, nes jam esą ėmė trūkti oro. Šis vėjavaikiškas atsitraukimas pralinksmino Paulių, ir jis leido vaikinui atgauti dvasią, kitaip tariant, žiūrėjo, kaip iki mėlynumo išraudęs veidas pamažu atgauna normalią spalvą.

– Sodininkystė nėra tavo stiprybė... – pamėgdžiojo Paulius, atkartodamas baikštų jaunuolio toną. – Tai gerai! Gal tu manai, kad kiekvienas žmogus ateina į pasaulį, turėdamas iš anksto jam skirtą vietą ir gyvenimo kelią? Kad vos atmerkęs akis vaikas automatiškai tampa malūnininku, konditeriu, lankininku arba stiklo pūtėju? Ir kiek tada tu suskaičiuoji žmonių, dirbančių iš pašaukimo, arba tokių, kurie gauna nuopelnus už savo triūsą, nekalbant apie

tūkstančius visokių atsitikimų, kurie trukdo normaliai gyventi? Ak! Koks liūdnas būtų gyvenimas, jei viską žinotum iš anksto!

Nepatiklus žvilgsnis vertė miestelėną aiškiau dėstyti savo mintis:

– Neneigiu, kad kai kurie žmonės puikiai tvarkosi patys... Prancūzijos karalystėje gausu puikiai gyvenančių šeimų, kurių vaikai iš kartos į kartą dirba tą patį darbą. Sūnūs visuomet nueina tėvų pėdomis, bet dažnai atsitinka taip, kad sūnų visoj giminėj greit nebelieka. Bet pagaliau mes gyvenam Provincijose! Smėlėtoje ir vėjuotoje šalyje, kur neišlieka jokių pėdsakų, o mūsų likimai plaukia tolyn lyg debesys. Čia žmogus pats pasirenka kelią, kuriuo nori eiti. Mano tėvas buvo puodžius, o aš esu regentas. Kas žino, kuo tapsi tu?

Paulius tikėjosi palaužti jaunėlį šiuo pažadu ir švelniu rankos mostu, brėžiančiu horizontą nuo rytų ligi vakarų. Tačiau Jasperas buvo pernelyg nuovokus, kad susižavėtų svajonėmis. Jis sąžiningai įvertino miestelėno samprotavimus, kurie jam pasirodė nepakankamai pagrįsti, ir tiesiai, lyg kaltų vinį, atsakė:

– Turiu galvoje šiokią tokią profesiją, kuri man tiktų, pone Bereistenai. Ir tai nėra sodininkystė!

Paulius žengtelėjo žingsnį atgal, atidžiai žiūrėdamas į šį šviesiaplaukį jaunuolį, palinkusį į jo pusę. Ar jis kitoks nei jo brolis? Gal reikėtų imtis kitokių priemonių jam pergudrauti? Pauliaus akys netikėtai užkliuvo už kabinete stovinčio smėlio laikrodžio: jis buvo beveik tuščias. Apskaičiavęs, kiek laiko užtruko jųdviejų pokalbis, ir atsimindamas, kad kalbos apie reikalus su Deruikais paprastai ilgai neužtrukdavo, rektorius pasijuto apvogtas. Jis supyko. Vienu rankos mostu apvertęs smėlio laikrodį, jis apsisprendė:

– Suklydau nepatikėjęs tuo, ką Vilhemas man sakė apie tave. Bet tebūnie, jei jau nenori dirbti sodininku, braidysi po išmatų duobę... Niekas ten ilgai neišbūna, tik rupūžės.

– Jūs negalite manęs priversti! Aš metu darbą pas jus!

– Nieko tu nemesi, na nebent, kol sėdėsi karceryje.

Iš juodmedžio stalo, inkrustuoto dramblio kaulu, Paulius ištraukė stalčių ir čia pat jį iškraustė. Įvairiausi popieriai pasklido tai šen, tai ten lyg drožlės iš po obliaus. Rektorius surado vieną popieriaus lapą ir pakišo Deruikui po nosim.

– Šioje sutartyje yra tavo vardas ir tavo brolio parašas. Atpažįsti?

Jasperas užsidėjo akinius ir kurį laiką atidžiai skaitė dokumentą. Rektorius baksnojo smiliumi į vieną pastraipą, kuri buvo parašyta šviežesniu rašalu nei visas dokumentas.

– Skaityk atidžiai, Jasperai! Tai sandoris, kaip Amsterdamo vargetas sukišti į kalėjimą, vadinamą *Rasphuis*, tikriausius pataisos namus. Tu buvai pas mane atvestas kaip našlaitis: kartą peržengus mano namų slenkstį, aš tampu vieninteliu tavo ponu ir tik aš vienintelis sprendžiu, kokius darbus tau teks dirbti... Esi paklusnus? Gauni tokį pat atlygį už darbą kaip ir tavo brolis. Blogai atlieki darbus? Turiu teisę tave nubausti.

– O aš maniau, kad tėvui išvykus tik Vilhemas man įsakinės! Argi ne jis yra šeimos galva? – sąžiningai paprieštaravo jaunėlis.

– Štai ši sutartis man suteikia tam tikrų galių ir laiduoja tavo lojalumą. Jau per daug jaunuolių, įgiję čia patirties, susiranda darbą kitur. Arba kitaip pasakysiu: kai aš uždedu ant galvos monetą, labai nemėgstu, jei ji nukrinta! Supranti, ką sakau?

Išklausęs paskaitą, Deruikas atžagaria ranka pravėrė langą. Jį apėmė baisingas nuovargis. Panašiai kaip į spąstus įstrigusiam žvėreliui, kuris ilgai blaškosi, norėdamas ištrūkti, bet su tam tikrais pertrūkiais, visi medžiotojai tai žino ir niekad nepasitiki staiga aprimusiu žvėreliu.

– Tai, vadinasi, aš esu jūsų vergas, – karčiai tarė jaunuolis.

Rektoriui ta frazė nuskambėjo net keliais vargonų akordais. Kol galiausiai pasiekė aukštą, kurtinamą natą, kone verčiančią palenkti galvą.

– Matau, tau patinka drabstytis pagiežingais žodžiais, rodančiais tavo nusistatymą prieš mane ir netgi neapykantą. Vaike! Aš visuomet linkėjau tau gero... Pagaliau šią sutartį, kurią dabar skaitai, surašė ne kas kitas, o tavo brolis; jis taip pasunkino tavo dalią tik dėl to, kad norėjo priversti tave labiau paklusti. Bet tai visai nekliudo, parašai jau išdžiūvę ir mūsų susitarimas puikiai veikia. Nesilaikydamas sutarties sąlygų, turėsi reikalų ne su manim, bet su teisėsauga!

Jasperui būdavo vieni niekai su kuo nors pyktis, tačiau įstatymus jis gerbė ir bijojo jiems nusižengti. Matydamas antspauduotus raštus ir dar vaikystėje regėdamas gražias uniformas, jis išsiugdė kone mistinę pagarbą tiems dalykams, tarsi ne žmogus, bet pats Teisingumas būtų tuos raštus surašęs. Taigi Pauliaus grasinimai pralaužė paskutines jo gynybines sienas. Jis tapo šilta tešla rektoriaus delne, aušinama nuodingu jo alsavimu, iš kurios jis minkė ir formavo liauną stiebą, lenkdamas jį taip, kaip norėjo.

O apie išmatų duobės valymą jis kalbėjo rimtai? Jasperas apsivilko prastus drabužius, pasiėmęs kibirą su grandikliu nusileido į duobę ir sąžiningai dirbo tą siaubingai bjaurų darbą. Kai šeimininkas, nusprendęs, kad bausmė jau atlikta, leido jam išlipti iš duobės, jaunuolis užsispyrė nelipsiąs; jis taip pat nesutiko, kad jo draugas, kuriam pagailo Jaspero, jam padėtų.

– Jau lipt lauk? Juokaujat, pone! Aš tik pradėjau!

Šiaip ar taip, regentas neklydo, pasakodamas apie rupūžes: duobėje jų buvo tiek daug, kad Jasperui teko smarkiai darbuotis savo grandikliu, svaidant jas krūvomis iš duobės, kad galėtų prisikasti iki dumbluoto dugno. Tas šaltas knibždėlynas, be perstojo krutan-

tis apie kojas, jam kėlė neapsakomą šleikštulį. Jaunuolis šokčiojo nuo vienos kojos ant kitos, lyg mindžiotų vynuoges, ir nuolat mosikavo rankomis, norėdamas nupurtyti tuos gyvius, puolančius jam į veidą ir beveik neduodančius nė minutėlės atokvėpio.

– Lipk viršun, Jasperai, pakaks! – maldavo jo Vilhemas, taip pat pakviestas pasižiūrėti spektaklio, ir siaubingai besikankinantis, matydamas liūdną brolio dalią.

Tas šauksmas tik dar labiau įsiutino katorgininką ir nutolino jo kančių pabaigą. Kai Jasperas pagaliau išsiropštė iš duobės, net jo plaukai buvo aptekę gličiomis seilėmis. Frida sugalvojo nuskusti jį plikai, kad jo išvaizda nors kiek pasitaisytų, ir drauge nuskusti plaukus nuo krūtinės, kojų ir rankų; tačiau jai niekaip nepavyko panaikinti to klaikaus dvoko, kuris, rodos, buvo įsiėdęs į odą. Nebeiškentęs tos nuolatinės nuo kūno sklindančios smarvės – o gal kokių varlių nuodų? – vaikinas susirgo ir pragulėjo lovoje ištisas šešias dienas.

– Vargšas brolis... – atsiduso Harieta. – Jis kaip marionetė to niekšo rankose! Koks skandalas kiltų, jei tėvas sužinotų! Be jokios abejonės, jis pareikalautų, kad rektorius sumokėtų kompensaciją už savo darbelius!

Ji kalbėjo garsiai, kad girdėtų vyresnysis brolis. Tačiau Vilhemas, žinodamas, dėl ko brolis buvo nubaustas, visą kaltę vertė ant Jaspero ir jo užsispyrėliško būdo.

– Paulius Van Bereistenas yra protingas žmogus. Juo dėtas, ir aš taip pat būčiau pasielgęs...

– Būtum nusiuntęs jį kuopti išmatų duobės?

Prieš atsakydamas, Vilhemas giliai atsiduso.

– Taip, bet tik dėl jo paties gerovės... Manau, kad Jasperas ne visai suprato pono Bereisteno ketinimus. Jis nelabai suvokia mūsų geradario planus, į kuriuos jis norėtų įtraukti ir Jasperą.

– Pardavinėti gėles? – ironiškai paklausė Harieta.

Įkišęs šaukštą į mėsos pyragą, Vilhemas nusivalė pirštus į servetėlę, lyg būtų čiupinėjęs kokį nemalonų daiktą.

– Tulpė yra labai nepatvari, mieloji sese. Vos išsiskleidusi, ji jau ima leipti. Būtų gražu iš to sukurti puikius sodus, pagerbiant geriausią Dievo kūrinį – Viešpaties pasirinktą gėlę... Todėl ponas Van Bereistenas žvelgia šiek tiek į ateitį. Mažų mažiausiai jis ketina sukurti rojų žemėje!

– Mat kaip... Ir kaip jis įsivaizduoja tai padaryti?

– Jis ketina savo soduose sukurti tinkamas sąlygas augti augalams, kuriuos dėl prigimtinės Ievos ir Adomo nuodėmės Dievas išbarstė po visą pasaulį. Argi tai nėra kilnus tikslas? Ar daug tokių žmonių pažįstate?

Kalbėdamas apie regentą, Vilhemas sunėrė pirštus ir prisidėjo juos prie lūpų: tai buvo draugiškumo gestas, beveik tapęs įpročiu, draudžiančiu seserims pasakyti ką nors prieš. Petros supratimu, tai buvo psichikos sutrikimų požymiai, kuriuos sukėlė vyresniojo brolio besąlygiškas atsidavimas rektoriaus valiai: svetimų žodžių citavimas, primerktos akys, išsiplėtusios nosies šnervės ir visa išvaizda, sakyte sakanti, kad jo žodžiai yra teisingi ir neginčijami:

– „Aš turiu griežtą ranką, bet gerą širdį“, vieną dieną pasakė Paulius. Prašau jūsų gerai pagalvoti apie šiuos žodžius. Geriau nė nenusakysi mano ugdymo principų nei apibrėši to kelio, kurį pasirinkau auklėti šeimai.

– Ne kažką tepriauklėsi tokių globėjų pašonėje, – kaip reikiant jam drėbė Harieta.

Tą vakarą jaunėlei buvo uždrausta vakarieniauti ir net artintis prie stalo. Ji buvo nubausta stovėti pačiame šalčiausiame svetainės kampe ir giedoti kai kurias arijas iš prekybos šlovinimo giesmių rinkinio *Naujojo Amsterdamo Merkurijus*, kurį Jasperas visai

neseniai nusipirko iš knygų pardavėjo. Kadangi Harietai reikėjo pritarimo, Petra išsitraukė savo fleitą. Taigi Deruiko dukterys surengė broliams tikrą koncertą, jie net nustojo valgyti ir pritarė seserims trepsėjimu.

Netrukus Vilhemui pagailo šąlančios Harietos ir alkanos Petros, taigi jis pasiūlė seserims atsisėsti prie židinio. Abiem buvo atnešta lengvo gėrimo, o Jasperas iš stalčiaus gilumos ištraukė paskutinius Kornelio laiškus, apie kuriuos nei brolis, nei seserys nieko nežinojo.

– Kas čia dabar? Tu jų nė neatplėšei? – pasipiktino Vilhemas, griebdamas Jasperui iš rankų virvele surištą šūsnį laiškų.

Per pastarąjį mėnesį vaikai gavo keturis laiškus, be to, kurį Petrai atnešė vežėjas. Tai buvo akivaizdus įrodymas, kad daugybė laivų perplaukia vandenyną, tačiau drauge vertė abejoti dėl tėvo tariamų darbų. Iš kur gali rasti laisvo laiko rašyti, jeigu, kaip tvirtino tėvas paskutiniame savo laiške, „pasiutusi cukraus prekyba“ baigia jį užversti darbais. Tarp laiškų buvo vos keleto dienų skirtumas.

– Mums turėtų būti gėda! – barėsi Vilhemas. – Mes neįvykdėme nė vienos iš savo pareigų. Kas žino, apie ką jis rašo šiuose laiškuose? Gal apie tai, kad žlugo jo visi planai, o gal tai, kad tėvas žuvo!

– Jei būtų nebegyvas, laiškų mums nerašytų! – protingai pertarė Harieta.

Už tai ji vėl buvo nubausta. Naudodamasis savo valdžia, Vilhemas padavė jai ryšuliuką ir liepė eiti prie Biblijos stovo. Jaunėlei neliko nieko kita, kaip tik dar sykį palavinti savo balsą. Išskleisdama kiekvieną laišką ant stovo, ji skaitė tolesnius Kornelio nuotykius Brazilijoje. Susijaudinusi klausytojų auditorija išgirdo istoriją apie nuostabius Pernambuko kraštovaizdžius, didelius vietos valdytojo namus ir jo didingą stotą, kurį jų tėvas buvo pats

nubraižęs savo ranka tada, kai, tikino jis, „jie medžiojo stručius“, ir jis dalyvavo toje medžioklėje kaip „jo artimas bičiulis“.

Tie kolonijos vaizdai atrodė tikroviški, nepaisant kai kurių pagražinimų. Kornelis patvirtino malonią nuomonę, kad šeima išgyvena laimingą laikotarpį ir kad bet kokios naujienos, kad ir iš kur jos ateitų, bus geros. Kornelis sukrovė turtus Brazilijoje, o vaikai – Harleme. Kas begali būti paprasčiau?

– Ir viskas? – nustebo Vilhemas, kai Harieta baigė skaityti. – Ar nieko nepraleidai?

Šiuose ilguose puslapiuose, rūpestingai prirašytuose nuo vieno krašto ligi kito, buvo justi kažkokia tuštuma, kažkas netikra. Tačiau jaunesnioji sesuo neigė ką nors praleidusi.

– Ar mes jam atrašysim? – susirūpino Petra.

– Žinoma, bet nėra kur skubėti. Mes ką tik pradėjom dirbti pas Bereisteną. Palaukim, kol vaismedžiai subrandins pirmuosius vaisius.

Paskui Vilhemas atsigręžė į jaunesnįjį brolį, kuris kaip tik krovė durpes į katiliuką, skirtą kišti į ugnį.

– Ar ne, Jasperai? Abejoju, ar tėvui patiktų, jeigu papasakotume jam, kokius darbus per savo užsispyrimą turėjai dirbti!

– Taigi, šią vietą galėtume ir nutylėti.

– Tau reikėtų pagalvoti apie savo elgesį, jei nori, kad Paulius tau atleistų. Šiaip ar taip, jis irgi susirašinėja su mūsų tėvu...

– Tu įsitikinęs?

– Nėra nė menkiausios abejonės, – pamelavo Vilhemas.

Jaunėlį apėmė tikras siaubas, o užsidegusios durpės puikai apšvietė jo susirūpinusį veidą: jis atrodė ir apstulbęs, ir persigandęs. Visą likusį vakarą jo išraiška taip ir nepasikeitė.

Nepaisant visų lūkesčių, tas vakaras padėjo Jasperui pasikeisti ir tapti nauju žmogumi, nelauktai pamilusiu sodininkystę. Arba jis pradėjo mąstyti, arba kančios išmatų duobėje jį atvedė į protą, bet Bereisteno mokinys vos per keletą dienų tapo drausmingas ir įrodė galįs būti vertas pagyrimo jaunuolis. Niekas nebeturėjo vilties, kad jis galėtų dirbti kokį darbą: dabar jis puolė dirbti su dideliu užsidegimu ir patenkintas rausėsi po žemę, nors prieš tai labai ilgai nieko nedirbo. Tas pats jaunuolis, kuris dar visai neseniai atsikeldavo paskutinis ir labai greit nugrimzdavo į nesibaigiančią siestą, nuo šiol pradėdavo darbus laiku ir, anksčiau skubėdavęs pats pirmas viską baigti, nuo šiol gailėdavo laiko net miegui – tiek daug jis norėdavo nuveikti!

Toks stropumas rektoriui pasirodė įtartinas.

– Kokia musė įkando tavo broliui?

– Toks jau jis yra. Žiūrėk, vieną dieną užsimušdamas kartoja viena, o kitą dieną jau visai ką kita! Bet jūs nesijaudinkite: jei jau jis įniko dirbti, tai labai greit prilygs geriausiems jūsų darbininkams!

Vilhemas kalbėjo tiesą. Alinantis tempas, kuriuo Jasperas dabar gyveno, nejausdamas nei nuovargio, nei laiko, netrukus atnešė apčiuopiamų rezultatų. Per trumpą laiką jis užtaisė visas savo spragas ir prisivijo kitus darbininkus. Kita vertus, toji didžiulė pažanga atsipirko tik nedidelėmis pastangomis, grįstomis stipria valia. Dideliam savo paties nustebimui, Jasperas pajuto, kad jam patinka toks darbas ir kad rūpinimasis gėlėmis ir augalų priežiūra ne tokie jau svetimi jo charakteriui, kaip jis manė. Žinoma, sodininkystė, kantrybės menas, išugdė jame moteriškų savybių, kurių jis negalėtų pritaikyti prekyboje. Jis prisiminė, kaip šeimos krautuvėje darbu apkrautos seserys kartais paprašydavo jo pataisyti vieną kitą drabužį – patrumpinti rankoves, praplatinti apykaklę ir jam tas darbas visai patikdavo.

– Ar tu manai, kad toks užsiėmimas dera vyrui? – bardavosi Kornelis, pamatęs sūnų, sėdintį moterų draugijoje ir plepantį.

– O kodėl gi ne? Pagaliau, juk tokie vaikinai paskui tampa laikrodininkais, juvelyrais ir brangakmenių apdirbėjais. O štai tokiems darbams, be jokios abejonės, būtinas gebėjimas apsieiti su žmonėmis.

Gėlininkas Jasperas taip pat pasirodė turįs polinkį dirbti kruopštumo reikalaujančius darbus ir delikačiai prižiūrėti augalus: gebėti paseilėtu pirštu atskirti lapus, žiedlapius ir smulkiausias sėklytes. Jo darbo įrankiai buvo ne kirtiklis ir ne kastuvėlis, bet peiliukas augalams skiepyti, yla, ritė, apsukta plona virvele bei visi kiti smulkūs įrankiai, padedantys meniškos sielos žmonėms išveisti naujų augalų rūšių. Jasperui nebuvo nieko maloniau, kaip atsargiai įkišti aštraus peiliuko ašmenis tarp dviejų tulpės svogūno gumbų, nepažeidžiant nei žievelės, nei pagrindinio svogūno, nei jo „vaiko", ir pamažu kreipti riešą, kol nuo pagrindinio svogūno atsiskirdavo jauniausias svogūniukas, kuris būdavo pasodinamas atskirai.

Tulpių sodinimo menas buvo dar gana naujas, ir nereikėjo labai daug išmanyti, kad suprastum, jog toji dar nelabai gerai žinoma gėlė gali subrandinti keletą naujų idėjų. Jasperas pastebėjo, kad viena tulpė gali išauginti daugiausia keturis, šešis svogūnus. Jis padarė išvadą, kad daugiau dėmesio reikėtų skirti jauniems svogūnams, kurie yra vertingesni nei jau subrandinę atžalų. Visų pirma jis pastebėjo, kad iškasus gėles po peržydėjimo ir sukrovus svogūnus ant rėčio džiūti ligi rudens, gėlės svogūnas pasidaro gerokai tvirtesnis.

Jo bandymai įrodė, kokie nenaudingi yra kai kurių tulpių pirklių veiksmai, kuriuos galbūt prisiklausę kitų patarimų arba tikėdami kokiais nors prietarais, jie taikydavo savo svogūnų priežiūrai: visiškai neverta barstyti svogūnų dažomaisiais milteliais, sukti į karštus

balandžių išmatų kompresus arba surišti dviejų skirtingų atspalvių svogūnus, vieną baltą, kitą violetinį, kad jų atžalos būtų tų dviejų spalvų mišinys. Kita vertus, buvo kur kas naudingiau viename plote susodinti dviejų skirtingų veislių tulpes, kad jos susikryžmintų: geltonąją *Kuleren* su purpurine *Laken*, raudonąją *Duken* su keturspalve *Marketrinen*. Taip padidėja tikimybė sėkmingai „sukryžminti", išgauti taip tulpių pirklių geidžiamų linijų ir spalvų, mat diletantai nuolat ieškojo jų skonį atitinkančių neįprastų atspalvių.

Protingi Jaspero patarimai, jo pagarsėjęs talentas „kryžminti" tulpes užsitarnavo pirmiausia vyriausiojo sodininko simpatijas, o paskui ir paties rektoriaus, kuris netrukus buvo supažindintas su jaunuolio išradimais.

– Koks nuostabus berniukas! – gyrė jį Paulius. – Nejaugi čia tas pats jaunuolis, kurį ketinome išvyti? Ar jis yra tas pats, kurį kaltinome nemokšiškumu ir lengvabūdiškumu? Vikšras virto drugeliu!

Visų darbininkų susidomėjimas jo darbu glostė jaunajam Deruikui savimeilę. Dėl kiekvieno menkniekio jis buvo dėkingas savo broliui, kuris jį pastūmėjo į gėlininkystę, ir rektoriui, kuris jo neišvijo. Niekas nebūtų drįsęs sudvejoti, kad sodininkystės amatas padarė jaunuoliui gerą įtaką, mat visa savo esybe jis spinduliavo laime. Apvalūs skruostai, įdėmus žvilgsnis ir drėgnos lūpos: tikra labai susikaupusio išminčiaus arba girtuoklio, gavusio ligi soties prisilakti, išvaizda.

Tas gležnumas tiesiog žavėjo Petrą, jis atrodė jai pats geriausias ramios šeimyninės laimės pavyzdys: „Štai puikaus vyro pavyzdys!" – įkyriai sakydavo jaunesnioji Deruik.

– Ar tai mano brolio veidas, šis pernokęs vaisius? – šaipydavosi ji, tiesdama broliui veidrodį. – Nuo tada, kai jis pradėjo prižiūrėti gėles, pats pasidarė tarsi gėlė! Ir baigia ne pagal amžių nuvysti!

Remdamasi kažkokio senų laikų autoriaus mintimis, mergaitė kalbėjo, kad esą laimė greit išblukina veidą, o liūdesys jį padaro tauresnį ir ilgaamžiškesnį.

Kitas Jaspero pokyčių liudininkas buvo vyresnysis brolis, kuris nebuvo tikras, ar dėl to reikėtų džiaugtis, ar liūdėti. Žinoma, šioks toks broliškas prisirišimas vertė jį džiaugtis jaunėlio sėkme. Juo geriau, jei jo darbai klostėsi be jokių nesklandumų. Bet, kita vertus, jis jautė broliui tą patį, ką ir Eljezaras Van Bereistenas jo atžvilgiu: gėdingą pavydą, kurį stengėsi nuo visų nuslėpti. Jam rodėsi, kad Paulius vis mažiau ir rečiau giria jo darbus, vis rečiau pasako kokį gerą žodį. Galbūt jam buvo apmaudu ir dėl to, kad Jasperas labai greitai perprato savo naująjį darbą. Jam turbūt būtų labiau patikę, kad nuo šio sunkaus kūjo smūgio įkaitęs metalas pažertų daugiau kibirkščių, kitaip tariant, kad tarp jų kiltų vaidų, kad jie koneveiktų vienas kitą, ir vyresnėlis tokiu būdu įtvirtintų savo pranašumą. Bet viskas buvo ne taip: vyresnysis brolis jam keršijo slaptai, su tam tikra panieka: jis nuoširdžiai spaudė broliui ranką, šnibždėdamas:

– Tik pažiūrėk, kokiu sodininku tapai, brolau, sveikinu! Nors vienas nesunkus užsiėmimas tiko tavo paprastai sielai...

Reikėtų pasakyti, kad vyresnysis Deruikas iš Pauliaus gavo visai kitokių privilegijų, greta kurių tulpių prekyba galėjo pasirodyti nebe tokia smagi pramoga ir tikrai nebe toks ramus užsiėmimas. Jo darbas būdavo pardavinėti tulpes iš varžytinių, kur jis pasižymėjo kaip talentingas oratorius, stebinantis paprastumu. Vilhemas dirbdavo smuklėse, kabaretuose, prirūkytose skylėse, vaistininkų salonuose ir kitose prietemoje skendinčiose vietose, kurias savo susirinkimams rinkdavosi gėlininkai, matyt, dėl savo paslaptingos ir nepatiklios prigimties. Tačiau šį kartą vyresnysis Deruikas dirbo Bereistenams ir jų gerovei, o už tai galėjo naudotis

karieta su rektoriaus herbu, antspaudu, kuriuo galėjo patvirtinti savo parašą ant pardavimo aktų, nors, tiesą sakant, per antspaudą to parašo nebebuvo matyti.

– Vilkiukas priimtas į rują! – šaipydavosi tulpių pirkliai.

Visas patyčias Vilhemas sutikdavo ramiai. Gaunamos pelno dalies pakako, kad jis nesunkiai ištvertų tokią priespaudą. Pagaliau, galvojo Vilhemas, jis dar nėra pasiruošęs vienas kurti savo verslo. Išmokti amato reiškė kur kas daugiau nei gebėti sėkmingai parduoti tulpes. Viena yra pritaikyti savo žinias, o visai kas kita – įtvirtinti savo vardą ir taip ankštame pirklių pasaulėlyje, kurių turtas skaičiuojamas tūkstančiais guldenų. Tada jis būtų laisvas ir niekam materialiai neįsipareigojęs, stovėtų prie savo arba nesvarbu kieno rūmų durų, ir būtų nesvarbu, kaip jis apsirengęs ir su kokia moterim. Pinigų jis turėtų tiek, kiek žmonės žemės po kojomis: tai būtų laisvai prieinamas dalykas, kurio galėtum gauti bet kur ir iš kurio kiekvienas galėtų pragyventi. Apsėdusios mintys apie tokią laisvę privertė tankiau kilnotis krūtinę. Taip, jis būtų turtingas, svaiginamai turtingas!

– Ką gi, linkiu, kad tau pasisektų! – tarė Paulius, Vilhemui naiviai atskleidus savo svajones. – Bet pirmiausia reikia darbuotis!

– Žinoma! – pritarė Vilhemas.

– Sėkmė ateina su juodu darbu!

– Be jokios abejonės.

Vilhemas nustebo, išgirdęs iš rektoriaus tokius patarimus. Argi tos įkyrios kalbos apie pastangas ir darbą nebūtų labiau tinkamos Jasperui? Staiga jis ėmė galvoti, ar Paulius nusipelnė, kad Vilhemas juo taip žavėtųsi? Jaunuoliui toptelėjo drąsi mintis, kad galbūt didis Harlemo pirklys atrodytų kaip nykštukas greta Amsterdamo ponų, kurie, palyginti su šalies regentais, taip pat galėtų pasirodyti tikri tamsuoliai. *Kuo mažesnis medis, tuo didesnis atro-*

do kiškis, rūškanai nusiteikęs galvojo Deruikas. Vis dėlto Pauliaus turtas tebuvo tie keli namai, keli arpanai žemės tulpėms auginti, viena balandinė ir du malūnai. Vienintelės pareigos? Mokykla, į kurią jis niekuomet nenueidavo, paruošianti gerų šeimų atžalas ramiai advokatų arba mokytojų karjerai. Ir apie kokį bajorą čia kalbam?

Staiga jam prieš akis išniro jo globėjas ir šeimininkas. Vilhemas jautėsi, tarsi kopdamas sėkmės laiptais iš kiek įmanoma aukštesnio taško stebėtų nuostabų savo jaunystės pavyzdį ir ilgainiui galbūt visai pamestų jį iš akių. Rektorius Bereistenas jam virstų visai nereikšmingu žmogeliu ir susilietų su bendru Harlemo kraštovaizdžiu, kaip viena su kita susilieja putotos bangos.

– Apie ką galvoji? – paklausė miestelėnas.

Vilhemas net krūptelėjo. Visai atsitiktinai jo žvilgsnis užkliuvo už rožėmis puošto veidrodžio, kuriame išvydo savo atvaizdą: akys primerktos, skruostai įdubę, šnervės susitraukusios – jis atrodė kaip veidmainis sąmokslininkas.

– Nieko nebus, jei neišmoksi geriau slėpti savo jausmų.

– Pone, aš...

Kaip tikras mulkis vyresnysis Deruikas užsitraukė skrybėlę kone ant akių, lyg manytų, kad jo mintys parašytos ant kaktos. Ar daug regentas suprato? Visas sumišęs vaikinas susimąstė.

– Ambicijos sveikas dalykas, bet žiūrėk, neperdek! Prieš susikraudamas turtus ir sumokėdamas dviejų šimtų guldenų mokestį, pasistenk užsitikrinti ganėtinai tvirtą pagrindą po kojomis tulpių pirklių pasaulyje. Netgi didelis ponas nėra apsaugotas nuo likimo smūgių. Tik pinigai gali apsaugoti nuo atsitiktinumų...

– Taip, pone.

– Beje... – susimąstė rektorius. – Pažįstu vieną įtakingą asmenį, Oranžo princo bičiulį, Konstantiną Hugensą...

Išgirdus šią garsią pavardę, Vilhemo vyzdžiai išsiplėtė, kvėpavimas sutankėjo. Jis jautėsi taip, lyg kas medžiokliniu ragu jam būtų į ausį papūtęs.

– Juk tai įžymus poetas! – susižavėjęs tarė Vilhemas ir čia pat pasigailėjo savo banalių žodžių.

– Jis, kaip ir tu, yra labai išsilavinęs. Girdėjau, kad būdamas septynerių jis jau mokėjo kalbėti lotyniškai ir prancūziškai; būdamas dvylikos, iškvietė kažką į dvikovą su špagomis. Paskui paaiškėjo, kad jis dar moka ir elegantiškai šokti. Ar norėtum su juo susipažinti? Netrukus su juo susitiksiu darbo reikalais.

– Kad mane kur velniai! – užuot sutikęs, sušuko Vilhemas.

– Puiku, tu eisi su manim... Pristatysiu tave kaip savo sekretorių. Tokį žmogų pravartu turėti atsargai kaip rankovėje slepiamą kozirį, lošiant kortomis...

Regentas pamerkė akį, ir auksinių garbanų link nusidriekė raukšlelės.

– Be to, jo šeimininkas yra pono Nasò, Brazilijos kolonijų valdytojo, giminaitis. Kas žino? Galbūt jis galės padėti tavo tėvui pas jį įsidarbinti.

– Pone, nežinau nė kaip jums atsidėkoti! Jaučiuosi taip, lyg iki tol, kol jūsų nesutikau, mano širdis dar neplakė ir kraujas gyslomis dar netekėjo!

Jaunuolio prisipažinimas buvo toks nuoširdus, kad Paulius net susijaudino.

– Mielas vaike, koks tu dar jaunas!

Pirštinėta ranka Paulius lėtai paglostė virpantį Vilhemo skruostą. Kartais jį apimdavo toks jaudulys, kuris, priklausomai nuo nuotaikos, galėjo išgaruoti be pėdsako arba kaip tik sužadinti geismą. Šį kartą apatinė lūpa šiek tiek nusileido, lyg ją būtų nusvėręs pernelyg sunkus smakras, ir tai buvo bundančios pagundos ženklas.

– Koks skaistus tavo veidas! Žinau, kad tai tėra trapus odos ir kaulų junginys, kur bėgantys metai ilgainiui paliks savo negailestingus pėdsakus ir kur greitai išryškės pirmosios brandos žymės... Tačiau šiandien tai yra tikras lobis, dėl kurio karaliai atsisakytų sosto, o seniai atiduotų visus savo turtus.

– Tai kodėl man jo nepardavus?

– Užsičiaupk, kvaily, pats nesuvoki, ką kalbi!

Rektorius ištiesė rankas, kad galėtų apkabinti savo meilužį, kaip juodu jau ir buvo įpratę. Šis tėviškas apkabinimas, kuris kadaise buvo visai nekaltas, kai rektorius norėjo paguosti Vilhemą dėl prarastos prekės, nuo šiol būdavo įžanga į jųdviejų glamones. Abu vyrai puikiai žinojo, kaip slys jų rankos, kol juodu apsikabins, kaip susilies lūpos, kokia tvarka jie vienas kitą nurengs. Jųdviejų pasimatymai įgavo naują formą, kaip ir šiek tiek pataisyti Vilhemo drabužiai, kurie neturėjo daug sagų ir kuriuos buvo lengva nuvilkti; pasimatymai vykdavo kuklioje alkovoje, viršutiniame regento namo aukšte, kuri jiems patiko labiau nei smuklių kambariai ar sodo barakai. Ilgainiui jų susitikimai tapo įpročiu.

Vis dėlto šįkart įvyko keistas dalykas: Vilhemas, matydamas ištiestas Pauliaus rankas ir bučinio trokštančias lūpas, visai nepanoro priimti kvietimo. Jis netgi žengtelėjo atbulas, tuo patvirtindamas savo atsisakymą. Pauliui tai buvo taip netikėta, kad iš pradžių jis negalėjo tuo patikėti. Jis dar labiau atvėrė savo glėbį ir dar labiau pravėrė burną, bet, žinoma, nieko nepešė. Jo nuotaika akimirksniu pasikeitė:

– Vaidini išsigandusį? Nagi, mikliau pas mane!

Jis karštligiškai puolė prie Vilhemo, mėgindamas sučiupti jį už apykaklės, bet jam nepasisekė: paskutinę sekundę jaunuolis lyg matadoras, saugodamasis buliaus ragų, pakreipė klubus į šoną ir išvengė Pauliaus rankų.

– Pasisaugok, jaunasis Deruikai! Aš nesu vienas iš tų, kurie mėgsta gaudynes ir visokį vaikymąsi! Nebe tas amžius!

Rektorius darsyk visu smarkumu, kiek tik leido jo aptakios kūno formos, puolė prie Vilhemo, tačiau ir šįsyk sugraibė tik orą. Spektaklis pasikartojo tris ar keturis kartus: Paulius puldavo jaunuolį, o šis išsisukdavo, šoktelėdamas į šoną arba žengdamas didelį žingsnį. Šios pratybos užėmė rektoriui kvapą ir po kiekvieno naujo bandymo jis būdavo priverstas sustoti ir atsigauti, remdamasis alkūne į virpantį kėdės atlošą. Jo veidas pritvinko kraujo kaip butelis vyno. Prakaitas tekėjo per kaklą, smilkinius ir juodos skrybėlės kraštą, tarsi jis ką tik būtų pakliuvęs į liūtį.

Po kiek laiko Paulius suprato, kad jo pastangos yra bergždžios. Jis susmuko į fotelį ir paklausė:

– Gerai, ko tu nori?

Jaunojo Deruiko veidą nušvietė šypsena. Vis dėlto jo pergalė buvo tokia staigi ir padarė tokį didelį įspūdį šioje komedijoje, kad vaikinas nesumojo nė ką atsakyti. Jam šovė viena mintis. Daug negalvojęs, jis tarė:

– Noriu sekretoriaus.

– Kas čia per išsigalvojimai?

– Sekretoriaus, kuris tvarkytų mano sąskaitas ir prižiūrėtų pardavimą...

– Net aš tokio neturiu.

– O aš turėsiu! Juk rytoj Kalėdos, pone. Padovanokite man gražią dovaną!

Miestelėnas akimirką padvejojo, ar patenkinti šią užgaidą. Besiveržiąs geismas jam tiesiog spaudė smegenis. Jis apskaičiavo, kiek jam atsieis sekretorius, ir šiurkščiai pareiškė:

– Sutarta!

Paskui užgriuvo ant Vilhemo su tikru pažemintos meilės įsiūčiu.

1636 metų sausio 21 diena.

Ši žiema Deruikams buvo kitokia: ne dėl to, kad abu broliai smagiai darbavosi pas Bereistenus, bet dėl to, kad jų niekad nebūdavo namie, nes kiekvieną dieną jie praleisdavo pas rektorių.

Dar visai neseniai Deruikų namas, nuolat bruzdėjęs nuo brolių, kurie po keliskart tai išeidavo, tai pareidavo, aidėjęs nuo nuolatinių nuobodžių Vilhemo pamokslų ir vėjavaikiškų jaunėlio priekabių, dabar atrodė tuščias ir liūdnas, kai tuodu išeidavo į darbą. Tyla nusėdo ant visų daiktų kaip dulkės; seserys kalbėjosi tyliau, stengėsi šaukštais neužgauti lėkščių, kad šios nesuskambėtų, ir atsargiai vaikščioti, kad negirgždėtų grindys. Niekas nebemynė triukšmą keliančių dumplių, kurios būdavo mėgstamas Kornelio užsiėmimas žiemos vakarais. Netgi neberidenamas kauliukas lėkštėje atrodė reikšmingai sustingęs.

Kiauras dienas Deruiko seserys leisdavo vienos, nors tai ir nebuvo taip jau blogai, nes nei tėvas, nei broliai jų daugiau nebekontroliavo. Per maža būtų sakyti, kad jos džiaugėsi naująja savo padėtimi namuose, prižiūrimos geraširdės Fridos, kuri neturėjo nei noro, nei laiko lakstyti joms iš paskos ir žiūrėti, ką jos veikia. Tiesą sakant, Petra su Harieta jautėsi kaip du pakinkyti arkliai, kurie staiga pasijuto laisvi, atleidus vadeles. Vyresnioji sesuo

buvo tikra, kad be brolių jos turėtų labai smagiai leisti laiką. Visa, ką Vilhemas joms buvo uždraudęs: išeiti iš namų, žaisti žaidimus ir bendrauti su aplinkiniais – staiga nebeatrodė taip neprieinama, o gal net ir visai įmanoma.

– Harieta, jau prabėgo ištisos savaitės nuo tada, kai brolis uždraudė Ernstui Rotvaliui čia ateiti ir net artintis prie mūsų namų... Ar žinai, ką jaučiu šiam jaunuoliui ir kokia artima draugystė mus sieja?

Pabrėžtinai ištarti pastarieji žodžiai, keliskart kilstelint antakius, reiškė, kad toji draugystė pažengusi į priekį daugiau nei jaunėlė įsivaizdavo. Harieta nekreipė dėmesio į tuos pagyrūniškus plepalus, bet leido seseriai suprasti, kad ji galinti jai patikėti savo paslaptį.

– Kaip manai, gal jau būtų laikas jį čia pasikviesti?

– Ką tokį? Vežėją? – staiga pabudo Harieta, šiek tiek nusigandusi.

Vyresnioji sesuo šaltu tonu pataisė seserį:

– Jis yra ne tik arklių vadeliotojas! Jis pono Bereisteno liokajus, kitaip tariant, patikimas žmogus... Be to, iš savo atlyginimo jis turi susitaupęs šiokią tokią sumelę, kurią planuoja investuoti į malūnus. Tiesiog tobula: kreidos ir dažų malūno šeimininkas Zandamo lygumoje ieško partnerio. Negi manai, kad tekėsiu už kokio mėšlo kuopėjo?

– Ir dėl to tu nori už jo tekėti? – kone užsikirsdama paklausė jaunesnioji sesuo. – Tai jis yra tas nuostabusis vyras, apie kurį visada svajojai?

– O kodėl gi ne? – atrėmė Petra, šiek tiek įsižeidusi dėl to, ką jos sesuo mano apie tą jaunuolį.

Petra pasigailėjo papasakojusi Harietai savo paslaptis. Juk toji vėjavaikė netyčia gali ją išduoti arba įskųsti Vilhemui, norėdama jam įsiteikti. Taigi nebegalėjo būti nė kalbos apie Ernsto Rotvalio

pasikvietimą į namus Kruistrato gatvėje ir juo labiau dar kada apie jį užsiminti. Abu jaunuoliai ir toliau susitikdavo karietoje su rektoriaus herbu vieną kartą per savaitę, tik jiems daugiau nebereikėjo prisidengti mišių dingstimi. Nuo šiol kiekvieną kartą meilužiai susitikdavo sutartoje vietoje, kurią dažnai keisdavo, kad aplinkiniai nieko neįtartų. Petra buvo tikra dėl savo pasirinkimo, bet Ernstas, kuris paimdavo rektoriaus karietą neatsiklausęs ir dėl to turėdavo keblumų, ieškojo kito sprendimo:

– Petra, mes labai rizikuojam taip susitikinėdami! O ką, jeigu aš paprasčiausiai nueičiau pas tavo brolį ir paprašyčiau tavo rankos? Manai, jis mane išvytų?

– Manau, kad jis tau gerklę perrėžtų!

– Liaukis, juk turi būti koks nors būdas sušvelninti jo širdį! Juk jis nėra blogas žmogus!

– Po galais! Tapk turtingas, tapk kilmingas ir tada turėsi Vilhemą prie savo kojų! Prestižas! – štai kokį stabą jis garbina ir viską aukoja!

Na, o jaunėlė turėjo visai kitokių rūpesčių, nes buvo vienintelė, kiaurą dieną prižiūrinti namus. Harieta pavydėjo savo seseriai, bet ne visai dėl to, kad ji turėjo meilužį, o dėl to, kad kvėpavo gaivesniu oru nei jinai. Visai neseniai maloniai leisdavusi laiką, rūšiuodama džiovintas gėles arba gamindama žmogučius iš šlapio cukraus, dabar jautėsi per didelė tokiems vaikiškiems užsiėmimams. Netgi knygos jos nebedomino, ypač po to, kai Vilhemas ją įtikino, kad skaitymas džiovina mergelių grožį ir kad šis nykus užsiėmimas ilgainiui paverčia jas šventeivomis arba senmergėmis.

Bet kuo tada užsiimti, kad valandos neprailgtų? Kaip prasiblaškyti nuo nuobodžių kalbų su Frida? Ko tik Harieta neišbandė, bet labai greit mesdavo viską, ką pradėjusi – taip greit jai viskas nusibosdavo. Čia perbraukdavo pirštais citros stygas, čia pamėgin-

davo surimuoti kokį eilėraštį, čia kankindavosi su siuviniais arba paprašydavo tarnaitės jai leisti padėti skalbtis arba skusti bulves, bet šioji nesutikdavo. Nusikamavusi nuo visokiausių bandymų prasiblaškyti, Harieta galiausiai krito į fotelį, apsigaubusi pečius juoda skraiste, ir atrodė kaip močiutė, susikėlusi kojas ant spragsinčio kaitintuvo, ligi pat vakaro niūri ir susimąsčiusi spoksanti pro langą. Ji ilgai žvelgė į sodą skvarbiu žvilgsniu, kuris mažių mažiausiai būtų galėjęs prasiskverbti pro tankų ir sunkų lango rėmą, ir tas vaizdas tarsi sustingo po primerktais vokais, kol galiausiai Harieta užsnūdo, įveikta nuobodulio ir tylos.

Paskui grįžo Petra, tada Vilhemas su Jasperu, įnešdami su savimi ledinio vėjo gūsį, kuris kaip kareivių dalinys įsiveržė į snaudžiančius namus. Harieta kaskart krūptelėdavo, susiimdama už širdies, išgirdusi sugirgždant vartus ar ką nors prie durų valantis sniegu apkibusias kojas. Ji sušukdavo:

– Kas ten?

Ir netrukus jai atsiliepdavo švelnus atėjusiojo balsas:

– Ar aš tave išgąsdinau, sesute?

Nuolat žiūrėdama pro langą, Harieta išsiugdė akylą pastabumą, kuriuo buvo apdovanoti didieji sekliai, sargybiniai, budėtojai ir švyturio sargai. Ji įžvelgdavo net menkiausias smulkmenas, pokyčius – tiek daiktų, tiek žmonių. Ji pirmoji perspėdavo, kad pakrypo kirvarpų išgraužta indauja. Ji išgirsdavo menkiausią graužiką, įsitaisiusį lubose, arba voverę, šeimininkaujančią didžiajame lazdyne ir akiplėšiškai nepaisančią žiemos. Tačiau ypač gerai Harieta nujausdavo besitvenkiančią audrą šeimoje, tą slaptą kančią, dėl kurios per sekmadienio vakarienę įsivyraudavo staigi tyla.

Kai Kornelis išvyko, namiškiai išgyveno tokį sukrėtimą, kad jokie išbandymai nuo to meto, kai protėviai bėgo iš Prancūzijos, neprilygo tam, ką jie patyrė dabar. Tėvo išvykimas buvo lyg griau-

čiai, staiga ištraukti iš vaikų kūnų, vaikų, kurie buvo palikti vieni, nerimo kupinomis širdimis. Jie pabusdavo vieni, pietaudavo vieni ir namais rūpindavosi vieni. Auštant varpas nebežadindavo miegančiųjų, netrukdydavo jų poilsio, ir dėl to visi pramiegodavo. Niekas nebekviesdavo prie stalo, kiekvienas ateidavo kada užsimanęs ir kirsdavo ligi soties; vos vienas nueidavo nuo stalo, tuoj pat prisistatydavo kitas; ilgainiui Deruikų namai tapo panašūs į smuklę, kur ateidavo ir išeidavo kas tik nori ir kada nori. Netgi religiniai skaitiniai neteko prasmės, nes nebuvo nei psalmių skaitytojo, nei jų klausytojų. O ir prie stalo vaikai vargiai išlemendavo maldą – balsas būdavo toks netvirtas, o dėmesys toks išblaškytas, kad jau geriau jie išvis būtų apsiėję be poterių.

Tasai lėtas, bet nepaliaujamas tvarkos griuvimas Deruiką taip sukrėtė, kad nuolat prižiūrimas ir remontuojamas namas buvo dar labiau gražinamas. Nuostabus fasadas, dažnai apstatytas pastoliais, buvo nuolat dailinamas vis naujais ornamentais, o viduje – šalta ir niūri buveinė, kurios gyventojai tarpusavy beveik nesikalbėjo; iš išorės tai buvo dailus namas, pats aukščiausias visoje gatvėje dėl didžiulio kamino, viduje – ne itin patogūs kambariai, skendintys savotiškoje tvankumoje, kurioje sklandė aitrus privėsusio tabako kvapas, sumišęs su degančių durpių dvoku.

Žinoma, kaimynystėje gyvenančios miestelėnų žmonos, doros šeimininkės, niekad nepaleidžiančios iš rankų šluotos, paraudusiomis nuo skalbimo rankomis, būtų kažin ką atidavusios, kad tas šeimos ritimasis bedugnėn niekada nesiliautų. Žmonės kalbėjo, kad Deruikų stalas nukrautas lupenų krūvomis, kad skrybėlės kabo kreivai, o žarijų puodas jau baigia uždusti nuo nevalomų pelenų. Net jei tikrovė ir nebuvo tokia baisi, neišvengiamai teko pripažinti, kad gera tų namų reputacija dėl pavyzdingos tvarkos ir nuolatinio skalbimosi, kuriuo Frida taip didžiavosi, dabar kaip

reikiant pašlijo. Fryzei* tekdavo darbuotis iš peties ir kaip reikiant šveisti grindis, kad medis atrodytų kaip buvęs, tačiau labai greit viskas pasidengdavo dulkėmis ir purvu, lyg kas būtų mostelėjęs burtų lazdele. Tačiau Vilhemas labiau jaudinosi ne dėl apskretusių namų, bet dėl piktų liežuvių. Ar ilgainiui tos apkalbos neužtrauks jiems kokio nešlovingo vardo? Jis pagalvojo apie Petrą, kuriai reikėtų ištekėti, kol dar taip neatsitiko.

– Jei nepaskubėsime, tai visi tuojau pat pradės ją vadinti pelene, ir joks vyras nenorės jos parsivesti į savo namus. Tu juk žinai, kaip greitai sklinda apkalbos ir kaip, sykį pasėtos, jos suleidžia gilias šaknis, kurias labai sunku išrauti...

Jasperas jam pritarė, džiaugdamasis, kad nors vieną kartą brolio pamąstymai protingi.

– Metas ištekinti Petrą už Eljezaro, – nusprendė vyresnysis brolis. – Ir nebėra ko čia laukti!

Vilhemas tučtuojau iškeliavo ieškoti Pauliaus, kuris dėl keisto atsitiktinumo, kaip tik žingsniavo į Kruistrato gatvę. Susitikę vyrai pasitarė, kad būtų protinga tai padaryti, ir vienas kitą pasveikino. Jokios abejonės, tai likimo pirštas. Juodu greit sutarė, kad pirmiausia reikia apvesdinti Petrą su Eljezaru ir tik tada derinti visus praktinius dalykus.

– Negadinkime šios gražios dienos, kalbėdami apie pinigus, – linksmai tarė rektorius. – Kai tavo sesuo mūvės ant piršto sužadėtuvių žiedą, tada ir bus laikas pasikalbėti apie jos kraitį ir jį įvertinti...

– Kraitį? – nepatikliai paklausė Vilhemas.

– Kad tave kur! Kai du žmonės tuokiasi, argi nėra teisinga kažkaip atsilyginti už sūnaus paaukojimą?

---

* Fryzija – Olandijos provincija šalies šiaurinėje dalyje.

– Na taip, bet aš pamaniau... Kadangi mūsų tokie santykiai...

– O ką? Nejaugi negali man padovanoti tokio mažmožio? Būtų gėda Deruikams ir viešas įžeidimas Bereistenams! Tik vargšai neparūpina savo vaikams kraičio! Tai būtų gyvas įrodymas, kad jūs esate vargetos... arba paskutiniai niekšai!

– Tiesą sakot, – sujaudintas rektoriaus žodžių, pripažino Vilhemas.

Nuo tos akimirkos jis apie tai daugiau nebekalbėjo.

Kai abu vyrai susitarė dėl vestuvių, reikėjo atsiklausti ir Petros nuomonės, veikiau sakant, kaip nors mandagiai pranešti jai šeimos galvų sprendimą, kad ji jaustųsi taip, tarsi su ja buvo tartasi. Ši užduotis teko Pauliui, būtent jis turėjo pasikalbėti su mergina: rektorius baiminosi, kad Petra Vilhemui gali atšauti netekėsianti, o svetimam žmogui gal taip neatsakysianti.

– Nebus labai lengva, – vis dėlto perspėjo Vilhemas. – Petra turi tvirtą charakterį ir storą odą. Mano seserys visą jaunystę skyrė knygoms ir nuoširdžiai tiki, kad jose slypi visa teisybė. Tos gudruolės įmanytų užimti vyrų vietą ir mielai – dėl to nėra jokių abejonių! – įsakinėtų savo sutuoktiniams!

Šitie gąsdinimai smarkiai prajuokino rektorių. Jis paėmė jaunuolio ranką ir švelniai patapšnojo.

– Na jau, nesijaudink dėl to... Kiek tavo seserims metų? Vyresniajai aštuoniolika?

– Tai jau beveik pusė gyvenimo...

– Liaukis, jos dar visai jaunutės! Jos lyg molis puodžiaus rankose. Kol jo neišdegini, gali jį minkyti kaip tik nori.

Rektoriui pabrėžtinai ištarus paskutinius žodžius, kurie Vilhe-

mui kažkodėl pakvipo intymumu, širdį nudiegė negera nuojauta, tačiau jokių vaizdinių galvoje dar neiškilo. Jis neturėjo jėgų nei pykti už tai, nei džiaugtis drauge su miestelėnu, kurio džiūgavimas buvo atmieštas gašlumu. Šiaip ar taip, tas rektoriaus linksmumas greitai praėjo, palikdamas gerklėje paskutines juoko nuotrupas.

– Petra aš pasirūpinsiu. Jau dvidešimt metų gyvenu su žmona, žinau, iš kokio molio šios būtybės nudrėbtos ir kaip su jomis bendrauti... Netrukus nueisiu pas tavo seserį, o kadangi ji gali priešintis, pasistengsiu išaiškinti, kodėl jai būtų kur kas geriau ir naudingiau tekėti už Eljezaro, o ne už kurio nors kito vyro... Kai kurių argumentų išsilavinęs protas nesugebės atmesti.

Iš tikrųjų rektorius buvo parengęs visą veiksmų planą savo marčiai prisijaukinti. Jis nekviestas atvyko pas Deruikus per pietus ir atsisėdo į Kornelio fotelį, lyg tas jam priklausytų teisėtai. Abu sąmokslo bendrininkai, broliai Van Deruikai, kaip tik buvo išėję į krautuvę; namuose nebuvo nė vieno vyro – flamandai tai laikydavo pagarbos ženklu. Susijaudinusi Frida pasiteiravo svečio, ar šis valgysiąs ir ar jam padėti indus bei įrankius. Paulius atsakė pietavęs namie ir paprašė dėl jo nesitrukdyti. Kad ir kaip ten būtų, tarnaitė vis tiek atnešė jam lėkštę ir pasirodė, kad rektorius nebuvo toks jau sotus, mat suvalgęs vieną porciją, mielai pakartojo dar ir išgėrė net tris ąsotėlius tamsaus raudonojo vyno.

Seserys tylėdamos žiūrėjo į stalą, nežinodamos, ar reikėtų rektorių išvyti, ar laikyti kviestu svečiu. Tai turėjo nuspręsti Petra, vyresnioji sesuo. Tačiau mergina sėdėjo tyli, sukrėsta tokio netikėto įsiveržimo ir nerimastingai nujautė, ko svečias atėjo. Kai pastarąjį kartą, prieš vienuolika metų, pas juos taip netikėtai atėjo kaimynas, jis turėjo liūdną žinią: žuvo jų motina Magda Van Deruik, ant užtvankos šliuzo ją rado apsaugos seržantas. Lygiai taip

pat Petra dabar žiūrėjo į Paulių, pasirengusi išgirsti pačias baisiausias žinias.

Iš arti rektoriaus laikysena nebeatrodė tokia impozantiška. Petra anksčiau jį buvo mačiusi tik stovintį, kelių žingsnių atstumu, atrodantį taip, kaip atrodo didingi žmonės. Apsiaustas, pasiūtas iš pačios geriausios gelumbės, didžiulė gofruota apykaklė ir minkšti auliniai, papuošti nėriniais, buvo jo didingos išvaizdos paslaptis; o prie šono kabančios rapyros kilnojamas apsiaustas darė jį panašų į povą.

Naujoje aplinkoje rektorius taip šauniai nebeatrodė. Ar gali būti, kad jo, sėdinčio prie stalo ir valgančio – gan įprastas vaizdas! – išrasojusi nuo prakaito kakta ir šlykštus dvokas iš burnos galėjo taip sugadinti pirminį įspūdį? Ar jis sugedo dėl to, kad ta nemenka nosis, iš tolo atrodanti ne tokia didelė, dabar rėžė akį visu savo dydžiu su visa savo bjauria augalija? Petrai jis atrodė šlykštus, toks siaubingai šlykštus, kad joks, net pats gražiausias drabužis nebūtų galėjęs sumažinti jos pasibjaurėjimo.

Pasisotinęs rektorius davė ženklą Fridai nunešti indus, o pats patogiai įsitaisė ir pasirėmė alkūnėmis. Per smakrą jam varvėjo sriubos lašas: jis jo nenusivalė, ant viršaus nutekino dar ir vyno likutį, nesijaudindamas nei dėl dėmėmis išmargintų drabužių, nei dėl didėjančios balos ant stalo. „Kas per laukinis!“ – siaubo apimta mąstė tarnaitė, nešdama tuščią vyno ąsotėlį. Galiausiai Petra prabilo, bijodama, kad pernelyg ilga tyla nepriverstų svečio iškrėsti dar kokios nesąmonės:

– Pone, koks reikalas jus atvedė pas mus?

Miestelėnas, iki tol visą laiką spoksojęs į savo šaukštą, nė nepažvelgdamas į Deruiko dukras, pagaliau pakėlė akis į jaunąją merginą ir taip įsistebeilijo, kad tas žvilgsnis kaip taurė karščiui traukti įsisiurbė į odą.

– Koks reikalas? Po šimts! Jūsų vedybos!

Petrai pasirodė, kad rektorius tai pasakė kažkokia nesuprantama kalba. Ji paprašė paaiškinti, ir tai buvo puiki proga Pauliui pradėti savo ilgą kalbą, kurią buvo iš anksto pasiruošęs ir kuri liejosi kaip iš gausybės rago, užtrukdama nežinia kiek laiko, panardindama klausytojas į savotišką transo būseną. Šiam tikslui rektorius panaudojo visas savo protines išgales ir visą išmonę, kurią paprastai pasitelkdavo siekdamas privilioti pirkėjus ir parduoti prekę, pasikliaudamas ilga tulpių verslo patirtimi. Kadangi buvo būtina, – ar ne? – iš dailios gėlių puokštės išrankioti visus spyglius, išskabyti nuvytusius žiedlapius, kad klientas liktų patenkintas. Paulius puikiai atliko savo užduotį. Paskutinius apibendrinančius žodžius jis palydėjo šypsena ir rankų mostais, kad visas šis spektaklis žėrėtų kaip bengališka ugnelė:

– Matote, tiesa? – kaip paranku jums būtų sudaryti šią sąjungą. Eljezaras turi visas reikalingas jaunikio savybes ir daug kitų, kuriose slypi jo žavesys. Štai kodėl jis laikomas vienu geriausių Harlemo, Olandijos ir net, užtikrinu jus, visų Provincijų jaunikiu.

Petra žvelgė į jį taip nepatikliai, kad rektoriui lyg pirkliui, bandančiam įkišti prastą prekę, teko kaip reikiant pasistengti:

– Po galais! Eljezaras aukštas, stiprus ir gerai sudėtas. Jis puikios sveikatos, be to, labai išsilavinęs. Jis puikiai išmano savo amatą ir ne veltui visi jį vadina „tulpių žinovu“, nors mūsų bendražygiai, nepaisantys įprastų gildijų nuostatų, nepaiso ir jokios hierarchijos. Galiausiai aš jam testamentu užrašiau visą savo turtą, kuris laiduos laimingą judviejų ateitį, kai aš mirsiu... – sulig šiais žodžiais rektorius pridėjo ranką prie kaklo, lyg ant jo augtų koks piktybinis navikas, – ...gausaus palikimo jums tikrai užteks!

Pauliui atrodė, kad duodamas pinigus jis atiduoda daugiausia. Tik labai ypatingomis progomis rektorius šiaip ne taip išdrebin-

davo savo auksą, kurį buvo linkęs kišti į kojinę, ir tai aiškiausiai buvo pastebima. Raukšlių išvagota geraširdiško žmogaus kakta, pamaldžiai pakelti ir šiek tiek suraukti antakiai bei atkištos rankos delnais į viršų priminė kankinį šventojo veidu.

– Tai kaip? – paklausė Paulius, kai mergina neištarė nė žodžio.

Petra, klausiusi rektoriaus nugrimzdusi į slogų transą, staiga pabudo. Ji nieko nepasakė, tik sukiojo galvą iš vienos pusės į kitą, nekišdama nė piršto prie iškrakmolytos apykaklės.

Petros reakcija neišsklaidė rektoriaus pasitikėjimo savo jėgomis. Jo manymu, visi pirkliai anksčiau ar vėliau prisikalbina net sunkiausiai įtikinamus klientus. Norint juos prisišnekinti, reikia kitaip sukomponuoti puokštę: išimti šiek tiek neskoningas rožes ir vietoj jų įdėti našlaičių arba narcizų. Taigi jis pabandė prieiti kitaip:

– O ko jūs tikitės? Kad atjos princas ant balto žirgo? Jūs per daug svajojate. Visame Harleme nėra turtingesnio tėvo už mane ir mylimesnio sūnaus nei Eljezaras. Be to, žvelgiant dar plačiau, jūs nusipelnote...

– Norėčiau pati išsirinkti vyrą, pone.

Dauguma vyrų būtų skėlę antausį tokiai kvailai užsispyrėlei, drįsusiai nutraukti kalbą. Ne išimtis ir Paulius, kuris galvojo, ar kokia gera pyla nesuveiktų kaip tokias ligas gydantis vaistas. Vis dėlto iš pagarbos Vilhemui jis susilaikė ir darsyk pabandė taikiai susitarti:

– Mes gyvename šalyje, kur papročiai nėra tokie griežti, ir žmonės čia gana tolerantiški. Tačiau toji tolerancija vis dėlto neleidžia merginoms kištis į jų vedybinius reikalus... Mudu su jūsų broliu jau apsvarstėme šį klausimą. Ir supraskite mane teisingai: mes linkime jums tik gero. Kodėl jūs taip priešinatės?

– Eljezaras man nepatinka.

– Na jau! – reikšmingai tarė Paulius. – Jeigu mes tuoktumės iš meilės, ar manot, kad būčiau vedęs savo žmoną?

Tas keistas prisipažinimas sukėlė juoko priepuolį netgi Harietai, nuo pat pokalbio pradžios sėdėjusiai kaip pelė po šluota. Petra leido sau skaniai pasijuokti, o paskui neišlaikė ir Frida, prisidengusi kreivus dantis keptuve. Rektorius siaubingai pasipiktino. Vis dėlto jis iš patirties žinojo, kad nevalia už tai piktai atsikirsti ir kad bet kokia pašaipa atskleistų jo silpnąsias vietas.

Pauliui Van Bereistenui galvon šovė viena protinga mintis: jis pakilo išeiti, grindimis vilkdamas savo rapyrą. Kone eidamas pro duris, rektorius vis dėlto apsisuko ant kulno ir padarė prancūzišką reveransą, norėdamas pralinksminti jaunąsias damas.

– Netrukus pranešiu, kas nauja, – atsisveikino sušnopuodamas.

Ar dėl to susitikimo jis iš tikrųjų taip smarkiai supyko, kaip atrodė? Sunku pasakyti. Dabar, kai Paulius teisėtai galėjo jaustis įžeistas, jis nutarė veikti greitai ir be jokių ceremonijų. Trejetą dienų jis tarėsi su Vilhemu ir kitais, kur kas žiauresniais žmonėmis, neaplenkdamas ir savo sūnaus. Ar dėl to, kad jį varžė rektoriaus draudimai, ar dėl to, kad pats gebėjo susivaldyti, vyresnysis Deruikas neturėjo Petrai jokių priekaištų dėl elgesio su rektoriumi, tik Fridai – už tai, kad vaišino svečią sriuba.

– Netgi dideli ponai valgo sriubą! – atrėmė tarnaitė.

– Taip, žinau, kad mūsų regentai sakosi esą paprasti žmonės, galintys sėdėti drauge su darbininkais prie vieno stalo ir valgyti tokius pat pietus, paruoštus iš moliuskų ir sūrio... Dėl tokių dalykų iš mūsų šaiposi visa Europa!

– Ar jums nebepatinka, kaip aš gaminu?

– Tai nebetinka mūsų rangui.

Tasai kabinėjimasis dėl nieko nukreipė Jaspero ir seserų dėmesį nuo to, kas dėjosi pastaruoju metu. Kitaip tariant, 1636 metų anks-

tų vasario aštuntosios rytą Kruistrato gatvės gyventojai buvo išversti iš lovos, kai po tamsiais jų langais ėmė bildėti arkliais kinkytų karietų virtinė. Tie, kurie pravėrė langines arba įsidrąsinę žiūrėjo pro durų tarpą, nesunkiai atpažino Pauliaus Van Bereisteno karietą. Iš paskos važiavo dvi kaimiško stiliaus karietos, veikiau vežimai odinėmis užuolaidėlėmis ir vinimis apkaltomis durelėmis, iš kurių išlipo būrys ginkluotų vyrų. Eljezaras, išlipęs paskui tėvą iš karietos, davė ženklą smogikams laukti lauke, paskui, pagalvojęs, kad toji rikiuotė išgąsdins niekuo nekaltus žmones, liepė jiems sulipti atgal į vežimus.

Tėvas su sūnumi nuėjo prie Deruikų namų vartų. Jiems nereikėjo skambinti: Vilhemas žinojo, kad jie turi atvykti, taigi išėjo jų pasitikti nešinas aprūkusiu žibintu ir tyliai atvėrė kelią į namus. Kaimynai, pripratę prie kasdienės jaunuolio išvaizdos, mat jų langai buvo labai gerai pritaikyti stebėti Deruikų namą, matė, kad šįsyk vaikino žingsnis netvirtas, netgi baugus: jis atrodė lyg geraširdis kalėjimo sargas, vedantis lankytojus į karcerį. Daugelis kaimynų būtų mielai nulydėję trijulę į vidų. Tačiau vos paskutinis žmogus peržengė slenkstį, durys užsivėrė, nepalikdamos jokių vilčių pakliūti vidun. Viskas buvo tvarkoma už uždarų durų.

Netrukus trijulė vėl pasirodė lauke, tik šįsyk kitokia tvarka: Eljezaras žengė pirmas, lyg vestų visą procesiją, iš paskos pėdino striukę užsisiautęs Vilhemas ir galiausiai Paulius, vienas jo petys buvo keistai pakilęs, tartum po pažastim būtų pakištas koks nešulys. Toks neįprastas susikūprinimas ir lengvas šlubčiojimas viliojo kaimynus prie langų, ir nesijaudindami, kad gali būti išgirsti, jie linksmai dalijosi naujienomis:

– Kas žinot, ką jis čia nešasi?

Netrukus vienas smogikas deglu apšvietė visą eiseną ir paaiškėjo, kad rektorius po pažastim turi ne skrynią, kaip daugelis manė,

ne puodą ir net ne kumpį, o vyresniąją Deruikų seserį Petrą, ji atrodė nualpusi arba beveik be sąmonės, o jos kojos, apautos kambarinėmis šlepetėmis, vilkosi sniegu. Sunku buvo pasakyti, ar Paulius ją vilko, ar nešė, ar bandė uždengti savo apsiausto apykakle; kitaip tariant, nežinia, ar mergina pati ėjo, ar buvo nešama rektoriaus glėbyje. Smalsuolių būriui netrukus pasitarnavo ir jūrų laivyno žiūronas, priklausantis ponui Beldė, kurio namas buvo priešais Deruikų langus, ir nors jis nepadėjo visko ligi galo išaiškinti, bet atskleidė nemažai įdomių smulkmenų: ką tik praplėštą prabangią suknelę, paburkusiais skruostais tekančias ašaras. Akivaizdu, kad ką tik įvyko tikra drama.

Kaimynai turėjo puikią galimybę pamatyti ir kitą spektaklio dalį, kai dviejų šeimų žmonės skubiai sulindo į karietas. Netrukus vežėjas užsimojo botagu ir kaip reikiant sušėrė arkliams, kurie pasileido ristele, lydimi dviejų vežimų, dardančių iš paskos. Žiūrovai, kurie viską matė geriausiai (ponas Svertas ir ponai Verslujai), tikino, kad vežėjas net krūptelėjo, kai rektorius atvedė Petrą, ir smarkiai išbalo, nors skruostus svilino šaltis.

Po keleto akimirkų kvartalo gyvenimas grįžo į įprastas vėžes, viską vėl apgaubė tyla, skendinti giliam sniege, supustytame į stogų linkius. Karavanui išvažiavus, Deruikų namo langinės buvo uždarytos ir kiaurą dieną jų niekas taip ir neatvėrė. Praėjo net kelios valandos, kol Beldė žmona išpasakojo visas naujienas Kruistrato gatvės smalsuoliams: ji papasakojo, kad Eljezaras Van Bereistenas ir Petra Van Deruik ką tik įregistravo sužadėtuves pas Harlemo burmistrą, kur oficialiai buvo nurodyta, kad jis – „tulpių žinovas“, o ji – „namų šeimininkė“, ir sutvarkė visus kitus reikalingus ir teisiškai galiojančius dokumentus. Ji neva mačiusi Petrą su popieriniu vainikėliu ant galvos, ant dešinės rankos nykščio mūvinčią brangų žiedą – anot ponios Beldė kiek perdėtų įspū-

džių, „tai veikiau spąstai nei dviejų žmonių sąjunga!" – mergina svirduliavo, lyg būtų apsvaigusi nuo vyno.

Šios naujienos sujaudino miestietes, lyg joms būtų pranešę apie potvynį. Ponios Beldė namuose jos dalijosi patarimais ir ligi pat vakaro plepėjo apie ką tik išgirstus įvykius. Nors nedaug žinojo apie tai, kas atsitiko, tai, ko nežinojo, joms buvo pati gardžiausia pasišnekėjimų dalis, nes galėjo koreguoti būsimų jaunavedžių bendrą gyvenimą kaip tinkamos:

„Manot, Petra buvo nugirdyta?" – domėjosi ponia Svert. „Kaip manot, ar ją mušė?" – klausinėjo ponia Verslujis. „Ar jums neatrodo, kad vežėjas pavydi savo šeimininkui ir kad galėtų atsikeršyti?" – svarstė ponia Bom. Visi spėliojimai buvo lyg druska, beriama į sriubą, ir jų pernelyg išpūstos paskalos prarado tikrą savo skonį.

Pagaliau miestelėnų žmonos sutarė, kad sužadėtinei Van Deruik atsitiko tikra nelaimė, kad jos būsimas vyras Eljezaras yra dėl visko kaltas ir kad visas šitas reikalas, be jokios abejonės, tuo nesibaigs. Tai buvo vienintelis kartas, kai Van Deruikų šeima tam tikru atžvilgiu pasirūpino kaimynais: miestietės buvo dėkingos, gavusios naują temą savo plepalams, kurie iki šiol sukosi apie vaistažolių naudą arba prekyboje pasirodžiusias žuvis. Jos išsiskirstė laimingos ir pažadėjo vėl susibėgti, jei tik bus kokių naujienų.

Karieta išsuko iš takelio į smėlėtą kelią palei kopas, kur tokiu metų laiku ir tokią valandą galėjai sutikti tik moliuskų rinkėjas, apsikrovusias sunkiais krepšiais. Užmetus akį, laukai atrodė tušti, nebebuvo girdėti besisukančių malūnų, tekančių kanalų ir dirbančių žemdirbių simfonijos. Pakilęs vanduo, išdrykęs į visas

puses dideliais virpančiais klanais, pakraščiuose buvo susikristalizavęs į druską, dėl savo baltumo tapusią rimta konkurente visa dengiančioms pusnims. Sausas ir žvarbus vakarų vėjas pūtė nuo jūros, kvailai plazdendamas vežėjo skrybėlę ir šiaušdamas neramias bangų keteras.

Petra iškišo galvą į lauką. Ji regėjo smėlio kauburius ir vėjyje besiplaikstančius nugeltusius žolių kuokštus.

– Kur mes važiuojam?

Jos klausimas nuskrido pavėjui. Ji pakartojo darsyk, tik gerokai garsiau, trenkdama kumščiu į karietos stogą. Vežėjas suskubo jai atsiliepti, spirdamas bato kulnu į tą pačią vietą. Smarkus krestelėjimas įtraukė Petrą vidun.

– Tylėk, mergaite! Kad tik tavęs nepamatytų!

– Vilhemas tavęs paprašė, kad parvežtum mane... namo, – neaiškiai suvapėjo mergina, nuo smarkių krestelėjimų atsitrenkusi į pertvarą.

– Iš pradžių mums reikia pasikalbėti!

– Ernstai, maldauju tavęs... Grįžkim!

Tačiau priešais pasostę stovįs vežėjas nebesivaldė: sugniaužęs saujoje botagą, jis plakė suplukusius arklius ir pačiu botagu, ir jo kotu, kartais spirdamas auliniu ir nuolat ragindamas „Naa! Naa!“ tuos vargšus nuilsusius gyvulius, kurie lėkė šuoliais kiek įkabindami.

Po kiek laiko smėlėtas kelias tapo nebepravažiuojamas. Dar truputėlį ir arkliai ėmė smegti ligi pusės kojų, vos neapversdami vežimo, kurio ratai įstrigo provėžose. Mažai betrūko, kad vežėjas nulėktų nuo pasostės, bet paskutinę sekundę jis instinktyviai čiupo už apsauginės tvorelės. Ernstas vėl atsitiesė visu ūgiu ir buvo siaubingai bjauriai nusiteikęs.

– Pirmyn, asilai jūs!

Botagas jo saujoje vėl išsivyniojo, perliedamas užpakalinių arklių pakinklius ir priešakinių strėnas. Sulig kiekvienu odinio botago kirčiu pasigirsdavo kurtinamas arklių žvengimas. Tačiau gyvulių jėgos išseko, jie greičiau jas išeikvojo, stengdamiesi išsisukti nuo čaižymo nei traukdami savo krovinį, ir dabar ne tik kad nepatempė karietos, bet vis giliau smego į smėlį.

– Ką gi, nieko nebus... – staiga nusiramino Ernstas.

Jis nulipo nuo pasostės, ant kurios paliko savo botagą, ir atidarė karietos dureles. Petra puolė jam į glėbį ir apsipylė ašaromis. Vežėjas, to visai nesitikėjęs, net prarado pusiausvyrą. Jis stovėjo, kvailai ištiesęs rankas, nedrįsdamas prisiliesti nei prie dailios suknios, nei prie skaisčios odos, nes buvo visas purvinas. Bet galiausiai Ernsto rankos apglėbė Petrą per liemenį ir pamažu nedrąsiai slydo aukštyn ligi pečių.

– Ša, nurimk... – tarė Rotvalis, bučiuodamas jos plaukus, vis dar apjuostus popieriniu vainikėliu.

– Aš noriu numirti! – kančios kupinu balsu pro raudas ištarė Petra.

– Kvailute, kaip gali taip kalbėti?

– Netrukus aš tapsiu Eljezaro van Bereisteno žmona, vadinsiuosi jo pavarde ir gimdysiu jam vaikus!

– To nebus.

– Kaip nebus? Tu pats matei, kaip aš pasirašiau sužadėtuvių aktą!

– Tu pasirašei prieš savo valią, įbauginta pono Bereisteno ir primygtinai spiriama brolio. Tas raštas yra bevertis.

– Koks skirtumas, ko jis vertas! Moteris niekuomet negalės nepaisyti savo sužadėtinio, o juo labiau jo šeimos. Vilhemas gali džiaugtis: jo svajonės pildosi! Nėra tokio vaisto, kuris padėtų man vėl pasijusti laimingai ir išvaduotų mane nuo žeminamos

beširdžio vergovės. Tiesa yra ta, kad už mane buvo pasiūlyta labai gera kaina.

Šie žodžiai užgavo vežėją, ir jo veidą iškreipė savotiška grimasa – pakeltas smakras ir suspaustos lūpos, – kuri tarsi sakė: „Deja, tai – tiesa!“ Petra dar labiau paplūdo ašaromis. Ernstas jautė, kaip nuo jų šlampa jo krūtinė. Petros raudojimas jam atrodė lyg vaisius, iš kurio spaudžiamos sultys, galbūt dėl subtilaus jazminų ar kažkokios kitos gėlės aromato, sklindančio nuo jo mylimosios garbanų.

– Dar ne viskas prarasta, Petra! Sutinku, priešininkas yra gerokai pranašesnis. Tačiau žaidimas ilgas, ir mudu mokame jį žaisti! Nagi! Mes juk ne kaime gyvenam, kur merginos prievarta išleidžiamos už vyro. Juk tai visai kitų laikų paprotys!

Petra nepatikliai klausėsi vežėjo kalbos. Jai sunkiai sekėsi perprasti jo mintis, lygiai taip pat, kaip ir užsitempti sijoną ant stambokų klubų. Šiaip ar taip, vežėjo melas glostė jos ausis kaip paguoda.

– O ką tu darysi, jei Eljezaras vis dėlto privers mane už jo tekėti?

– Ką gi... – įsismarkavęs tarė vežėjas. – Aš tave pagrobsiu!

– Tu mane pagrobsi? Iš tikrųjų?

Ernstas pajuto, kaip jo širdies ritmas sulėtėjo. Jis tai pasakė tik iš mandagumo, tartum saldainį atkišo raudančiam vaikui. Jam tereikėjo išgirsti darsyk nuskambančius savo paties pasakytus žodžius, kad suprastų, kokios reikšmės jie turėjo. Staiga jam liežuvis prilipo prie gomurio.

– Taip... Taip! Visai netoliese mano dėdė turi nedidelį namuką, apkaltą dervuotomis lentomis, – tokiuose paprastai gyvena žvejai. Ar negalėtum ten kurį laiką prisiglausti? Kažin kokių patogumų ten nerasi, valgį tektų virtis ant geležiniais rinkiais dengtos

atviros ugnies kvadratinėje krosnelėje, tačiau ten tavęs niekas neieškotų. Galėtum būti rami...

Petra labai įtartinai pažvelgė į siūlomą žvejų priebėgą. Vežėjas timptelėjo prie krūtinės nemaloniai prilipusius marškinius ir tęsė:

– Arba mes galėtume pabėgti iš šalies karieta... Mums tereikėtų kaip nors prasmukti pro tavo brolius nepastebėtiems ir bent keletą gerų valandų spėti nuvažiuoti nuo namų, jei jie netyčia sugalvotų mus vytis. Žinoma, tokioje kelionėje tyko daug pavojų! Tik pagalvok apie plėšikus, ispanus ir ginkluotas muitines prie mūsų šalies sienų! Bet nereikėtų manyti, kad visos viltys žlugo ir neliko nė menkiausios išeities! Būtų protingiau, mano manymu, pasišnekėti su Eljezaru ir pabandyti jį atkalbėti nuo tų vedybų su tavimi. Bet, šiaip ar taip, jis visai neblogas vyrukas... Jis tikrai ne iš tų, kurie galėtų nuskriausti tokią gražią merginą, nei iš tų, kurie kvailai manytų esą tinkami tokiai merginai į porą!

Šis netikėtas vežėjo minčių posūkis Petrai pasirodė atgrasus. Šiurkščiai išsilaisvinusi iš jo glėbio, ji užsidarė karietoje ir užsitraukė užuolaidėles. Ernstas visokiais būdais stengėsi priversti Petrą išlįsti: pirmiausia sakėsi norįs pasiaiškinti, paskui tikino, kad jos svoris, tiksliau tariant, karietos svoris, labai apsunkina kapanojimąsi iš smėlio, – vaikinas kalbėjo nuolankiai, nuleidęs kepurę kone ligi kelių ir atsiprašinėdamas savo mielosios bičiulės, kad vargina ją tokiomis šnekomis. Niekas negelbėjo. Vargšas jaunuolis turėjo plėšytis pats vienas, kad ištrauktų įklimpusią karietą: įrėmęs petį, bandė išjudinti ją čia prišokęs iš priekio, čia iš galo, puldamas tai prie ratų, tai prie arklių, tada nuo arklių vėl prie ratų, kad karieta su kinkiniu kaip nors pajudėtų, rausė smėlį ir tuo pat metu ragino arklius, iš savo keleivės sulaukdamas tik niekinamo žvilgsnio.

Kai karieta, padariusi didelį lankstą, pagaliau sustojo prie Van Deruikų namų, kur jų jau lūkuriavo šeimynykščiai, Ernstui teko pasiaiškinti, kodėl jie taip ilgai užtruko. Laimė, vežėjas turėjo plebėjams būdingą improvizavimo talentą. Jis aiškino, kad neva nusisuko vienas karietos ratas, taigi teko sustoti ir vėl jį pritvirtinti; jaunuolis taip pat pasakojo apie suaižėjusį kanalo ledą ir ten įstrigusį vežimą su keleiviais, – juk jis negalėjęs žmonių palikti bėdoje, taigi pagelbėjęs ištraukti. Dėl tokio uždelsimo jis nesiskundęs, tačiau Petrai, vyriausiajai Deruikų seseriai, be jokios abejonės, turėjo būti nuobodu visą tą laiką sėdėti karietoje.

– Vargšelė! – užjautė Frida. – Išgyventi tokią kelionę savo sužadėtuvių dieną!

Kad ir kaip ten būtų, Vilhemas nustebo, pamatęs prastai atrodančią savo seserį suglamžyta suknia ir nuverktu veidu.

– Štai taip jaučiasi moteris, kurios galva apjuosiama tokiu vainikėliu! – paaiškino tarnaitė, kaip jausmus išmananti moteris.

Deruiko sūnus mandagiai išklausė tos melagingos istorijos ir nesiginčijo. Reikėtų pasakyti, kad šią akimirką jo dėmesį patraukė kai kas kita. Po sužadėtuvių ceremonijos Paulius su Eljezaru buvo užsukę pas Deruikus – tai tebuvo pretekstas, kaip dabar manė Vilhemas! – numalšinti troškulio. Vis dėlto išgėrę patiektą vyną ir drauge prarijį gardžių užkandžių, abu Bereistenai liko sėdėti foteliuose ir nė iš tolo neatrodė, kad ketintų išeiti. Priešingai, sūnus nusiavė batus, tėvas prisikimšo pypkę, ir abu elgėsi taip, lyg būtų savuose namuose.

Vilhemas manė, kad jo svečiai nori pasikalbėti apie didįjį tulpių išpardavimą, vykusį prieš tris dienas Alkmare, kai našlaičių namų prižiūrėtojai išpardavė puikią tulpių kolekciją, kurioje buvo ir *Violetten Admirael Van Enckhuisen* tulpės svogūnas, vertas penkių tūkstančių keturių šimtų guldenų. Tačiau vos apie tai prabilus,

abu Bereistenai plačiai nusižiovavo, o Eljezaras griežtai paliepė „nors trumpam palikti ramybėje tas nelaimingas tulpes, dėl kurių jiems kasdien sukama galva“.

Vilhemas atsiprašė už savo įkyrumą ir giliai širdyje kaltino save bukaprotiškumu. Jam atrodė, kad regento įpėdinis, ko gero, nusiteikęs meiliau nei įprastai, lūkuriavo savo išrinktosios, norėdamas ją pasveikinti. Tas naujas Vilhemo spėjimas, nuskambėjęs garsiai, nė kiek nesujaudino Petros sužadėtinio; o rektorius pareiškė, kad jo marti galinti vaikštinėti ligi soties, nes jau atliko savo pareigą.

– Kur mudu galėtume nevaržomai pasišnekučiuoti? – tiesmukai paklausė ponas Bereistenas.

– O čia jums netinka?

– ...kuo toliau nuo smalsių ausų, – pareiškė Eljezaras, čiupinėdamas savo putlias kiek atlėpusias ausis, panašias į alaus ąsočio ąsas.

Nelabai suprasdamas, ko anie du tokie nepatiklūs, vyresnysis Deruikas nusivedė juos į patį viršutinį namo aukštą, į didžiulį gerai išvėdintą kambarį, pilną medinių skersinių, ant kurių džiūvo sukabinti skalbiniai.

– Čia rami vietelė... – patikino Vilhemas ir atsiprašė, kad tokius svarbius svečius priima savotiškoje džiovykloje.

Taigi, kai Petra grįžo, visi trys stovėjo kaip tik ten. Vilhemas tuojau pat pranešė Eljezarui, kad parvažiavo jo sužadėtinė, tačiau šis tikrai netryško noru ją kuo greičiau pamatyti, aiškindamas, kad turėsiąs dar daug laiko artimiau su ja susipažinti „iš išorės ir iš vidaus“, nes juodu jau įregistravo savo sužadėtuves. Kaip tik tuo metu Paulius, kuriam nusibodo laukti, įrėmė kumščius į kelius, – jam labai patikdavo ši poza, reiškianti, kad jau metas pradėti rimtą kalbą. Vilhemas atsisėdo ant skalbinių krūvos ir klausėsi.

– Vilhemai, man labai džiugu, kad mano sūnui teko tokia graži mergaitė, be jokios abejonės, mokėsianti prižiūrėti namus. Garbinkime Viešpatį, kad jis palaimino šią sąjungą ir pastūmėjo šiuos du žmones vieną šalia kito. Juk jūs sutinkate, tiesa? – kad Jo valia buvo labai geranoriška. Taip jau sutvarkytas pasaulis ir mūsų visuomenė, kad geriausias visuomet atranda geriausią, o pinigai visada suranda pinigus, kad susivienytų bendram pelningam tikslui...

Sutrikęs dėl keistoko rektoriaus kreipimosi „jūs", Vilhemas vos šyptelėjo, atsakydamas į jo komplimentą.

– Kad ir kaip ten būtų... – tuojau pat ramiai tęsė miestelėnas, – turiu jums pasakyti, kad Eljezaras yra visas mano gyvenimas. Jūs neturite vaikų ir negalite žinoti, kokia kančia tėvui regėti savo sūnų, paliekantį namus, kuriuose jis gimė. Be jokios abejonės, aš tikrai kentėčiau kur kas mažiau, jei man amputuotų ranką ar koją nei atimtų iš manęs Eljezarą! Vis dėlto gamta užkrauna mums pareigą...

– Norite pasikalbėti apie kraitį? – pertraukė jį Vilhemas, kurį ši ilga įžanga tiesiog kamavo.

– Atsiprašau?

– Ar apie Petros kraitį norite pasikalbėti?

Regentas dėjosi užsigavęs dėl tokio staigaus jaunuolio įsikišimo. Norėdamas parodyti, kaip jam tai nepatiko, savo draugišką priekaištą, kurį galėjai išskaityti iš jo žvilgsnio, reiškiančio tikrą nusivylimą, jis pabrėžė, timptelėjęs lūpą šonan, atsidusdamas ir leisdamas rankoms nekliudomai nusvirti. Paulius buvo panašus į meistrą, nusivylusį savo mokiniu, arba į tėvą, beviltiškai žvelgiantį į savo sūnų.

– Vilhemai, toks atvirumas puikiai papildo jūsų dorybių puokštę, tačiau kartu yra ir vienas iš jūsų trūkumų. Pasinaudodamas

proga, norėčiau pasakyti, kad jus galima pagirti, sėkmingai pardavus keletą svogūnų smuklėse, kur potraukis šiam darbui gimsta savaime; tik žiūrėkit, kad jis nepastūmėtų jūsų į glėbį politikų, kurie yra labai rafinuoti ir išsilavinę žmonės. Na, bet tebūnie, kad jau paklausėt, tai norėčiau sužinoti, kaip bus su tuo kraičiu...

Tardamas paskutinius žodžius, Paulius ištiesė sūnui Eljezarui delną, ir jame netrukus atsirado daili nedidelė sidabrinė saldainių dėžutė, gulėjusi Eljezaro kišenėje. Paspaustas nykščiu dangtelis prasivėrė ir atidengė įvairiaspalvius saldainukus: geltonus, rudus ir žalius, jie atrodė lyg dailus gėlės paveikslėlis.

– Atvežti iš Prancūzijos! – paaiškino regentas, šiek tiek supurtydamas dėžutę, panašią į pinigų taupyklę.

Praėjo nemažai laiko, kol Vilhemas susiprotėjo galįs pasivaišinti. Regėdamas tuos dailiai ir preciziškai sudėliotus saldainius, lyg vaisius dėžutėje arba langus prašmatnių namų sienose, jis pasijuto kaip tąsyk *Auksinėje vynuogėje,* kai rektorius išsitraukė savo ciferblatą. Visi papuošalai, brangenybės ir kitokie niekučiai, kuriais mėgavosi pasaulio galingieji, vargšams buvo širdį aitrinantis masalas. Vilhemas žinojo, koks tai jausmas, ir kaltino save turįs tokių niekingų minčių, visai nederančių prie jo naujojo gyvenimo būdo. Juk jis pats turi ganėtinai turto, kad galėtų sau leisti įsigyti štai tokią dėžutę, dvi ar net visas dešimt! Ir čia pat ryžtingai nusprendė kuo greičiau įsigyti tokį daikčiuką.

– Saldainį? Mielai! – tarė Vilhemas, sukišdamas pirštus į kairiąją dėžutės pusę.

Vis dėlto, kai darni saldainių mozaika suiro, kai migdoliniai ledinukai, liesdamiesi vienas su kitu, priminė negarsų indų skimbčiojimą, jaunuolis susimąstė, ar nebus padaręs klaidos. Jis prarijo saldainį, nespėjęs nė skonio pajausti.

– Tai štai! – vėl prabilo rektorius, atkreipdamas Vilhemo dė-

mesį bato brūkštelėjimu į grindis. – Ar brangiai vertinate štai šį jaunuolį, teisėtą mano sūnų, vienintelį ir be galo brangų, gryniausią mano kūną ir kraują?

Klausimas išmušė Vilhemą iš vėžių ir užgavo Eljezarą, visai nesitikėjusį būti „pardavinėjamam“ iš varžytinių.

– Bet juk kalbame apie...

– Dėl Dievo meilės, nereikia čia jokių išvedžiojimų! Aš jūsų klausiu: kiek?

– Tūkstantis guldenų! – spjaute išspjovė vyresnysis Deruikas.

Nors jis leptelėjo tokią sumą visai atsitiktinai, greitas atsakymas bylojo ką kita. Ar nebus jis gerai apsvarstęs Eljezaro „kainos“, kad nė nemirktelėjęs atsakė į užduotą klausimą? Šiek tiek susigėdęs, Vilhemas pridūrė:

– Kad ir kaip ten būtų, mūsų šeimos sąskaitas tvarko Jasperas. Aš visuomet atsižvelgiu į jo nuomonę, kai reikia siūlyti kokią nors kainą...

Rektoriaus veidą perkreipė rūškana, nepatenkinta mina.

– Tada mums reikėtų pasitarti su tuo jaunuoliu, jei jau jis yra šių namų šeimininkas!

Rektoriaus samprotavimuose Vilhemas įžvelgė užslėptą norą įžeisti. Jis žibinto ugnimi prisidegė pypkę ir išdidžiai pareiškė:

– Šiaip ar taip, Jaspero nuomonė nieko nereiškia! Siūlau tūkstantį guldenų!

Bereisteno įpėdinis sukryžiavo ant krūtinės rankas ir atrodė labai nepatenkintas. Jam visai nepatiko vaidinti prekę, tačiau jei jau taip, jis troško būti įvertintas brangiau. Tos „varžytinės“ jam buvo toli gražu ne prie širdies.

– Tėve, eime iš čia. Manau, kad ponas Deruikas kalba nerimtai...

– Kad ir kaip būtų gaila, aš manau taip pat. Eljezarai, po tavęs.

Abu vyrai iš tikrųjų pakilo eiti. Apimtas panikos, Vilhemas čiupo juos už rankovių, sodino atgal, nežinodamas nei kaip bepataikauti ir kaip beįtikti, tarsi jo gyvenimas būtų priklausęs nuo to, ar jie pasiliks. Jis visas drebėjo ir prakaitavo, o jo veidas atrodė taip, lyg jis ką tik būtų išsigelbėjęs iš mirtino pavojaus. Jaunuolis stengėsi suvokti, kokių baisių padarinių turėjo jo komercinis pasiūlymas. Kiek dar jis turėtų pridėti prie tūkstančio guldenų, kad galėtų ramiau atsikvėpti? Vilhemas gailėjosi iškart nepasiūlęs didesnės sumos, kuri būtų apsaugojusi Bereistenų garbę ir drauge jo piniginę. Netvirtu balsu jaunuolis nuolankiai tarė:

– Du tūkstančiai guldenų, ponai, toks Petros kraitis! Juk sutinkate, kad tai gana nemenka sumelė? Aš nežinau nė vienos šeimos, kuri ištekindama dukterį už vyro, sumokėtų tokį didelį kraitį!

– Jaunuoli, ar dar prisimenate pirmąjį tulpės svogūną, kurį jums *atidaviau*?

Vilhemui pasirodė, kad paskutinis žodis, atitrūkdamas nuo kitų, išsiveržė trumpu atodūsiu, turinčiu tam tikrą potekstę. Ar tai buvo tik paprastas priekaištas, pavertus dovaną pinigais, ar kylantis dovanotojo nepasitenkinimas? Lyg žvėriukas spąstuose, Vilhemas apdairiai tylėjo.

– Juk jūs pardavėte jį, tiesa? – neatstojo miestelėnas.

– Visiškai teisingai.

– O gal malonėtumėte pasakyti, už kiek?

– Tūkstantį guldenų.

– O antrąjį?

Vilhemas akimirką pagalvojo.

– Už tūkstantį tris šimtus septynis guldenus.

– ...iš viso du tūkstančiai trys šimtai septyni guldenai, arba, kitaip tariant, trimis šimtais septyniais guldenais daugiau, nei jūs siūlote. Taigi, tai viso labo tik skolos grąžinimas, kuris dargi labai ribotas ir kiek nesąžiningas. Gal jūs koks pokštininkas, pone, ir

leidžiate sau šaipytis iš žmonių? Tai taip jūs atsilyginate už mano paslaugas? Tai šitaip jūs atsidėkojate už tai, kad rūpinausi jumis gal net geriau nei tėvas?

Vilhemas nė nesureagavo į užuominą apie Kornelį, mat visiškai suglumęs krapštinėjo pypkę. Rektoriaus puolimas jam buvo lyg smūgis į paširdžius. Jam rodėsi, kad į jį įbestas smilius gręžiasi kiaurai ir kad kvėpuoti darosi vis sunkiau, lyg dabar tam būtų netinkamas laikas. Fontanas tryško nesustabdomai; Vilhemas išpūtė dūmų kamuolį, norėdamas jame paslėpti savo veidą ir per skruostus tekančias ašaras. Tačiau Paulius dar nebaigė:

– Jei jau taip, jaunasis Deruikai, mums reikėtų nutraukti draugiškus santykius. Neįsivaizduoju, kaip galėčiau savo namuose priimti ir savo pavarde pagerbti mergaitę, kurią brolis taip menkai teįvertino, parduodamas ją vos už saujelę guldenų! Petros ir Eljezaro sužadėtuvės nutraukiamos! Jūsų brolis, taip pat ir jūs pats, savaime suprantama, daugiau nebedirbsite pas mus ir nebeturėsite nieko bendra su mūsų garbinga šeima. Galiausiai jūs dar liekate man skolingas tuos tu tūkstančius tris šimtus septynis guldenus, kuriuos gailiuosi iššvaistęs veltui!

Vilhemui kilo mintis suminkštinti rektoriaus širdį gašlios meilės duokle, kuri turėjo nemažos galios Pauliaus potroškiams. Tačiau greta stovinčiam Eljezarui niekaip neatsirado vietos jo planuose. Vilhemas netgi pamanė, kad Bereisteno sūnus čia yra kaip tik tam, kad pokalbis išliktų taktiškas, mandagus ir formalus.

Šiaip ar taip, imtis kokių nors veiksmų buvo per vėlu. Vos tik regentas baigė savo kalbą, Eljezaras paskubino tėvą:

– Tėve, mums jau laikas!

– Tu teisus, Eljezarai. Eime laukan iš šių namų!

Tai reiškė ne ką kita, o kaip tik tai, kad svečiai vėl ketina išeiti, tik šįsyk kupini tvirto ryžto.

Jokie Vilhemo aimanavimai, kuriuos regėjo susijaudinę namiškiai, atskubėję kilus bruzdesiui, nepajėgė sulaikyti dviejų vyrų, žingsniuojančių durų link. Jie jau buvo bežengią pro vartus nė neatsisveikinę, bet paskutinę akimirką Vilhemas lyg skęstantysis griebėsi šiaudo.

– Pauliau, kiek jūs norite? – visas uždusęs paklausė Deruiko sūnus.

Rektorius sustojo ir pašaukė Eljezarą, kaip tik keliantį koją ant karietos laiptelio.

– Na štai, pasirodo, sugebi mąstyti!

– Kiek? – pakartojo Vilhemas, nuleidęs galvą, atkišęs rektoriui pakaušį lyg kankinys, atvestas budeliui ant ešafoto.

Pirštinėtomis rankomis rektorius pasirėmė į lazdą. Jis ilgai žiūrėjo į jaunuolį, kol gausiai krintantis sniegas užklojo jų pėdsakus ant įšalusios žemės ir baltais pataliukais nugulė gofruotos apykaklės grioveliuose. Vos tik kalba pasisukdavo apie pinigus ir nekuklias sumas, Paulius visuomet nusiimdavo skrybėlę. Tai išvydęs, Vilhemas jau žinojo, kad rektorius tikrai nepasikuklins.

– Dešimt tūkstančių guldenų, – pareiškė Paulius Van Bereistenas, sūpuodamas rankoje savo skrybėlę.

Vilhemas buvo pasiruošęs išgirsti bet ką, netgi pačius keisčiausius reikalavimus: jis buvo pastebėjęs, kad ponų vidinė ramybė ir veidas, atspindintis jų asmenybę, yra lyg nepralaužiama tvirtovė. Vis dėlto vien mintis apie tokią guldenų krūvą, kokios jo tėvas per visą savo gyvenimą nėra užgyvenęs, sukėlė jam tikrą siaubą, kuris netruko virsti pykčiu. Jaunuolis stengėsi susitvardyti, kad netrūkčiotų veido raumenys, tačiau pyktis tiesiog veržėsi į skruostus.

– Ar viskas gerai? – sunerimo rektorius.

– Geriau nebūna, – sunkiai artikuliuodamas iškošė Vilhemas.

Iš tiesų krūtinėje širdis šokčiojo kaip įdūkęs arklys, o šonkauliai tiesiog virpėjo nuo jo spardymosi kanopomis. Staiga Vilhemo įtūžis išsiliejo kaip ugnikalnis. Jis puolė rektoriui į atlapus ir perpykęs ėmė visa gerkle rėkti, o jo balsas aidėjo visomis įmanomomis natomis:

– Dešimt tūkstančių guldenų?! O kodėl ne šimtas tūkstančių, kodėl ne milijonas, ir išvis – kodėl jums tiesiog nesulyginus mūsų su žeme?! Galiu dar pridėti savo aulinius batus, špagą ir Fridos šluotą, jei norite! Juk žinot, kaip sunkiai klostosi mūsų šeimos gyvenimas, juk žinot, kokį nepriteklių ir kokių išbandymų mums teko patirti... Ir štai, kai lėkštėse pagaliau vėl atsirado sriubos, jūs norit ją visą suryti! Kokia pinigų manija jus apsėdo, kad esat pasirengęs apiplėšti žmones?! Nejaugi dar negana tų turtų, kuriais esat aptekęs, kad žmonėms paskutinį kąsnį iš burnos norit atimti?!

Išgirdę triukšmą, Deruiko vaikai atėjo pasiklausyti, ko jie ten ginčijasi, šiek tiek nerimaudami, kad reikalai klostosi nekaip, bet kartu džiaugdamiesi, kad jų brolis nors sykį išdrįso pasipriešinti ponui Bereistenui. Petra manė, kad šis vaidas turės neatitaisomų padarinių ir galutinai išskirs abi šeimas.

Tačiau regentas nė kiek nesijaudino dėl tampomų marškinių ir per visą kivirčą išliko stebėtinai ramus ir šaltas. Negana to, jis rankos mostelėjimu sustabdė Eljezarą, kuris norėjo pulti jo gelbėti.

– Jau baigei? – paklausė jis, kai Vilhemo įtūžis atslūgo.

– Taigi... baigiau.

– Tada eikš čia.

Rektorius pasivedėjo savo mokinį į šoną, prie lazdyno, kuris jau porą sezonų buvo jųdviejų glamonių liudininku. Einant prie lazdyno, jaunuolis petimi užkliudė šaką, kuri dosniai pavaišino jį puriu sniegu. Miestelėnas tėviškai nupurtė sniegą, tankiais del-

no judesiais nuvalydamas šlapią drabužį. Netrukus juodu priėjo namo kampą, kur akis džiugino plačiai atsivėręs vaizdas į parką.

– Pasakyk, ką čia matai? – paklausė rektorius Deruiko lyg mokytojas, klausinėjantis vaiko per pamoką.

– Po galais! Mūsų namą!

– Tai – turtas! Turtas iš akmens, marmuro, fajanso ir medžio, puošto meniškais ornamentais...

Vilhemas numanė, koks šios mįslės atsakymas, ir tarė:

– Ar turėčiau parduoti namą, kad pripildyčiau savo sesers kraitį?

– Koks juokingas sumanymas! Atiduoti namą kokiam nors sūrių pirkliui ar kokiam rugių ar kiaulių taukų prekiautojui? Teapsaugo mus Dievas nuo tokių sumanymų!

– Tai tada kas?

– Atiduok namą kaip kraitį, ir mudu būsim patenkinti.

Vyresnysis Deruikas atidžiai pažvelgė savo geradariui į akis, tačiau neįžvelgė jose nė kruopelytės ironijos. Jis stengėsi rimtai pažvelgti į susiklosčiusias aplinkybes.

– Pone, tai, ko jūs prašote, gerokai pranoksta mano galimybes... Aš prižiūriu šeimą, kol tėvo nėra, tačiau neturiu teisės į jo turtą nei galiu elgtis su juo kaip tinkamas.

– Bet juk jūsų šeimos krautuvė buvo parduota su tavo palaiminimu ir parašu! Juk notaras patvirtino tą pardavimo aktą, tiesa?

– Tiesa, ir aš kaip tik ketinau apie tai pranešti Korneliui!

– Puiku, tada galėsi jam pranešti ir tai, kad jūsų namas Kruistrato gatvėje buvo atiduotas kaip Petros kraitis! Ir kas čia jau tokio ypatingo?

– Aš turiu pagalvoti ir pasitarti su namiškiais, – vis dar priešinosi Vilhemas.

Paulius Van Bereistenas numojo ranka kaip daugybę reikalų

turintis žmogus, kuris nė vienam iš jų neteikia išskirtinio dėmesio. Jis nusipurtė sniegą nuo plaukų ir užsidėjo skrybėlę.

– Mąstyk kiek tik tau reikia, jaunasis Deruikai... Tačiau atmink, kad purkštaudamas dėl šio pasiūlymo tu tik liūdini savo tėvo draugą ir pats užtrenki duris, vedančias į tau pažadėtą šviesią ateitį. Nenorėčiau tikėti, kad tu savo noru vėl nukristum į apgailėtiną duobę, iš kurios aš tave ištraukiau. Nagi, tu juk vertas daugiau! Parodyk man nors vieną protingai mąstantį žmogų, gimusį vargingoje šeimoje, kuris nenorėtų užmegzti tvirtos draugystės su turtinga šeima! Kuris už tai nepaaukotų krūvos akmenų? Bet, žinoma, spręsti tau...

Sulig šiais žodžiais, ponas Bereistenas nusigręžė nuo Vilhemo ir nužingsniavo dailiomis ratų vėžėmis prie karietos, kur jo jau laukė į ragą sušalęs sūnus. Vyresnysis Deruikas taip pat apsigręžė ir nužingsniavo namo, bet prieš įžengdamas vidun, ilgai ir įdėmiai apžiūrėjo fasadą.

Tai buvo vienintelis dalykas, dėl kurio, spaudžiamas savo brolio, Vilhemas sėdo rašyti senajam Korneliui laiško, norėdamas pasiklausti jo nuomonės.

Jam atrodė siaubingai nuobodu pasakoti viską, kas jiems nutiko nuo tada, kai tėvas išvyko. Kiekvieną įvykį reikėtų smulkiai pakomentuoti, tačiau Vilhemas parašė, kad jis neturįs „nei laiko, nei kantrybės“ visko išsamiai aprašinėti. Be to, dabar buvo nelabai tinkamas laikas pasakoti tam tikras naujienas, ir dargi labai svarbias. Būtent dėl šių sumetimų Vilhemas nutylėjo apie parduotą krautuvę, apie savo ir Jaspero įsidarbinimą ir netgi apie Petros sužadėtuves, prie kurių jis ketino sugrįžti vėliau, kaip pasitaikys tam tinkama proga.

Taigi Vilhemas papasakojo tik tai, ką norėjo, ir taip, kaip norėjo: daugiausia jis kalbėjo apie sutvirtintą Deruikų draugystę su Bereistenais ir apie bendrus abiejų šeimų reikalus, kuriems šiek tiek trukdo Deruikams priklausantis namas. Štai šis sunkumas kiek apribojąs Vilhemo veiksmus ir verčiąs prašyti tėvą leidimo suteikti jam visas teises į namą, kad jo sūnus galėtų daryti tai, kas jam atrodo tinkama, bet, žinoma, „šeimos narių gerovei".

Šįsyk vėjai ir laivų kelionės buvo palankūs tėvo ir sūnaus susirašinėjimui. Vos gavęs laišką, Kornelis labai nudžiugo ir nieko nelaukęs, stovėdamas uoste, mikliai surašė atsakomąją žinutę, kuri pasiekė Harlemą 1636 metų vasaros dieną. Tai buvo vyniojamojo popieriaus skiautė, ant kurios anglies gabalėliu, rastu ant žemės, senukas buvo pakeverzojęs keletą pilkšvų eilučių. Nors triumų drėgmė ištirpdė keletą žodžių, buvo ganėtinai aišku, kas parašyta laiškelyje: Kornelis atvirai išdėstė savo nepritarimą planui parduoti namą.

Šis namas – tai viskas, ką turime, jis yra vienintelis mūsų kadaise garsios šeimos liudininkas. Tas, kuris jį atiduos, parduos ar kaip nors kitaip paliks mūsų šeimą be pastogės, paniekins šeimos vardą ir užsitrauks mano rūstybę. Prisiminkite patarlę, į kurią sudėta visa mūsų tautos išmintis: visur gerai – namie geriausia!

– Gerai pasakyta, – pritarė tarė Jasperas. Džiaugdamasis laišku ir pritardamas tam, kas ten parašyta, jaunėlis nepraleido progos papamokslauti vyresniajam broliui. Jis kalbino Vilhemą švelniai, bet įtaigiai, lyg hipnotizuotojas, bandantis užhipnotizuoti savo klientą. Tuo pat metu jis pasiūlė broliui taurę vyno, kurio šis atsisakė, ir pristūmė jį prie pat židinio su visu foteliu, kurio minkštumas niekaip neleido sėdinčiajam atsikelti.

– Na štai, Vilhemai, keliais žodžiais viskas pasakyta. Mano kalbos vargiai pasiekia tavo ausis, tai gal išgirsi bent tai, ką sako tėvas? Jis tau protingai pataria atsisakyti to beprotiško sumanymo, per kurį tu save sužlugdysi ir dar mus paskui nusitempsi! Kadangi nebėra vilties išsaugoti draugystės su Bereistenais, atsargiai atsitraukime ir taip išgelbėsime bent tai, kas mums dar liko.

Jasperas labiau tikėjo Viešpaties malone nei Kornelio parama. „Nėra kitos išeities“, – kartojo jis abiem kone suglaustomis rankomis vaizduodamas siaurutį išėjimą. Tuo pat metu, šovus į galvą keletui minčių, jis numatė šeimai vieną naudingą išeitį, kuri turėtų būti įgyvendinta kiek atbuline kryptimi: Deruikams reikėtų atpirkti savo gelumbės krautuvę, Vilhemas turėtų vėl tvarkyti jos reikalus, o seserims tektų grįžti prie apleistų mokslų.

Pastaruoju metu jaunėlis augino tik tulpes, kurios, jo nuomone, tikrai buvo vertos dėmesio. Jis pasiūlė pasodinti keletą svogūnų sode prie namo ir visai ne dėl „paiko tikslo juos parduoti“, bet šiaip sau, pramogai, pabandyti išvesti naujų tulpių veislių ir papildyti šeimos kolekciją. Panašiai kaip kadaise darė botanikų Karolio Kluzijaus ir Džeimso Gareto šeimos, kurioms rūpėjo tik gėlės, o ne iš jų gaunamas pelnas.

– Pamatysi, viskas susitvarkys! – gyvai tarė Jasperas lyg geometras, įrodęs uždavinį.

Vilhemas jam nė kiek neprieštaravo, ir vieną akimirką netgi atrodė, kad brolio pamoka padarė jam įspūdį. Tačiau popiet nuėjęs pas Paulių Vilhemas ničnieko neužsiminė apie pokalbį su broliu. Priešingai, jis apsimetė esąs nekaltas dėl to, kad negali atiduoti namo, ir tik dar labiau norėdamas pabrėžti savo bejėgiškumą, parodė rektoriui Kornelio laišką.

– Tai štai kas čia kiša pagalius į ratus! – nusikeikė miestelėnas. – Vadinasi, viskas baigta?

Paulius trinktelėjo delnu per stalą lyg teisėjo plaktuku. Vilhemas pajuto, kaip kraujas gyslose ir netgi oras plaučiuose sustojo. Tai nebuvo vien jųdviejų draugystės, kuriai rektorius paskelbė mirties nuosprendį, pabaiga, tačiau ir visų jo vilčių, tvirtos asmenybės žlugimas vos per vieną akimirką. Staiga Vilhemą apėmė nevaldoma panika: jis pasiūlė pasirašyti skolos grąžinimo raštą dešimčiai tūkstančių guldenų, kurie turėtų kompensuoti žalą dėl prarasto namo.

– Iš kur tu gausi tiek pinigų? – kiek pašaipiai pasidomėjo miestelėnas. – Ir kiek laiko tau reikės? Prisiekiu, Eljezaro kantrybės taurė jau beveik perpildyta, kaip ir manoji! Jau sklinda kalbos, kad pasirinkdamas Petrą, mano sūnus padarė klaidą. Tarp mūsų šeimos pažįstamų yra turtingų šeimų, kurios ieško galimybių susigiminiuoti, o kraitis, kad ir koks didelis būtų, tėra tik formalumas... Tų šeimų dukroms jau taip pat metas tekėti!

Toks rektoriaus pasisakymas ir jo noras sumenkinti Vilhemą, tarsi jo atvykimas būtų buvęs veltui, kvepėjo prasto takto ženklu. Tačiau Deruiko sūnus, norėdamas atgauti Pauliaus prielankumą, mandagiai pridūrė:

– Nesijaudinkit, pone. Nepraeis nė metai, ir aš turėsiu jūsų pinigus.

– Metai?! Gal tau atrodo, kad aš koks žvynuotas šaltakraujis roplys? Tavo sesuo jau ketvirtą mėnesį mūvi sužadėtuvių žiedą!

– Viskas tik dėl to, kad suma išties nemenka... Bet patikėkite, jums netrūks nė cento!

– Ir kaip tu ketini tai padaryti?

– Dirbsiu! Kai pradėjau pas jus dirbti, apie tulpių prekybos meną nieko neišmaniau, tačiau dabar aš jau daug ko išmokau. Jūsų sodininkai netgi vadina mane „meistru“! Jau kuris laikas mano tulpių puoselėjimo receptai prilygsta Eljezarui, ir kas žino? – gal man lemta jį pranokti?

– Linkiu tau visokeriopos sėkmės, – kone per nosį ištarė miestelėnas, persižegnodamas atžagaria ranka.

Vos tik Vilhemas išėjo, Paulius nuskubėjo pas notarą su skolos grąžinimo aktu, kad šis būtų deramai užregistruotas ir užantspauduotas oficialiais antspaudais. Notaras Bekelanas uždavė rektoriui tokį pat klausimą, kaip ir rektorius jaunuoliui:

– Kaip jis sumokės tokią sumą?

– Čia jau jo reikalas.

– Ar jis kartais nėra jūsų šeimos draugas?

– Nesirūpink, notare. Rašyk raštą ir leisk pinigams daryti pinigus.

Dar niekas niekada nebuvo matęs tokio paniurusio Pauliaus kaip tomis dienomis, kai jis gaudavo pelno, bet negalėdavo tučtuojau pasielgti su juo kaip tinkamas, nes tam trukdydavo pasirašyta finansinių įsipareigojimų sutartis. Jam prailgdavo tas laukimas, kol skola virsdavo grynaisiais pinigais, kitaip tariant, kol jam išmokėdavo banknotais. Karštakošiška Pauliaus prigimtis tiesiog nepakentė laukimo. Būtent dėl to jam nepakakdavo tiesiog gauti – arba, daugelio žmonių nuomone, išlupti! – taip geidžiamą turtą, kuris dar labiau padidintų jo pinigų maišą, jis norėjo jausti tuos auksinius, sveriančius jo kišenę ir šildančius rankas.

Kadangi viskas priklausė nuo Vilhemo darbo, Paulius Van Bereistenas tą vasarą pasirodė esąs įkyrus ir griežtas šeimininkas. Jis stipriai bardavo Deruiko sūnų už menkiausią klaidą, kaltindavo tinginiavimu ir išglebimu, jei jaunuolis antradienį neuždirbdavo daugiau nei pirmadienį. Ar jis ilsėdavosi? Rektorius stebėjosi, kad taip sparčiai darbuodamasis, jo mokinys rasdavo laiko ir numigti. Ar jis sukrimsdavo nors kokį duonos kąsnelį? Miestelėnas prisaikdino jį atidžiai stebėti, kad maisto išlaidos – trys stiverai už duonos kepalėlį – netyčia nepristabdytų skolos

grąžinimo tempo, o mažiau valgydamas Vilhemas galėtų greičiau atiduoti savo skolą.

– Tu man skolingas dešimt tūkstančių guldenų! – be paliovos įkyriai primindavo rektorius. Dešimt tūkstantukų kaip uoga! Tik jau nemanyk, kad sulauksi iš manęs malonės, nepaskolinsiu tau nė cento!

Ilgainiui rektorių apsėdo abejonės ir įtarinėjimai. Net jei ir tikėjo gerais Vilhemo ketinimais, jis nepasitikėjo jo jėgomis ir tuo, kad šis šaunus, bet dar nesubrendęs jaunuolis įstengs garbingai išlaikyti duotą žodį. Vieną dieną, kai toji mintis jį apsėdo labiau nei įprastai, jis savo sekretoriui padiktavo Korneliui Van Deruikui adresuotą laišką, kuriame priminė apie sūnaus sudarytą sandorį ir pareikalavo už jį laiduoti, kaip ir dera tėvui. Paulius sava ranka prirašė, kad jų „draugystei tas delsimas niekaip nepakenkė ir dargi ją sustiprino, nes, pasak garsiosios patarlės, tvarkingos sąskaitos stiprina draugystę".

Laiškas greitai pasiekė adresatą ir tėvą Deruiką dar labiau nuliūdino nei Vilhemo laiškas. Jis svarstė, ar nereikėtų jam kuo skubiau sugrįžti atgal į Jungtines Provincijas ir išspręsti tą klausimą namie. Tačiau, viena vertus, jam stigo pinigų kelionei, kita – jis tikėjo, kad Paulius sąžiningai globoja jo vaikus, kaip ir pasitikėjo Vilhemu, kurį laikė protingu jaunuoliu. Ar jam verta jaudintis dėl kiekvieno mažmožio, kuris jiems atsitinka? Juo geriau, jei du vyrai nutarė veikti išvien, ir juo geriau, jei jie dirba drauge! Ir toji skola, kažin ar verta dėl jos nerimauti... Kas žino? Galbūt Vilhemas sudarė su Pauliumi sutartį, norėdamas išplėsti jų verslą arba naudingai investuoti pinigus?

– Kol aš čia vargstu su adatomis ir siūlais, mano sūnūs kalnus verčia! – didžiavosi Kornelis lopydamas trumpų vyriškų kelnių šakumą.

Jis tikrai kur kas labiau tikėjo Vilhemo sėkme nei savo paties karjera, kuri apvylė jo lūkesčius. Jau daugiau nei metai prabėgo nuo tos dienos, kai tėvas Deruikas įkėlė koją į Amerikos žemę, prieš savo norą tapo siuvėju ir ligi pat šios dienos aukščiau nepakilo. Kai kurie kolonistai pravardžiuodavo jį „ponu žirklium" arba „ponu rite", ir dėl to jam pakildavo kraujospūdis, nors Deruikas ir nebuvo linkęs pyktis. Labai ilgai jis stengėsi ištaisyti šią klaidą ir pratino visus vadinti jį siuvėju, aiškino savo klientams, kad pasirinko tokią dalią tik dėl to, kad veiktų kažką naudinga, o iš tiesų jis esąs pirklys, nusimanantis apie cukraus gamybą ir medienos pakrovimą į laivus, plaukiančius Amsterdamo link. Niekas negelbėjo. Tie klientai, kurie nors kiek atidžiau jo klausydavosi, imdavo jį vadinti „Korneliu – siuvėju ir cukraus prekeiviu", o ne tuo, kas jis buvo iš tikrųjų: „Korneliu, švarkų adytoju."

Galiausiai senasis Deruikas suprato, kad jis bergždžiai stengiasi pakeisti žmonių nuomonę. Jis nustojo aiškinti aštrialiežuviams, kas jis toks esąs, ir liovėsi bendrauti su jais, vis dažniau užsidarydamas vienui vienas savo drabužių taisykloje, užuot puotavęs drauge su dykinėjančiais plantatoriais prie milžiniškų stalų, nukrautų švarutėlio cukraus piramidėmis. Kornelis kalbėjosi tik apie reikalus, o labiau džiaugdavosi, jei klientai neaušindavo burnos ir paprasčiausiai pirštu parodydavo, į kurią vietą marškiniuose įsiūti sagą, kur ant skrybėlės pritvirtinti plunksną. Paprastai susikalbėti jam pakakdavo dvidešimties ar trisdešimties žodžių, tačiau jis puikiai suprasdavo, ką jam daryti, ir be žodžių, ypač tada, kai vieną ar du kartus atvykęs naujas klientas pamanydavo, kad siuvėjas – nebylys, ir gailesčio kupinu balsu sakydavo:

– Vargšas žmogau... Koks žiaurus likimas tave nubloškė į šitą kraštą, už tūkstančio mylių nuo tėvynės, į šią saulės kepinamą pa-

krantę, kur nė po medžiu šešėlio nerasi? Juk tu neturi nei suolo atsisėsti, nei stogelio nuo saulės pasislėpti!

– Man užtenka mano skrybėlaitės, – galiausiai pasakydavo Kornelis.

Toji simpatija, kurią visi jam jautė (išskyrus *Farouche* keleivius, iš kurių tik vienas kitas mėgo Deruiką), visai nedžiugino senojo pirklio. Jam buvo taip gėda savęs, kad jis su niekuo nesibičiuliavo ir nesilankė likimo draugų mėgstamose vietose. Net į uostą Kornelis nueidavo vis rečiau ir rečiau. Kurių galų domėtis, ką veikia kapitonai ir įgula, kaip pakraunamos arba iškraunamos prekės, jei jis neturi su tuo nieko bendra? Jam neberūpėjo nei statinės, ridenamos į triumus, nei „atvykimo“ lentelėse kreidele atliekama inventorizacija; visa tai tik liūdino Kornelį ir priminė jam, kad jo bendražygiams pasisekė ten, kur jam nepavyko, ir kad jo žiema kitiems yra pavasaris.

Kita vertus, Deruikas sutarė su uosto siuntų tvarkytoju, kuriam pirmajam pajuto prielankumą, ir noriai su juo bendravo. Jųdviejų rytiniai susitikimai prie niekad neišsenkančio ratafijos butelio, jųdviejų smagūs pasijodinėjimai atogrąžų augalų paunksnėje buvo retos laimės akimirkos dabartiniame Kornelio gyvenime. Niekas nesikeisdavo, išskyrus jų susitikimo vietą, kadangi toje pergrūstoje ryšulių krautuvėlėje Korneliui smarkiai sukildavo kraujo spaudimas. Jie dažniau susitikdavo siuvėjo drabužių taisykloje, kur susėsdavo ant dviejų apskritų kėdžių, pastatytų tiesiai ant smėlio. Nuo pat aušros taisykloje tvyrodavo slogi kaitra, kelianti troškulį ir dvelkianti mangais, anakardžių riešutmedžiais ir kryžmažiedžiais; tasai kvapas, sumišęs su distiliuojama įšilusia degtine, nejudančiu slogumu paralyžiavo visą Kornelio krautuvėlę.

Nuo pat tos dienos, kai juodu susibičiuliavo, tėvas Deruikas spėjo išsiaiškinti, koks yra jo draugo vardas: Lorensas Bomas; ir

jo amatą: tas žmogus tarnavo Ost Indijos Kompanijos armijoje, turėjo kapralo laipsnį ir gaudavo atitinkamą pensiją, kuri, nors ir labai kukli, bet dažnai išmokama, nes atkeliaudavo iš Provincijų drobiniame maišelyje ir leisdavo jam įsigyti distiliacijai reikalingos žaliavos.

Visai kaip ir Kornelis, Lorensas visas savo viltis dėjo į jaunystę, o paskui savo svajonių atsisakė. Vieną rytą kapralas Bomas metė karinę tarnybą, kurioje regėjo savo ateities perspektyvas, ir ėmėsi darbų siuntų krautuvėlėje, kuri dar dvelkė šviežiu medžiu ir sėmenų aliejumi. Į visus žmones, kaip ir į Kornelį, senukas žvelgė vienodai draugiškai ir palankiai arba maloniai smalsiai ir šiuo savo būdo bruožu džiugino aplinkinius. Geraširdiškas Bomo veidas skatino žmonių pasitikėjimą lyg ramybės versmė, į kurią norėjosi pasinerti. Jo veidas nepasikeitė netgi tada, kai senasis Deruikas papasakojo jam apie įspėjantį laišką dėl įsiskolinusio sūnaus.

– Ar aš gerai pasielgiau? – paklausė pirklys.

– Savo vaikams visuomet reikia padėti, net jei kartais jie ir suklysta gyvenime.

Pro palmių lapiją prasiskverbęs saulės spindulys apakino Lorensą, ir šis tučtuojau atlošė galvą į pavėsį. Tik smakras, lenktas kaip laivo galas, liko nutviekstas saulės.

– Aš pasitikiu Vilhemu, – guodėsi Kornelis. – Jis geras vaikas. Esu tikras, kad tuos pinigus jis pasiskolino kilniam tikslui.

– Ar jis tau atskleidė savo planus?

– Ne. Jis nori padaryti man staigmeną!

Siuvėjas gražiai kalbėjo apie savo vaiką, tik tam tikra balso intonacija išdavė jo dvejones. Kornelis pabandė sugauti musę kumštyje, bet jam nepavyko.

– Vakar šiek tiek nerimavau, ar nebūsiu padaręs klaidos, iškeliaudamas iš Provincijų ir palikdamas savo vaikus be priežiūros,

bet dabar manau, kad ne. Kas žino? Galbūt ši kelionė jiems išeis į naudą labiau nei man pačiam?

– Ką turi galvoje?

– Amerikoje išgyvenau tik liūdnas, išlaidų kupinas dienas. Vilhemui jau nebereikia mano globos; jis jau suaugęs vyras! Supranti? Mano vaikams rūpi ne tai, kad aš esu čia, bet tai, kad esu išvykęs.

Lorensas papilkėjusiu nagu pakrapštė savo stiklinaitės kraštą.

– Tavo sūnus skolingas dešimt tūkstančių guldenų. Kažin, ar ta skola nebus netyčia susijusi su moteriškais sijonais? Yra teisingai sakoma: *Žemėlapiai, bokalai ir apatiniai sijonai pražudo ne vieną jaunuolį.*

– Varge! Tu nepažįsti Vilhemo, – atsiduso Kornelis. – Jis niekuomet nesidomėjo merginomis, ir aš net ėmiau manyti, ar jam kartais nepatinka vaikinai.

– Būk atsargus, – gūdžiai perspėjo Lorensas.

– Mudu su žmona Magda dėl to buvome ne kartą perspėti. Turiu pasakyti, kad Olandijoje homoseksualai ilgai neišgyvena: juos degina, skandina, smaugia! O Harleme juos ypač persekioja. Mudu baiminomės, kad mūsų sūnus vieną gražią dieną nepradėtų verslo drauge su kokiu vyru ir neatsidėkotų jam už tai savo kūnu. Taigi mes visaip stengėmės grūdinti savo sūnų vyriškais užsiėmimais: kurį laiką jis mokėsi jodinėti, valdyti lanką ir špagą. Paskui išvykdamas aš atidaviau jį globai rektoriaus Bereisteno, kuris, kaip žmonės sako, yra ryžtingas ir apsukrus. Viliuosi, kad šis mano bičiulis bus tikro vyro pavyzdys mano sūnui...

Senasis Deruikas vienu mauku ištuštino savo stiklinaitę, aiškindamas, kad alkoholis, galimybė papiktnaudžiauti vyriškais malonumais taip pat sudaro dalį jo auklėjimo filosofijos.

– O į ką dabar linksta jo širdis?

– Nežinau. Šiaip ar taip, nežinia, ar Vilhemas jau pajuto dailiosios lyties trauką... Neatsimenu, kad kada nors būtų domėję-

sis kokia mergina ar mąstęs apie sužadėtuves. Vos paklausi, ką jis apie tai mano, ima išsisukinėti, aiškindamas, kad vaikino statusas jam patinkąs labiau nei sutuoktinio, o vesti ketinąs tada, kai ateisiąs tam laikas ir plaukai užželsią ant ausų... Be to, nėra tokios gražios mergelės, kuri įtiktų jo skoniui ir kuri būtų ganėtinai kilminga bei turtinga.

Siuntų tvarkytojas susimąstęs patrynė dešinės rankos nykštį, ant kurio buvo matyti seno žiedo – gal santuokos? – palikta gelsva žymė.

– Bet juk jis nėra iš tų kvaišelių, kurie laikosi celibato?

– Tegul Viešpats mane nuo to apsaugo, Lorensai, nes šiam pasauly sūnus man vienintelė paguoda! Visos Deruikų šeimos viltys į jį sudėtos! Jei netrukus jis neatstatys šeimos garbės, mūsų vardo niekas nebeištars ir jo gėdysis.

– Na, tai susidaužkim už jo sėkmę! – pasiūlė siuntų rūšiuotojas, visuomet atgyjantis, kai kalba pasisuka apie stikliuką.

Jųdviejų stiklinaitės skimbtelėjo ir ištiško saldūs purslai. Ligi pat nakties abu vyrai gurkšnojo tą butelį, kurio, laimė, ilgam užteko troškuliui malšinti. Kai juodu pagaliau nutarė eiti miegoti, butelio dugne dar buvo likę keletas lašų, kuriais Lorensas suvilgė trobelės pasienį, nes šventai tikėjo prietaru, kad nevalia gerti paskutinio gurkšnio.

– Aš čia sukursiu laužiuką! – linksmai tarė Kornelis. – Pamatysi, kokia graži bus liepsna!

– Bet jos nepamatys laivas, kuris galėtų tave išgelbėti... – liūdnai atsakė jo bičiulis.

Girtumas sugadino jų gerą ūpą. Juodu išsitiesė trobelėje, pasikišo po galva susuktus drabužius, atstojusius pagalves, ir netrukus užmigo.

TREČIASIS SEZONAS

1637 metų kovo 29 diena.

Didžiausių išmėginimų Harlemo gyventojams atnešęs metų laikas buvo ne žiema, suteikusi džiaugsmo mėgėjams čiuožinėti ir lėkti spalvotomis rogutėmis, ištraukti iš sūrymo mėsą ir glėbesčiuoti merginas, bet pavasaris – ypač jo pradžia, kovas ar balandis, kai atšilęs oras suaižydavo ledus ir užtvindydavo gatves, aikštes ir kanalus klampiu purvu, kurio neapkentė namų šeimininkės. Joms tai būdavo didžiojo švarinimosi metas, o jų vyrams, išvytiems šluota iš namų, – nuobodūs pasivaikščiojimai po miestelį arba užtrukusi siesta smuklėse. Pievos taip užtvindavo (nuo liūčių, tirpstančio sniego ir išsiliejusių upių), kad galėjai pamanyti, jog Harlemo ežeras netrukus susijungs su Vijeko ežeru, o šis – su Šeru ir taip toliau ligi pat didžiojo Ziuiderzi baseino. Ir negi neimtum manyti, kad šalies galiausiai visai nebeliks, kad savo kelis arpenus smėlio ir dumblo ji ketina sugrąžinti jūrai, iš kurios ir buvo visa tai pavogusi? Ši gąsdinanti mintis dažnai šmėkštelėdavo žmonių galvose ir skatino malūnus-vandens pompas kaip reikiant darbuotis, stengiantis nusausinti pievas.

Pavasarį Deruikų šeima, kaip ir visi kiti kaimynai, nuobodžiavo ir žiovavo. Visi skaičiavo dienas ligi didžiosios silkių žvejybos, kuri turėjo prasidėti gegužės pabaigoje, kai flamandai pakrantėse

galės gardžiuotis žalių žuvų filė tiesiai iš tinklų, kol jiems suskaus pilvus. Nuo tada poilsio akimirkos būdavo itin retos, o darbai tiesiog virte virdavo.

Ką veikti sekmadienį šaltuose ir niūriuose namuose, kai verpimo ratelis jau daugybę kartų atliko savo darbą, kai žaidimas kauliukais jau seniai įkyrėjęs, ir visi baldai iškrypę tiek, kad nebėra kam jų sutaisyti? Religinių raštų tomai vargino netgi Harietą, kuri šiaip jau rūpindavosi perrišti drėgmės apgadintas knygas. Jasperas iš bukmedžio šaknies drožė medžioklės švilpukus, Vilhemas rūkė pypkę arba blizgino senovinius medalius. O Petra, kurios sužadėtuvės su Eljezaru buvo atidėtos, nors teisiškai jie vis dar buvo sužadėtiniai, stengėsi kaip įmanydama išvengti savo būsimojo vyro. Mergina, išgirdusi skambinant prie vartų, kaskart užsidarydavo mediniame sandėliuke, prisidengdama tuo, kad turi ten kai ką padaryti.

– Kada liausies taip vaikiškai elgtis? – bardavo ją Vilhemas. – Eljezaras nori su tavim pasimatyti, o tu jį atstumi? Vakar jis stovėjo prie durų ir laukė tavęs ištisas valandas!

– Ir iš kur toks netikėtas švelnumo proveržis?

– Paklausyk, sese, patinka tau tai ar ne, Eljezaras yra tavo sužadėtinis ir rytoj taps tavo vyru... Aš ne tam taip ilgai ir sunkiai dirbau dėl šios santuokos, kad tu imtum ir sugalvotum netekėti!

– Neskubėk, broleli, skaičiuoti viščiukų, kol jie dar neišsirito! Ant mano piršto tik paprastas žiedas, ne vestuvinis!

Vis dėlto Petra buvo labai laiminga, kai Bereisteno įpėdinis, ko gero, verčiamas tėvo, pasiūlė visiems keturiems Deruiko vaikams išeiti pasižmonėti. Netgi Eljezaro draugija atrodė labai viliojanti mintis nors keletui valandų ištrūkti iš nuosavo vienuolyno. Ištisas dienas seserys iš anksto džiaugėsi būsimu pasivaikščiojimu. Pirmiausia buvo nutarta apžiūrėti Leidos universitetą ir jo ana-

tomijos muziejų, kuriame buvo labai intriguojančių eksponatų: banginio penis, Egipto mumija ir tigrų iškamšų, tačiau Deruiko sūnūs nuožmiai smerkė tokį muziejų, įžeidžiantį religinius įsitikinimus. Jie taip pat ketino apžiūrėti Amsterdamo labirintą virš Princų kanalo, Zandamo mugę, kurioje tarp daugybės įdomybių buvo žadama parodyti mokantį skaičiuoti arklį bei šeimininko klausančias bites. Šį kartą nepatenkintas buvo Vilhemas, mat jam atrodė, kad tokie pasilinksminimai nedera jaunoms merginoms. Galiausiai Deruikai ir Bereistenai nutarė aplankyti Alkmaro miestelį, apžiūrėti bokštą su svarstyklėmis ir karilionu, susidedančiu iš aštuoniolikos varpų. Paulius taip pat buvo nusiteikęs leistis kelionėn, taigi nusamdė dvi karietas su vežėjais, kad šie nuvežtų juos į vieną kitą vietelę.

Karietų viduje iš pradžių tvyrojo gan šaltoka atmosfera, mat keleiviai jautėsi kiek įsitempę dėl tarp jų kilusių vaidų. Šneka beveik nesimezgė, visi vengė opių temų, kurios galėtų supykdyti kurį nors keleivį, todėl kalba sukosi tik apie pačius bendriausius dalykus: vyrai kalbėjosi apie karą ir politiką, merginos – apie religiją ir mezgimą. Netrukus į alkovas plūstelėjo gaivus kaimo oras, kuris taip skyrėsi nuo Harlemo priplėkusio tvaiko, kad kažkokia džiaugsminga nuotaika užplūdo Jasperą ir Eljezarą, sėdinčius prie pat karietos langų, ir netruko užkrėsti greta sėdinčias bendrakeliones. Sustojus prie Alkmaro kariliono, visa draugija buvo nusiteikusi labai smagiai.

Paulius ir visi kiti ilgai žavėjosi sustingusiais varpais, paskui pasiklausė didingo jų skambesio, džiugiai niūniuodami žinomas arijas, kurioms keliais akordais pritarė didysis karilionas. Eljezaras nepraleido progos pasimeilinti Petrai, kuri jautėsi priklausoma nuo jo malonės. Pabandęs paimti ją už rankos, kuri vikriai lyg ungurys to išvengė, jaunuolis ėmė kažką nevykusiai pasakoti

apie varpus, aiškindamas, kaip moderniuose įrenginiuose esantis būgnas priverčia kūjus trenkti į varpus ir kaip sudėtinga yra nudailinti varpų formas, kad šie išgautų skirtingą skambesį. Petrai buvo taip nuobodu jo klausytis, kad tik prisiversdama ji išspaudė šiokią tokią šypseną, kuri, tiesą sakant, privertė Bereisteno sūnų užsičiaupti, mat šis pamanė atgavęs Petros prielankumą.

Ištaikęs progą, regentas pasišaukė Vilhemą ir pareiškė norįs šnektelėti su juo akis į akį. Juodu ne tik nepasitraukė toliau nuo kariliono, kad šis savo skambesiu netrukdytų, bet priešingai, kiek įmanoma labiau prisišliejo prie bokšto, kad niekas negirdėtų, apie ką juodu kalbasi.

– *Semper Augustus*! – tiesiai tarė rektorius, pakėlęs antakius ir smilių, lyg ketintų burti.

Vilhemas manė, kad rektorius, ištardamas šią paprastą frazę, bando patikrinti jo lotynų kalbos žinias. Jaunuolis tučtuojau išvertė:

– „Visuomet pagarbintas." O gal tai reiškia ką kita?

– Tai – gėlė, Vilhemai! Tulpė. Pati rečiausia, pati brangiausia, pati geidžiamiausia! Aš esu vienas iš nedaugelio, turėjęs galimybę pasigrožėti šia tulpe Adriano Povo, Hemstedės bajoro, Olandijos teisingumo ministro, soduose! Šis ponas be galo žavisi tulpėmis, tačiau, užuot sodinęs įvairių spalvų tulpes, kaip kad mes, jis panoro išpuoselėti tik vieną vienintelę, kuri būtų pranašesnė ir puikesnė už kitas: *Semper Augustus*!

– Ji turėtų būti paprasta, jei jų pilni gėlynai, tiesa? Ji turbūt *menkavertė*?

Vilhemas susivokė padaręs neprotingą akibrokštą, mat rektoriaus veidas šlykščiai persikreipė.

– Paprasta? Na, taip, kurgi! Radai, ką pasakyti! Nė vienam neteko laimė suskaičiuoti, kiek *Augustus* tulpių yra iš viso, ir dėl la-

bai paprastos priežasties: nė vienas šios tulpės svogūnas niekada nebuvo parduodamas... Manoma, kad visoje šalyje daugių daugiausia yra dvylika tokių svogūnų, o floristai iš kitų šalių apskritai nieko nežino apie šią tulpę! Apie ją sukasi pačios karščiausios kalbos. Vieni mano, kad tos tulpės priklauso vienam žmogui, kuris nė vienos neparduoda nė už jokius pinigus. Kiti tikina girdėję, kad pernai per didžiąsias Alkmaro varžytines *Augustus* tulpė buvo įvertinta trylika tūkstančių guldenų!

Likimas taip susiklostė, kad tą akimirką, kai Paulius pasakė tulpės kainą, nuo kūjo trenksmo sugaudė pats didžiausias kariliono varpas. Jo atgarsį Vilhemas pajuto savyje. Jam pasirodė, kad žemė po kojomis suvirpėjo ne dėl galingo varpo dūžio, išvaikiusio iš varpinės visus balandžius, bet dėl įspūdingo trylikos tūkstančių guldenų aidėjimo.

– Matai, Vilhemai... – vėl prabilo Paulius, nuleidęs balsą. – *Semper Augustus* ne tik pranoksta visas kitas tulpes savo grožiu, bet ir yra pati turtingiausia bei vertingiausia.

– Kaip ji atrodo, kad visi jos taip trokšta?

– Ji priklauso *Rosen* tulpių šeimai, tačiau yra gerokai žavingesnė. Prie pat kotelio, iš kur ima lįsti žiedlapiai, tulpė yra mėlynos spalvos, o patys žiedlapiai turi įvairiausių atspalvių: čia grynai balti, čia balkšvai geltoni, pabarstyti tamsiai raudonos spalvos taškeliais. Visas žiedas nuo pat apačios ligi viršaus yra išpuoštas raudonomis kaip kraujas liepsnelėmis, kuriomis liepsnoja šeši žiedlapiai, vinguriuojantys aukštyn. Nepakartojamas grožis!

Pasakodamas, kaip atrodo *Semper Augustus* tulpė, rektorius pirštais ore nubraižė lengvą jos eskizą. Ūmiai jis paslėpė rankas panašiose į fokusininkų rankovėse.

– Gana, ir taip jau per daug pasakiau! Jei kuris nors mūsų pažįstamas pirklys išgirstų, apie ką čia mudu kalbamės, jis mus pa-

sektų ir, ko gero, nugalabytų. Dar šis tas, Vilhemai... Prisimeni tą guašu tapytą piešinį, kurį mano vežėjas Ernstas Rotvalis neseniai jums atvežė?

– Prisimenu... Tulpės paveikslas.

– Jį nutapė Judita Leister, labai gabi menininkė, kurią esu pasamdęs nutapyti mano tulpių kolekciją. Neseniai vienas vargingai atrodantis žmogelis, girdėjau – ūkininkas, paprašė jos atlikti jam tą patį darbą. Aš jo nepažįstu ir nežinau, kokius augalus jis augina. Tačiau iš vieno patikimo šaltinio sužinojau, kad tarp daugybės gėlių, kurias jis prašė nutapyti, buvo ir *Semper Augustus* tulpė!

Rektorius įtraukė oro per burną lyg banginis.

– Tik pagalvok, Vilhemai! *Augustus* tulpė valstiečio rankose!

– Ką turėčiau padaryti?

– Sužinok, kuo jis vardu ir kur tiksliai gyvena...

– Kiek man sumokėsit?

Išgirdęs šį begėdišką reikalavimą, rektorius kilstelėjo smakrą ir nukreipė savo akis kitur, o jo veidas akimirksniu persimainė. Paulius perliejo savo mokinį žvilgsniu nuo galvos ligi kojų, jis atrodė dar nuožmesnis dėl išsipūtusios milžiniškos gofruotos apykaklės, primenančios girnapusę, pakibusią po kaklu lyg nepakeliama našta. Vis dėlto rektorius susitvardė:

– Jei, kaip aš manau, tas kaimietis nežino, ko verta *Augustus* tulpė, ir parduos tau ją už saujelę guldenų, atleisiu tave nuo skolos ir palaiminsiu Petros vestuves.

– Sutarta!

Abu vyrai neturėjo stikliukų, kuriais būtų galėję susidaužti, nei monetų, kurias sukąstų dantimis pagal vilnos pirklių paprotį. Savo susitarimą juodu patvirtino keliskart sukirsdami rankomis, ir taip triukšmingai, kad net nustelbė tuo metu skambančią kariliono melodiją. Iš visų pakampių pasigirdo „tššš!“. Vilhemas grįžo

pas saviškius su tokia veido išraiška, lyg žinotų kažką daugiau už kitus.

– Petra, mums pavyko išsisukti iš keblios padėties, – slapčia tarė jis seseriai, pridengęs jųdviejų veidus savo skrybėle.

Vyresnysis Deruikas visą vakarą buvo toks malonus ir paslaugus, kad net Eljezaras prisipažino tėvui dar niekad neturėjęs „sukalbamesnio priešo“. Abiem šeimoms ši diena buvo pati geriausia metuose. Jie pažadėjo vieni kitiems surengti daugiau tokių išvykų, kuriose nereikėtų kalbėtis rimtomis temomis ir perdėm mandagiai elgtis.

Vilhemas stropiai įvykdė pavestą užduotį. Jau kitą dieną po susitikimo Alkmare su rektoriumi ir jo sūnumi jis išsiaiškino, kur gyvena dailininkė Judita Leister, pasiskolino savo šeimininko karietą, kuri buvo kur kas prašmatnesnė nei jo paties, ir, sušėręs arkliams, nudūmė nurodytu adresu.

Dailininkės ateljė langai atsivėrė į šiaurės pusę, viduje kvepėjo klijais ir šlapiu gipsu. Visur buvo apstu statulų, muliažų, dėžių ir dekoracijų, visokiausio pluošto, virvių ir skridinių. Didžiulės ant langų kabančios paklodės trukdė prasiskverbti saulės spinduliams, kuriems retsykiais pavykdavo apšviesti tai vieną, tai kitą detalę: čia mažytę marmuro grūstuvę apsilaupiusiais dažais, kurios viršutinis apsitrynęs kraštas spindėjo visomis vaivorykštės spalvomis; čia karklo manekeną puošiančią brokato suknią ir skrybėlę su kaspinais; čia nuplasnojantį balandį, kurį išgąsdino du kopėčias nešantys jaunuoliai.

– Ar ponia Leister namie?

– Ji tuojau ateis.

Tarnaitė pasiūlė Vilhemui atsisėsti į fotelį, o pati lyg teatro scenoje pradingo už užuolaidos. Kita, kur kas jaunesnė tarnaitė, užpylė jam ant rankų apyvėsio vandens su muilu, paskui nusausino delnus lino rankšluostėliu, atsiduodančiu pakalnutėmis.

– Jūsų ponia turtinga, tiesa?

Tarnaitė nieko neatsakė. Pajutęs malonią vėsą, užliejusią pakaušį, Deruikas suprato, kad kažkas ką tik mikliai nuėmė jam skrybėlę, nuvilko apsiaustą ir peleriną. Jis mąstė, kaip tai galėjo atsitikti, negi meistrės Leister tarnaitės yra įgudusios mikliarankės vagilės?

Jis liko vienui vienas. Netrukus toji, kurios Vilhemas taip laukė, pagaliau pasirodė. Ji vilkėjo paprastutę suknelę, o ant galvos buvo apsisukusi balto lino kyką, dengiantį kaktą ligi pat antakių, bet tikrai ne dėl to, kad paslėptų plaukus, o kad šie neaptikštų dažais. Į rankos linkį ties alkūne ji buvo įspraudusi paletę, o nykščiu prilaikė keletą teptukų: du ar trys dažuose pamirkyti teptukai varvino ant žemės sunkius lašus, ištykštančius mėlynomis, žaliomis ar geltonomis žvaigždutėmis. Tas savotiškas menininkės įvaizdis bylote bylojo, kad Vilhemas nutraukė jos darbus, tačiau pražydusi šypsena veide jam už tai atleido.

– Ar jūs – ponia Leister? – smalsiai pasiteiravo Vilhemas, mat toks paprastas ir beveik draugiškas jųdviejų susitikimas vargiai derėjo su juos supančia aplinka.

Tuo pat metu jis grabaliojo sau virš galvos, ieškodamas skrybėlės, tačiau galiausiai pamatė ją pakabintą tamsios drabužinės kertelėje.

– Apsieikim be tų mandagumo ceremonijų! – pareiškė menininkė, užkirsdama kelią deramam etiketui.

Meistriškai laikydama savo dažų paletę, šeimininkė įbruko Vilhemui taurę ir pripylė vyno. Jaunuolis grožėjosi didžiuliu apvalai-

nu stikliniu grafinu, kuris buvo nei patogus, nei labai jau elegantiškas, bet labai tinkamas pavyzdys natiurmortui su vynuogėmis. Prie pat grafino kaklelio buvo matyti raudonas piršto antspaudas.

– Na, tai klokit, – tarė menininkė, laisvąja ranka užkimšdama grafiną. – Kokie vėjai jus atpūtė?

Deruikui prireikė nemažai laiko, kol jis apsiprato su dailininkės elgesiu; ji prisėdo ant kolonos muliažo ir jo klausydamasi visą laiką krapštinėjo savo teptukus. Keliskart jam net pasirodė, kad ji ketina išeiti, nes klausėsi jo labai išsiblaškiusi. Laimė, Vilhemas nepasakė nieko, ką būtų reikėję ilgai apmąstyti, o jo ramus kalbėjimas taip pat ilgai neužtruko.

Jaunuolis paaiškino, kad jo sesuo ketina ištekėti už turtingo Harlemo bajoro sūnaus, ir tą įstabią dieną norėtųsi įamžinti paveikslu. Daugiau Vilhemas šios minties neplėtojo. Jis sumetė, kaip jie turėtų atrodyti, pozuoti ir kokiais drabužiais vilkėti. Jaunuolis užsakė tris tokius pat paveikslus ir jau žinojo, kur jie kabės: pirmasis – Deruikų name Kruistrato gatvėje, rytinėje vestibiulio dalyje, ant oda trauktos ir dar kol kas nepuoštos sienos; antrasis – Bereistenų namuose; ir galiausiai trečiasis bus pakrautas į laivą, plaukiantį Brazilijon, kad šioje tolimoje šalyje gyvenantis jų vienišas tėvas galėtų pasidžiaugti maloniais šeimos prisiminimais.

– Mano sesuo Petra dešinėje rankoje laikys tulpę, – paaiškino Vilhemas ir savo mintį pailiustravo rankos mostu. – Tai bus jos pagarbos ženklas sužadėtiniui, užsiimančiam tulpių prekyba. Beje, jo švarko atlapą taip pat puoš tulpė.

– Kaip jos turėtų atrodyti?

Išgirdęs klausimą, kurio taip tikėjosi, Vilhemas lyg brakonierius, sugavęs spąstuose dailų žvėriuką, pajuto pergalės džiaugsmą.

– Žiedlapiai prie pat stiebo turėtų būti mėlyno atspalvio, viršūnėlės – baltos, o patys žiedlapiai išmarginti raudonomis liepsnelėmis... – smulkiai nupasakojo jaunuolis, iš tolo rodydamas į minkštą dažų masę ant dailininkės paletės.

Vilhemas akimirką sulaikė kvėpavimą, o Juditos Leister rankoje nuolat krutąs teptukas taip pat sustingo. Menininkė atrodė sumišusi ir paprašė akimirką luktelėti. Iš gretimo kambario ji atsinešė dar nebaigtą guašu tapytą tulpės paveikslą: stiebas ir dailūs lapai buvo nupiešti pieštuku ir kur ne kur paryškinti sidabru. Kad ir kaip ten būtų, pats žiedas turėjo mėlynų, raudonų ir dramblio kaulo atspalvių, taigi kuo puikiausiai atitiko Vilhemo nupasakotą tulpę.

– Ar tokią tulpę turite galvoje?

Svečias apsimetė nusičiaudėjęs. Jis tuojau pat prisidėjo prie veido didžiulę nosinę, kuri nuslėpė jo sumišimą.

– Taip, kažkas labai panašaus! – patvirtino Vilhemas, sušniurkščiodamas nosimi. Paskui kuo ramesniu ir natūralesniu balsu tarė: – Vis dėlto dėl tų tulpių panašumo ir jūsų talento galėsiu būti tikras tik tada, kai galėsiu palyginti piešinį su tikrąja tulpe. Jūs juk tapėte šią tulpę iš natūros?

– Tikrai taip.

– Ar ji buvo skinta?

– Ne, ji augo dirvoje... – sąžiningai atsakė menininkė. – Jos savininkas nusivedė mane į savo sodą. Padariau gyvos tulpės eskizą.

– O kur tas jo sodas?

Vilhemas prikando liežuvį, susivokęs, kad uždavė netaktišką klausimą. Iš tiesų džiugus jaunosios moters veidas apsiniaukė. Stengdamasis kuo greičiau ištaisyti keblią padėtį, jaunuolis skubiai pridūrė:

– Panele, šis paveikslas yra taip kokybiškai nutapytas, kad sunku patikėti, jog tai įprasto darbo vaisius. Akis užkliūva tik už išties

didingai atrodančių paveikslų... Žinokit, aš labai ilgai ieškojau gero menininko. Pirmiausia man patarė nueiti pas gerai žinomus dailininkus, kuriuos labai vertina Harlemo miestelėnai. Tačiau atlygis, kurio užsiprašė Francas Halsas ir Pėteris Sutmanas, du labai žymūs menininkai, gerokai pranoko mano išgales. Štai dėl to atkeliavau pas jus, manydamas, kad mokinė nelups taip brangiai kaip jos mokytojas.

Dar vienas netaktiškas Vilhemo pasisakymas tikrai nepagerino padėties. Dailininkė Leister pasuko durų link, ir Vilhemas iškart sumojo, kad ji lieps jam išeiti. Jis darsyk pabandė išsisukti:

– Esu pasirengęs sumokėti tiek, kiek tik bus vertas jūsų darbas, bet labai norėčiau pirma patikrinti jūsų gebėjimus. Juk nieko tokio, tiesa? – jei prieš nusamdydamas dailininką žmogus jį truputėlį išbando. Aš visai nenoriu jūsų apkrauti, tačiau, jei tik galėčiau savo akimis žvilgtelėti į tą tulpę, kuria taip grožėjausi jūsų tapytame paveiksle, būčiau amžinai jums dėkingas...

Kuklus Deruiko balso tonas, o ypač tai, kad jis išdrįso paimti grafiną ir įpilti menininkei vyno (to meto papročiams ir etiketui tai buvo labai neįprasta), privertė dailininkę nusileisti. Ji padėjo paletę į šalį ir gurkštelėjo vyno.

Pokalbis mezgėsi laisvai ir net, galima sakyti, be jokių pastangų, mat abu pašnekovai pajuto vienas kitam simpatiją. Nuo tos akimirkos sandorio sėkmė buvo garantuota. Juodu susitarė, kad už keturiasdešimt tris guldenus ir dešimt uolekčių* geros gelumbės Judita Leister nutapys tris vienodus Petros ir Eljezaro paveikslus, kuriuose jie bus pavaizduoti prašmatniais išeiginiais drabužiais.

– Tegul jie ateina rytoj, tiesiai į ateljė... – pasiūlė menininkė. –

* Ilgio matas, apie 1,18 m, panaikintas 1840 metais.

Dailininkams patinka pavasaris. Ilgėja dienos ir skaisčiau šviečia saulė.

Tada ji ištiesė ranką savo svečiui, tuo nustebindama Vilhemą, nes tai buvo labai prancūziška, ir jis, užuot ją paspaudęs, galantiškai pabučiavo. Kiek vėliau, jau eidamas gatve, jaunuolis susivokė, kad nieko nesužinojo apie *Semper Augustus,* išskyrus tai, kad menininkė Leister geba neblogai tapyti. Nuo tos minties jį apėmė neviltis. Ar jam reikėtų grįžti atgal? Laimė, apsiausto kišenėje, kurį jam padėjo užsivilkti tarnaitė, Vilhemas rado nedidelį raštelį, surašytą labai dailiu pasvirusiu braižu. Jame buvo nurodyta, kur ieškoti to sodininko:

Pas Matiją Hufnagelį, Butfė ūkyje, prie šiaurinio pylimo, netoli Leidos gyvenvietės.

Įdomiausia, kad šis atradimas jam pasirodė žeminantis. Kada ji spėjo įkišti raštelį kišenėn, negi jam išeinant? Jis jautėsi lyg ledo ritulio rutulys, skriejantis iš vieno galo į kitą ir galiausiai smagiai pliumptelintis į vandenį. Argi neakivaizdu, kad Judita Leister elgėsi su juo kaip tinkama, pasiūlydama jam išgerti vyno ir paplepėti atokvėpiui? Tačiau rektoriui, kuriam Vilhemas išpasakojo visą savo nuotykį, atrodė visai kitaip. Jis pasveikino jaunuolį pergudravus „irgi nekvailą velniūkštę“, o sužinojęs, kuriam gale ieškoti sodininko, paragino savo mokinį nedelsiant keliauti į Leidą. Kartu jis įbruko rankon titnago pistoletą, paaiškinęs, kad „visose kelionėse jis labai praverčia“.

– Ar žinai, kas yra vadinamieji *šakniastiebiai,* šaknų draskytojai? Jie sakosi esą keliaujantys kolekcininkai, supirkinėjantys retus tulpių svogūnus ir vėl parduodantys pasiūliusiam didžiausią sumą... Koks liūdnas gyvenimas tų ponų, galinčių perrėžti žmogui gerklę peiliu taip pat lengvai kaip ir gėlės stiebelį. Dėl gėlės

jie pasirengę nusikalsti. Tesaugo tave Dievas, kad nė vienas iš tų banditų nesuuostų, kur tu eini, o svarbiausia – ko eini!

Deruiko sūnus pasvėrė rankoje ginklą ir pagalvojo, kad jis menka paguoda, kai užpuola žudikas, pasirengęs perrėžti gerklę. Be to, naujoji užduotis jo visai nenudžiugino. Argi jis neatliko to, kas buvo pavesta?

– Man garbė, pone, kad patikėjote man užduotį praturtinti jūsų kolekciją turbūt pačiu gražiausiu pavyzdžiu... Vis dėlto drįstu manyti, kad jūsų sūnus Eljezaras, ko gero, būtų pats tinkamiausias ambasadorius, atsižvelgiant į garsų jūsų šeimos vardą.

– Tšš... tšš... – tildė jį rektorius, lyg rengtųsi gaudyti musę. – Kas patikės, kad tu didelis, jei visiems sakysi, kad esi mažas? Esu tikras, kad tu puikiai atliksi šį darbą. Panašu, kad moki fechtuotis, juk to neseniai tave mokė prancūzų kalbos mokytojas? Štai kas tau pravers kur kas labiau nei paraidžiui ištartas retos gėlės pavadinimas. Argi nėra sakoma, kad „šimtas flamandų – tai šimtas peilių"?

Pastangos perkalbėti miestelėną buvo bergždžios. Kuo labiau Vilhemas tikino nesugebėsiąs, tuo labiau Paulius gyrė jo talentus, kol galiausiai persistengęs nueidavo į juokingus kraštutinumus. Kad ir kaip ten būtų, Bereistenas buvo nepalaužiamas. Jis griebėsi skaičiukų, primenančių Vilhemui skolą, kurios jis nepajėgsiąs grąžinti, nebent parneštų jam *Semper Augustus*. Akis badanti tiesa privertė Vilhemą nusileisti. Jis įsikišo rektoriaus pistoletą į užantį ir iš makšties išsitraukė savo špagą, norėdamas patikrinti, ar ornamentais puošti ašmenys, kurių jis niekad nebuvo išsitraukęs, dar nesurūdijo. Netrukus jaunuolis pasikinkė arklį ir vienui vienas išbildėjo karieta į Leidą.

Nuo Harlemo iki Leidos buvo vos penkios mylios, tačiau liūčių metu užtrukdavo dvigubai ilgiau, mat keliautojai dėl ištvinusių upių ir ežerų buvo priversti nuolat ieškoti aplinkkelių. Keliai vinguriavo per laukus, skęstančias pievas ir klampų kopų smėlį, kuriame ilgam įstrigdavo mediniai vežimų ratai. Eismas dažniausiai užsikimšdavo dėl didžiulės virtinės vežimų, kai pirmasis imdavo ir įstrigdavo į klampų smėlį: jie buvo įklimpę įvairiomis kryptimis – vieni vis dar bandė irtis į priekį, kiti – apsigręžti atgalios, o jaučių varovai, ligi kelių susmigę į purvyną, be gailesčio lazdomis pliekė vargšus gyvulius. Vis dėlto buvo labai neįprasta, kad raitelis, niekaip negalėdamas prasibrauti pro kelią užstojančius kinkinius, lipa nuo savo arklio ir keletą jardų brenda vandeniu pėsčiomis.

Kad ir kaip būtų apmaudu, tądien į Leidą keliavo daugybė žmonių ir Vilhemui net porą kartų teko pakliūti į tokią siaubingą grūstį, kad joks žmogus – nei pėsčias, nei raitas – negalėjo išsikapanoti. Jaunasis Deruikas aplink nematė nė vieno pažįstamo veido, todėl pakalbino jauną raitelį, jau gerą mylią maklinėjantį jam prie šono ir marinantį laiką kauliukų mėtymu ant ištiestos rankos.

– Laba diena, berniuk.

– Ir jums, pone.

– Gal Leidoje vyksta šventė, kad šitokia minia ten veržiasi?

– Tikrai nieko apie tai negirdėjau. Almanache apie tai nebuvo užsiminta nė žodeliu.

– Tai gal kokiam nusikaltėliui bus vykdoma mirties bausmė? O gal jaunimas keliauja į Zevenhuiseno mišką ieškoti garnių lizdų?

– Neturiu žalio supratimo.

– O ko tu pats ten veržiesi?

Mikliu rankos mostu raitelis subėrė avies rago kauliukus į tabokinę. Žinoma, norėdamas atrodyti oriai, jis timptelėjo šviesų

šiurkštoką ūsą, iš kurio galėjai spręsti, kad čia pirmoji jo vyriška augalija.

– Turiu reikalų! – tarė jis beveik tokiu pat tonu.

– Širdies reikalų ar piniginių?

Po dideliais raukšlėtais grifo vokais žibėjo neaiškios spalvos akys, gal kiek neproporcingos raitelio veidui. Jis nudelbė jas žemyn, tada pakėlė į Deruiką, paskui vėl nudelbė lyg luošys, baikščiai tyrinėjantis savo pašnekovą.

– Tai kaip? – neatstojo Vilhemas.

– Pirksiu vieną gėlę, kuri savo kaina ir grožiu pranoksta visas kitas.

– Gėlę?

– Tulpę, pone. Ji vadinasi *Semper Augustus*.

Vilhemą taip pribloškė tas prisipažinimas, kad jis neturėjo jėgų paklausti, iš kur tas vaikis sužinojo apie šią tulpę ir kas nurodė, kur jos ieškoti.

– Na, tai sėkmės tau, – šiaip ne taip palinkėjo.

Tai negalėjo būti tik atsitiktinumas, kad Deruiko bendrakelionis užsiėmė tuo pačiu ir atsirado tuo pat metu toje pačioje vietoje, pakeliui į Leidą, drauge su Vilhemu. Jis baiminosi, kad – deja! – *Semper Augustus* tulpė yra žinomesnė, nei rektorius galėjo įsivaizduoti. Įdomu, kiek raitelių, pėsčiųjų ir keliauninkų su vežimais skubėjo raudonomis liepsnelėmis išmargintos tulpės pėdsakais? Kiek virvėmis surištų ir vežimų gale sukrautų krepšių buvo prikrauta guldenų, dukatų ir kitokių auksinių, kurie bus atiduoti mainais už nuostabiąją tulpę? Vilhemui ėmė smaugti gerklę; lyg tam maišui, užveržtam virve. Jis įsikibo į balną, kad nenulėktų nuo arklio.

– Ar turi pinigų tai gėlei? Girdėjau, tulpės labai brangios.

Nieko neslėpdamas, raitelis iš apvalainos kišenės ištraukė puspilnį kapšą ir išbėrė jo turinį sau ant delno. Tai buvo penkios trijų

guldenų monetos, kuriose buvo iškaltas Fryzijos herbas – melsvo atspalvio, su dviem auksiniais leopardais.

– Čia visas tavo turtas?

– Ir mano sužadėtinės... Aš esu odininkas ir pardaviau savo odas, kad galėčiau imtis tulpių prekybos. Girdėjau, kad iš vienos tulpės galima susikrauti pasakiškus turtus ir dargi kur kas greičiau nei pardavinėjant ką kita.

Reti jaunuolio ūsai išsirietė drauge su šypsena, parodančia visą eilę lygių baltų dantų, kurie dėl savo dailaus apvalainumo priminė pieniškus dantukus. Su dideliu malonumu jis pasvėrė saujoje savo auksą, lyg jau laikytų joje tulpės svogūną. Jaunuolio svajingas mintis nutraukė kūną perliejęs skausmas: stovintis prie balno Vilhemas lyg prastam mokiniui patampė jaunuoliui už ausies.

– Gelbėkit! – suriko raitelis, manydamas, kad kažkas kėsinasi pavogti jo pinigus.

– Užsičiaupk, tu kvailas asile! Aš visai nenoriu tavęs apvogti! Atvirkščiai, prie tų tavo aštuoniolikos guldenų, už kuriuos nė *Couleren* tulpės žiedlapio nenusipirktum, pridėsiu dar penkis, kad suktum savo arklį atgalios.

Vilhemas taip ir padarė: nuplėšė po diržu prisegtą kapšą su pinigais ir subėrė auksinius jaunuoliui į ranką, o šis sugniaužė juos kumštyje lyg akliname narvelyje. Kančios perkreiptas veidas buvo sumišęs su nuostaba.

– Pone, aš... aš nesuprantu! – sumikčiojo jis, bandydamas atitraukti Vilhemo ranką, vis dar tampančią jam ausį.

– Nesupratai? Gal prastai manęs klauseisi, manęs, kuris yra nupirkęs ir pardavęs daugiau tulpių svogūnų, nei tau yra metų! Esu matęs daug tokių geltonsnapių kaip tu: balnų dirbėjų, kaminkrėčių, žemkasių, durpių kasėjų, kurie tikėjosi, pradėję tulpių prekybą, pralobti, bet, deja, grįžo į namus tuščiomis kišenėmis! Kvailys labai greit praranda savo auksą!

– Aaai! Pone! Jūs man baigiate nuplėšti ausį!

Vilhemas paleido savo auką, prieš tai pliaukštelėjęs atminimui per pakaušį, vargšui jaunuoliui net seilė siaura srovele nutekėjo per lūpų kamputį.

– Paklausyk mano patarimo: keliauk namo, apsigręžk tuojau pat! Esu tikras, kad kaime tavęs laukia verkianti sužadėtinė, nerimaujanti motina ir smerkiantis tėvas! Drožk pas juos, maldauk jų atleidimo, prašyk to niekšo, kuriam pardavei odas, kad tau jas grąžintų, o jei nesutiks, pasiūlyk jam atlygį iš savo santaupų! Gyvenk dorą gyvenimą, o ne tokį, kurio dabar trokšti, jei nenori prisišaukti bėdos ir įklimpti į skolas! Tavo žiniai, aš pats turiu dešimt tūkstančių guldenų skolos vienam Harlemo regentui už tai, kad norėjau su juo prekiauti tulpėmis! Negi taip trokšti tokio likimo?

Tardamas šiuos žodžius, Vilhemas net krūptelėjo iš susijaudinimo. Tik dabar suvokė, ką pasakė. Keletą akimirkų jis nejudėdamas sėdėjo balne, susimąstęs, sudrumsta širdimi. Bendrakeleivis ilgai klausėsi Vilhemo kalbų lyg žvejys, stebintis tekantį vandenį, ir manė, kad turi reikalą su pamišėliu. Jaunuoliui atrodė pasibaisėtina, kad leido tam plepiui aiškinti, kaip jam reikia gyventi. Jis nusivalė nuo lūpų seiles ir, vos tik vežimų virtinėje atsirado plyšys, nėrė su visu savo arkliu tiesiai pro jį. Netrukus vaikinas dingo Vilhemui iš akių. Deruiko sūnus nebandė nei vytis, nei veržtis pro atsiradusį plyšį, pro kurį jau brovėsi kiti smarkuoliai. Jausdamas kartėlį, Vilhemas lėtai kaip vėžlys persirito per Leidos pylimą.

Šiaip ar taip, rasti nurodytą ūkį nebuvo sudėtinga. Ten stovėjo solidus mūrinis namas, o prie jo durų augo išsikerojęs vynuogienojas, svyrančios kvapnios jo vynuogių kekės viliojo iš rytų ir vakarų keliaujančias vilkstines vežimų ir būrius pavienių raitelių, kurie, regis, jojo medžioklėn. Kuo arčiau tikslo Vilhemas buvo,

tuo labiau darbavosi aulinio bato spyriais ir riksmais, bandydamas praskinti kelią savo arkliui. Galų gale grūstis pasidarė tokia nepakenčiama, kad jaunuolis gavo pririšti savo arklį prie medžio ir toliau kapanotis pėsčiomis.

– Kas čia per cirkas? – niurnėjo Deruikas sau po nosim, siaubingai bjauriai nusiteikęs. – Paulius išsiuntė mane slapčia nupirkti rečiausios pasaulyje tulpės, o aš pakliuvau į gyvą mėsmalę, lyg Tekselyje** per sūrių slėgimo varžybas.

Priešais Butfė ūkininko langus vyko neregėtas spektaklis. Žmonių minia buvo tokia didžiulė, tiršta ir kirbanti, kad galėjai pamanyti, jog prie valstiečio namų slenksčio įvyko stebuklas. Ir kas tokio nepaprasto čia galėjo nutikti, kad tokia jūra vyrų ir moterų atbangavo? Pro medžių lapijos properšas galėjai įžiūrėti ant namų stogų dirbančius žmones, dengiančius juos šiaudais arba skridininiu keltuvu keliančius kibirus. Aplink nebuvo matyti nė vieno pirklio. Daugybė smalsuolių jungėsi prie minios: vieni vedėsi už pavadžio apsidergusias kumeles, kiti nešėsi po du kibirus pieno su putele, kurį stropiai saugojo nuo musių. Tarp daugybės visokiausių vežimų buvo ir prašmatnių karietų su herbais, jose sėdinčius aukštus ponus nuo prasčiokų grūsties saugojo sargybiniai. Minioje sklandė garsūs vardai: Pėteris Bolis – pats turtingiausias Harlemo sodininkas, Janas Kvakelis – *Auksinės vynuogės* savininkas ir didelis gėlių žinovas, taip pat ir daktaras Nikolas Tulpas – Amsterdamo teisėjo padėjėjas, taip mylintis tulpes, kad šios gėlės atvaizdu papuošė savo herbą.

Girdėdamas šiuos įžymius vardus, Vilhemas pasijuto apgailėtinai. Kiek vilties jam suderėti kainą, jei turtais aptekę varžovai jam iš po nosies pasiryžę nunešti trokštamą tulpę? Ko vertas bus jo

* Šiaurinei Olandijai priklausanti sala.

pasiūlymas, kai didieji kolekcininkai vienas per kitą siūlys įspūdingesnes sumas? Jam gali pasisekti nebent tada, jei jie priimtų Vilhemą į varžytines. Jis gi neturėjo sargybinių, kurie padėtų jam prasiskinti kelią iki to valstiečio, kuris tuo metu kaip tik maklinėjo po savo kaimišką sodą, pilną tulpių ir baltųjų kopūstų, smailėjančiu klumpės galu rodydamas į išskirtinę tulpę – bajorai, vilkintys kailiniais, apžiūrinėjo ją pro lupą arba uostinėjo prityrusia nosimi.

Staiga Vilhemą apėmė juoda neviltis. Jis dairėsi aplink po didžiulę minią, kurioje pats stovėjo, ir pro akis jam slydo susikūprinusių žmonių siluetai, siauros kaktos ir gyvuliški žandikauliai – gyvas purvino darbo ir skurdo įrodymas. Vilhemas su siaubu stebėjo, kokia didžiulė tų vargetų minia, ir jis pats stovi ne kur kitur, o tarp jų, toli nuo išsikvėpinusių ponų. Jį ne tiek liūdino mintis prarasti *Semper Augustus*, kad ir kokie nemalonumai gali dėl to užgriūti, bet tas nepataisomai apgailėtinos savo padėties suvokimas. Visas jo turtas ir pasididžiavimas tebuvo gražūs namai ir karieta. Deruikų šeimos kilmė jam atrodė tik neryškus pėdsakas, kone purvina dėmė visuomenėje. Visos Vilhemo pastangos nuo *to* pabėgti buvo bergždžios. Nepadėjo netgi jojimo aulinių kulnai, kuriuos jis nieko bloga nenorėdamas trupučiuką paaukštino, kad atrodytų didesnis bent jau už vidutinio ūgio vyrioką, tačiau įmurusioje žemėje vienodai smego tiek puikūs batai, tiek greta stovinčių vargšų pusbačiai.

Deruiko sūnus gerą valandą prastovėjo prie valstiečio namų durų, kurias akylai saugojo jo sūnūs, kol tarpdury pagaliau pasirodė tie, kuriems teko laimė ten užeiti. Vilhemas nedrįso žengti artyn bijodamas, kad jo nenuvytų, ir iš paskutiniųjų vildamasis ištaikyt progą šnektelėti akis į akį su *Semper Augustus* tulpės savininku, kai jo svečiai pagaliau išsiskirstys. Bet staiga mintis

maldauti kažkokio ūkininko susitikti ir pasišnekėti jam pasirodė tiesiog nepakenčiama. Vilhemo išdidumas paėmė viršų. Gal jis koks šunelis, kad duonos trupinius pastalėje laižytų? Atsargiai užsidėjęs skrybėlę, kurią prieš tai buvo nusiėmęs, kad neužgautų už nugaros stovinčių žmonių, Deruiko sūnus apsigręžė ir nusiyrė atgal prie medžio, kur paliko pririštą savo arklį, tačiau rado tik vagies nupjautą pavadį, o gyvulio nė kvapo.

– Kad tave kur galas! Ar tik nebūsiu užsitraukęs kokio prakeikimo? Gal kartais apverčiau druskinę ar numečiau peilį?

Vargšė liepa tiesiog tirtėjo nuo aulinių batų smūgių. Spardydamas medį, Vilhemas kunkuliavo iš pykčio. Prisiminęs, kad kišenės gilumoje turi nedidelę degtinės gertuvę, jaunuolis nieko nelaukęs gurkštelėjo šlakelį, atsisėdo ant žemės ir netrukus nugrimzdo į miegą.

Kai pabudo, jau buvo sutemę. Vilhemas apsigraibė liemenę, norėdamas patikrinti, ar tebeturi piniginę bei pistoletą – laimė, viskas buvo savo vietose. Kita vertus, jo špagos dėklas buvo tuščias, jaunuolis ją rado kiek tolėliau, rasotoje žolėje. Netruko susivokti besąs kažkokios duobės dugne. Vargais negalais smėlėtu šlaitu jis užsiropštė viršun ir vėl atsistojo ant kelio. Prie ūkininko namų ištvinusi žmonių jūra jau buvo atslūgusi. Pamažiukais priprasdamos prie tamsos, Vilhemo akys įžiūrėjo ilgą iš šiaudų ir molio drėbtą tvorelę, juosiančią ūkį į pietus, anksčiau nebuvo jos pastebėjęs dėl žmonių grūsties. Ko gero, jaunuolis tos tvorelės apskritai nebūtų pamatęs, jei ne per visą jos ilgį – keturis ar penkis jardus – kyšanti vešli augalija, kuri buvo tikrų tikriausias įrodymas, kad kitoje aptvaro pusėje auga įvairiausi augalai.

„Sodas“, – pamanė Vilhemas ir jo širdis ėmė tankiau plakti.

Ilgai negalvojęs, jis apsisprendė. Perėjo per kelią ir guviai peršoko per tvorelę. Jo auliniai batai ėmė grimzti į minkštą žemę,

o mėšlo tvaikas tiesiog kvapą gniaužė. Nejaugi jis įlipo į išmatų tortą? Vilhemas dideliu žingsniu peržengė tą nemalonų minkštimą, keikdamas kaimiečius, kad jie nesugeba naudotis naktiniu puodu. Toliau maklinėdamas po tamsą, jis atidžiai žiūrėjo sau po kojomis. Iš pradžių nieko nepamatė, nors ir spoksojo baisiausiai išplėtęs akis, šios net įskaudo. Pagaliau nušvito jaunas mėnulis, palengvindamas Vilhemo dalią: blyškus šviesos pluoštas skverbėsi pro debesų properšas, apšviesdamas aptvertą teritoriją kaip pakliuvo – čia medinio namuko kampą, čia sausmedžio pavėsinę ir samanų lopus, primenančius šachmatų lentą.

„Na ką, tikrai nemenkas sodas paprastam valstiečiui", – pagalvojo Vilhemas.

Vieną akimirką mėnulis šiek tiek pakeitė savo blausaus spindulio kampą ir apšvietė didesnį plotą, už kokių dvidešimties pėdų nuo Vilhemo, ir jam prieš nosį atsivėrė šiek tiek spalvotų, bet aiškiai įmatomų dėmelių ruožas. Sprendžiant iš jų formos ir vertikalios padėties, nebuvo jokios abejonės, kas ten auga: tai buvo gėlės, o jų išsidėstymas vienodais tarpeliais (taip buvo prižiūrimos tik pačios gražiausios gėlės, siekiant jas tobulai išpuoselėti) sakyte sakė, kad čia ne šiaip sau gėlelės. *Semper Augustus* neabejotinai turi būti tarp jų; galbūt štai ši, auganti kiek nuošaliau nuo kitų tulpių?

Vilhemas pritūpė ir vėl atsistojo; kojos tiesiog tirpo iš nekantrumo. Jis palinkdavo čia ant vienos kojos, čia ant kitos, neapsispręsdamas, kurion pusėn žengti. Jam pasitaikė išties auksinė proga: juk tereikėjo vos ranką ištiesti ir nuraškyti *Semper Augustus* tulpę, kuri akimirksniu padengtų visas skolas Bereistenui. Tik pagalvokit, kiek rūpesčių ir vargo nukristų nuo jo pečių! Tačiau, kita vertus, jaunuolis gėdijosi vogti. Ir ką? Jis apiplėštų kažkokį valstietį, kurį ši geradarė gėlė išgelbėjo nuo skurdo? Jis atimtų iš

to žmogelio sėkmę, ko gero, vienintelę, galėjusią praskaidrinti jo sunkaus darbo kasdienybę?

Deruiko sūnus ilgai kovojo su sąžine, nenuleisdamas akių nuo taip trokštamos tulpės, augančios atokiau nuo kitų gėlių, kur kas tvirtesnės ir aukštesnės už kitas – tikro sodo skeptro. Galiausiai Vilhemo sąžinė pavargo svarstyti. Jo kojos lyg staiga paleista spyruoklė žengtelėjo pirmyn, leisdamos visam kūnui suprasti, ką reikia daryti. Jaunuolis žengė tiesiai prie *Semper Augustus* tulpės ir išsitraukė iš kišenės sodininko peiliuką.

Jis buvo beketinąs nurėžti tulpę, tik staiga apie jo kojas apsivijo po žeme paslėpta virvė. Supančiotas Vilhemas ėmė springti dulkėmis. Viename virvės gale buvo pritvirtintas skambaliukas, kuris išsyk pranešė apie įkliuvusią auką; kitas galas buvo apvyniotas ant skridinio ir pritvirtintas prie valstiečio šunidės. Sode vis dar tūnantis jaunuolis išgirdo, kaip pikti sargūs šunys siaubingai skalydami leidosi jo pusėn.

„Na ir skystaprotis! Didesnio triukšmo sukelt negalėjai!“

Jis mikliai šoko ant kojų ir leidosi bėgti tvoros link. Iš baimės jėgos tiesiog padvigubėjo. Ropščiantis per mūrinę tvorą, kojos kulkšniuką nutvilkė skausmas. Visur buvo prisodinta dygių krokų, tokių aštrių, kad laisvai galėjo pradurti aulinio bato odą ir net kojinę. Širsdamas Vilhemas kito aulinio kulnu spardė į apsiputojusį šuns snukį. Tuo pat metu jis iš visų jėgų stengėsi išvaduoti savo koją iš to žvėries nasrų. Kuo labiau jaunuolis stengėsi ištrūkti, tuo giliau smigo aštrūs dantys, ligi kraujų išvagodami kojos raumenis. Tos pastangos kone išvarė jį iš proto. Galiausiai Vilhemas ištraukė pliką koją, žvėries nasruose palikęs savo apdraskytą aulinį batą ir išplėštą drabužio skiautę. Jis persirito per tvorą ir pašėlusiu greičiu leidosi bėgti, bijodamas, kad šunys neperšoktų tos nelaimingos tvoros.

Bet jie neperšoko. Vilhemas negaišo laiko ir nebegalvojo apie tuos šunis: kunkuliuodamas iš piktumo, jis nukeliavo tiesiai prie juodos pelkės, juosiančios valstiečio sodybą, aimanuodamas ir šlubuodamas, drebančioje rankoje laikydamas savo špagą, kuria mosikavo priešais save, stengdamasis durpynu nueiti kuo toliau nuo tos baisios vietos. Vieną akimirką bėglys taip nikstelėjo koją su sužeista kulkšnimi, kad net pargriuvo visas gargaliuodamas, tarsi krūtinėje būtų ne plaučiai, o tankiai spaudomos dumplės. Paskutiniai garsai, kuriuos vaikino sąmonė dar suvokė, buvo iš sodybos išbėgusių kaimiečių, vienas nuo kito užsidegančių sakuotus deglus, riksmai, sumišę su pailsusių šunų lojimu. Vilhemas nualpo.

Per baisingą skubėjimą Vilhemas nespėjo nei seseriai, nei Bereisteno sūnui papasakoti apie savo kelionę pas Juditą Leister. Juodu rado jiems paliktą raštelį, iš kurio ir sužinojo apie užsakytą paveikslą ir apie svečiavimąsi ateljė. Jaunuoliai nuėjo ten kitą rytą, bet ne drauge: Eljezaras buvo apsivilkęs šventinį tamsiai raudoną kostiumą, su kuriuo atrodė kaip vyskupas; Petra pasirodė netrukus po jo, vilkėdama tamsią suknią, prie kurios buvo prisiderinusi ir pirštinaites, skrybėlę bei peleriną iš to paties audinio. Ji žaidė tankia, vargiai tokiam metų laikui reikalinga vėduokle, be perstojo ją išskleisdama ir suskleisdama.

Po įspūdingo pono, vilkinčio tamsiai raudonu kostiumu, ir jo tarno įžengęs vaiduoklis visus kaip reikiant nustebino.

– Kas čia per drabužiai, panele? – paklausė Eljezaras, sparčiu žingsniu žengdamas prie savo sužadėtinės. – Tik vargšės tuokiasi juodomis sukniomis, kad nereikėtų vestuvėms ir gedului pirkti

skirtingų suknių! Nejaugi ir jūs esat tokia, kuri skaičiuoja kiekvieną gelumbės skiautę ir siūlus?

– Pone, atėjau, nes taip liepė mano brolis! – pareiškė Petra rūškanu balsu. – Tik nemanykite, kad tas paveikslas, kuriame būsime drauge, tikrame gyvenime mudu suves. Tarp sužadėtuvių ir vestuvių prabėga marios laiko, kaip ir nuo vieno žiedo ligi kito!

– Persirenkit! Šita suknia jums netinka!

– Apgailestauju, pone, bet nebeturiu kitos. Jūs suplėšėte vienintelę man likusią suknią tądien, kai tempėte mane pas burmistrą. O gal jau pamiršote?

Užgautas tokių kalbų, jis primygtinai reikalavo kaip nors pagražinti tą gedulo drabužį. Pasirausęs dailininkės skrynutėse, greta kitų niekučių, skirtų modeliams puošti, jaunuolis rado daugybę netikrų brangakmenių. Petra turėjo pasirinkti grandinėlių, apyrankių ir dirbtiniais deimantais puoštus auskarus, kuriais ją apkarstė dailininkės tarnaitės. Netgi pats Bereisteno sūnus atsisakė keleto savo žiedų, kuriuos šiaip ne taip užmovė ant šiurkščių jaunosios moters pirštų. Be didesnio švelnumo gražinama sužadėtinė neištarė nė žodžio, ir ateljė dirbančios merginos ėmė jaustis labai nejaukiai.

– Na štai, taip jau geriau... – tarė Eljezaras, atsitraukdamas per keletą žingsnių ir apžiūrinėdamas savo darbą. – Dabar jūs nebeatrodote panaši į pastoriaus dukrą.

– O jums nepatiko? Juk tokia ateities perspektyva jus žavėjo!

– Pakaks, Petra, jūsų įžūlių išsišokimų! – sugriaudėjo jaunasis tulpių pirklys, staiga nulenkdamas Petros vėduoklę, po kuria ji slėpė savo šypseną.

– Panele, pone, gal malonėtumėte papozuoti? – paklausė Judita Leister, palydėdama porą į gerai apšviestą ateljė kampą prie pakylos su ratukais.

Dailininkės padėjėjos pasirūpino dekoracijomis, kurios turėjo tapti paveikslo fonu. Ten taip pat stovėjo veliūro fotelis, apkaustytas variu, stalas atverčiamais galais ir dvi aukštos žvakidės. Netoliese ant stovo menininkei po ranka gulėjo dar keletas nieknieklų, kuriais ji buvo numačiusi papildyti paveikslo kompoziciją: lankas su strėline, pilna paauksuotų strėlių, ir balandžių porelė, surišta per kojeles, kad neišsiskirtų.

– Aš čia matau tik vieną fotelį. O kur sėsis Petra?

– Tas fotelis ir yra skirtas jai! – niūriai tarė Judita Leister. – Pamaniau, kad jūs turėtumėte stovėti uždėjęs ranką jai ant peties arba ant fotelio atlošo, taip juk atrodytų natūraliau...

– Nieko sau fantazija!

– Galim ir jums pastatyti fotelį, jei jau taip norit.

– Ne, ne, bus gerai taip, kaip sakėt... Gal jau galime pradėti?

Sužadėtiniai pasiruošė pozuoti taip, kaip jiems buvo nurodyta. Viena tarnaitė įnešė vyno grafiną, kuriame mirko dvi baltos tulpės, paveiksle virsiančios *Semper Augustus*. Eljezaras įsikišo trapią gėlę į atlapą, o Petra nykščiu ir smiliumi suspaudė kitą tulpę. Tačiau beveik tuo pat metu sunkios stiklinės apyrankės, kurias ji buvo užsisegusi ant riešo, nuslydo jai ligi pat pirštų. Jaunoji moteris, retai nešiojanti papuošalus, varžėsi tų prabanga tviskančių menkaverčių blizgučių.

– Pone, ar negalėčiau nusiimti bent jau šios apyrankės? Jos aštrūs kraštеliai man braižo odą.

– Jokiu būdu.

Tapybos seansas buvo ilgas ir varginantis tiek nepatogiai stovinčiam jaunajam tulpių pirkliui, tiek Petrai, kuriai nuo ilgo sėdėjimo tiesiog tirpo užpakalis. Kuo ilgiau smiltelės byrėjo savo stikliniame kalėjime, tuo mažiau juodu turėjo kantrybės pozuoti. Eljezaras pirmasis nebeiškentė ir ėmė po truputį muistytis, nepai-

sydamas griežto įsakymo nejudėti. Jis plojo rankomis ir tūpčiojo, visai nekreipdamas dėmesio į dirbančią Leister, kuri kaskart duonos minkštimu turėdavo taisyti tai vieną, tai kitą jaunuolio bruožą. Eljezaro ranka ant Petros peties darėsi vis sunkesnė, kol galiausiai vargšė mergina nusivertė nuo fotelio, pavargusi būti ramsčiu ir nebegalėdama pakelti savo sužadėtinio slėgimo.

Buvo baisiausiai gaila žiūrėti į tuos du jaunuolius kančios iškreiptais veidais, lyg juos kas būtų užkankinęs sunkiu darbu. Geraširdė Leister atnešė šiltų vaflių ir vyno, subrandinto Rino vietovėje, o tarnaitė suvaidino keletą linksmų scenų iš vienos komedijos. Niekas negelbėjo. Eljezaras paklausė dailininkės, ar ji iš jų tyčiojasi, prašydama tarnaitės rodyti tokius spektaklius; Petra sėdėjo rūškanu veidu lyg prastai padaryta porceliano lėlė, o tirpstantis nuo karščio gausus dažų kiekis ant veido tik dar labiau pablogino padėtį.

Galiausiai dailininkei trūko kantrybė. Judita Leister, vienu mauku ištuštinusi savo vyno taurę, nė kiek nesijaudindama dėl savo suknios, piktai numetė savo teptukus.

– Kas jus apsėdo? – paklausė Bereisteno sūnus, įsikandęs pypkę ir atžagaria ranka rausdamasis tabokinėje.

– Aš negaliu tapyti, pone, jei mano klientai man nepadeda. Kai panelės brolis užsakė nutapyti portretą, jis neminėjo, kad jūs būsite tokie nekantrūs lyg šratukai, lakstantys po būgną. Jūs be perstojo vaikštinėjat pirmyn atgal, nenustygstate vietoje ir nesugebat nė akimirkos ramiai papozuoti. Mane tai varo į neviltį!

Eljezaras, be jokios abejonės, būtų ką nors atsakęs, jei ne Ernstas Rotvalis, Bereistenų vežėjas, kaip tik tą akimirką pasirodęs ateljė. Jis lyg vėjo gūsis įsiveržė vidun, užpūsdamas visas žvakes, kilstelėdamas merginų sukneles ir mokinių kepuraites. Nedaug trūko, kad įsismarkavęs jaunuolis apverstų fotelį ir nuplėštų vie-

ną iš kabančių užuolaidų. Jis staigiai griebėsi už statulos peties, laimė, pataikė įsitverti į akmeninį biustą, kuris nė nekrustelėjo iš savo vietos. Tačiau po kelių akimirkų staiga suglebusios rankos nuslydo nuo manekeno peties, ir jaunuolis pargriuvo ant žemės.

– Pagaliau parsiradai, asile nelaimingas! – pratrūko Bereisteno sūnus. – Kur tu buvai, kai mums tavęs reikėjo? Turėjau pėsčias eiti! Nagi, kelkis!

Ernstas tikrai norėjo paklusti. Jis įsirėmė kulnais į žemę ir įtempė šlaunis, bandydamas atsikelti. Tačiau metalu kaustyti batai, aplipę gličiu purvu, niekaip nenorėjo klausyti; vežėjas čiūžtelėjo ir vėl sunkiai žnektelėjo ant grindų. Petra aiktelėjo.

– Nedaryk mums gėdos! – užriaumojo tulpių pirklys. – Stokis, pasakiau!

Tardamas šiuos žodžius, jis čiupo vargšą vaikiną už marškinių ir jėga pastatė ant kojų. Toji scena atrodė bauginamai: kai tik Eljezaras pakėlė vežėją, visi išgirdo, kad kažkas plyšo, bet tai nebuvo įprastas plėšiamo audinio garsas, veikiau jau rimtas odos įdrėskimas. Tą pačią akimirką jaunojo tulpių pirklio rankos susitepė krauju. Bereisteno sūnui išliejus įtūžį, pro išdraskytų marškinių plyšį Ernsto krūtinėje žiojėjo gili atvira žaizda.

Tą pačią akimirką vežėjo akys apsiblausė, ir jaunuolis nualpo.

– Kas gi čia dabar? – nustebo tulpių pirklys.

Petra išbalo:

– Dieve, kas jam nutiko?

– Susimušė smuklėje, net neabejoju... Štai kas laukia tų, kurie lankosi prastos reputacijos vietose!

– Vargšas Ernstas! Tai siaubinga!

– Iš tiesų siaubinga, – pritarė Eljezaras, iš anksto baisėdamasis sužeistųjų slaugymu, o ypač tarnų.

Jis nusišluostė iškruvintas rankas į vežėjo marškinius ir atsainiai nuleido ant grindų tabaluojančią jaunuolio galvą. Atrodė,

kad Eljezaras apskritai jį pamiršo. Jis buvo beketinąs kuo ramiausiai pozuoti toliau, jei ne jo sužadėtinė, kuri kone drebėdama nedavė jam ramybės:

– Pone, jūsų tarnas miršta! Nejaugi nieko neketinate daryti?

– Na... tegul truputį pakraujuoja! Jam tai bus pati geriausia pamoka!

– Reikia ką nors pašaukti!

– Sumokėti daktarui už tokį nevidoną? Nesukit sau dėl to galvos! Tegul gamta pati jį išgydo... Be to, randai susidaro patys ir nieko nekainuoja.

Petros vėduoklė tankiai virpino orą. Staiga ji nušoko nuo pakylos, čiupo vežėją už purvinų batų ir, įtempusi visas jėgas, viena pati ėmė vilkti Ernstą prie ateljė durų. Tas įdomus vaizdas – juodai vilkinti moteris, tempianti prastai apsirengusį vežėją, – be abejonės, buvo vertas paveikslo. Eljezarui buvo visai nejuokinga. Užgesinęs pypkę ir susinėręs rankas už nugaros, jis paklausė savo sužadėtinės:

– Panele, ir ką jūs ketinate daryti?

– Aš kaip nors nuvilksiu šį žmogų pas daktarą, nes manau, kad mano pareiga jam padėti! – sušvokštė uždususi Petra.

– Tikros damos tokių dalykų nedaro!

– Tai gal padėtumėt?!

Eljezaras nepatenkintas nusikeikė. Trokšdamas kuo greičiau visa tai užbaigti, jis paliepė savo tarnui pakelti Ernstą.

– Nagi, greičiau! Pas daktarą! – sukomandavo jis geibiu balsu. – Aš su jumis!

Išeidamas iš ateljė, jis vis dėlto dar atrado laiko užsivilkti paltą ir švariai nusiplauti vis dar kruvinas rankas teptukų mirkymo vonelėje. Plaudamasis rankas, Eljezaras mestelėjo nepatenkintą žvilgsnį į drobę:

– Ponia, aš jūsų nesirinkau, kad nutapytumėte šį paveikslą ir, geriau pagalvojus, ta mintis man apskritai nepatinka... Nutraukiu mūsų susitarimą.

– Atleiskite, pone, tačiau ne jūs esate užsakovas!

– Bet, šiaip ar taip, aš vis dar esu jūsų modelis ir todėl manau turįs teisę pasirinkti, noriu būti tapomas ar ne. Taigi aš jums daugiau nebepozuosiu ir prašau iš to paveikslo ištrinti mano sužadėtinę. Geros dienos.

Atsisakęs tarnaitės pasiūlytos nosinaitės, Eljezaras nusipurtė šlapias rankas ir išėjo pro duris.

– Tikras storžievis! – pasipiktino dailininkė Leister.

Sužeistasis buvo nugabentas pas chirurgą, kurio kabinetą galėjai atpažinti iš lazdos geltonu galu, žyminčios įėjimą. Eljezaras nusistebėjo netoliese prie kanalo pamatęs vieną savo tėvo arklį, kuo ramiausiai rupšnojantį žolę. Pati karieta stovėjo gatvės vidury, atviromis durelėmis, palaidomis vadelėmis, tarsi keleiviai būtų buvę priversti staigiai bėgti.

– Na jau, Ernstai, negi tu toks apsileidęs, kad negali nė trupučio apsitvarkyti? – nepatenkintas burbtelėjo jaunasis tulpių pirklys.

Negalėjo būti nė kalbos, kad karieta, ir dargi su šeimos herbu, galėtų būti palikta vidury gatvės. Arkliai buvo pririšti prie stulpo žiedo. Eljezaras pats pasirūpino tvarkingai pastatyti karietą, uždaryti dureles ir dailiai sudėlioti alkovos pagalvėles. Ir tik tada jis susirūpino vežėju, kuris per tą laiką neteko daug kraujo.

– Eime vidun, kol koks tvarkdarys nepriskaičiavo mums mokesčio už gatvės plovimą.

Kol vyrai su vargšu Rotvaliu ant neštuvų bandė prisibelsti į daktaro duris, Judita Leister kalbėjosi su jaunąja pozuotoja, kuri, tulpių pirkliui išėjus, stovėjo prie ateljė durų tyli, sustingusi ir susimąsčiusi.

– Gal norėtumėte prisėsti, panele? – pasiūlė dailininkė, keldamasi nuo savo kėdės.

Petra susijaudino dėl tokio dėmesio. Tarsi pabudusi po ilgo miego, ji sugriebė menininkės ranką, šiltai ją paspaudė ir vėl paleido, bet ant kėdės nesisėdo. Abiejų moterų žvilgsnis buvo kupinas pagarbos ir savotiško draugiškumo.

– Ponia, nenoriu apkrauti jūsų savo rūpesčiais... – galiausiai tarė jaunoji pozuotoja. – Mano brolis atlygins jums už darbą ir sumokės tiek, kiek susitarėt. Nežinau, ar mano sužadėtinis būtų norėjęs ko kito. Tas paveikslas buvo ne jo sumanymas, be to, jis paiso tik savo paties užmojų ir elgiasi tik taip, kaip jam patinka.

Po šio dviprasmiško pasisakymo Petra nutilo ir pažvelgė į ateljė lubas, kur plakėsi ištrūkęs balandis. Jis skraidžiojo be tikslo, rodos, nieko nematydamas.

Leister pajuto, kad jos viešnia trokšta išsikalbėti. Ji pristūmė kėdę prie fotelio ir pasodino Petrą, švelniai uždėjusi ranką jai ant peties. Paskui davė ženklą išeiti liudininkams: mokiniui, smulkinančiam dažus, ir kitam mokiniui, šluostančiam kraujo klaną. Juodu atsisveikino ir išeidami išsinešė žvakides. Ateljė paskendo švelnioje nuo alkovos krintančioje prieblandoje. Įsivyravo tyla, kurią tik retkarčiais sudrumsdavo įkalinto balandžio burkavimas.

Likusi viena su dailininke, Petra nebeišlaikė. Leister priglaudė jaunąją moterį prie krūtinės, ir ši pratrūko raudoti, kol galiausiai akys išdžiūvo ir pulsavo karščiu lyg skiltuvo akmenėlis. Ašaros liejosi upeliais, rodos, iš pačių sielos gelmių. Atrodė, kad kiekviena ašara jai kainavo daugybę pastangų.

– Jūs man tokia gera, – sudejavo Petra, nusisegdama apyrankes. – Mano šeimoje nė vienas nėra matęs manęs verkiančios.

– Panele, aš jūsų visai nepažįstu... Tačiau nereikia būti labai protingam, kad suprastum, jog šios vestuvės yra rengiamos prieš jūsų valią. Kas jų norėjo?

– Mano brolis ir sužadėtinis.

– Nejaugi jiems visiškai nerūpi jūsų jausmai?

Mergina padėjo papuošalus į šalį ir papurtė galvą. Tą akimirką ji atrodė tokia nuolanki, tokia apatiškai paklusni, kad menininkei jos net pagailo. Ištiesusi ranką, ji prisitraukė grandinėlę, kabančią prie sijono, ant kurios buvo suverti peiliukas, žirklės, adatų dėkliukas ir raktų ryšuliukas. Ant jo buvo prisegtas didžiulis bronzinis raktas, gero sprindžio ilgio, menininkė jį nusegė ir padavė Petrai.

– Kas čia? – paklausė Deruiko duktė, vartydama raktą rankoje.

– Mano vyras turi namą kaime, ant Vechto upės kranto, vos už trijų mylių nuo Amsterdamo... Mes jį vadiname *Zorghvliet* – „Toli nuo rūpesčių". Saugi užuovėja nuo viso pasaulio ir jo niekšybių. O čia jos raktas. Jei jus ištiktų nelaimė, jei tektų bėgti iš Harlemo ir kur nors prisiglausti, *Zorghvliet* durys jums būtų atviros. Mes ten atvažiuojame tik vasarą. Galite ten atsivesti širdžiai artimą žmogų.

– Dėkoju, dėkoju tūkstantį kartų! – tarė jaunoji moteris, bučiuodama dailininkei skruostus.

Pasidalijus slaptais išgyvenimais, tarp abiejų moterų užsimezgė kažkoks šiltas ryšys, kupinas švelnumo ir nuostabos. Ar gali būti, kad Judita yra apdovanota gebėjimu išklausyti moteris ir giliai prasiskverbti į jų mintis? Petrai atrodė, kad dailininkė, ničnieko apie ją nežinodama, viską suprato iš pirmo žvilgsnio.

– Vadinasi, jūs ištekėjusi? – paklausė Deruiko duktė, pajutusi dėl to kažkokį liūdesį, nors ir pati nežinodama kodėl.

Leister atkišo merginai savo pirštus. Iš tikrųjų, ant vienos rankos didžiojo piršto ji mūvėjo žiedus su spalvotais taškeliais – dailininkė paaiškino turinti įprotį į juos baksnoti savo teptukais. Vienas iš jų, puošiantis pirštą prie pat nago, buvo dar naujas.

– ...Susituokėte visai neseniai? – nusprendė Petra iš dar žvilgančio metalo.

– Pernai.

– Kuo vardu jūsų vyras?

– Janas Minsė Molenaras. Dailininkas. Jis, kaip ir aš, klausė Franso Halso paskaitų...

– Jis gyvena Harleme?

– Jis ten gimė. Tačiau visai netrukus kelsimės gyventi į Amsterdamą, ten mano vyras turi draugų.

Deruiko duktė, pagauta akimirkos įkvėpimo, paplekšnojo per savo krėslo rėmą. Visi Petros klausimai sukosi apie vieną, patį svarbiausią, kurio ji vis dėlto nedrįso užduoti.

– Ar jūsų vestuvės įvyko... iš meilės? – galiausiai susikaupusi pasidomėjo ji.

Šis švelnus smalsumas suapvalino dailininkės skruostus. Netrukus ji pasisodino Petrą ant kelių ir pavadino „mažąja sesute". Leister buvo vyresnė vos keleriais metais, tačiau šis skirtumas atrodė toks didelis, kad dailininkė jautėsi taip, lyg aiškintų vaikui.

– Aš pasirinkau Janą, o jis pasirinko mane, – pareiškė ji.

Paskui Judita tarsi sąmokslininkė palinko prie savo draugės, kuri lyg magnetas atsakė jai tuo pačiu, ir pridūrė:

– Petra, neleiskite vyrams tvarkyti savo širdies reikalų, lyg tai būtų jų kasdienių reikalų dalis... Užsienyje žmonės sako, kad mes per daug atleidžiame savo vaikų vadžias – ir, žinoma, nesunkiai galime tuo įsitikinti, prisiminę neklaužadas, kurie, neragavę griežto auklėjimo, įžeidinėja praeivius ir mėto į juos žemių grumstus. Ta-

čiau kalbant apie merginas, kurioms jau metas tekėti, tiek čia, tiek bet kur kitur, broliai ir tėvai yra visiškai buki! Jie stengiasi suplanuoti jungtuves, geriausiai atitinkančias jų interesus, o ne jaunų žmonių norus! Štai todėl – deja! – tiek daug santuokų sugriūva! Mūsų regentai turėtų suteikti skyrybų galimybę nelaimingoms moterims, kokių kasdien atsiranda vis daugiau...

Toks neįprastas mąstymas šiek tiek sutrikdė Deruiko dukterį, ir vieną akimirką ji suabejojo, ar nebus atsidūrusi netinkamoje draugijoje. Mergina pagalvojo, kad galbūt reikėtų grąžinti tą sunkų raktą, kuris jai kėlė daugybę rūpesčių. Ką ji pasakytų Vilhemui ir Eljezarui, jei šie tarp jos daiktų jį netyčia surastų? Kaip saugiai paslėpti šį laisvės garantą?

Vis dėlto Leister žodžiuose buvo tiek daug švelnumo, kad po akimirkos Petra susigėdo ja suabejojusi. Ji darsyk karštai padėkojo menininkei ir jausmingai atsisveikino, abi apsikabino, bučiuodamos viena kitai rankas ir žadėdamos netrukus vėl susitikti.

Nusileidusi laiptais, Petra susivokė, kad kalbėdamasi su dailininke ji nė kartelio nepaminėjo Ernsto Rotvalio vardo ir nė akimirkos apie jį nepagalvojo. Iš pradžių mergina bandė tai pateisinti tuo, jog Leister nėra jai tokia artima, kad Petra galėtų jai patikėti šios neištikimybės paslaptį. Tačiau kuo daugiau ji apie tai galvojo, tuo labiau gėdijosi savo aplaidumo. Tik pamanykit! Ernstą išnešė iš ateljė su neštuvais, ir jai tai nė motais? Na ir beširdė!

Petra staigiai išskleidė prie medinės rankenėlės pritvirtintą vėduoklę. Ji paslėpė savo veidą po tankia plunksnų uždanga ir taip ėjo ligi pat Kruistrato gatvės, atrodydama kaip viena iš tų kokečių, kurios, nerimaudamos dėl savo veido grožio, pridengdavo jį savotišku domino arba medžiagine kauke. Vos tik grįžusi namo, Petra įpareigojo Fridą pasiteirauti apie vežėją ir itin dosniai sumokėjo už šį darbą, kuris turėjo būti atliktas nedelsiant.

Kaip ir visi žmonės, išmanantys savo darbą, Deruikų tarnaitė parodė, kaip puikiai ji moka bendrauti su kaimynais. Kitos tarnaitės būtų lėkusios per visus Harlemo daktarus ir, be abejonės, iššvaisčiusios veltui laiką, tačiau Frida to nedarė: jai pakako gerai įtempti ausį, kad sužinotų, kur gydomas Rotvalis ir kaip jis jaučiasi. Jos draugė Žokonda, milicijos pareigūno tarnaitė, gerai sutarė su Leoni – vieno vaistininko skalbėja, kuri dėl neseniai įvykusių vestuvių susigiminiavo su Solveiga – daktaro tarnaite: pasikalbėjusi su pirmąja tarnaite, Frida iš trečiosios sužinojo, koks likimas ištiko Ernstą Rotvalį ir visas su jo nelaime susijusias smulkmenas, kurių nežinojo nė patys to įvykio dalyviai.

Maždaug vidurdienį, pasakojo Solveiga, ponas Bereistenas pasirodė pas Abrahamą Kompaną, *chirurgą, kraujo nuleidėją, dantų traukėją ir lūžių gydytoją,* su jaunuoju Ernstu, vežėju pagal profesiją, jau netekusiu sąmonės ir beveik mirtinai nukraujavusiu. Laikydamas rankoje lancetą, daktaras trumpai apžiūrėjo ligonį: padėtis labai rimta, beveik beviltiška, bet gerai bent tiek, kad pacientas dar gyvas, moksliškai aiškino daktaras Kompanas, atsargiai čiupinėdamas žaizdą; iš tikrųjų tas siaubingas skausmas šiek tiek atgaivino nelaimėlio Ernsto sąmonę, o ypač balsą, nes jaunuolis, vos atsipeikėjęs, ėmė baisingai staugti.

– Oho, kokia galinga medicina šiais laikais! – nusistebėjo Bereisteno sūnus, nusikrapštęs nuo žvakės šiek tiek vaško, kad galėtų pasidaryti ausų kamštukus.

Buvo nuspręsta operuoti jaunuolį *čia ir dabar*. Daktaras nusiėmė smailėjančią skrybėlę, atidarė lagaminėlį su visokiais įrankiais ir išbėrė viską ant stalo. Ten buvo įvairiausių metalinių, varinių ir kaulinių įrankių, taip pat ir skirtų nuleisti kraują, tiesių ir lenktų skalpelių, peiliukų pjūviams, kraujo matuoklių, daktaras Kompanas, graikiškosios mokyklos mokinys, pakvaišęs dėl švaros ir ste-

rilumo, kiekvieną nuvalė rankove ir tik tada išdėliojo juos vieną greta kito. Vežėjas buvo pasodintas ant operacijų kėdės, o tarnas jį stipriai laikė, kol daktaras apsivyniojo apie nykštį džiovintos kraujagyslės siūlą ir susiuvo žiojėjančią žaizdą.

Toji operacija buvo tokia baisi, kad Eljezaras būtų mielai pabėgęs, jei nebūtų pasitikėjęs savo tarnu, kad ir sužeistu, bet tikrai gebančiu vadelioti: nėra nė vieno pono, mąstė jis, kuris pats imtų į rankas vadeles. Po kiek laiko Ernstas atsipeikėjo ir pirmiausia sužinojo, kad savo ponui jis skolingas tris guldenus šešiolika stiverų – didžiulės gydymo išlaidos, paskui jam buvo paaiškinta, kad jis turįs dabar pat sėsti ant savo pasostės, mat jie privalo tučtuojau išvykti. Vežėjas išlenkė taurelę degtinės ir, sukaupęs visas jėgas, darė tai, kas liepta. Grįžęs į Bereistenų namus, jaunasis tulpių pirklys susidomėjęs klausėsi, kas atsitiko, kaip jų tarno krūtinėje atsirado tokia baisi žaizda, dėl kurios jis visą rytą negalėjęs atlikti savo pareigų.

– Pone, patyriau labai kvailą nuotykį, – ėmė pasakoti Rotvalis.

Varge! Vos pradėjus kalbėti, jaunuoliui ėmė svaigti galva, jis nugriuvo nualpęs nuo kėdės ir susitrenkė vis dar aitrią žaizdą krūtinėje.

– Kas jam užėjo, kad išgriuvo iš kojų kaip pakirstas?

Reikėjo kurį laiką palaukti, kol vargšas jaunuolis buvo paguldytas į lovą, pamaitintas ir paliktas ramybėje šiek tiek pailsėti, kad atgautų jėgas ir vėl galėtų pasakoti. Paulius drauge su sūnumi atėjo prie sužeistojo lovos. Jis trumpai paaiškino sūnui:

– Aš išsiunčiau Vilhemą pas Juditą Leister pasidomėti apie *Semper Augustus* tulpės paveikslą, kurį mačiau jos ateljė. Paskui liepiau jam rasti tos tulpės savininką, tokį Leidos ūkininką, ir nupirkti iš jo *Semper Augustus*.

– Tėve, šis žygis turėjo atitekti man! – pasišiaušė Eljezaras.

Tėvas greit susivokė neapdariai leptelėjęs, ko nereikėjo.

– Bet tu juk turėjai pozuoti paveikslui su savo sužadėtine! Nė už ką pasaulyje nebūčiau drįsęs atimti iš tavęs šios malonios pareigos!

– Tęskite, – nepatenkintas burbtelėjo įpėdinis.

– Vos tik Vilhemas užsėdo ant arklio, kažkas pabeldė į duris... Atėjo toks tulpių pirklys, Baton Ružo mokyklos vadovas. Supratau, kad jis žino apie *Semper Augustus*, kaip ir dauguma kitų mūsų bendražygių, ir kad mano pasiuntinys neabejotinai ne vieną iš jų sutiko savo kelyje.

Tą akimirką pakilo lovoje gulinčio vežėjo ranka, sustingusi ir šalta lyg metalinis durų belstukas. Bereistenai prisitraukė kėdes prie sužeistojo galvūgalio, nes atrodė, kad jis bando kažką pasakyti. Tačiau visos Ernsto pastangos virsdavo tik balkšvų seilių putomis lūpų kampučiuose, ir tai Eljezarui atrodė pasibjaurėtina. Tėvas užtraukė vaikinui ant veido antklodę ir tęsė:

– Dar ne viskas... Pirklys man papasakojo, kad žymūs tulpių pirkliai, patys pirmieji pirkliai šalyje, iškeliavo ieškoti *Semper Augustus*, kai kurie lydimi ginkluotų vyrų, turinčių atimti tulpę jėga, jei nepavyktų jos nupirkti.

– Ką jūs darėte?

– Po velnių! Išsiunčiau vežėją paskui Deruiką!

Vežėjas vėl krūptelėjo. Šįkart jis sulenkė kelius, paskui pasirąžė, nusitraukdamas antklodę ligi pusės. Jo veidas buvo atgavęs įprastą spalvą ir pirmuosius sveikatos požymius. Ernstas plačiai nusižiovavo, atsisėdo lovoje prie pat spintos durų ir iškišo kojas laukan.

– Kokia puiki ta jaunystė! – filosofiškai tarė Paulius. – Dar visai neseniai merdėjęs, jis jau pasiruošęs šokti ir daryti piruetus!

– Ak, kaip greitai! Na gerai, Ernstai, kadangi panašu, kad jau atsigavai, tai rėžk, kas tau atsitiko!

Kad būtų lengviau kalbėti, Bereisteno sūnus ištiesė jaunuoliui porceliano pypkę, kurią ištraukė iš užsienietiškos tamsaus medžio dėžutės, puoštos dramblio kaulu. Ernstas paėmė dovaną, nežinodamas nė kaip dėkoti, ir pirmiausia paseilėjo pypkės galą.

– Ak, kokia daili pypkė! Tai ne čionykštės, storos kaip fleitos, kokias rūko Harlemo nešikai!

Prisidegęs jis išpūtė pirmąjį dūmą, kuris ilgai vinguriavo ore, kol galiausiai pranyko.

– Ponai! Tiesą sakant, esu dėkingas niekam kitam, tik Viešpačiui, mūsų maloningajam Tėvui, šiandien išgelbėjusiam mane iš didelio pavojaus... Tik Apvaizdos dėka aš dabar esu su jumis. Vos prieš kelias valandas kažkoks galvažudys peilio ašmenimis man perrėžė krūtinę, spardė mane į pilvą ir galiausiai paliko numirti!

Vežėjas išpūtė dar vieną dūmų kamuolį, nuvilnijusį ligi pat Eljezaro skrybėlės, ir jaunuolis mikliai išsklaidė jį ranka. Ernstas suprato, kad jo šeimininkų dėmesys – lyg tabako dūmas, kuris labai greit išsisklaido.

– Vienu žodžiu... Įtūžęs dėl sunkios karietos, kurią vos ištempiau per purvyną, beveik nakčia nusigavau pas Matijų Hiofnagelį. Kaišiojau žibintą kiekvienam sutiktam po nosim, nesvarbu, ar tai buvo vyras, ar moteris. „Pone Deruikai! Pone Deruikai!" – šūkavau aš, kol gerklę prarėkiau. Bet tą popietę niekas nei matė, nei girdėjo, kad šitaip atrodantis tulpių pirklys, vardu Vilhemas Van Deruikas, būtų atėjęs pasiteirauti apie tulpę.

Rektorius atsiduso. Nors jo rankas slėpė ilgos krintančios rankovės, galėjai numanyti, kaip jos nerimastingai kruta iš begalinio jaudulio.

– O kas buvo toliau? – meldė pasakoti rektorius.

– Nelabai kas ir buvo. Po to, kai gerą valandą bandžiau prasibrauti atgalios, buvau nublokštas tiesiai į valstiečių, saugančių

sodybos vartus, glėbį – tikri stačiokai, patikėkit manim, įsiutusi driskių gauja, apsiginklavusi kastuvais ir dalgiais! O aš nė neapsižiūrėjau, kad jie prisigėrę ir kad jų klumpės mirksta alaus klanuose. Be to, purvas toje vietoje buvo pilnas puodų šukių, mat tiems žmonėms įprasta, išgėrus alų, ąsotį sudaužyti į galvą!

Ernstas pasitrynė kaktą delnu, užsimiršdamas, kad ten yra didžiausias gumbas. Jaunuolis net suriko iš skausmo.

– Trumpai tariant... – tęsė jis, – stoję petys petin, perpykę kaimiečiai grūste išgrūdo mane laukan, mat visai netyčia besisukantys mano karietos ratai purvu aptaškė jų šunį. Vienas iš jų mane įžeidė; aš nelikau skolingas ir dosniai atsilyginau jam tuo pačiu. Be to, įspyriau – toli gražu ne švelniai, prisiekiu jums! – vienam niekšeliui, kuris kaip tik ropštėsi ant mano karietos pasostės, visai rimtai ketindamas ten įsitaisyti. To pakako jo raudonbarzdžiui broliui, kad nutrauktų mane nuo vežėjo pasostės lyg kokį įstrigusį spyglį. Pirmiausia trenkiausi galva į žemę, o paskui negalėdamas apsiginti, sugėriau krūvą smūgių iš visų pusių.

– Ir kaip tau pavyko nuo jų paspruktі?

– Tik dėl alaus... Kadangi buvo girti, labai greit išsikvėpė. Prikūlę mane ligi valiai, jie galiausiai pavargo ir paliko mane ramybėje. Nežinau, kiek taip išgulėjau, negalėdamas nė krustelėti. Kai pagaliau atsimerkiau, jau buvo naktis. Kieme ir kelyje nebuvo nė gyvos dvasios. Buvau įsitikinęs, kad jie bus pavogę mano karietą arba ją išplėšę, bet apsirikau: niekas nė pirštelio nebuvo prie jos prikišęs, nė kiek neabejoju, kad baiminosi įtakingo pono rūstybės, užgriūsiančios tokio vagies pečius. Taigi leidausi ieškoti toliau, aplaksčiau visus kelius Dojė ir Konkerko apylinkėse, nužygiavau ligi pat Pulžifto ir netgi Alfeno. Daugybę kartų buvau nušokęs nuo pasostės, kad galėčiau apžiūrėti kiekvieną krūmą, kuris, mano akimis žiūrint, sukrutėdavo; net sugavau keletą kiš-

kių ir laukinių paukščių. Galiausiai durpyne išgirdau kažkokio žmogaus aimaną. Ir kaip aš nustebau, kai mano žibinto šviesoje išniro pono Deruiko veidas! Jis buvo visas suprakaitavęs, išblyškęs ir išsekęs.

– Vargšas berniukas... – sumurmėjo rektorius, neduodamas suprasti, kurio – Ernsto ar Vilhemo – jam labiau gaila.

– Kas tave taip sužeidė? – norėjo sužinoti Eljezaras, kuriam vežėjo pasakojimo nepakako.

– Matote... Pamatęs poną Deruiką, aš labai kvailai padariau, kad iškart nepasisakiau, kas esu, ir kad žibintu neapšviečiau savo veido. Vaikinas, kurį norėjau apsaugoti, pamanė esąs puolamas ir smeigė savo špagą man tiesiai į krūtinę, štai šiton vieton, kur kabo mano medalionas... – paaiškino Rotvalis, rodydamas žaizdą. – Laimė, jo ranka silpna, kitaip būtų perrėžęs mane pusiau!

– Kaip, kaip? – sukranksėjo Paulius. – Nori pasakyti, kad tave sužeidė Vilhemas?

Atgalia ranka jis išmušė vežėjui iš dantų pypkę, net laibas jos kotelis sulūžo. Sumišęs Ernstas išspjovė pypkės galiuką sau į delną ir gynėsi iš paskutiniųjų:

– Pone, sakau jums gryniausią teisybę! Kai ponas Deruikas susivokė, kas aš esu, metė šalin savo špagą ir čiupo mane glėbin. Jis pratrūko raudoti, šaukė, koks jis esąs nelaimingas ir nusipelnęs mirties! Taip mums ten bebūnant, staiga vėl pasigirdo riksmai ir šunų lojimas: kaimiečiai, kažkaip sužinoję, kur esam, puolė mus vytis! Ponas Vilhemas paaiškino, kad jie jo ieško ir jeigu ras, tikrai nepasigailės. Jis liepė man gultis ant karietos pasostės, o pats čiupo už vadelių. Laimė, arkliai lėkė kiek įkabindami, taigi gan greit atsiplėšėm nuo besivejančių kaimiečių. Kelias į Harlemą buvo ilgas ir duobėtas. Auštant įvažiavom į miestelį, ir ponas Vilhemas pasisiūlė nuvežti mane pas gydytoją. Atsi-

sakiau, nes žinojau, kad ponas Paulius laukia naujienų, o ponas Eljezaras – karietos. Taigi, įsitikinęs, kad įstengsiu vadelioti, jis perdavė man vadeles, o pats pasuko į namus, kurie buvo visai netoliese. Štai tokia ta mano istorija, gerbiami ponai, Vilhemas pats galėtų jums ją papasakoti...

Tiek ilgai kalbėjęs, Ernstas Rotvalis šiek tiek pavargo. Jis paprašė leidimo atsigulti, šeimininkai neprieštaravo. Vis dėlto iš rektoriaus veido išraiškos galėjai spręsti, kad vežėjo pasakojimas jį nuvylė. Eljezaras irgi neatrodė labai patenkintas ir giliai įkvėpė pro nosį. Tėvas pirmasis išdėstė savo susirūpinimą:

– Tu nieko nepapasakojai apie *Semper Augustus,* tulpę, kurią Vilhemas buvo įpareigotas parvežti. Ar jis tau nieko apie tai neužsiminė?

– Ničnieko, – patikino Ernstas, gulėdamas lovoje.

Eljezaras linktelėjo tėvo pusėn. Jis ėmė kuždėti Pauliui į ausį, lyg lašintų kokius nuodus:

– Ar jis galėjo pasiglemžti tulpę... sau?

Regentas pasielgė garbingai, neplėtodamas šios minties, ir tuojau pat atstūmė sūnų, kurio spėliojimai jį šiek tiek trikdė. Eljezaras atsikeršijo arklių vadeliotojui, staiga prabilęs griežtu balsu, atsisukęs į lovą, kad vežėjas jį geriau girdėtų:

– O aš manau, kad Vilhemas tau smeigė tyčia, nes tarp jo sesers ir tavęs kažkas mezgėsi. Aš jį labai gerbiu už šį poelgį ir būčiau lygiai taip pat pasielgęs, jei tik man pirmiau būtų pasitaikiusi tokia proga.

Tuos vienu atokvėpiu ir be jokios intonacijos ištartus žodžius lydėjo vežėją klaikiai išgąsdinęs dantų griežimas. Ničnieko neatsakęs, jis dar giliau įsirausė į savo patalą.

– Tegul bus tau pamoka! – per sukąstus dantis iškošė Eljezaras. – Ir kad nuo šiol nė iš tolo nesiartintum prie Petros Van De-

ruik! Nes aš su špagomis nežaidžiu, turiu pistoletą, kuris visuomet pataiko į taikinį!

Bereisteno sūnus išėjo iš kambario ir pasivijo priekyje žengiantį tėvą. Niekas neatsisveikino su sužeistuoju. Ernstas gulėjo, sulaikęs kvėpavimą, kol jųdviejų žingsniai nutolo.

Kitą dieną buvo Vilhemo eilė papasakoti, kas tą vakarą atsitiko, ir jo pasakojimas buvo toks pat kaip ir vežėjo – bent jau toji dalis, kai juodu susitiko. Paulius buvo labai sunerimęs dėl Vilhemo žaizdos, mat jam pasirodė, kad užuodžia gangrenos dvoką. Neįtikima buvo tai, kad savo paties rankomis jis pertvarstė jaunuolio kulkšnį, nuo kurios Frida buvo nuvyniojusi seną tvarstį, ir liepė jam ilsėtis, patikindamas, kad šis priverstinis poilsis nebus išskaičiuotas iš jo atlyginimo.

Juodu kalbėjosi visą rytą, taigi Vilhemas turėjo ganėtinai laiko papasakoti visas savo kelionės smulkmenas, apibūdinti savo vaidmenį, o esant reikalui, ir pasiteisinti. Jis gynėsi *tyčia* sužeidęs Ernstą Rotvalį, bet sumišęs prisipažino, kad jam buvo kilusi mintis, jog toji bausmė buvo visai teisinga ir Dievo palaiminta. Vilhemas taip pat prisipažino, kad *Semper Augustus* negalėjo net pamatyti; jis nežinąs, kam toji tulpė atiteko.

– Niekam, – pareiškė rektorius, jis tai sužinojo iš vieno Amsterdame gyvenančio kolegos.

– Kaip suprasti?

– *Auri sacra fames**, aukso prakeiktas godumas! Mūsų ūkininkas

* *Aukso prakeiktas godumas* (*lot.*) – Vergilijus „Eneida“, vertė Antanas Dambrauskas, Vaga, 1967.

kaip tik toks! Tik pamanyk, tas niekšingas seniokas, besivalantis nosį į rankovę ir pragyvenantis iš savo daržo, atmetė pasiūlymus turtingų pirklių, iš kurių net pats šykščiausias pasiūlė daugiau nei kainuoja jo namas... Ūkininkas vienodai atsisakė kiekvieno pasiūlymo, purtydamas galvą, sūpuodamas savo nešvarią kepurę, kiekvienam pirkliui kartodamas „ne, ne, ne" retsykiais riebiai nusispjaudamas ant savo klumpių. Galiausiai pirkliai ėmė tarpusavy kuždėtis, ar tas senis apskritai moka jų kalbą ir ar ką nors gyvenime išmano.

– Tai ar išmano?

– Geriau, nei gali įsivaizduoti. Jis yra ne kas kitas, o niekšingas šykštuolis! Jo manymu, godūs Indijos Kompanijos akcininkai yra tikri švaistūnai! Nusimanantys žmonės patikino, kad jo darže augąs tikras lobis. Nuo tada jis manosi esąs turtingas ir vaikšto labai pasipūtęs. Gali būti tikras, kad jis parduos *Semper Augustus* tik tam, kuris pasiūlys didžiausią kainą.

Rektorius pailiustravo savo žodžius sudėtingais mostais, įsivaizduojama kreidute nubrėždamas tris brūkšnius ir apvesdamas juos apskritimu. Tas piešinys priminė Vilhemui tulpių varžytines.

– Nesuprantu. Jis ketina parduoti tą tulpę iš varžytinių?

– Dar šįvakar!

– Bet juk tulpių svogūnai tik vasarą ruošiami parduoti! Nejaugi jis taip anksti ketina iškasti *Semper Augustus*?

– Net neabejoju, nes pirkėjai neketina mokėti pinigų už katę maiše. Jie nori pamatyti svogūną ir jį pačiupinėti! Šiaip ar taip... Jis ne pirmasis, nusižengsiantis gamtos dėsniams!

– Viešas pardavimas... – užsigalvojęs tarė Deruiko sūnus. – Varžytinės bus tikrai aršios.

– Visas miestas žino apie *Semper Augustus* ir visi pirkliai tam

ruošiasi! Kol mes čia šnekam, jie spaudžia vienas kitam rankas, susidaužia bokalais ir geria už būsimą pikto sąmokslo sėkmę! Harleme neliko nė vienos smuklės, kur galinėse salėse nesėdėtų bent po šešis ar septynis tulpių pirklius, besivienijančius į *Baltojo sinavado* arba *Kovojančio liūto* draugijas, kad visi kartu galėtų pasiūlyti kuo didesnę kainą. Kitaip tariant, jie veltui švaisto laiką... Todėl kad, savaime suprantama, *Semper Augustus* atiteks ne tiems spekuliantams, bet vieninteliam bajorui, kuris yra ganėtinai turtingas, kad nupirktų tą tulpę: ir tas bajoras yra ne kas kitas, o aš pats.

Paulius Van Bereistenas prie savo krūtinės priglaudė plačiai išskėstą plaštaką, kuri atrodė lyg spindinti žvaigždė juodame švarko danguje.

– Nagi, nejau nieko nepasakysi? – pridūrė rektorius, žiūrėdamas į užsisvajojusį mokinį.

– Pone, jūs taip trokštate *Semper Augustus*, meldžiu, kad Viešpats jums būtų maloningas.

– Ar tu su manimi?

– Kaip sakote?

– Ar stosi petys petin drauge su manimi į šį mūšį? Perspėju, tai bus ne šiaip sau malonios varžytinės, bet žiauri kova visais įmanomais ginklais! Kad ir kaip ten būtų, svarbiausias yra pats tikslas: tulpė, kurios nerasi nė viename sode ir jokioje vazoje!

Deruiko sūnus pajuto, kaip jo dėmesį nuo Pauliaus kalbos atitraukė pastarojo drabužiai, keistai masinantys jaunuolį. Sulig kiekvienu plačios krūtinės krustelėjimu akinamai sužaižaruodavo ant aksomo prisiūti mažyčiai perliukai – jaunuoliui atrodė, kad prieš akis atsivėrė lobių skrynia. Lyg žaisdamas įdomų žaidimą, jis ėmė spėlioti, kiek galėtų kainuoti rektoriaus švarkas, įvertindamas kiekvieną ant jo prisiūtą akmenėlį.

– Vilhemai! Atsibusk! Kur tu skraidai?

– Labai atsiprašau, pone.

– Klausiu dar kartą: ar eisi su manimi į *Auksinę vynuogę*?

– Tai ten vyks tos varžytinės?

– Taip, bet kad man nė cypt! Tulpių pirkliai to nežino. Taip atsikratysime daugybės varžovų!

– Bet... Eljezaras...

– Pamiršk tą Eljezarą! – užsiplieskė regentas. – Ko tu visąlaik jį kiši? Aš tavimi labiau pasikliauju šiame darbe ir tik mano vieno reikalas kodėl. Tai nori eiti su manim?

– Aš nežinau, ar...

– Ir ką tu nori sužinoti? – užriko Paulius, neleidęs savo mokiniui nė sakinio pabaigti.

– Jūs sakote, kad *Semper Augustus* yra geidžiamiausia tulpė Provincijose, ir aš tuo nė kiek neabejoju. Jūs taip pat teigiate, kad jos savininkas nenorėjo jos parduoti nė už jokius pinigus ir kad jo netenkino net dosniausi pasiūlymai. Kokia jums iš manęs nauda, kai aš neturiu nė nusususio skatiko kišenėje ir kai esu pasiryžęs, jei Dievas manęs neapleido, parduoti viską, ką turiu, kad padengčiau savo skolą?

Paulius šiek tiek atsitraukė į šešėlį. Tviskantys jo švarko siuviniai iškart nustojo žaižaruoti, lyg kas būtų paspaudęs jungiklį. Užtat šviesa nutvieskė stambius regento kumščius, išlindusius į priekį lyg liepsnojančios malksnos laukiančios židinio atramos.

– Tu mane nuvylei, Vilhemai.

Tas keturių žodžių sakinys dar ilgai aidėjo jaunuoliui ausyse. Matydamas smerkiantį šeimininko žvilgsnį, jis nežinojo, kaip elgtis, ir kad nesėdėtų kaip įkaltas, pasikasė aptvarstytą kulkšniuką.

– Ar aš tau sakiau, kokį amatą mokėjo mano tėvas? – paklausė miestelėnas.

– Taip, jis buvo puodžius.

– Ne, aš tau pamelavau. Iš tikrųjų jis buvo notaras, Midelburgo valdytojo pavaduotojas, vienas iš septyniolikos didžiūnų, valdžiusių Indijos Kompaniją! Jis buvo pats žymiausias žmogus Zelandijoje, jam priklausė milžiniški turtai ir begalė kitokio gėrio. Kaip žmonės pasakytų: jis ant piršto suko Žemės rutulį!

Vilhemui atrodė, kad rektorius iš jo tyčiojasi. Jis išspaudė šypseną, lyg norėdamas pamatyti, ar ir miestelėnas nusišypsos. Tačiau Paulius atrodė kaip nusikaltėlis, ką tik prisipažinęs, kad įvykdė nusikaltimą.

– Mano motinai, seserims ir man niekuomet nieko netrūko. Mūsų skrynios buvo pertekusios aukso taip pat, kaip ir sodai rožių: gausiai, su kaupu. Kai buvau penkerių, dar tikėjau savo auklėtojo gražia išgalvota pasaka: esą mūsų žemėse esama brangaus metalo gyslos, tekančios kaip tikra upė! Mūsų šeima buvo tokia turtinga, kad smarkiai nesišvaistydami pinigais būtume galėję pamaitinti, aprengti ir apgyvendinti visus kaimiečius dviejų mylių spinduliu. Tai būtų buvęs išties kilnus poelgis, kadangi žemė buvo labai nederlinga, o valstiečiai triūsė taip bergždžiai, kad daugiau naudos buvo iš daržų baidyklių nei iš jų pastangų. Vis dėlto tarp mūsų ir jų buvo toks didelis ir ryškus skirtumas, o jų gyvenimas mums atrodė toks neįprastas, kad greta tų žmonių jautėmės lyg milžinai, apie kuriuos kuriamos legendos. Kai pamatydavau kokį nuskurėlį prie mūsų parko vartų, išbadėjusį valkatą, tiesiantį ranką pro vartų virbus, aš juokdavausi ir rodydavau jį seseriai, bet ne iš žiaurumo, o iš nesupratimo: būdavau tikras, kad jis apsirengė tais skudurais šiaip sau, dėl pokšto, kaip kartais mes patys darydavom žaisdami.

Vėjo gūsis pravėrė langą, kuris taip ir liko atsilapojęs į gatvės pusę. Paulius įsitikino, kad lauke niekas nesiklauso, paskui uždarė

langą ir vėl atsisėdo. Jį išpylė prakaitas, tik nežinia, ar nuo tų kelių žingsnelių, ar nuo tokio ilgo kalbėjimo.

– Tėvo pinigai buvo skirti tenkinti visus mūsų įgeidžius. Tais laikais, – įsivaizduoji? – aš kasdien jodinėjau arkliu, lėkdavau pašėlusiais šuoliais. Tarp savo drabužių turėjau gal dvidešimt skirtingų švarkų, nes mano skonis labai greit keisdavosi, ir krūvą retų paukščių plunksnomis padabintų brangių skrybėlių, kurias palikdavau kaime įstrigusias erškėčiuose. Mano sesuo Kirstena labai mėgo kolekcionuoti įvairiausius dalykus: mineralus, moliuskų geldeles, senovines monetas, visokias relikvijas, užkonservuotas aliejuje, ir gemalus savose sultyse. Jos įdomybių kambaryje, kurį ji vadino *Vunderkamera*, negalėjo būti neįperkamų eksponatų. Vieną dieną tėvas jai davė saujelę raudonosios Damasko žemės, iš kurios Dievas sukūrė Adomą, ir sesuo sudegino ją duonkepėje. Kirsteną supo muzikantai ir poetai, kuriuos ji varinėjo pirmyn atgal kaip įsigeisdavo, mat jai būdavo baisiausiai smagu matyti, kaip jie išeina ir vėl ateina. Žinoma, visuomet atsirasdavo pavyduolių, tokių kaip mūsų koplyčios kapelionas arba kaimo pamokslininkas, jie kaltino mus dėl tos prabangos, kurioje gyvenome. Taigi, nebuvo nieko maloniau, kaip palenkti tuos vargdienius į savo pusę: ąsotėlis sidro, silkių užkandis – ir jie nutildavo. Tai štai, Vilhemai, prieš tave žmogus, kurį manei pažįstantis ir kurį, ko gero, labai vertinai. Kaip matai, esu paprasčiausia būtybė, lepinama nuo pat vaikystės, kuriai niekuomet neteko nė truputėlio pasistengti, kad turėtų kuo numarinti alkį...

Deruiko sūnus pajuto, kaip svetima pėda nesmarkiai stuktelėjo į jo koją. Visai atsitiktinai pataikė prie pat žaizdoto kulkšniuko, ir jaunuolis su skausminga išraiška veide atitraukė koją. Paulius neatsiprašė ir darsyk stuktelėjo, bet jau į kitą koją.

– Pone, jūs meluojate! – piktai sušuko Vilhemas.

– Sakau tiesą. Negi manai, kad lotyniškosios mokyklos rektoriumi tampama dėl nuopelnų? Manai, aštuonis namus, karietas ir arklius galima nusipirkti iš santaupų?

– Taip, mūsų tauta tai sugeba! Čia ir patys paprasčiausi pirkliai gali užsitarnauti pačius didžiausius titulus!

– Yra keletas tokių turtingai gyvenančių pirklių pavyzdžių, tačiau tas farsas – tik tautai apmulkinti! Bet gali neabejoti, kad tikri šalies ponai yra kilę iš visko pertekusių šeimų ir priklauso senoms turtingoms giminėms. Prieš pavadindamas mane ponu de Bereistenu, mano tėvas vadinosi taip pat kaip ir jo tėvas, ir jo tėvo tėvas! Žmonės keičiasi, sudarydami nenutrūkstamą pasaulio grandinę. Laikas priklauso galingiesiems, o tokiems kaip jūs paliekama tik teisė naudotis svetimu turtu. Mes brandiname savo gerovę metai iš metų, o jūs džiaugiatės savąja tik labai trumpai. Ir kaip jūs galėtumėte iškilti?

Vilhemas pasielgė garbingai ir kandžią pastabą nuleido negirdom. Vis dėlto jis nenorėjo suteikti regentui džiaugsmo tarti paskutinį žodį ir puolė į ataką:

– Jei visa tai tiesa, pone, kodėl mane globojate? Kodėl taip norite, kad eičiau su jumis į tą tulpių smuklę? Kodėl iškart nenuėjot ir nenusipirkot *Semper Augustus*? Arba kodėl tiesiog nepasamdėt kokio galvažudžio, kad užmuštų Hufnagelį, tada būtumėt galėjęs tulpę paprasčiausiai pasiimti?

– Dėl to, kad noriu tau gero, mano drauge, ir dėl to, kad tavo tėvas jaudinasi dėl tavęs.

Atžagaria ranka ponas Bereistenas numetė ant stalo laišką su Kornelio inicialais ir Pernambuko antspaudu. Jis palaukė, kol Vilhemas susivoks, kieno tas laiškas, nustebs, o paskui paverks, skaitydamas tėvo prisižadėjimą laiduoti už savo sūnų.

– Aš pasiūliau tau sandorį, – griežtai tarė rektorius, – ir to nesi-

ginu. Jei tavo padedamas gausiu *Semper Augustus*, dešimties tūkstančių guldenų skolą, kuri yra ne tik tavo, bet ir tavo tėvo, laikysiu grąžinta ir daugiau niekas nebetrukdys Petros santuokai su Eljezaru... Jei ne, užsiundysiu ant jūsų šeimos griežčiausias teismo institucijas, kurios, kaip tu gerai žinai, visuomet yra turtingųjų pusėje. Nagi! Nuo to priklauso tavo likimas! Ateik šįvakar šeštą valandą į *Auksinės vynuogės* smuklę!

Deruiko sūnus nušlubčiojo prie išėjimo. Buvo jau beišeinąs, kai Paulius vėl jį pašaukė:

– Ei! Dar ne viskas, berniuk... Uždaryk duris ir ateik čia.

Regentas atsisegė kelnes ir nusismaukė didžiules apatines trumpikes. Jis nė kiek nesigėdydamas ištraukė jau sustandėjusią varpą ir demonstratyviai ją rodė, nors jo lytis, kaip ir visa kita jame, nelabai atitiko jo kūno proporcijų. Vilhemas atsiklaupė ir apžiojo rektoriaus vyrišką pasididžiavimą.

Grįžęs į Kruistrato gatvę, Deruiko sūnus prie namų pamatė kažkokį sambrūzdį. Pamanęs, kad atsitiko nelaimė, jaunuolis stumtelėjo du žmones, o paskui, sparčiai irdamasis per minią, prisibrovė ligi namų vartų.

– Jasperai! Petra! – šaukė jis, prisidėjęs rankas prie burnos.

Tačiau nei brolio, nei seserų niekur nebuvo matyti. Jis nulipo nuo balno ir nužingsniavo prie durų, truputį vilkdamas skaudančią koją, be ramento, nors rektorius ir siūlė juo pasiremti. Durys atlapotos, langai atidaryti. Po sodą maklinėjo žmonės ir smalsiai apžiūrinėjo namą bei sutvarkytą aplinką. Deruiko sūnus buvo beužrinkąs, kad visi nešdintųsi savais keliais, kai jį atpažinę kaimynai puolė prie jo džiaugsmingai šaukdami. Jie sveikino jį, spaudė

ranką ir plekšnojo per nugarą. Visai netrukus Vilhemas išgirdo Jaspero, kaip tik einančio per parką jo pusėn, balsą. Vyresnysis Deruiko sūnus išsilaisvino iš pono Svirto glėbio ir puolė klausinėti savo brolį:

– Gal gali man paaiškinti, kas čia dedasi?

Šypsodamasis jaunėlis mostelėjo namo stogo link. Vilhemas pakėlė akis aukštyn, į stogą, kur buvo nukreipti ir visų kitų žmonių žvilgsniai. Buvo panašu, kad ant didžiulio kamino viršaus jaunas gandras taisosi lizdą. Jis atsinešė snape smulkių gluosnio bei lazdyno šakelių ir kantriai suko savo lizdą. Toje vytelių karūnoje, kuri buvo beveik tokia pat didelė kaip ir kaštainių keptuvė, gandras plačiai kilnojo savo laibąsias kojas.

– Ir ką? – nepatenkintas burbtelėjo Vilhemas. – Kažkoks gandras!

– Liaukis, negi nežinai, kas yra sakoma apie gandrus ir kaminus, kuriuos jie išsirenka savo lizdui?

– Kad jie jį apdergs, aišku! Ir tikrai gaila, nes mūsų kaminas dar visai naujas!

– Na ką tu, brolau! Gandrai neša laimę! Namo su gandralizdžiu vertė gali išaugti dvigubai!

Vyresnysis brolis pasuko galvą į šoną ir nusispjovė.

– Man nei šilta, nei šalta, Jasperai, nes mūsų namas neparduodamas! Tas žabų ryšulys ant kamino tik trukdys veržtis dūmams! O dabar prašau paaiškinti visiems žiūrovams, kad teatras užsidaro! Prisibuvo užtektinai, kaip matau, nes jau spėjo ir veją išmindyti, ir žvyruotą takelį išmauroti! Nagi, dinkit visi! Lauk!

Vilhemas grasinamai pakėlė ramentą. Jasperas nelaukė, kol brolis jį paleis į darbą. Jis švelniu, bet griežtu judesiu išprašė visus smalsuolius laukan lyg piemuo žąselių būrį. Vos tik minia išsiskirstė, Vilhemas pastebėjo, kad jo seserys sėdi patogiai įsitaisiu-

sios ant laukujų laiptų ir plepa su panašaus amžiaus vėjavaikiais, dar neužaugusiais kavalieriais paauksuotais diržais ir nėriniuotais batų atvartais, kuriems panosėj nė menkiausias tamsus plaukelis nesikalė, o ką jau kalbėt apie ūsus. Dauguma tų kavalierių būriavosi apie Petrą; jos dešinioji ranka, paskendusi suknios klostėse, nuo visų akių slėpė sužadėtuvių žiedą. Vyresnysis Deruiko sūnus be jokių ceremonijų įsibrovė į klegantį būrelį.

– Ponai, turiu jus visus nuliūdinti! Štai ši panelė yra susižadėjusi, o anai meilužio nereikia!

Taip sakydamas ir nekreipdamas dėmesio į ramentą, kuris jam buvo kaip šuniui penkta koja, Vilhemas čiupo du vaikinus už apykaklių ir tempte nutempė prie vartų. Likusieji ne juokais išsigando: jie skubiai atsisveikino su seserimis ir, padaręs nedidelį reveransą, pasišalino. Namo durys netrukus užsivėrė.

– Tai dabar dar ir mūsų draugus varinėsi! – ėmė bartis Harieta.

Laiptų viršuje susidūrusi su Vilhemu, trukdančiu jai patekti į namus, jaunėlė net treptelėjo iš pasiutimo.

– Ir apie ką tu gali su jais šnekėt? – nusišaipė Vilhemas. – Aš tavo dorą apsaugojau, turėtum man būti dėkinga!

Paskui jis atsigręžė į Petrą, sukryžiuotomis rankomis ant krūtinės stovinčią ant slenksčio ir atrodančią siaubingai nepatenkinta:

– Sese, mums reikia pasikalbėti... Paulius man papasakojo, ką tu išdarinėjai pas Juditą Leister. Ar visai proto netekai? Gal nori, kad Eljezaras mestų tave, judviem dar nespėjus nė susituokti?

– Noriu, kad jis manęs atsisakytų! Tikrai labai apsidžiaugčiau, jei tos vedybos neįvyktų!

Visai šalia Vilhemo kabėjo karklo vytelių raketė, kurią Frida naudodavo kilimams daužyti. Deruiko sūnus čiupo tą daiktą į rankas ir ėmė ritmingai daužyti į sieną.

– Tu privalai atsiprašyti Eljezaro! – šiurkščiai tarė Vilhemas.

– Nė už ką.

– Dar šįvakar tu parašysi jam laišką. Aš pats tau padiktuosiu, ką ir kaip rašyti. O rytoj, iš pat ankstyvo ryto, nueisi pas Bereistenus ir jį įteiksi.

Petra pakėlė antakius. Taip ji parodė broliui, kad atsisako šio niekingo uždavinio.

– Brolau, pamirškite tai. Tas vyras, kurį vadinate mano sužadėtiniu, man kelia tikrą pasišlykštėjimą. Jau verčiau mirčiau, nei vadinčiausi jo pavarde!

Vilhemui net raketė iš rankų iškrito ir jis nerangiai stengėsi sugriebti ją nuo žemės. Jo ranka drebėjo. Stumtelėdamas raketės kotu, jis paragino seseris greičiau eiti vidun. Kai Frida išvydo abi seseris, lydimas vyresniojo brolio su rakete rankoje, jai pasirodė, kad čia tuoj pat pakvips paraku. Tačiau vos tik namų durys užsidarė, vaikinas virto visai kitu žmogumi. Dabar, kai aplink nebuvo viską matančių svetimų žmonių, o tik artimieji, Vilhemas pasidarė labai malonus, beveik švelnus:

– Petra, prašau, paklausyk manęs... Mes visi pasikarščiuojame ir prišnekame baisių dalykų, apie kuriuos visai negalvojame. Apgailestauju dėl to. Suprantu, kad Bereisteno įpėdinis yra ne tavo skonio. Aš ir pats nejaučiau jam didelės simpatijos, kol jo nepažinojau, tačiau dabar, kai esame priversti drauge dirbti, pripratau prie jo... Šiandien jis man brangesnis nei mano bičiuliai! Štai taip gyvenime reikia suktis, supranti? Prisimeni, kaip Jasperas purtydavosi sodo darbų? O dabar jis prižiūri Bereisteno tulpes! Taigi, kas čia žino? Dabar tu nenori Eljezaro nė matyt, o galbūt ateityje gimdysi jam vaikus?

Vilhemas taip nėrėsi iš kailio įtikinėdamas, kad Jasperas su Harieta, santūriai klausęsi jo kalbos, pajuto jo įkvėpimo galią. Tik Petra atrodė kaip nepralaužiama tvirtovė. Kai vyresnysis brolis

taikiai ištiesė jai ranką, ji įbruko jam į delną savo vėduoklę, kabančią ant riešo.

– Štai, brolau, vėduoklė, kad dar gražiau atrodytumėt, staipydamasis prieš Bereistenus!

– Ką tu pasakei?

– Liaukitės, visi žino, ką jaučiate rektoriui ir kokia artima yra judviejų draugystė! Nuo tada, kai tėvas, pagautas pražūtingo užsidegimo, parekomendavo jums tą žmogų, jūs tapote jo ištikimu sekėju, jo garbintoju ir dar pasakysiu – jo *numylėtiniu*... Jūs nuolat sekiojate jį iš paskos ir džiaugsmingai pritariate viskam, kas jam šauna į galvą! Atrodo, kad greta to ryškaus šviesulio net pats Dievas nublanktų!

Vilhemo veidu nuslinko didžiulis nerimas, paskęsdamas gęstančios žvakės šviesoje. Kuo labiau jaunuolis gūžėsi, tuo stipresnė darėsi jo sesuo, o jos balsas skambėjo lyg iš makščių traukiami ašmenys.

– Ar jums neatrodo, kad mes visi tarnaujame Bereistenams arba esame kaip nors kitaip nuo jų priklausomi, netgi Frida, skalbianti Eljezaro baltinius, ir Harieta, siuvinėjanti jo pirštines? Juk jūs pats, brolau, suteikėte visas teises tam apgailėtinam suvedžiotojui, nevertam nė truputėlio pagarbos! Štai kodėl turėtumėt raudonuoti ir slėpti gėdą po vėduokle!

Petra įrėmė ranką Vilhemui į krūtinę ir lengvabūdiškai stumtelėjo. Jaunuolis, stovintis su ramentu pašonėje, net susverdėjo ir vos spėjo įsikibti į fotelį, kad neparvirstų. Tą akimirką jam iš rankų išslydo vėduoklė, bet ne raketė, kuri buvo kaip reikiant suspausta jo kumštyje.

– Ak tu, maža akiplėša, kaip tu drįsti?!

Vilhemo įtūžis pratrūko akimirksniu. Iš visų staiga užplūdusių jėgų jis griebė Petrą už plaukų ir pargriovė žemėn. Jaunoji moteris

nespėjo nė atsikelti, kai pajuto raketės koto smūgį tiesiai į veidą. Vaizdas buvo šiurpus: viršutinė lūpa prakirsta lyg persirpęs granatas. Nevaldomų smūgių kruša pasipylė į rankas, kaklą, pečius ir visur kitur, kur odos nedengė lengvučio audinio suknelė. Vargšė mergina susigūžė, saugodamasi smūgių, vaitodama iš skausmo ir ieškodama priedangos stengėsi šliaužti ligi stalo ir kėdės. Jasperas šoko gelbėti sesers, tačiau ir pats kaip reikiant gavo į kailį. Vilhemas liovėsi tik pavargęs. Tik tada jis numetė šalin raketę, įkaitusią nuo lupimo, o pats nudrožė tiesiai prie šulinio atgaivinti iš pykčio liepsnojančio veido. Tiek Fridai, tiek bet kam kitam buvo uždrausta pakelti ant grindų gulinčią seserį.

– Ji to nusipelnė! – pridūrė jis, vis dar uždusęs nuo savo žiaurumo proveržio. – Tegul tai bus jums pamoka, jaunieji šeimynykščiai, apie dorą elgesį ir drausmę! Aš daugiau nepakęsiu jokių įžeidinėjimų nei veiksmais, nei žodžiais! Tėvas įpareigojo mane rūpintis šeima, taigi gerai ją prižiūrėsiu, kol jis grįš iš Amerikos!

– Kuo anksčiau, tuo geriau, – tyliai tarė Jasperas ir, laimė, vyresnysis brolis neišgirdo.

Tą vakarą Vilhemas prie pietų stalo vakarieniavo vienas, paskui šiek tiek pasipuošė, ketindamas kažkur išeiti. Kaip tikram namų šeimininkui, jam buvo būtina pasibalnoti arklį ir šepečiu nusivalyti skrybėlę. Tada Vilhemas išėjo pro vartus, nuo žibinto prisidegė pypkę ir ramiai patraukė keliu *Auksinės vynuogės* link. Ligi pat gatvės jį lydėjusi Frida vienintelė matė, kaip drebėjo jo kumštis, sugniaužiantis vadeles.

1637 metų balandžio 1 diena.

Eidamas į smuklę, vyresnysis Deruiko sūnus pagalvojo, kad nuo tada, kai paskutinįsyk Pauliaus kvietimu lankėsi *Auksinėje vynuogėje*, praėjo jau beveik dveji metai. Vaikinas puikiai prisiminė jųdviejų pokalbį, lyg jis būtų įvykęs vakar, nors pats jautėsi siaubingai pavargęs nuo savo spindesio ir nė iš tolo nebepriminė to sunkiai žodį išlemenančio jaunuolio, tąsyk pasodinto prie tulpių pirklių stalo. Tie prisiminimai pasidarė dar ryškesni, žvelgiant į naujai perdažytą smuklę, išpuoštą vitražais, spalvotais žibintais ir ant paauksuotos grandinės besisūpuojančia prašmatnia iškaba. Smuklės vidus taip pat buvo pasikeitęs, išskyrus jos nuolatinius lankytojus. Paveikslai ant sienos atspindėjo tam tikro metų laiko ypatumus; paveikslai, vaizduojantys čiuožimą, buvo nukabinti, o vietoj jų atsirado nauji, marinistinės temos paveikslai. Žinoma, dūmų debesys neišsisklaidė: dusinantys kamuoliai vilnijo po pat sijomis, vietomis taip tirštai, kad priminė audros debesis.

Žengdamas pro duris Vilhemas nusipurtė visu kūnu, paskui paprašė ugnies pypkei prisidegti, nes dulksna lauke ją buvo užgesinusi. Jam nuvilko paltą ir atnešė vyno kaip laukiamam svečiui. Vilhemo pasirodymas sukėlė murmesį geriančių smuklės lankytojų pusėje, o tulpių pirkliai vogčiomis žvilgčiojo į ramentą po

jaunuolio pažastimi. Vyresnysis Deruiko sūnus įsitaisė ant tuščio suolo, raginančio prisijungti tuos, kuriuos jaunuolis pakviesdavo žvilgsniu. Jo bendražygiai gėlininkai, atsakydami į kvietimą, rinkosi prie Vilhemo stalo, o varžovai atrodė akivaizdžiai nepatenkinti dėl jo pasirodymo. Netrukus nešinas putojančio alaus bokalu prisijungė ir rektorius.

– Vilhemai, kaip smagu tave čia matyti! Nagi, ko toks paniuręs?

– Pykčiai šeimoje... – slogiu balsu prisipažino jaunuolis.

– Su broliu?

– Ir seseria. Jie abu susimokę prieš mane.

Pauliui tai visai nerūpėjo, bet jis nutaisė atitinkamą išraišką. Tylėdamas pažvelgė į Vilhemą, bet ne ilgiau nei atsikvepiama po kablelio prieš tęsiant pokalbį.

– Aš jau senokai tavęs lūkuriuoju, tulpių varžytinės netrukus prasidės... Viskas klostosi tiesiog puikiai. Matijus Hufnagelis jau atvyko į smuklę ir kalbasi su sekretoriumi apie savo prekę.

– Kaip jis atrodo? Aš pažįstu tik tuos šunis.

– Pamatysi, jis toks juokingas vyriokas! – prunkštelėjo Paulius, pliaukštelėdamas ranka savo mokiniui per šlaunį. – Jo kakta pūslėta, skruostai subliūškę, nutepti purvu lyg kekšės veidas švino pudra! Negana to, jo akyse neįžvelgsi nė krislo nuovokos! Kai jis nusiima skrybėlę, nesi tikras, kad po ja išvysi galvą! Nė už ką nepatikėtum, kad jo rankose toks turtas!

– Neabejoju. Matėt jo svogūną?

Paulius sunkiai klestelėjo greta Vilhemo ir šiam pasirodė, kad suolas net sulinko nuo svorio ir suvaitojo.

– Teko laimė, žinoma... Nuostabus dalykėlis, mažiausiai dviejų šimtų gramų svorio. Bet žinai, kas gražiausia? *Semper Augustus* svogūnas turi subrandinęs antrą gumbą. Aš tau sakau, tas svogū-

nėlis yra akies obuolio dydžio, stipria jungtimi prisitvirtinęs prie pagrindinio svogūno ir yra pačios geriausios kokybės!

Miestelėnas kilstelėjo akis, lyg dėkotų Dievui už tokį stebuklą. Vilhemas susimąstęs kramtė pilnais žandais.

– Jei tas svogūnas yra dvigumbis, ar mes jį įpirksim?

– Nėra pirkėjo, kurio galimybės viršytų mūsiškes. Žinoma, nebus lengva nurungti Pėterį Bolį, Bareną Kardusą, Fransiską Gomezą Da Kostrą... Pavojingi varžovai! Visi yra nusiteikę laimėti varžytines. Tačiau mūsų valstietis nežino, kokie autoritetingi yra šie didieji gėlininkai, ir, būdamas tikras prasčiokas, jis matys tik pinigus, byrančius į jo kapšą.

Pauliaus pasitikėjimas savimi netruko nusklisti ligi gretimų stalų, tačiau lankytojai, nieko doro nenugirdę, juokėsi drauge su miestelėnu ir jį sveikindami kilnojo savo bokalus, aptekusius purvina puta. Vilhemas dėl to pasijuto gerokai jaukiau.

O jei, nepaisant nieko, Paulius neklydo? O jeigu šiandien jiems bus atlyginta už visas pastangas ir tikrai išsispręs visi jų sunkumai? Jaunuolis užsimerkė. Jis įsivaizdavo, kaip po keleto valandų čia bus įneštas *Semper Augustus* svogūnas, apvainikuosiantis pašėlusių varžytinių pabaigą. Jo ranka pakiltų paskutinį kartą ir tuo pat metu nusileistų sekretoriaus kreidelė, nubrėžtų tris brūkšnius ir apibrėžtų apskritimą – tulpė atitektų Vilhemui! Jam nebereikėtų bijoti ir kęsti pažeminimų! Šeimyna pasitiktų jį su begaliniu džiaugsmu gatvėje, nusėtoje tulpėmis ir kitomis kvepiančiomis gėlėmis. Jie švęstų ligi pat ryto ir kilnotų jo garbei sodo trofėjų! Jasperas atsiprašytų neįvertinęs jo nuopelnų, o Petra apgailestautų trukdžiusi jam įgyvendinti savo planus. O kai tėvas, grįžęs iš kolonijų, pamatytų išpuoštus namus, sveikus ir laimingus vaikus, vyriausiąją dukrą, tapusią įtakingo kaimynystėje gyvenančio pono žmona, ir kai suvoktų, kad Deruikų vardas yra išgarsėjęs vi-

soje šalyje, jis pagirtų savo sūnų už begalinį uolumą ir ašarotomis akimis pasakytų: „Mano sūnau, aš taip tavim didžiuojuosi!“

Ūmiai kilęs bruzdesys pabudino užsisvajojusį Vilhemą. Atsipeikėjęs susivokė stovįs tulpių pirklių minioje, judančioje į smuklės gilumą, o jis pats pasijuto bežengiąs paskui rektorių, tempiantį jį už rankos. Jo ramentas liko gulėti ant suolo.

– Palaukit, pone!

– Nėra kada, mano berniuk! Jei praleisim varžytines, viskas bus prarasta. Nesitikėk pagauti žuvies, nestovėdamas prie pat tinklo!

Galinėje *Auksinės vynuogės* salėje, keistai pavadintoje *Jaunystės vynu*, tikrai nebuvo pakankamai vietos visiems į ją skubantiems pirkliams, besitikintiems gauti geidžiamą pirkinį. Prie durų stovintis prižiūrėtojas įleido vidun daugybę tulpių pirklių, netgi tokių, kurie, kaip manoma, nepriklausė Harlemo pirklių gildijai. Šiaip ar taip, jis labai pagarbiai pasitiko poną Bereisteną ir jo globotinį: abu vyrai buvo palydėti ligi jiems skirtų kėdžių pirmoje eilėje, o jų pasveikinti atėjo pats sekretorius, primindamas, kad jis yra jų paslaugoms ir užtikrindamas, kad padarys viską, ką gali, kad tik gėlė atitektų tam, kuris „tikrai jos nusipelnė“. Vilhemas nuoširdžiai džiaugėsi, kad jie pateko salėn gerokai anksčiau nei dauguma.

– Matai? Tu moki užsitarnauti žmonių pagarbą! – padrąsino jį Paulius. – Šis pirkinys padarys tave didžiu tulpių pirkliu.

Kai regentas ištarė šiuos daug žadančius žodžius, jo žvilgsnis nuo Vilhemo nukrypo į greta sėdintį kaimyną, orios išvaizdos poną, įsitaisiusį kaip ir jie pirmojoje pirklių eilėje, tik jo kėdė buvo labiau papuošta nei jų. Iš abiejų pusių, bet kiek atokiau nuo šeimininko, ant taburečių sėdėjo po tarną, vilkintį livrėja.

Keista aura buvo apgaubusi visus susirinkusius, o ypač centre sėdintį bajorą: visa jo išvaizda atrodė lyg nuausta iš ypatingos

tekstūros, plonytės, spindinčios lyg židinio ugnis, nesmarkiai apšviečiančios visus aplinkinius ir neabejotinai suteikiančias jam išskirtinumo. Ar jis taip įstabiai atrodė dėl puošnaus kostiumo? O gal dėl kvepalų aromato, dvilktelinčio nuo menkiausio nėrinių krustelėjimo? Visa jo asmenybė ligi dailiai išlenktų ausų, ligi pat dieviškai baltų rankų, kurios ilgos lyg verpstės kyšojo iš rankogalių, liudijo apie begalinį rafinuotumą ir pačią grakščiausią eleganciją, kuriai nebereikėjo pašalinių pagyrų.

O Deruiko žvilgsnį labiausiai prikaustė nepažįstamojo smakrą puošianti tanki rusva barzda, nusmailinta lyg strėlė. Barzda buvo prižiūrima tiesiog nepriekaištingai: nė vienas plaukelis nedrįso išlįsti iš darnios šerių harmonijos ar pasisukti į kitą pusę, nei jam priklausė. Vilhemas stebėjosi, kokios ypatingos priežiūros reikia tam dailiam gauruotam teptukui ant smakro. Ir kaip dažnai toji barzda reikalauja lankytis pas barzdaskutį?

– Kas jis? – sunerimęs paklausė Vilhemas.

Jo nerimas pakvipo pavojumi.

– Konstantinas Hugensas.

– Oranžo princo sekretorius? Tas pats didis ponas, su kuriuo norėjote mane supažindinti?

– Tas pats. Girdėjau mieste, kad jis atvyko, bet nežinojau, kad jis atseks paskui *Semper Augustus*... Tai štai, neslėpsiu nuo tavęs: jo buvimas mums tikrai ne į naudą.

– Nes jis turtingas?

– Nes įtakingas. Nurungti jį varžytinėse reikštų viešą įžeidimą ir tai mus įstumtų į rimtą bėdą. Kad ir kaip ten būtų, mes negalim trauktis... Laimėti *Semper Augustus* reiškia mesti iššūkį bet kuriam varžovui, netgi tokiam svarbiam asmeniui.

Tokie pamąstymai nesutrukdė ponui Bereistenui, su kuriuo Hugensas kukliai pasisveikino nuo kėdės ranktūrio kilstelėdamas

du pirštus, atsakyti jam nuolankiu galvos linktelėjimu, nusiėmus skrybėlę ir prispaudus ją prie krūtinės dešinėje pusėje. Vilhemo žvilgsnis netikėtai susidūrė su bajoro akimis; jaunuolis net suakmenėjo.

Buvo paskelbta pirminė *Semper Augustus* svogūno kaina: du šimtai guldenų, ir tai akimirksniu įsiutino tulpių pirklius. Visi puolė piktintis „gėdingai maža kaina" ir spėjo, kad kainos kėlimui nebus galo. Tačiau nė vienas nemanė trauktis. Priešingai, net patys smulkiausi kolekcininkai ir skurdūs amatininkai, kuriuos Paulius vadino *eiliniais žmogeliais,* pasirodė turį pinigų. Jie užsiregistravo vien dėl malonumo dalyvauti varžytinėse ir pasirungti dėl įstabaus svogūno su užkietėjusiais tulpių pirkliais. Viskas prasidėjo nuo to, kad pirmojo varžytinių turo metu visi čiupo lenteles, išskyrus bajorą Hugensą, visų nuostabai, jis oria veido išraiška apžiūrinėjo savo rankovės sagas.

– Va čia tai bajoras! – žavėjosi Paulius.

– Kodėl jis nepildo lentelės?

– Iš puikybės. Jam atrodo gėdinga iškart pulti su visais varžytis. Truputį kantrybės... Kaina išaugs, dalis pirkėjų nubyrės. Iš tos gausybės lentelių, kurias matai, kaip ir iš daugybės dėžėje susispaudusių niekuo neypatingų gėlių, galiausiai liks tik trys, galbūt keturios lentelės. Galim lažintis, kad Hugensas bus tarp tų laimingųjų.

Paulius kalbėjo tiesą. Varžytinėms įsibėgėjus kaip reikiant, lentelių pakildavo vis mažiau, o salėje darėsi vis erdviau. Visa tai buvo panašu į vis labiau veržiamą mazgą: tulpių pirklių eilės sumažėjo ligi trijų, paskui liko dvi, o galiausiai tik nedidelė saujelė pirklių, susibūrusių apie sekretorių, – akivaizdus įrodymas, kad vietos buvo paskirtos apgalvotai; greta sekretoriaus sėdėjo tik rimti varžovai, verti laimėti tą svogūną.

Semper Augustus šeimininkas sėdėjo fotelyje prie didelio paveikslo ir apžiūrinėjo visus besiganančio jaučio žvilgsniu. Dešinėje rankoje laikė alaus bokalą, iš kurio sriūbtelėjo vos gurkšnelį, o per kraštus virstanti puta po truputėlį bliūško, tyliai spragsint šimtams baltų burbuliukų. Kairėje rankoje ūkininkas smarkiai spaudė tulpės svogūną. Jis jokiu būdu nesutiko pagal įprastą varžytinių tvarką palikti svogūno sekretoriui, o ką jau kalbėti apie galimybę pirkliams jį pačiupinėti. Tik Pauliui Van Bereistenui ir dar keletui aukšto rango pirklių buvo suteikta išskirtinė malonė trumpai žvilgtelėti į juodą, žemėmis apkibusį svogūną, gulintį ūkininko delne, tačiau po akimirkos jis tvirtai sugniaužė svogūną kumštyje, tarsi sunkias seifo duris užtrenkė.

Nuo tada Matijus Hufnagelis sėdėjo nebylus, niekur nesitraukdamas nuo savo brangenybės, ir nė menkiausiu veido krustelėjimu neparodė, ar jį kas sudomino, ar kas patiko. Priešingai, jis atrodė apimtas nuobodulio: akių vokai sunkiai kilnojosi, o skruostus plėšė siaubingas žiovulys. Dauguma tulpių pirklių, įnirtingai kovojančių varžytinėse, stebėjosi tokiu jo elgesiu ir neslėpė apmaudo.

– Tas žmogus ne toks kaip visi kiti, – nepatenkinti purkštavo pirkliai. – Jei man kas duotų bent trečdalį tų pinigų, kuriuos jam žada, aš linksmai šokčiau ant stalų ir pavaišinčiau savo sąskaita visus, esančius smuklėje!

Tiesą sakant, jų kantrybė ėmė sekti. Nė vienas tulpių priklys nepajėgė atsiminti tokių ilgų varžytinių, kur taip įnirtingai būtų kaunamasi dėl vieno svogūno. Jau tris kartus smuklės padavėja papildė žibintus alyva ir apvertė baro smėlio laikrodį. Vyno statinės ištuštėjo, tačiau buvo stengiamasi išleisti viską ligi paskutinio lašo. Visus kankino troškulys: iškritusieji iš varžytinių vynu malšino apmaudą, o tie, kurie dar liko, tankiais gurkštelėjimais stengėsi save padrąsinti. Kai negerdavo, visi išsitraukdavo vienodas

pypkes arba traškindavo aukščiausios kokybės amerikietišką tabaką. Žarijų puodukas keliavo nuo vieno stalo prie kito, kol visai atvėsdavo; taigi jaunuolis, sėdintis prie pat židinio, prikraudavo jį naujų žarijų ir vėl paduodavo į stalą. Tos žarijų puoduko kelionės žymėjo laiką geriau nei smėlio laikrodis, vis menkiau įžiūrimas pro dūmų kamuolius. Tulpių pirkliai priprato matyti atkeliaujantį ir nukeliaujantį žarijų puoduką, ir jiems atrodė, kad jo kelionė pirmyn ir atgal yra amžina ir kad jie taip ir sėdės čionai ligi išnaktų, papsėdami pajuodusias pypkes.

Niekas, žinoma, nesitikėjo, kad ponas Hugensas vėl paskelbtų varžytines, juk jis lenktyniavo santūrumu su pardavėju ir per visą vakarą nieko daugiau neveikė, tik kedeno savo drabužių kutus. Jis visus nustebino ir tuo, kad, sėsdamasis ant kėdės, laibu balsu, aiškiai artikuliuodamas žodžius, tarė:

– Mano kaina – dešimt tūkstančių guldenų.

Tarnas įrašė kainą į lentelę ir aukštai ją iškėlė, kad niekas nedrįstų suabejoti pasiūlymo rimtumu.

Toks uždelstas bajoro puolimas sukėlė tikrą sąmyšį. Iki šios akimirkos pati didžiausia pasiūlyta suma buvo aštuoni tūkstančiai septyni šimtai trisdešimt guldenų, suma, ritmingai kilusi po penkis guldenus, ir toks intervalas atrodė labai logiškas, atsižvelgiant į visų pirklių išgales. Eilėje buvo likę vos trys pirkliai, tarp jų ir Vilhemas su rektoriumi, skaičiuojami kaip vienas. Deruiko sūnus, įsipareigojęs varžytis vietoj savo globėjo, taip dažnai kilnojo ranką, kad net mėšlungis ėmė traukti raumenis nuo alkūnės ligi riešo; vis dėlto jis beveik nuolatos laikė ją iškėlęs ir nuleisdavo tik norėdamas nuvalyti lentutę, bet tikrai neskubėdavo to daryti.

– Aukščiausia varžytinių kaina – aštuoni tūkstančiai guldenų, – nedrąsiai priminė sekretorius, užsikišdamas už ausies rašaluotą plunksną.

Moteriškos ilgos Hugenso blakstienos pakilo, išreikšdamos nuostabą žmogaus, kurio niekas niekada nepertraukinėja ir kuriam paprieštarauti gali tik jo paties sąžinė.

– Atsiprašau?

– Nustatyta žemesnė suma, – išdrįso paaiškinti vienas iš nedaugelio likusių tulpių pirklių, kuriam vis dar buvo įdomu, kaip baigsis varžytinės, nors pats jau buvo pasiūlęs kiek tik išgalėjo.

Bajoras pakreipė smakrą ir pasišiaušė lyg dygliuotoji kiaulė.

– Ponai tulpių pirkliai, jau beveik keturias valandas jūs varžotės dėl to tulpės svogūno... Man atrodo, kad jūs švaistote laiką, o ne pinigus. Ginčytis visą naktį jums menkas nuostolis. O aš, priešingai nei jūs, esu aptekęs auksu, bet turiu labai mažai laiko. Rytoj esu laukiamas turtingose žemėse, kurių *komendantas* pats asmeniškai papasakos man apie krašto reikalus. Juk negaliu prisistatyti senjorijai visas mieguistas! Dėl Dievo meilės, baikime šį reikalą! Siūlau dešimt tūkstančių guldenų... Visi pinigai yra čia, mano karietoje, skrynioje, puoštoje mano herbu. Atiduosiu juos jums į rankas, pone sekretoriau, mainais už tą tulpės svogūną. Manau, nėra prasmės toliau ginčytis.

– Galbūt kas nors gali pasiūlyti daugiau nei jūs! – vėl įsiterpė pirklys, kuris drįso paprieštarauti ir anksčiau.

– Puiku, tai tegul siūlo! Kodėl jis tyli? Nagi, kuris? Kuris pasiūlys daugiau nei dešimt tūkstančių guldenų?

Bajoras dairėsi į visas puses ir šypsojosi, plazdendamas ore iškeltus pirštus. Atrodė, kad jis mėgaujasi, matydamas pirklių sutrikimą ir jo žvilgsnio vengiančius suglumusius veidus. Buvo akivaizdu, kad tos varžytinės, į kurias Harlemo pirkliai sunešė visus savo turtus, o kai kurie ir visus ateities lūkesčius, bajorui tebuvo pramoga, poilsis, lyg žaistų sėkmės žaidimą arba kroketą. Jo tarnai puikiai jautė, kad šeimininką pagavo labai gera nuotaika.

– Nagi! Kas pasiūlys daugiau negu aš? Laukiu!

Sekretorius galiausiai pastebėjo, kad turtingasis pirklys visiškai įsijautė į jo vaidmenį. Be to, jis ne tik kad nedrįso prieštarauti Hugensui, bet dar ir pats jam padėjo, atsargiai pritardamas netvirtu balsu, pasirengęs kreidele pažymėti varžytinių pabaigą:

– Prašau jūsų, ponai, gerbkime pono Hugenso laiką. Ar visi sutinka, kad jis pasiūlė aukščiausią kainą?

Tai buvo toks apgailėtinas nuolankumas, kad net Paulius pasijuto įžeistas. Jis gyvai atsisuko į savo mokinį:

– Vilhemai, negi leisime šią savivalę? Tas Hugensas tuoj išsineš *Semper Augustus*!

– O varge! Negi galiu tam sutrukdyti?

– Reikia žūtbūt pasiūlyti daugiau.

– Tik jūs vienas turite tokią galią.

– Argi aš turiu atverti savo kapšą, kai tu man esi skolingas dešimt tūkstančių guldenų?

– O tai ką daryti? Deruikų šeimos santaupos banke neviršija nė tūkstančio dviejų šimtų!

– O aš sakau, kad tu gali pasiūlyti gerokai daugiau.

Miestelėnas nepasakė, ką turi galvoje, tačiau čiupo Vilhemui iš rankos kreidelę, savo lentelėje nubrėžė kvadratą, o ant jo – trikampį, ir abi figūros puikiai derėjo tarpusavy. Deruikas nesunkiai suprato, kas pavaizduota paveiksle.

– Čia mūsų namas Kruistrato gatvėje? Pone, gal jūs kurčias? Aš juk sakiau, kad tas namas neparduodamas! Mano tėvas neleido!

– Kornelio čia nėra, – šaltai atrėžė rektorius. – Ateis laikas, jaunuoli, kai tu pats atsistosi ant kojų ir daugiau iš nieko nebeprašysi duonos kąsnio! Tėvas paskyrė tave šeimos galva, o kartu ir visišku turtų šeimininku! Tai koks bus tavo sprendimas?

Visas šis pokalbis įvyko labai greit, maždaug tiek, kiek laikro-

dyje trunka išbyrėti vos kelios smiltys, kiek sekretorius trunka nuvalyti savo lentutę arba tiek, kiek trunka iš atsukto statinės čiaupo pribėgti taurė vyno. Prabėgo dar keletas sekundžių, kol Vihelmas apsisprendė:

– Apgailestauju, pone, apie tai negali būti nė kalbos! Be to, mūsų namas geriausiu atveju vertas tik aštuonių tūkstančių guldenų, priskaičiavus visas atnaujinimo išlaidas. Nieko nebus!

– Bet juk ant jūsų namo kamino gandras susuko lizdą, – klastingai tarė rektorius.

Jis vėl paėmė kreidutę ir nubraižė lentelėje kaminą.

– Iš kur žinote?

– Kas to nežino Harleme, gandų ir paskalų mieste? Naujienos čia sklinda greičiau nei skrieja lazda atmuštas ledo ritulio rutulys! Jeigu ant namo stogo yra gandralizdis, jo kaina išauga iki aštuoniolikos, o gal net ir dvidešimties tūkstančių guldenų, jokiam namui mieste nesilygint su tokiu! Tai ar norėtum parduoti jį už tokią kainą, pasiimti *Semper Augustus* svogūną ir susigiminiuoti su mūsų šeima? Ar tau geriau toliau gyventi tuose namuose, gaubiamam didžiulės skolos, kurią pripažįsta ir tavo tėvas, šešėlio? Rinkis, jaunasis Deruikai!

Skubindamas užbaigti varžytines, sekretorius jau buvo beapibraukiąs apskritimą apie penkiaženklį skaičių – didžiausią kada nors per varžytines pasiūlytą sumą. Tačiau miestelėno balsas jį sustabdė.

– Patrauk kreidutę nuo lentelės, sekretoriau. Mano draugas nori varžytis toliau.

– Nebėra laiko, pone Bereistenai...

– Patrauk kreidutę, girdi, ką sakau, arba sugrūsiu ją tau į nosį!

Kai rektorius supykdavo, jo balsas imdavo taip griaudėti, kad net langų stiklai drebėdavo ir alus bokaluose virpėdavo. Kai kurios

jo kūno dalys, o ypač sprandas, išbrinkdavo kaip rupūžės kaklas. Būdavo labai pavojinga nepaisyti jo norų. Sekretorius tai nujautė ir, rinkdamasis iš dviejų blogybių mažesniąją, liūdnai pažvelgė į Hugensą, o jo akyse galėjai perskaityti maždaug tokią mintį: „Su tokiu galviju neįmanoma susitvarkyti!“ Bajorui irgi taip atrodė.

Vilhemas susigūžė kėdės kampe lyg vaikutis, išsigandęs besiartinančio žvėries. Vis dėlto tik ką riaumojęs vyras staiga sušvelnėjo ir maloniai murkdamas ėmė aiškintis:

– Mano berniuk, nenoriu primesti tau savo valios nei kaip nors paveikti tavo sprendimų. Tau, žinoma, yra pavesta visur ir visada paisyti šeimos interesų ir rūpintis, kad tavo brolis ir seserys būtų saugūs. Bet, matai, mano patarimai tau visuomet praversdavo. Ištraukiau tave iš skurdo, be to, vos per keletą dienų padėjau atsisėsti pirmoje tulpių pirklių asamblėjos eilėje. Daviau aukso, drabužių, karietą, iškenčiau net priekaištus savo sūnaus, kuriam atrodė, kad labiau myliu tave nei jį. Nejaugi visai tai – niekis? Nejaugi dėl tavęs padaręs tiek daug gero, nenusipelniau tavo pasitikėjimo?

– Žinoma, nusipelnėte, – atsakė Vilhemas, jausdamas, kaip gerklėje įstringa kažkoks nerimo gumulas.

Regentas patenkintas linktelėjo galva. Nors buvo impozantiško stoto, tyčia sulenkta nugara jį pavertė nieko bloga nelinkinčiu senuku, visiškai nepanašiu į neseniai siautėjusį žvėrį. Paulius tiek įsijautė į savo vaidmenį, kad net vieną ar du kartus atsikosėjo ir į nosinę suvyniojo atkrenkštą ligonio spjaudalą.

– Kodėl turėčiau tave apgauti šiandien? Kodėl turėčiau suplėšyti audinį, kurį taip rūpestingai audžiau? Ne, mano berniuk, aš linkiu tau tik gero... Ir tas gėris, kurį regiu tau ir tavo šeimai, turi to nuostabaus svogūno formą, jo svorį ir spalvą. Atsikratyk to jus slegiančio namo, ir aš tau, kaip savo marčios broliui, padėsiu įsigyti vieną iš pačių gražiausių namų. Aš netgi sumokėsiu iš anksto,

kad tavo šeimai nereikėtų be reikalo keliauti į smuklę. Girdi, ką sakau? Jūs persikraustysit už mano pinigus! Belieka tik paruošti jums vieną pirkią iš tų, kurias nuomoju mieste. Tai paprasta kaip užgesinti žvakę!

Norėdamas pailiustruoti savo žodžius veiksmais, rektorius nykščiu ir smiliumi suspaudė žvakės dagtį, ir liepsna iškart užslopo. Nuo dagties pakilo aitrus baltas dūmelis.

– Dar vienas dalykas... – tęsė Paulius, jausdamas, kad jo mokinys vis dar priešinasi. – Tas bajoras, kuriam metei iššūkį...

Jis pridėjo ranką prie vaikino ausies.

– To bajoro tėvas, sakau tau, yra Valstybės tarybos sekretorius. Dar vaikystėje jis mėgavosi didelėmis privilegijomis, o jo ateitis švietėsi šimtąkart gražesnė nei tavo... Kol tu mikčiojai lotyniškai nešildomame kabinete, jis mokėsi prie židinio ir ragavo saldumynus nuo sidabrinio padėkliuko. Kol tu brązginai prastos liutnios stygas iš gyvulių žarnų, jis glostė dailaus medžio liutnios stygas, už kiekvieną sugrotą natą susilaukdamas mokytojo pagyrimų. Visur ir visada jam atitekdavo geriausioji dalis, valgydamas vaisius, jis mėgaudavosi tik jų minkštimu, lygiai tas pats būdavo ir su duona. Tik pagalvok, kiek pastangų tau reikėjo, kad užsitarnautum pagarbą, o jis vos gimęs galėjo trypti ją kojomis. Tik pagalvok apie galimybes, kurių neturėjai, o jam jos buvo atnešamos ant lėkštutės! Ar nori, kad taip būtų ir toliau? Ar nori, kad ponas Hugensas nuneštų tą tulpės svogūną tau iš panosės, kaip kad iš tokių kaip tu atėmė šlovę ir turtus, ir ne kaip nors dorai, o jėga! O gal tau labiau patiktų tapti keršto įrankiu ir nubausti tą puošeivą griežta pamoka, galbūt vienintele per visą jo gyvenimą? Štai tau uždavinys, jaunasis Deruikai, kurį reikia išspręsti čia ir dabar!

Vilhemą taip jaudino ir kėlė nerimą rektoriaus žodžiai, kad jis tik gerokai per vėlai pajuto svetimą ranką, slystančią jo šlaunimi

aukštyn ir sustojančią ties kirkšnimi. Jis krūptelėjo iš išgąsčio ir nubloškė įsibrovėlę ranką šalin lyg vorą, įropojusį jam į tarpkojį. Tačiau ranka grįžo atgal ir sustojo per pirštą nuo šakumo sagų. Gal Paulius visai iš proto išsikraustė, kad drįsta lįsti prie jo pilnoje žmonių salėje?! Vilhemas labai lėtai paslėpė jo ranką švarko klosčių gausybėje ir visaip sulenkdamas ir ištiesdamas kojas stengėsi atsikratyti nepageidaujamų gniaužtų. Taip muistydamasis, išgąstingomis ir maldaujančiomis akimis jis atsigręžė į savo kaimyną:

– Pone, maldauju...

– Ką nusprendei?

– Jūsų ranka...

– Tavo pasirinkimas!

Vilhemas suprato, kad jei neatsakys, šis nepaliks jo ramybėje. Jaunuolio širdy pabudo priešiškumas, tačiau ne Pauliui, o Hugensui, kuris buvo jo nuopuolio liudininkas. Jo pagieža išsiveržė per kraštus, kai jis pamatė bajoro veide pražystant šypseną, kurią sukėlė jaunojo varžovo sumišimas; Vilhemas įžvelgė tą pačią pašaipą, nuolat persekiojančią jų šeimą dėl nusidėvėjusio drabužio, šleivakojo arklio, griūvančio balkono, ir tas apmaudas ilgą laiką kaupėsi vaikino širdyje.

Taigi Vilhemas ryžtingai pakėlė ranką aukštyn ir tvirtai tarė:

– Aš kelsiu kainą!

– Ir ką gi jūs galit pasiūlyti? – pašoko Hugensas.

– Savo namą Kruistrato gatvėje, Harleme, ir ponas Bereistenas jums gali patvirtinti, kad jis yra prabangus ir gražus. Be to, ant stogo ką tik įsikūrė gandras!

– Ir tai pakelia namo vertę mažiausiai iki dvidešimties tūkstančių guldenų! – kompetentingai tarė rektorius.

– Nesąmonė! – užsiplieskė bajoras. – Sekretoriau, aš jums draudžiu registruoti šį pasiūlymą! Svogūnas yra mano!

– Pasiūlykit daugiau, jei galit! – provokavo jį Vilhemas.

– Užsičiaupk, snargliau, ir drožk žaisti į smėlio dėžę!

Jeigu jaunasis Deruikas dar ir svarstė, ar verta suremti ietis, tai dabar šis įžeidimas jo abejones išsklaidė. Visą valandą Vilhemas turėjo progos įrodyti, kad jis yra pats aršiausias varžovas, kada nors varžęsis su Hugensu tiek žodžiais, tiek veiksmais. Į smūgį jis atsakė smūgiu, į žodį – žodžiu, priešininko akyse tapdamas jo atspindžiu veidrodyje.

Galiausiai Vilhemo pranašumas buvo akivaizdus, nes jaunuoliui paliepus smuklininkas apžiūrėjo Deruikų šeimos namą ir įvertino tikrai puikiai, patvirtindamas, kad tai pats gražiausias namas pačioje geriausioje vietoje. Šis smuklės savininko, žinomo dar kaip ir geras pamokslininkas, liudijimas įtikino sekretorių, kad jis gali parduoti *Semper Augustus* svogūną jauniausiajam. Suma įrašyta, apskritimas apvestas bajoro nenaudai, ir šis išėjo iš smuklės plūsdamasis, svaidydamasis grasinimais ir keiksmais.

Vos tik Hugensas išėjo, skubiai buvo atnešta popieriaus ir plunksnų, alavinė rašalinė ir visi kiti rašymo reikmenys. Paulius pats surašė valdos perdavimo aktą: būdamas advokatas, jis turėjo tam teisę. Beliko tik pasirašyti, ir Vilhemas tai tučtuojau padarė. Tada iš jau atkištos dėžutės pasėmė saujelę smilčių ir pabarstė dar neišdžiūvusį rašalą.

– Kaip manote, ar protingai elgiuosi? – paklausė jis sekretoriaus, kuris kažkaip kvailai į jį žvilgčiojo.

O tas mįslingai tarė:

– Paklauskit kikilio, ar jis gražiai gieda!

– Et, dabar jau nebesvarbu, – tarė Vilhemas lyg pats sau. – Į tą namą man nusispjaut, užtat Petra, mano sesuo, man yra pati brangiausia gyvenime... Vieną dieną ji man padėkos, kad išleidau ją už vyro.

Reikėjo pažadinti beveik užsnūdusį Matiją Hufnagelį, kad šis atgniaužtų pirštus ir atiduotų svogūną. Ūkininkas nusistebėjo, kad kol jis snaudė, jam atiteko rūmai. Kaina jį tenkino, ir visas patenkintas jis porąsyk paspjaudė į delną, tada atkišo seilėtą ranką varžytinių nugalėtojui. Tą akimirką brangusis svogūnas iš ūkininko kišenės buvo perdėtas į Vilhemo Van Deruiko kišenę, o šis iškart jį perdavė savo šeimininkui. Pastarasis, stovėdamas vidury džiaugsmingai šūkčiojančių pirklių, paėmė jį su begaliniu pasitenkinimu.

– Pone, dabar jau viskas baigta, – iškilmingai tarė jaunuolis.

– Sveikinu, Vilhemai, tu grąžinai man skolą! Tai svarbi diena, kurią reikia prisiminti! Pulk rašyti tėvui laiško ir pranešk jam geras naujienas... Be jokios abejonės, jis be galo džiaugsis, kad su tavo pagalba man atiteko pati brangiausia gėlė.

Aplink rektorių buvo tokia didžiulė spūstis, visi pirkliai taip veržėsi jį apkabinti ir pabučiuoti į skruostus, kad Vilhemui greta savo pono netrukus nebeliko vietos. Lyg vėjo gūsio pagautas lapas, jis buvo nuneštas tolyn nuo Pauliaus ir didelės žmonių bangos nublokštas prie durų. Prieš išeidamas, pasiėmė ramentą, kurį rado tebegulintį ant suolo. Tada ant smuklės slenksčio pastebėjo stoviniuojantį ir brolio akimis ieškantį Jasperą. Jis atrodė susijaudinęs. Skindamasis kelią ramentu Vilhemas šiaip ne taip prisibrovė prie brolio.

– Jasperai! Kas atsitiko?

– Petra pabėgo! – be užuolankų išpyškino brolis.

– To dar betrūko!

– Išlindo pro savo kambario langą ir niekam nematant sugebėjo pasprukti iš namų! Už kampo jos laukė Ernstas Rotvalis...

– Iš kur žinai?

– Ponia Beldė sakė, mūsų kaimynė. Karieta nuvažiavo jai iš panosies!

– Prakeiktasis! Kodėl jo nesivijai?

– Tu geresnis raitelis!

– Buvau geresnis, kol šuo neperkando man kojos!

Vilhemas pasistiebė ant sveikosios kojos akimis ieškodamas rektoriaus. Tačiau aplink miestelėną susigrūdę žmonės nė nemanė skirstytis. Nebuvo jokių vilčių iki jo prisibrauti per smalsuolių minią.

– Jasperai, aš atsakau už Petrą. Pabūk čia ir kai tik galėsi, pasikalbėk su regentu. Aš neturiu laiko tau visko paaiškinti. Pasakyk jam tik tiek, kad aš laimėjau varžytines ir mano skola jam grąžinta. Daugiau niekas negali sutrukdyti mūsų seseriai susituokti su Eljezaru! Aš ją rasiu ir parvešiu namo! Tegul Paulius padeda savo sūnui pasirengti santuokai, kuri įvyks, kai tik grįšiu!

– Kodėl taip greit?

– Daryk, kas liepta! Ir papuošk namus vestuvėms! Tai kaip, ar galiu pasitikėti tavimi?

– Žinoma, brolau!

Abu broliai apsikabino, kaip jau seniai nebuvo darę. Paskui jųdviejų keliai išsiskyrė: Vilhemas šlubčiodamas nuskubėjo prie arklio, o Jasperas pradingo pirklių minioje.

Užslinkusi naktis trukdė Vilhemui įgyvendinti savo tikslą – greitai surasti seserį. Ligi pat paryčių jis klaidžiojo po visas Harlemo apylinkes, apėjo visas skalbėjų paplavų duobes, vildamasis netikėtai aptikti karietos provėžas. Varge! Visi sargybiniai, kuriuos jis vaišino tabaku, norėdamas išgauti naudingos informacijos – „Imk, drauge, tai padės sušilti“ – neprisiminė, kad kokia nors karieta, puošta būtent tokiu herbu, būtų privažiavusi prie pake-

liamųjų miesto vartų. Vilhemas numanė, kad vežėjas, norėdamas nuslėpti savo nusikaltimą, bus kaip nors užmaskavęs karietą. Jo viltys gerokai išblėso.

– Neįvertinau jo. Tas kvailys daug suktesnis, nei atrodo!

Jis buvo jau bepasiduodąs, kai išaušusi nyki diena, purškiant smulkiam šaltam lietui, išryškino dumble gilias karietų provėžas – dvejose vienodu atstumu nutolusiose vėžėse buvo matyti įspausti inicialai: „P“, „V“ ir „B“, iš kurių Vilhemas pažino pono Bereisteno monogramą. Dvigubos provėžos jį išvedė pro *Grote Houtpoort* – didžiuosius medinius vartus, parodydamos jam kelią į kaimą.

– Padarei klaidą, Ernstai! Ratai išdavė tavo planus!

Vilhemas padėkojo Dievui už jo malonę ir pagalbą. Negaišdamas nė minutėlės, jis šoko ant arklio ir leidosi gerai matomomis provėžomis, nors per visą naktį ant viršaus įsispaudė kitų, šviežesnių vėžių. Vilhemo arklys risnojo geras dvi valandas, kol prieš pat vidurdienį už paskutinio posūkio jaunuolis išvydo karietą, stovinčią prie kažkokios užeigos.

Būdamas tikras, kad jo niekas nesekė, Ernstas jautėsi ramus ir nebesivargino slėptis: karieta stovėjo prieš pat užeigą, visų žmonių akivaizdoje, naujai perdažytomis durelėmis, nuo kurių smėlin vis dar lašėjo ryškiai raudonos spalvos dažai; toje vietoje, kur paprastai kabinami herbai, buvo matyti tik geležtės įpjovos.

Vilhemas nušoko nuo arklio, demonstratyviai užsitaisė šautuvą, kaip jį mokė rektorius, ir įžengė į užeigą, laikydamas rankoje savo ginklą. Ramentas trukdė jam laisvai judėti – ir ši smulkmena, užuot sumažinusi šautuvo veiksnumą, jo grėsmę tik dar labiau padidino (jis galėjo iššauti ir tyčia, ir visai netyčia).

Stovėdamas ant slenksčio, Deruikas pamatė savo seserį, sėdinčią prie stalo su vežėju, jie kaip tik pietavo ir atrodė kaip paprasti

keliautojai. Jų stalas buvo nukrautas maistu: sriuboje pamirkytas kepalas juodos duonos, dubuo salotų ir galiausiai desertas – sūrio skridinėlis su rausva plutele, kurį Rotvalis pjaustė peiliu plonais griežinėliais.

Pirmą kartą gyvenime Vilhemas pamatė du jaunus žmones drauge, artimos draugystės pradžioje. Vilhemo nuomone, jie labai tiko vienas kitam; daug labiau nei Eljezaras su Petra, apie kurių suderinamumą negalėjo būti nė kalbos. Toji mintis Vilhemą sustabdė. Jis buvo pasiruošęs pulti greitai: išgąsdinti porelę, garbingai pričiupti vežėją, pagrobus jo seserį – tačiau nebeturėjo tam jėgų, o galbūt nebematė prasmės. Abejonė paralyžiavo jo veiksmus ir žingsnius.

– Niekše tu... – nusikeikė Vilhemas ir atlenkė šautuvo gaiduką.

Šautuvas buvo prastai užtaisytas, taigi titnago kulka, išriedieiusi iš vamzdžio, nukrito tiesiai jam po kojomis. Tas sąmyšis privertė suklusti vežėją ir jis iškart pakėlė akis nuo savo dubens. Jis išvydo Petros brolį su šautuvu rankoje ir, pašokęs iš baimės, nusivertė nuo kėdės. Blogiausia tai, kad jo riešas liko įstrigęs į kėdę, o trūktelėjus petį vėl atsivėrė dar ne visai užgijusi žaizda krūtinėje.

– Ai! – suriko kažkoks lankytojas, žiūrėdamas jo pusėn.

Ernsto marškiniai netruko nusidažyti krauju; raudonos dėmės sunkėsi paviršiun, vis didėdamos ir apimdamos visą pilvo plotą, o jo veidas priešingai – akimirksniu išblyško.

– O Dieve... – sumikčiojo Vilhemas, pakeldamas titnago šovinį.

Jis buvo beeinąs sužeistojo pusėn, tačiau staiga atsiminęs, ko atėjo, atsisuko į Petrą. Vilhemas ištiesė laisvą ranką merginos pusėn.

– Ateik, sese. Tau čia ne vieta!

Tačiau Petra, sustingusi iš siaubo, nė nekrustelėjo iš savo vietos. Jai iš burnos iškrito duonos kąsnis, šlapias ir pusiau sukramtytas.

– Eikš... – maldavo jis susijaudinęs, švelniai palenkęs galvą. – Vakar aš sumokėjau tavo kraitį ponui Bereistenui. Vos grįžę atšvęsime jūsų vestuves. O dėl to niekšo, kuris tave pagrobė...

– Jis manęs negrobė. Aš pati sutikau važiuoti.

Įsmeigęs ramentą tarp dviejų grindų plokščių, Vilhemas išsivalė iš nosies pilko parako dulkes. Ginklas, nukreiptas į ant žemės tysantį vežėją, krustelėdavo sulig kiekvienu jo judesiu lyg gyvatė, žaidžianti su savo auka.

– Petra, tavo priešinimasis mane skaudina. Nuo tada, kai tėvas patikėjo man prižiūrėti šeimą, jūs – ir vieni, ir kiti – nesiliaujate man prieštarauti bei ginčyti mano sumanymų. Koks velnias jus apsėdo, kad taip maištaujat? Nejaugi aš esu svetimas tarp saviškių? Paskutinį kartą...

Šautuvas, nukreiptas į Ernstą, dabar nukrypo į Petrą, pakildamas iki Vilhemo kaklo, kuris keistai pulsavo, tarsi viduje tūnotų įkalintas žvėriukas ir blaškytųsi, norėdamas ištrūkti. Tuo pat metu vyresnis brolis nusuko akis nuo sesers, lyg jam būtų gėda taikytis į ją.

– Sakau paskutinį kartą, Petra: eime su manim!

Jaunoji moteris atsistojo ir žengė porą žingsnių savo brolio link, priešais krutantį ginklą plačiai išžiotais metaliniais nasrais, lyg gyvą padarą, nenustygstantį tulpių pirklio saujoje. Netrukus prie jos suknelės grandinėlės Vilhemas pastebėjo prikabintą didžiulį bronzinį raktą.

– Koks čia raktas?

Petra sustingo ir nieko neatsakė. Ties suknios iškirpte pakilo krūtinė, o ant pečių ėmė raitytis išsklidusios garbanos: ji atrodė lyg pasmerktoji mirti, kuri atkiša krūtinę, kad į ją susmigtų arkebuzų salvė.

– Šauk, jei nori!

– Maldauju tavęs.

– Ir kurgi mes eisim?

– Velniai rautų! Namo!

– Jūs nebeturite namų.

Tas vyriškas balsas, įsiterpęs į pokalbį, Vilhemui labai nepatiko. Jis ieškojo vežėjo akimis, kol pamatė, kad šis spėjo nušliaužti ligi baro, kad galėtų atsiremti. Jo žaizda nebe taip smarkiai kraujavo. Akyse vėl liepsnojo pyktis.

– Namo šeimininkai pasikeitė! – pabrėžtinai tarė Rotvalis. – Jūs jį atidavėte mainais už tulpės svogūną...

Ranka, įsikibusi į ramentą, ėmė drebėti. Nenuleisdamas akių nuo abiejų jaunuolių, Vilhemas perėmė pistoletą į kitą ranką ir pasikišo po ja ramentą.

– Iš kur žinai? Kai jūs pabėgot iš Harlemo, varžytinės dar nebuvo pasibaigusios!

– Sužinojau iš Eljezaro. Bereistenai gražiai jus apmovė. Pauliui nusispjaut į tą *Semper Augustus*, jam rūpėjo tik jūsų namas!

– Melas!

– Netikiu, kad jo sūnus kada nors vestų Petrą. Jo interesas...

Šautuvo gilumoje parako guolyje snaudžianti švino kulka su trenksmu išlėkė laukan. Plykstelėjo ugnis, aplink pasklido dūmų kamuoliai ir toks kurtinamas triukšmas, kad net ausyse spengė. Nuo apšaudytų lubų lyg smulkus lietutis ėmė birti tinkas.

Rotvalis pasijuto taip, lyg ką tik būtų gavęs smūgį. Įsikibęs į baro stalviršio apvadą, jis šiaip ne taip atsistojo ir ėmė trauktis į salės gilumą, durų link. Šautuvo grėsmė padėjo jam pro jas išeiti. Traukdamasis jis nė nepažvelgė į Petrą ir nė žodžio neištarė Vilhemui. Jo skrybėlė liko gulėti ant stalo, o drauge su ja ir pusiau sulenktas kišeninis peiliukas.

– Na ir bailys! – švilptelėjo Vilhemas. – Eime, sese. Ši dainelė jau sudainuota.

Apkvaitusi ir kone apkurtusi nuo šaudymo, Deruiko duktė nusekė paskui savo brolį, kuris, pasiremdamas ramentu, žingsniavo durų link. Visi susirinko prie išėjimo pasižiūrėti, kaip luošys per kančias užsėda ant arklio, o paskui jį ir vos ant kojų besilaikanti sesuo.

– Meilužis paspruko, brolis išjojo! – bambėjo smuklininkas. – O kas sumokės už pietus?

Deruikai jojo neskubėdami, nes ant arklio sėdėjo du žmonės. Petros svorio beveik nebuvo justi, o ji pati taip atkakliai tylėjo, kad brolis vis atsisukdavo pažiūrėti, ar ji tebesėdi. Tiesą sakant, jei ne gyvastim alsuojantis kūnas, jis būtų pamanęs, kad su savim gabenasi maišą arba malkų ryšulį.

– Gailiuosi, kad taip smarkiai išgąsdinau tą vaikiną... – prisipažino Vilhemas. – Bet kad ir kaip ten būtų, nereikėjo jam prieštarauti ir kalbėti nesąmonių! Gindamas mūsų šeimos garbę, aš negalėjau leisti, kad tas menkysta, sutepęs tavo reputaciją, suterštų dar ir manąją.

– Jis pabėgo.

– O ko tu tikėjaisi? Vargšele, susižavėjai kvailiu! Na, šis reikalas jau baigtas. Tik būčiau buvęs laimingesnis, jei jis būtų pasibaigęs be kraujo praliejimo.

Jie pasiekė Harlemą jau pavakary. Praeiviai atsigręždavo pažiūrėti į tą keistą bendražygę su sijonu ir nuo mušimo ištinusiu veidu, o paskui į jaunuolį, kurio ramentas buvo nuslydęs arkliui palei šoną ir atrodė kaip špaga, besitrankanti jam į kelį. Kuo labiau jie artinosi prie namų, tuo neramesnis darėsi arklys. Raitelio nuotaika persidavė gyvuliui, kuriam snukį veržė nuolat įtemptas pavadis ir priešingą komandą duodančios balnakilpės, baksnojamos į šonus.

– Bloga diena... – nusprendė Vilhemas, žvelgdamas į šeimos namą, kuris atrodė šaltas, uždaras ir negyvenamas, išskyrus ant kamino susuktą gandrų lizdą.

Jo nuomonė pasikeitė įžengus pro vartelius. Kol jų nebuvo, Jasperas pasidarbavo iš peties. Vidury sodo iš žalių lapų buvo nupinta šventyklėlė, iš abiejų pusių apstatyta aukštomis degančiomis žvakidėmis, ir atrodė panaši į liepsnojančią širdį. Gėlių girliandos, vietomis padabintos aukso juostomis, žymėjo kelią ligi laiptų, kur ant kiekvienos pakopos taip pat buvo padėta po pavasarinių gėlių puokštelę.

– Kaip nuostabiai papuošta! – žavėjosi Vilhemas, uostydamas narcizus, pritvirtintus prie durų stogelio skersinio.

Viduje, praėjus prieškambarį ir augalais apaugusią pavėsinę, svetainė atrodė pasikeitusi. Sunkus riešutmedžio stalas buvo išneštas lauk, o kėdės išstumdytos į pasienius. Kambario viduryje stovėjo tik du patys patogiausi foteliai. Būtent čia sėdės būsimieji jaunavedžiai, gurkšnos pasaldintą vyną ir priiminės savo svečius. Vilhemas pasisveikino su Frida, kaip tik prie lubų kabinančią vaškinius angelus. Ji nulipo nuo taburetės, kad galėtų padaryti reveransą.

– Ar čia tu taip išgražinai namus?

– Su jūsų brolio nurodymais. Man padėjo Harieta, – nedrąsiai atsakė tarnaitė, lyg išduotų savo bendrininkus.

Vilhemas įspraudė jai į delną su.

– Bet tai nuostabu! Garbės žodis, jausmas toks, lyg vaikščiotum po Hesperidžių sodą*!

– Belieka tik pakabinti veidrodžius, vainikus ir herbus, – tarė Frida, neišspaudusi nė menkiausio šypsnio mainais už pagyrimą. – Juos tuoj atneš iš palėpės.

---

* Šiame sode garsusis didvyris Heraklis turi įvykdyti vienuoliktąjį žygdarbį: atnešti Euristėjui aukso obuolį nuo medžio, kurį prižiūrėjo Hesperidės.

Vilhemas pritarė porą sykių gyvai linktelėdamas galva. Vis dėlto iš tarnaitės aprangos ir laikysenos jis pajuto, kad kažkas negerai. Jis abiem rankomis įsikibo į ramento pagalvėlę, kad taip smarkiai nepjautų pažasties.

– Ar viskas gerai, Frida? Kur mano brolis su seseria?

– Pone, mes ruošiamės vestuvėms, bet būsimasis jaunikis lyg į žemę prasmego.

– Prasmego?

– Po tulpių varžytinių čia nebepasirodė nei Eljezaras Van Bereistenas, nei jo tėvas. Jūsų brolis susirūpinęs. Manau, kad jis nuvyko pas juos.

– O kur Harieta?

– Ji išėjo ieškoti muzikantų rytojaus orkestrui.

– Kodėl rytojaus? Vestuvės bus švenčiamos šįvakar!

– Šiandien sekmadienis, pone. Negeras ženklas tuoktis sekmadienį.

Vilhemas pajuto, kaip nerimas lyg ilgos plonos adatos ėmė keliauti jo venomis. Jo žvilgsnis stabtelėjo ties meduoliniu Kupidonu, plati jo šypsena atrodė piktdžiugiška. Vilhemas nutraukė jį nuo virvelės ir sutrypė. Šis poelgis pašiurpino tarnaitę ir ji ėmė trauktis atatupsta savo taburetės link.

– Petra! Kur Petra? – staiga susizgribo Vilhemas.

Jis atsiminė palikęs ją ant arklio. Nulėkęs rado ją toje pačioje vietoje, sustingusią ir išblyškusią, besėdinčią balne arčiau galo.

– Viskas gerai, mieloji... Tavo sužadėtinis kažkur skrajoja, bet aš turiu virvelę jam sugauti. Prisiekiu, kad dar ligi vidurnakčio jis tave ves, priversiu šautuvu, jei reikės!

Rektoriaus namai buvo visai netoliese, vos už keleto gatvelių, kurios Vilhemui dabar atrodė kaip ištisas žemynas. Jo noras kuo greičiau susitikti su Pauliumi buvo toks didelis, kad įnirtingai beskambindamas varpeliu vaikinas nuplėšė grandinėlę. Ne nuo varpelio skambėjimo, bet nuo siaubingo trankymo kumščiais į duris atskubėjusi tarnaitė iškišo galvą laukan.

– Ar ponas Bereistenas namie? – tiesiog išspjovė savo klausimą atėjęs svečias.

– Jo nėra.

– O sūnus?

– Jo irgi nėra.

– Aš vis tiek užeisiu!

– Niekur jūs neisit!

Deruiko sūnus nustūmė tarnaitę petimi, prasiskindamas kelią, tačiau čia pat atsiradęs tvirtai sudėtas tarnas nė neketino trauktis. Beveik iškart abu vyrai susikibo ir sukėlė tokį sąmyšį, kad viršutiniame namo aukšte netruko atsiverti langai. Viename iš jų pasirodė priešiškai nusiteikęs veidas, o ant pakaušio subolavo naktinė kepuraitė.

– Nejaugi nė savuos namuos nebegalima ramiai pabūti? – piktai užriko Eljezaras, lyg ten, apačioje, stovėtų visai nepažįstamas žmogus.

– Apie kokią ramybę kalbi savo vestuvių dieną? Jaunikio namuose? – griežtai riktelėjo Vilhemas.

Galva pranyko, trinktelėjo užveriamas langas, tačiau visai netrukus Bereisteno sūnus pasirodė prie laukujų durų ir paleido savo tarną. Pasmakrėje jis buvo užsikišęs servetėlę, kuri akivaizdžiai rodė, kad Vilhemo apsilankymas sutrukdė jam ramiai vakarieniauti. Ši smulkmena privertė Vilhemą prisiminti senas etiketo taisykles. Per daug uždelsęs, jis nevikriai kilstelėjo ranką prie

skrybėlės lyg prie įkaitusios keptuvės. Eljezaras į pasveikinimą neatsakė.

– Vilhemas Van Deruikas! Ir kaip drįsot čia ateiti po to, kai vakar taip negražiai pasielgėt su mano tėvu? Jums derėtų slėptis! Kad ir kokioje nors statinėje arba kubile!

Svečias, visai nesitikėjęs tokio puolimo, net susverdėjo ant savo sveikosios kojos.

– Apie ką jūs čia?

– Kad jus kur velniai nujotų! – tėškė Eljezaras, besdamas smilių į jaunuolio krūtinę, kietą ir smailų lyg ietis. – Jūs pažeminot Konstantiną Hugensą, vieną įtakingiausių žmonių visose Provincijose, todėl šį rytą jis baisiausiai užsipuolė mano tėvą, apkaltino jį viešu įžeidimu ir pareikalavo už tai sumokėti!

– Bet... Aš juk pasiūliau aukštesnę kainą, paklaūsęs jūsų tėvo patarimo!

– Priešingai, jis jus perspėjo neįžeisti to bajoro ir elgtis su juo kuo pagarbiausiai! Matote, kai kalba sukasi apie princus, reikia būti labai apdairiam ir galvoti, ką sakai!

– Aš...

Iš susijaudinimo Vilhemui išsprūdo ramentas ir neprilaikomas nukrito ant žemės. Kai jis pasilenkė jo pakelti ir niekieno nepadedamas vėl pasikišo po pažastimi, pasijuto kur kas geriau. Atsitiesęs jis atgavo dvasios pusiausvyrą, o mintys susidėliojo taip, kaip turi būti.

– Pone, čia, be jokios abejonės, kažkoks nesusipratimas, kurį aš netrukus išsiaiškinsiu. Atėjau pas jus visai kitokiu klausimu... Mudu su jūsų tėvu susitarėme, kad vos tik atiduosiu kraitį, iškart imsimės tvarkyti vestuvių reikalus. Įvykdžiau visus savo įsipareigojimus. Taigi atvykau kuo nuolankiausiai priminti jums jūsiškius.

– Pone, man atrodo, kad jūs šaipotės.

Deruikas stovėjo atsirėmęs klubais į tvorelę, kad geriau išlaikytų pusiausvyrą. Reikėjo saugotis, kad netyčia susverdėjęs nepargriūtų.

– Jūs tikriausiai dar negirdėjote paskutinių Harlemo naujienų, – ironiškai tarė Eljezaras, sukiodamas savo servetėlės kampučius. – Taigi žinokite, kad šį rytą mūsų miesto regentai buvo susitikę pasitarti dėl tulpių prekybos. Jau seniai jie pritaria, kad šioje prekyboje per daug chaoso ir kad būtina griežta kontrolė. Vakarykštis *Semper Augustus* svogūno pardavimas už neregėtą kainą padėjo jiems įgyvendinti savo planus. Regentai pasirašė dekretą, kuris skelbia negaliojančiais visus tulpių sandorius, teisiškai sudarytus Harleme nuo paskutinio tulpių sodinimo, kitaip tariant, nuo rudens.

Vilhemas nepajėgė vienu ypu suvokti tiek daug naujienų, taip, kaip neįmanoma abiem rankomis apglėbti storo medžio kamieno. Jis prasegė porą apykaklės sagų, kad būtų lengviau kvėpuoti, ir, atgavęs žadą, panoro išsamiau viską išsiaiškinti:

– Sakot, kad visi pardavimai... visi pardavimai yra anuliuoti?

– Taip, anuliuoti, pagal visus įstatymus. Pirkėjų pinigai turi būti grąžinti ligi paskutinio cento. Bent jau taip tikisi mūsų regentai.

– O kaip bus su svogūnais?

– Jie bus iškart grąžinti jų savininkams, išskyrus tuos, kurie jau pasodinti. Bet pagaliau argi tai svarbu? – mat šis nutarimas, ko gero, panaikins visą jų vertę. Ir kokią gi kainą turės neparduodama prekė?

– O *Semper Augustus* svogūnas? Kur jis? – paklausė Vilhemas.

Eljezaras pakišo ranką po servetėle ir ištraukė šilko skepetėlėje suvyniotą svogūną su atžala.

– Štai jis.

Vilhemas ne iš karto susivokė, ką mato. Jis labai atidžiai apžiūrėjo svogūną, baimindamasis, kad tie nedorėliai nakčia galėjo sumainyti svogūnus ir į skepetą suvynioti prastesnį, taigi, paėmęs jį į prityrusias rankas, vaikinas tikėjosi pajusiąs, jei svogūnui bus kas nors atsitikę. Vilhemas pasvėrė jį rankoje, atsargiai pakrapštė, palaižė galiuką, patikrino kuo kruopščiausiai, kaip tai daro tulpių pirkliai. Vaikinas nusprendė, kad tai tas pats svogūnas, dėl kurio jis vakar galynėjosi su bajoru Hugensu, ir kad jis nė kiek nepažeistas. Deruiko sūnui labai palengvėjo.

– Tai tikrai *Semper Augustus* svogūnas! – šiltai tarė jis, lyg dėkotų Bereisteno sūnui už jo priežiūrą. – Juk jūs neatiduosite jo tam ūkininkui?

– Mano tėvas dabar kaip tik posėdžiauja su regentais. Jis pareikalavo ir jam buvo leista kai kuriuos sandorius, va tokius kaip jūsų, laikyti išimtimi. Būtent šie pardavimo-pirkimo aktai bus saugomi, o visi kiti sunaikinti. Tikiuosi, nepamiršite jam padėkoti už pagalbą.

Tam tikra Eljezaro intonacija ir jo kalbos apie pardavimą, lyg tai Bereistenų nebedomintų, pasirodė Vilhemui įtartinos. Jo įtarimai dar labiau sustiprėjo, kai Eljezaras, užuot įsikišęs *Semper Augustus* svogūną atgal, pasiūlė jį Vilhemui ir, nesulaukęs jokios reakcijos, jėga įgrūdo jį į liemenės kišenę.

– Pone, ką tai reiškia? – nustebo Vilhemas, tačiau rankos nepatraukė.

– Tą svogūną atiduodu jums. Mano tėvas jo nebenori.

– Ką?

– Regentų dekretas smarkiai sumažino jo vertę. Šiandien už jį gautumėt vos porą šimtų guldenų, nors jis retas ir labai vertinamas. Ir ką gi mano tėvas veiktų su svogūnu, kurio kaina smarkiai krito ir kurio vertė šiandien tokia pat kaip ir lelijų ar kardelių sėk-

lų? Jo kolekcijoje, kaip jūs pats gerai žinote, nėra vietos beverčiams eksponatams! Taigi, jis atiduoda *Semper Augustus* jums, kaip teisėtam šeimininkui.

– Bet... kraitis... kaip jūsų vedybos su Petra?

– Visi susitarimai šiuo klausimu, be jokios abejonės, nebegalioja!

Vilhemas spoksojo į Bereisteno sūnų, lyg pirmąkart jį matytų, arba taip, lyg per drabužių klostes ir nėrinius staiga būtų pamatęs kokį Eljezaro trūkumą – kreivą nykštį arba suluošintą koją. Tą tyrą sielą blogis visada glumino ir stebino. Vilhemas netikėjo, kad galima būtų tyčia pasielgti blogai arba ilgai nešiotis pyktį širdyje. Be to, jis manė, kad ilgai žiūrint piktadariui į akis šis ilgainiui ima gailėtis savo veiksmų.

– Eljezarai, negaliu patikėti tuo, ką man sakot! Jūs man aiškinat, kad Harlemo regentai balsavo už įstatymą prieš tulpių svogūnus ir kad *Semper Augustus* staiga virto šūdo gabalu? Jūs sakot, kad vestuvių nebus, nors tas pirkinys turėjo tai laiduoti?

– Puiki santrauka.

– O kaip su mūsų namu Kruistrato gatvėje? Mes jį užstatėme, kad pakeltume to svogūno kainą!

– Pone Deruikai, eisiu tiesiai prie reikalo, nes mano sriuba baigia ataušti... Namas priklauso mums, mes jį perpirkome iš Matijo Hufnagelio už tris šimtus guldenų. Beje, tai šaunus žmogus, kuriam nebuvo svarbu, ar jis gaus pinigus šiandien, įsigis kokį gėlės svogūnėlį rytoj...

– Už tris šimtus guldenų? – sucypė Deruiko sūnus.

– Pridarėme jums daug nuostolių ir man dėl to labai gaila. Bet pagaliau paklauskit bet ko, kuris bent kiek turi reikalų su prekyba Harleme, ir išgirsite bent dešimt panašių istorijų. Nuo tos šlovingos dienos, kai pradėjau prekiauti tulpėmis, neatsimenu nė vieno

sandorio, kuris būtų buvęs naudingas abiem šalims. Tokie gamtos dėsniai: vienas iš pačių pastoviausių sako, kad visada laimėtojas atsiranda todėl, kad kažkas pralaimėjo. Šiandien pralaimėjote jūs. Kas žino, galbūt rytoj jūs tapsit nugalėtoju? Gal baikim, nes jau vėlu ir aš noriu valgyti. Grįžkit namo, gerai išsimiegokit. Ryte pažvelgsit į viską kitaip. Linkiu jums labos nakties.

Eljezaras buvo beuždarąs duris, kai staiga svečias tarp vyrių įkišo ramentą.

– Patraukit tą lazdą!

– Neskubėkit, pone! Ir labai atidžiai manęs paklausykit!

– Patraukit, pasakiau, arba turėsit nemalonumų!

– Papasakojot man liūdną istoriją. Jei ja patikėčiau, maniškiai liktų siaubingai apgauti, nes, kaip jūs gerai žinote, jų viltys yra sudėtos į jūsų santuoką su Petra. Vis dėlto aš laikau poną Paulių ir jus, pone Eljezarai, garbingais žmonėmis, kuriems širdis neleistų išmesti gatvėn keturis nekaltus vaikus. Aš tuo taip šventai tikiu, kad vos prieš porą valandų paleidau visą salvę šovinių į vieną žmogų, kuris kėsinosi įžeisti jūsų garbę.

Draugiškas Vilhemo tonas ir pagyromis pasaldinta kalba Bereisteno sūnaus beveik nesujaudino. Vis dėlto tas pasakojimas privertė jį paleisti durų rankeną.

– Šaudėte? Į ką?

– Į Ernstą Rotvalį.

– Ir ką jis padarė, kad ėmėt į jį šaudyti?

– Jis buvo pagrobęs Petrą.

Kol abu vyrai kalbėjosi, Petra nulipo nuo arklio, bet taip ir liko stovėti jo pašonėje, klajojančiomis akimis, atrėmusi galvą į gyvulio kaklą. Ji atrodė ne ką geriau už savo brolį, beveik neturėjo jėgų ir kone alpo. Pro suknios iškirptę buvo matyti po vakarykščių smūgių likusios mėlynės. Jos lūpa vėl ėmė kraujuoti. Mergina, ko

gero, būtų pargriuvusi iš silpnumo, jei ne greta stovintis arklys, – visai kaip ir Vilhemas, jei nebūtų turėjęs savo ramento.

– O dabar prašau jūsų pažvelgti į šią panelę... – sušnibždėjo vyresnysis brolis, timptelėdamas seserį už rankovės. – Pasakykit man tiesą: ar kas nors kada nors yra glostęs gražesnę būtybę? Net Dordrechto merginos, giriamos už liemens grakštumą, Amsterdamo – už veido grožį, o Delfto – už dailią eiseną, negali prilygti jūsų mylimajai! Argi mano sesuo nėra tokia, kokios trokšta vyrai?

Kalbėdamas Vilhemas vyniojo ant pirštų jos ilgų plaukų sruogas, kuriose buvo įsimaišiusių šapelių iš arklio karčių. Jo ranka slydo šaltu Petros skruostu, paskui virpančia švelnia lyg žvėriuko kailis oda, glostydama tai vieną, tai kitą.

– Mano sesuo yra atvira, protinga ir gera mergina. Ji nusipelnė paties geriausio vyro. Jums ši santuoka būtų tik sąjunga, o jai – jos likimas. Ir kaip gali versti ją tekėti už kito, kai ji pažadėta jums? Koks būtų jos gyvenimas, jei ji neištekėtų? Mes labai gerai žinom, kas laukia jos amžiaus merginų, ir dar be kraičio: vienuolynas arba senelių prieglauda!

Šis pasibaisėtinas gražbyliavimas vertė nejaukiai jaustis tiek Eljezarą, į kurį buvo kreipiamasi, tiek Petrą, apie kurią buvo kalbama. Vilhemas pajuto, kad jo niekas nebesiklauso, ir nutilo. Jis atrodė išmuštas iš vėžių, krutino lūpas, lyg ketintų pasakyti dar daugybę žodžių, ir atrodė tarsi sankryžoje trypčiojantis arklys. Galiausiai vaikinas per kančias susilenkė, paleido iš po pažasties ramentą, atsiklaupė ant kelių ir padėjo rankas ant purvinos žemės. Nuo nuleistos galvos nukrito skrybėlė, kurios jis nė nepalietė.

– Pone Eljezarai... maldauju jūsų... – suvaitojo Vilhemas.

– Kelkitės!

– Aš taip ilgai laukiau šios dienos, mūsų susitarimo įvykdymo dienos! Mes už šią santuoką ką tik atidavėme savo namą, pasamdėme muzikantus ir padengėme stalą! Nejaugi praleisite šventę,

kurią surengėme specialiai jums? Bet dar nevėlu! Jums tereikia sėsti karieton drauge su mano seserimi! Aš šoksiu ant savo arklio, ir mes visi kartu keliausime į Kruistrato gatvę, o tada įžengsime pro išpuoštus vartus! Po valandos ar dviejų, sočiai pavalgę ir atsigėrę, nebeprisiminsime šio kivirčo nei bjaurių žodžių, kurių vieni kitiems prišnekėjome! Pone... meldžiu... dėl visko, kas yra šventa...

Vilhemas nutilo. Palinkęs prie Bereisteno sūnaus kojų jis nuoširdžiai verkė, o jam atliepė iš dangaus pabirę lietaus lašai. Dangaus ašaros maišėsi su riedančiomis jaunuolio ašaromis, kurios virpčiodamos pakibo ant kiekvieno ūsų šerelio.

Petra, priešingai nei brolis, tiesiog pratrūko pykčiu. Surinkusi paskutinius kantrybės trupinius, ji pakėlė nuo žemės Vilhemą ir jo ramentą su didžiule galia, kurios nė neįtartum esant tokiame gležname kūne.

– Stokitės, brolau, jūs žeminate save... Negi nematot, kad Eljezaras tyčiojasi iš jūsų? Tiesa yra tokia, kad Bereistenai mus apmovė! Kol jūs kūrėte savo planus, jie tylutėliai pakėlė spąstų groteles, kurios dabar užsitrenkė!

Vilhemas nieko nenorėjo girdėti. Vis dar raudodamas, jis spaudė rankas prie ausų arba drebantį smilių prie lūpų. Galiausiai Eljezaras čiupo jį už apykaklės ir ėmė rėkti tiesiai į veidą:

– Nelaimingas asile! Kaip tu nesuvoki, kad tavo partija šiame žaidime jau baigta? Tavo sesuo daug protingesnė už tave ir nesispyrioja! Tiesą sakant, priešingai nei mano tėvas, aš niekad nejaučiau tau simpatijos ir niekad nepritariau jo ketinimams suteikti tau pirmenybę. Jo paslaugumas tavo atžvilgiu man darė gėdą, žeidė mūsų luomą ir skaudino mane patį. Bet dabar viskas baigta! Aš jau sveikstu nuo tavęs, lyg nuo sunkios ligos ar parazito užkrato! Nekenčiu tavęs, Vilhemai Van Deruikai! Nešdinkitės lauk! Dinkit man iš akių!

Kol išklojo viską, ką norėjo, Eljezaras įkvėpė gal tik porą kartų. Kai baigė, jis visas degė karščiu ir buvo toks uždusęs, lyg būtų kovęsis ne aršioje diskusijoje, bet mūšyje plikomis rankomis. Vilhemas, priblokštas žiaurių Bereisteno sūnaus žodžių, atrodė ne ką geriau.

– Aš noriu susitikti su Pauliumi... – sumurmėjo jis, sutelkęs paskutines jėgas.

– Nešdinkis! – užstaugė Eljezaras, auliniu batu spirdamas Vilhemo pusėn ir aptėkšdamas jį purvais. – Garbės žodis, jei su ta savo pasileidėle iš čia tuojau pat nedingsi, užpjudysiu šunimis!

Tada jis taip smarkiai trenkė durimis, kad net plyta iš sienos išlėkė. Vilhemas atsirėmė į tą pačią sieną ir bejėgiškai stuktelėjo kumščiu į medines duris. Petra švelniai atitraukė brolį nuo sienos ir nuvedė prie arklio.

– Nagi, eime... Juk puikiai matot, kad mums čia nebėra ką veikti.

Pakeliui namo Deruiko vaikai stengėsi negalvoti apie žiaurius Eljezaro žodžius, kurie, nepaisant nieko, galėjo būti tik niekingas išsigalvojimas. Iki namų buvo pusmylis kelio, taigi keliaudami jie pamatė trejetą smuklių: *Raudonąjį namą, Prancūzijos karalių* ir *Paauksuotąją kolję*. Jų kelyje pasitaikė ir keletas sodų: kai kurie iš jų buvo tokie siauručiai, kad jų savininkas galėjo nesunkiai juos peržengti, o kai kurie tokie platūs, kad tik su arkliu būtum galėjęs peršokti, – tačiau visi tie sodai buvo aptverti gyvatvorėmis, saugančiomis tai, kas pasodinta, nuo piktybiškų įsibrovėlių. Tos vietos Vilhemui buvo pažįstamos. Jis atmintinai žinojo kiekvienos smuklės iškabą, jos žargoną, lankytojus ir netgi tai, ko ten galima

nusipirkti. Tose smuklėse jaunuolis jautėsi kaip namie ir nė iš tolo nebuvo panašus į atsitiktinį lankytoją. Be to, jam teko patirti ne šiaip sau baimę, bet išgyventi tikriausią košmarą dėl sąmyšio, kilusio po regentų nutarimo, – akivaizdu, kad naujienos netruko pasklisti po visą miestą.

Visos smuklės tiesiog lingavo nuo karštų ginčų dėl vakarykščiai iš varžytinių parduotų tulpių, taip pat ir dėl pernykščių. Pirkėjai nutraukinėjo sutartis, pardavėjai reikalavo savo turto – ir labai pasisekdavo, jeigu viskas išsispręsdavo greit ir paprastai, bet neretai iškildavo didelių nesklandumų, mat kai kurie tulpių pirkliai, kad įpirktų svogūną, buvo susivieniję po kelis arba nutikdavo taip, kad koks nors svogūnas keliaudavo iš rankų į rankas ir būdavo labai sunku nustatyti, kas jo teisėtas šeimininkas.

Ginčai buvo tokie aršūs, kad aidėjo ne tik smuklėse, bet ir gatvėse, užkrėsdami vežėjus, laukiančius savo ponų lauke, ir aplinkinius kaimynus, kurie neliko abejingi kilusiam sąmyšiui. Pirmiausia pirkliai kaltino vieni kitus, paskui plūdosi, kol galiausiai blykstelėdavo durklo ašmenys ir perrėždavo kam nors ranką ar įdrėksdavo skruostą, o milicija su šunimis ne visuomet spėdavo įsikišti. Visur blykčiojo peiliai, aidėjo riksmai, skraidė kėdės ir dužo stiklai. *Raudonajame name* Petra išvydo miestelėną, metalu kaustytu batu spardantį kažkokiam jaunuoliui į galvą, o čia pat įsiutęs amatininkas kapokle aižė vyno statines.

– Garbės žodis! Jie visi išsikraustė iš proto! – pasibaisėjo jaunoji moteris.

Priėję *Auksinės vynuogės* smuklę – tą pačią smuklę, kurioje vos prieš keletą valandų Vilhemas varžėsi dėl *Semper Augustus* tulpės svogūno, Deruiko vaikai išvydo neregėtą spektaklį. Apie šimtą svogūnų lyg paprasčiausios bulvės ridinėjosi žeme po pirklių auliniais, virsdamos balkšva šlapia mase, kurią jie be gailesčio

trypė, nė nemanydami sustoti, ligi sugrūs paskutinį svogūną į tą klampią košę. Tie, kurie dar visai neseniai be galo rūpestingai prižiūrėjo tulpių svogūnus, juos tapė ir svėrė, pagal jų dydį gamino šilkinius dėklus – dabar juos traiškė į neaiškios spalvos marmalą, atsiduodantį ropėmis, lyg nesėkmingą derlių.

– Mačiau, kaip Harleme siautėjo maras, kaip vyko karas prie Bredos... – prabilo vyresnysis Petros brolis. – Tačiau, mano akimis žiūrint, nėra nieko baisiau už šitą šlykštų tulpių išniekinimą!

Sesuo padrąsino brolį bučiniu į skruostą.

– O ko jūs tikėjotės? Žmonės krauna turtus iš aukso, deimantų, prieskonių arba brangiųjų akmenų, iš viso to, kas patvaru ir turi ilgą išliekamąją vertę. O kas iš tos greit mirštančios gėlės, kuri spalvingai žydi vos vieną sezoną?

Visas nustėręs, Vilhemas klausėsi sesers kalbų. Įbrukęs ranką kišenėn pro palto plyšį, jis pačiupinėjo *Semper Augustus* svogūną su ištikimai prisitvirtinusia atžalėle. Pasekdamas kitų pirklių pavyzdžiu, jis buvo beketinąs sutraiškyti svogūną kumštyje. Bet tarsi ko susigėdęs atgniaužė pirštus.

– Aš verčiau jį pasodinsiu, jei tik rasiu jam tinkamos žemės.

– Jūs elgiatės teisingai, brolau.

Kai juodu įjojo į Kruistrato gatvę, prie balno prikibo nukritęs popieriaus lapas. Vilhemas jį nuplėšė ir perskaitė. Tai buvo pamfletas pavadinimu *Floros guolis*, išspausdintas įstrižai ant nešvaraus popieriaus lapo. Neįvardytas autorius lygino tulpes su senovės Romos kekšėmis, einančiomis nuo vieno vyro prie kito. Teksto paraštėje buvo atspausta prasta graviūra su deivės Floros atvaizdu: deivės, kuri buvo „pirmoji paleistuvė, parsiduodavusi tam, kuris pasiūlydavo didžiausią atlygį, todėl joks vyras nesugebėdavo jos ilgai išlaikyti". Flora sėdėjo vežime, paplūdimy, rankoje laikydama gausybės ragą, iš kurio veržėsi trijų pačių brangiausių veislių tulpės: *General*

Bol, Admiral Van Horn ir *Semper Augustus.* Greta deivės iš abiejų pusių stovėjo du bendražygiai, pakrikštyti vardais *Viską kaupti* ir *Tuščia viltis,* pasipuošę pajacų kepurėmis, dabintomis gėlėmis, – juodu dainavo ir svaiginosi vynu.

Deruiko sūnus pasišlykštėjęs suglamžė pamfletą.

– Tučtuojau keliaukim namo, sese... Bausmių šiai dienai man jau užtenka.

Varge! Vos sugrįžus namo, jųdviejų laukė visai kitokia staigmena. Kol jų nebuvo (tačiau namie buvo Jasperas su Harieta), nepažįstamo žmogaus ranka ant medinių durų prisegė teismo pranešimą. Jame buvo skelbiama, kad juodu ir visi kiti namo, „stovinčio Kruistrato ir Grionmarkto gatvių sankryžoje", gyventojai privalo išsikraustyti su visais „baldais, maisto produktais ir kitokiais daiktais iki Šv. Marcelino nakties" – arba, kaip jie apskaičiavo, vėliausiai už keturių dienų. Po tuo pranešimu ta pačia vinimi buvo prismeigti ir kiti dokumentai su išvardytomis nuobaudomis ir bausmėmis, kurių nusipelnė tam name gyvenantys nusidėjėliai. Tas kabantis popierių pluoštas, apsunkęs nuo įvairiausių antspaudų, reiškė tik viena – Deruikų šeima išvejama iš savo pačių namų – arba, kalbant nuglaistytais juridiniais terminais, „iš privačios valdos, priklausančios ponui Pauliui Van Bereistenui, advokatui, Sen Adriano nacionalinės gvardijos leitenantui, lotyniškosios Harlemo mokyklos rektoriui, anksčiau minėtojo miesto valdytojo pavaduotojui".

Ši naujiena pribloškė tik Harietą ir Jasperą, dar nieko nežinojusius apie brolio sudarytą sandorį *Auksinėje vynuogėje.* Petra atrodė prislėgta. O Vilhemas bandė nutaisyti nuovokaus padėtį valdančio žmogaus veidą, nusprendęs, kad reikia ne išmaldos iš Bereistenų prašyti (jaunuolis žinojo, kad jų širdies neįmanoma suminkštinti), bet pasitarti su teisininkais:

– Nusiraminkit, brolau ir mielos seserys, mūsų dainelė dar nesudainuota! Mes gyvenam šalyje, kur veikia įstatymai ir kur piktavaliai žmonės nelieka nenubausti! Kaip? Nejaugi užtektų nugirdyti vargšą jaunuolį ir priversti pasirašyti kokį nors dokumentą, kurio pagrindu iš jo atimtų visą turtą! Esu tikras, kad Harlemo teisininkai neleistų, kad taip atsitiktų. Jei jau sudarytas tulpių dekretas, tai mes juo pasinaudosim – anuliuosim pardavimą ir išsaugosime savo turtą...

Vilhemas buvo pasiryžęs tuojau pat įgyvendinti savo sumanymus. Juk visai neseniai jie lankėsi pas notarą, kur buvo skaitomas Kornelio testamentas. Nuėjęs į jo kontorą, prisistatė, kas esąs, ir tai jam padėjo greičiau susitikti su notaru ir išdėstyti savo reikalą. Notaras kantriai išklausė, uždavė vieną kitą klausimą ir galiausiai aiškiai ir trumpai paskelbė savo nuosprendį, kaip tikras teisėjas:

– Nėra jokių vilčių. Be abejo, Bereistenai pasielgė gėdingai ir nusipelnė bausmės, tačiau jie per daug galingi, kad galima būtų juos kaip nors pažaboti. Jūs tik veltui gaišite laiką, bandydamas su jais kariauti. Kaip nors susiimkit, ir jei jūsų tėvas dar trokšta jums gero, maldaukit jo atleidimo... Tiesa yra ta, kad jūs labai blogai sužaidėte šią partiją, jaunasis Deruikai!

Vilhemas nuolankiai pritarė, nors ir jautė, kaip pašėlusiai krūtinėje daužosi širdis.

– Be to, turėkit omeny, kad regentų pasirašytas dekretas užvertė teisės institucijas tulpių bylomis. Vien tik nuo vakar dienos mano kontoroje buvo užregistruoti trisdešimt du skundai, tiek pardavėjų, kuriems sandorio anuliavimas reiškė prarastą pelną, tiek pirkėjų, kurių neteisėtai buvo reikalaujama sumokėti. Mažiausiai dvidešimt šeši buvo priimti, bet jų skaičius nuolat auga. Kad juos kur galas! Kiek daug tų tulpių buvo parduota! Kažin kiek atsirado tokių šaunuolių, kurie neiškraustė savo kišenių tik tam, kad nusipirktų dvidešimtąją vertingo tulpės svogūno dalį?

Ir kiek tokių šiandien gailisi savo poelgio? Et, jie visi nusipelnė tokio likimo, ir ne veltui satyrikai iš jų dabar šaiposi! Ar norit išgirsti mano nuomonę? Visa tai yra Dievo rykštė olandams!

Notaras taip karščiavosi, kad net akiniai be balnelio aprasojo. Jis kiek užtruko, kol juos nuvalė, ir tada tęsė savo moralą:

– Štai jums mano patarimas, pone... Pamirškit visa tai! Galiu drąsiai lažintis, kad teisininkų sprendimas bus jūsų nenaudai, todėl neturiu nei laiko, nei ryžto pradėti tirti jūsų bylą.

Deruikui kilo viena mintis, tačiau iš pradžių jis dvejojo, ar verta ją sakyti notarui. Galiausiai matydamas, kaip ponas Mosteras deda bylą į bendrą krūvą, parodydamas, kad jųdviejų pokalbis baigtas, pasiryžo.

– Dar kai kas, pone... Jei jau negalima paduoti Bereistenų į teismą už negarbingą poelgį, galbūt galima juos prigriebti remiantis etikos kodeksu?

Tas neįprastas prašymas privertė notarą kilstelėti susiraičiusius antakius.

– Ir ką jūs iš to tikitės laimėti?

– Ką gi, esu visiškai tikras, kad Paulius Van Bereistenas turi santykių su vyrais, nors ir yra teisėtas Katarinos Bot Van der Em sutuoktinis.

– Tai rimti kaltinimai! – perspėjo jį teisininkas. – Ar jūs įsitikinęs, kad norite tai kelti viešumon? Pagal Harlemo jurisdikciją, už homoseksualius nusikaltimus baudžiama mirtimi! Bet kaip jūs ketinate įrodyti tokį elgesį, prieštaraujantį gamtos dėsniams?

Šiek tiek išsiblaškęs viso tardymo metu, Vilhemas nepagalvojo, kad jam teks pagrįsti savo teiginius. Jaunuolis buvo benorįs atšaukti savo žodžius, esą tai tik nugirsti gandai. Tačiau toji mintis buvo jo paskutinis koziris, įkvėpęs jam drąsos. Jaunuolis tvirtai prisipažino:

– Turiu labai svarų įrodymą, pone. Net keletą sezonų aš pats buvau pono Bereisteno meilužis.

Išgirdęs Vilhemo prisipažinimą, gerasis notaras, palankiai žvelgiąs į jaunus žmones pro savo nudėvėtus akinius, ūmiai visas persimainė: teisininkas sužvėrėjo, veidas siaubingai išraudo, akys išsprogo kone ant kaktos, o kumštis staiga taip smarkiai trinktelėjo į rašomąjį stalą, kad net visi popieriai pakilo į orą.

– Lauk, pone! – užriko jis, vydamas svečią durų link. – Nenoriu turėti nemalonumų su teisės institucijų sargyba! Ir, dėl Dievo meilės, nespauskite man rankos, bijau jūsų draugijos iš tolo!

Atsisveikinimas buvo labai šiurkštus, bet tai buvo gera pamoka Deruiko sūnui. Lankydamasis pas kitus advokatus, jis kalbėjo labai apdairiai, bijodamas prasitarti apie tuos nelemtus ryšius. Ir kuriam galui, jeigu vis tiek nėra jokios teisinės išeities?

Dvi dienas konsultavęsis su teisininkais ir tam išleidęs dvylika guldenų, Vilhemas susirinkusiai šeimynai pranešė liūdnas naujienas: keliai į teisės institucijas, kaip ir visur kitur, atrodo nepramінami. Atsižvelgiant į priešininkų autoritetą ir į nuolat augančias tulpių bylų krūvas, Deruikų padėtis buvo nepavydėtina.

– Tai ką mes dabar darysim? – paklausė Petra.

– Tiesiog krausimės mantą! Teismo sprendimas įsigalios nuo rytdienos. Mes turime per aštuonias valandas supakuoti daiktus į skrynias ir kiek įmanoma daugiau jų nunešti pas kaimynus. Na štai, bent vienas vargšų pranašumas: jie nelabai turi ką kraustyti.

– Ką tu sau galvoji? – užsiplieskė jaunėlis. – Taip paprastai imsim ir iškeliausim, nė nepabandę pasipriešinti?

– Besipriešindamas aš iškenčiau tiek daug smarkių smūgių, kad tikrai netrokštu daugiau kentėti... Yra laikas kariauti bei pulti priešą ir yra laikas laižytis žaizdas. Pasistenkime išgelbėti tai, kas mums dar liko, tai yra – savo gyvenimus!

Jasperas niekaip nenorėjo sutikti su brolio nuomone, kuri jam pasirodė „baili" ir „žeminanti". Jis siūlė užgulti rektoriaus namus, papirkti jo žmoną, paimti įkaitu jo sūnų ir galiausiai tiek nusikalbėjo į lankas, kad net seserys susierzinusios liepė jam užsičiaupti.

– Tavo karštas kraujas, o smegenys galvoj, matyt, verda! – pasišaipė Vilhemas. – Jei taip trokšti teisingumo, tai štai, čiupk šią špagą ir pulk! Gal apsiraminsi, gavęs keletą antausių!

Po tokios pamokos jaunėlis užsirūstino ir į tolesnes kalbas nebesikišo.

– Kraustysimės pas dėdę Žėri, į Midelburgą! – pareiškė Vilhemas. – Laukia ilga kelionė, bet Provincijose neturime jokių giminių, kurie mus svetingai priimtų. Dėdės namas ganėtinai didelis, kad visi sutilptume; jo stalas pakankamai gausus, kad išmaitintų dar keturias burnas.

Petra iškart susirūpino dėl tokio nedidelio skaičiaus:

– Keturias? O kaip Frida?

Iš vyresniojo brolio veido išraiškos galėjai spręsti, kad į savo planus tarnaitės jis neįtraukė. Jau buvo beketinąs kažką aiškinti arba, veikiau, gintis, kai prie durų kažkas paskambino. Atėjo kvartalo paukščių gaudytojas Petrius Vandevogelis ir atnešė sugautą jaunutį purplelį baltomis kaip kreida plunksnomis, ant jo kojytės buvo pririštas popieriaus ritinėlis. Ant viršaus buvo užrašytas Vilhemo vardas ir adresas.

– Duok šen! – paliepė jaunuolis, smalsaudamas, kas galėtų naudotis karveliais savo laiškams siųsti, ir drauge nerimaudamas, kokią žinią atsiuntė dangus tokią dieną, kai visos žinios yra negeros.

Paukščių gaudytojas kaip atlygį už vargą gavo penkis stiverus ir pasišalino. Tada Vilhemas, nieko daugiau nebeslėpdamas, atsargiai išvyniojo ritinėlį ir visai šeimai girdint ėmė skaityti:

Iš savo namų Vingederstrato gatvėje,
1637 metų balandžio 5 diena

Brangusis Vilhemai Van Deruikai,

rašau šias eilutes, pasislėpęs nuo saviškių, nežinant net Eljezarui, kuris uždraudė rašyti tau laiškus; negana to, prie mano kambario durų budi jo tarnas ir saugo mane kaip kalinį kalėjimo kameroje. Jei mano laiškas tave pasieks, tai tik todėl, kad galėjau lengvai pergudrauti budrųjį tarną ir pririšti tą popieriaus ritinėlį prie žvirblio kojelės arba prie šuns pasaičio.

Žinau, kaip susiklostė reikalai ir kokie buvo to padariniai. Būčiau tikras silpnavalis, jei dabar dėl to apgailestaučiau, ypač po to, kai pats visa tai suplanavau. Eljezaras tau sakė tiesą: nuo tos dienos, kai pratraukęs karietos užuolaidėlę parodei man savo namą, negalėjau atsikratyti minties, kad jis turi priklausyti man, ir tikrai smarkiai stengiausi, kad taip atsitiktų.

Galingieji, tavo žiniai, negali nusiraminti, kol nepatenkina savo užgaidų, o jūsų vienintelis troškimas yra egzistuoti. Rizikuoti reikia visą gyvenimą, kitaip gyvenimas virsta nuobodybe ir paskęsta abejonėse. Įsivaizduok, kad gauni fantastišką palikimą, kuris išvaduoja tave nuo rūpesčio, ką valgysi ir gersi, taip pat nuo sunkaus darbo – ką tada veiktum per dienų dienas? Žinoma, veiktum tą patį, ką ir mes: leistum laisvai reikštis norams ir fantazijai. Būtent norai yra galingųjų gyvenimo variklis! Jie mus valdo taip pat, kaip jus valdo poreikiai.

Vienas mano draugas vieną žiemos dieną sustojo prie tokios pirkios Drentėje ir išvijo ten gyvenusį medkirtį tik dėl to, jog norėjo, kad toje pirkioje nebedegtų ugnis. Kitas draugas, kalba-*

* Olandijos provincija.

ma, sumoka vėžių gaudytojams už tai, kad jie įleistų į vandenį kiaurus bučius ir įstumtų ten čiuožėjus, kurie be jokios lazdos ir virvės bando čiuožti klastingu nepatvariu ledu.
Tu smerksi tokius žiaurius žmones ir, be jokios abejonės, mane laikysi tokiu pat. Tiesa, aš atėmiau iš tavo šeimos namus, kurie buvo visas jūsų turtas, ir šia menka smulkmena padidinau savo turtus. Man neateitų į galvą mažinti savo kaltę! Vis dėlto tam tikros aplinkybės gyvenime verčia elgtis prieš savo valią, o kartais net ir prieš norus, išgeriant nuodų taurę perpus su savo priešu. Man buvo skaudu tau meluoti, apgaudinėti ir galiausiai apiplėšti – visos šios niekšybės buvo reikalingos tam, kad galėčiau įgyvendinti savo tikslus. Šiaip ar taip, norėčiau, kad žinotum, jog nei mano jausmai, nei aistra tau nebuvo apsimestiniai...

Šioje laiško vietoje vyresnysis Deruiko sūnus liovėsi garsiai skaitęs ir kitas eilutes sekė akimis, vesdamas jas pirštu. Po kokių penkių šešių eilučių jis vėl ėmė skaityti garsiai:

Tu tikriausiai paklausi, kokia buvo visų mus siejusių įvykių prasmė. Viskas buvo beprasmiška: tie įvykiai visiškai nesvarbūs. Mudu buvome įtraukti į tam tikrą tvarką, kurioje šis nuotykis, kaip ir daugybė kitų panašių nuotykių, vyko slaptai. Tai, kad jis įvyko, reiškia, kad tam tikra žmonių rūšis kontroliuoja kitą, kaip kad vėjas, kuris šiaušia vandenį pagal savo norus. Pirmieji žengia senjorai, o iš paskos seka vergai. Koks atsitiktinumas priskyrė tave prie pastarųjų, o mane prie pirmųjų? Aš nežinau, tačiau gali būti tikras, kad, kartą gavęs vietą gyvenime, negali jos pakeisti, galiausiai antikos laikų kilmingieji yra šiandienos bajorai, jie taps rytojaus aristokratais, nepertraukiamos tęstinumo, privilegijų, saugumo garanto ir visų kitų kokybės matų

grandinės jungtimi ir mėgausis savo didybe mažų žmonių nenaudai.

Rašau tau visa tai, brangus Vilhemai, kad atkalbėčiau tave imtis to, kas galėtų pakeisti tavo padėtį. Pranašai skelbia teisingą pasaulį, grasindami nežinia kokia dangiška bausme už nusikaltimus šioje žemėje: turtai turį atitekti vargšams, o aptakios kūno formos – liekniesiems! Aš, kurio kojos tvirtai stovi ant žemės, kurio galva neiškyla aukščiau erškėčių krūmo, aš žinau, kad jie klysta. Mes esame girnos, o jūs esat grūdai, kuriuos mes malam, švelnūs prinokę javai, kurie kiekvieną vasarą iškyla mūsų laukuose ir kils amžinai javų pjovėjo gerovei užtikrinti.

Tai, kad praradai savo namą, parduotuvę, ir skurdas, į kurį įstūmei savo šeimą, yra, kartoju, mistiškai susiklosčiusios tikrovės dalis. Bergždžia dabar kariauti, kur kas išmintingiau būtų išlikti nuolankiam.

Siunčiu tau pačius draugiškiausius linkėjimus, brangus Vilhemai, ir begalinį dėkingumą už mūsų tylų bendravimą akis į akį. Norėčiau savo padėką išreikšti kitaip, ne tik žodžiais, todėl netrukus nunešiu ponui Bekelanui, savo draugui advokatui, du tūkstančius kruopščiai suskaičiuotų guldenų, kurie bus ne koks nors atlygis už padarytą skriaudą, bet pagalba tavo šeimai nusigauti į Amerikos kolonijas, kur jūsų tėvas parūpins jums saugų prieglobstį. Oras Harleme jums netinkamas, ir būtų tikrai išmintinga kuo greičiau bėgti iš šio miesto. Paklausyk šio paskutinio patarimo ir linkiu kuo greičiau suprasti, kad patariu tau protingai!

Lieku nuoširdžiai tau ištikimas...

Paulius Van Bereistenas

Laiško pabaigoje buvo keletas eilučių *post scriptum*, parašytų lotyniškai, smulkiu, tankiu braižu. Vilhemas su nerimu jas perskaitė:

Jei tau netyčia kiltų kvaila mintis pasinaudoti šiuo laišku teisiniais tikslais, žinok, kad mano dėkle guli aštri rapyra: skolos pripažinimas, pasirašytas paties tavo tėvo. Man būtų tikrai skaudu, jei tektų ja pasinaudoti, bet netyčia galiu nesusilaikyti!

Vos baigęs skaityti laišką, Vilhemas liepė Jasperui skuosti pas poną Bekelaną. Ten jo laukė du tūkstančiai guldenų, iš kurių dvidešimt advokatas pasiėmė kaip mokestį ir atidavė jaunėliui pinigus į rankas, bet ne grynaisiais, o pačiu geriausiu būdu – bilietais keturiems asmenims, išvykimas numatytas poryt, kad jie galėtų nusigauti iš Amsterdamo į Pernambuką tristiebiu burlaiviu *Rayonnant*, gabenančiu šešis šimtus penkiasdešimt statinių.

– Ar čia koks nors pokštas? – nuoširdžiai paklausė Jasperas.

Ponas Bekelanas paaiškino jam, kad spręsdami piniginius klausimus jo įprasti klientai beveik neturi humoro jausmo, o ponas Bereistenas jo visai neturi. Nedrąsūs Jaspero bandymai paprieštarauti ir vėlesni Vilhemo protestai nedavė jokių vaisių: rektoriaus sprendimas jiems reiškė perplaukti jūrą, išvykti į tolimą, beveik negyvenamą koloniją.

Užkalę visas skrynias su daiktais, kuriuos ketino pasiimti su savimi, Deruiko vaikai svarstė, kuria kryptimi jiems keliauti: gal į Braziliją aplankyti tėvo Kornelio, o gal į Midelburgą pas dėdę Žėri? Vaikinai labiau buvo linkę keliauti jūra, merginos – sausuma. Frida nesikišo manydama, kad pritarti vieniems – vadinasi, nepritarti kitiems – pernelyg rizikinga.

Tą naktį svarstymai, ko gero, nebūtų pasibaigę, jei visai netru-

kus po to, kai parašė Paulius, nebūtų atėjęs naujas laiškas – su Kornelio inicialais. Tėvas Deruikas trumpai pranešė, kad dėl „asmeninių priežasčių“ ketina grįžti į Olandiją, kad nenorįs plėtoti šios temos laiške ir kad visa tai jis papasakosiąs „savu balsu grįžęs namo“.

Įdomiausia tai, kad antrasis laiškas nesulaikė vaikų šioje šalyje, kur jie turėtų laukti grįžtančio tėvo, priešingai – paskatino juos iškeliauti, tarsi jie ketintų jį pasitikti pusiaukelėj. Šįkart visi vieningai nusprendė, kad reikia kaip nors nusigauti į Pernambuką, užuot su lagaminais keliavus į Midelburgą.

– Tai pavojinga! – paprieštaravo jaunėlis. – Kas žino, galbūt Kornelis jau išplaukė į jūrą? Jei išvis neatsitiko taip, kad laiškas atplaukė kartu su juo. Kol mes čia pliurpiam, jis galbūt jau tiesia ranką prie vartų velkės ir netrukus įžengs vidun!

Penki susirūpinę žvilgsniai nukrypo į gatvės žibinto šviesoje blizgančius sodo vartus. Mintis, kad gali pasirodyti jų tėvas, vaikų labai nedžiugino ir vertė jaustis nejaukiai. Kažin, ką pasakytų Kornelis, pamatęs išardytus baldus, į lagaminus sugrūstus baltinius ir skrynias, išklotas šiaudais?

– Kornelis vis dar Brazilijoje! – nusprendė Vilhemas. – Kam jis tada būtų mums rašęs, jei būtų sėdęs į tą patį laivą, kuriuo plukdoma ir laiškų siunta? Manau, kad jis išsiuntė savo laišką anksčiau, norėdamas palikti mums laiko pasiruošti jo parvykimui ir pačiam susiruošti į kelionę. Jam tas pats, kad *Rayonnant* laivas poryt kelia inkarą. Mes privalome spėti į tą laivą! Taigi, prie darbo!

Paskatinti tokių žodžių, ne mažiau slegiančių už mintį, kad reikia išvykti, Deruiko vaikai laiku spėjo pasiruošti kraustytis. Paskutinis lagaminas buvo įkrautas į vežimą kaip tik tą akimirką, kai pro vartus įžengė teismo antstolis, baisi žmogysta nusidėvėjusiu peruku. Vyriausias Deruiko sūnus atidavė jam penkis bronzos

raktus, kuriuos jų senelio brolis, pirmasis jų šeimos linijoje, kadaise sukiojo naujose spynose.

– Štai, kad patektumėt į namą... – tai buvo paprasti paskutiniai Vilhemo žodžiai, slepiantys jo susijaudinimą.

Teismo antstolis šnopuodamas paėmė raktų ryšulį ir kiekvieną raktą patikrino spynoje, bijodamas, kad šeima nebūtų iškrėtusi jam šunybės ir pakeitusi spynų. Bandymas pavyko. Taigi, gavęs paskutinį vyriausiojo Deruiko sūnaus parašą ant akto, jis mostelėjo savo palydai, kad prasiskirtų ir atlaisvintų jam kelią. Laikydamasis labai nedidelio atstumo, baldų prikrautas vežimas pajudėjo paskui įspūdingą ilgą vežimą, kuriame tarp netvarkingai sukrautų ryšulių tysojo Vilhemas, Jasperas, Harieta ir Petra. Brezentas buvo nuvyniotas, taigi, dideliam kaimynų džiaugsmui, aiškiai buvo matyti, kas dedasi vežime. Jie bėgiojo nuo vieno lango prie kito, kad tik nieko nepraleistų iš šio, be jokios abejonės, visų metų įvykio.

– Spoksokit iki soties, žiaurūs žmonės! – sugriežė dantimis Vilhemas. – Vieno namas dega, kitas rankas šildosi! Prieš šešiasdešimt penkerius metus jūsų tėvų tėvai lygiai taip pat žiūrėjo į mūsiškius, ir jūsų protėvių buvo lygiai tokia pat daugybė, spoksančių į panašiais vežimais atkeliaujančius mūsų protėvius, kurie gelbėjosi nuo žudynių Prancūzijoje, vykdomų dėl religijos! Štai kaip jie buvo sutikti!

Jasperas pridegė pypkę ir padavė ją broliui. Kurį laiką juodu draugiškai traukė dūmą, o paskui, nusižengdami visoms elgesio normoms, pakvietė seseris prie jų prisijungti. Petra su Harieta patraukė pypkę ir smarkiai užsikosėjo, bet pramogėlė joms labai patiko. Jų sielvartas šiek tiek atlėgo.

– Na, bent jau esame visi drauge... – tarė jaunėlis, ir visi jam pritarė.

– O kur Frida?

– Vargšė mergina, mes ją visai pamiršom!

– Na jau... Ji pajuto, kad Deruikų daina jau sudainuota, ir suprato, kad pas mus nieko nebeužsidirbs. Linkiu jai gero vėjo!

Po keleto akimirkų karavanas išvažiavo iš Harlemo. Riedant pro miesto vartus, kelią apšvietė storų miesto sienų deglų šviesa, kol pamažu, jiems tolstant, toji šviesa ėmė slopti, vis mažyn ir mažyn. Mėnulis nešvietė, taigi Deruiko vaikai pamažu dingo juodoje naktyje. Tik Jaspero rusenanti pypkė šiek tiek sklaidė tamsą.

– Dievas nenorėtų, kad ji užgestų, – atsiduso Vilhemas Van Deruikas.

EPILOGAS

1638 metų sausio 8 diena.

– Čia! – šiurkščiai riktelėjo keleivis.

Karieta sustojo. Po kelių akimirkų nuo pasostės nulipo vežėjas, atidarė dureles ir nuleido raudonmedžio laiptelius. Pasirodė didžiulis puikus batas, apgaubęs šlykščiai išbrinkusią koją, o netrukus išlindo ir kitas, lygiai toks pat. Po keleto akimirkų prie jų prisijungė ir ramento galas.

– Nagi, padėk man išlipti... Vienas pats turbūt nusisuksiu sprandą.

Labai jaunai atrodantis vežėjas nusiėmė kepurę, iš po kurios lyg gyvo medžio drožlės išslydo tankios geltonos garbanos. Jaunuolis nusilenkė. Paulius Van Bereistenas pasinaudojo juo lyg laiptų turėklais, sunkiai užsiguldamas ant jaunuolio, kad neprarastų pusiausvyros.

– Ai! – suriko regentas, pagaliau atsistojęs ant žemės.

– Ar jums viskas gerai, pone?

– Nebijok, gausi išgerti! – ciniškai tarė miestelėnas.

Prireikė šiek tiek laiko, kol besikuisdamas kailiniuose jis rado raktą, kuriuo netrukus ir pasinaudojo. Pajudinti vartai siaubingai sudejavo. Dėl rūdžių vartų vyriai visai išsiklaipė. Ten įsitaisęs voras mėgino sprukti, tačiau rektorius jį sutraiškė.

– Štai, koks puikus namas! – pagyrė Paulius, valydamasis nykštį. – Man jis dar labiau patinka dėl to, kad čia niekas neužeina.

Anapus vartų žemė buvo išklota ką tik iškritusio sniego patalu, kur kas storiau ir balčiau nei aplinkinių namų stogai. Sniege skendėjo visas parkas, nuo šerkšno pykšėjo vartai, o šaltis skverbėsi į pačias medžių šerdis. Per sniego patalą negalėjai įskaityti jokios iškabos nei pamatyti kokio paukščio pėdsako arba nukritusio lapo formos. Judriausioje Harlemo gatvėje, pačioje geriausioje vietoje, augo tyras, dar nepaliestas, tvora aptvertas sodas – tikras Dievo pamirštas kampelis.

– Sodinsiu čia tulpes! – nusprendė rektorius.

Jis žengtelėjo keletą žingsnių apsnigto suolo link, nusivalė jį ir atsisėdo, kad galėtų pailsinti sužeistą koją. Jis kilstelėjo akis į lyg ledkalnio viršūnė iš sušalusios žemės kyšantį namą, kuris atrodė be galo blyškus ir tuščias. Namas ištikimai saugojo prisiminimus, senus prisiminimus, gyvavusius dar anksčiau nei prieš trejus metus, kai Paulius pirmąkart jį išvydo. Laikas pamažėle atliko savo darbą, padedamas negailestingų parazitų ir blogų orų, kurie netruko sugrąžinti namui pirmykštę išvaizdą. Vandens latakai vėl be paliovos varvėjo, balkonas išklypo lyg išniręs žandikaulis; vėjas po yrantį grindinį gainiojo lapus ir liūdnai švilpė prisiglaudęs pastogėje. Paulius šypsodamasis apžiūrinėjo didžiulį iš žabų susuktą lizdą, iš kurio gandrai jau seniai buvo išskridę.

Sutartą valandą pasirodė kiek vyresnis už vežėją vyras, tik jo prakaulus veidas buvo nudegęs saulėje, o ant smakro prasikalę pirmieji barzdos šeriai. Paulius liepė jam sėstis greta.

– Pone, kaip jūsų koja? – mandagiai pasiteiravo nepažįstamasis.

– Kaip kelmas, suvarpytas kirmėlių! Kaip matai, mano koją kamuoja podagra, tapau luošiu, negalinčiu nė pakrutėti be ramentų!

Pastebėjęs, kad svečias nusiminė, regentas tvirtai tarė:

– Na jau, tai amžiaus ir tinginiavimo padariniai... Kaip sako pa-

tarlė, jauni gali numirti, o seni privalo! Bet nesvarbu, geriau papasakok, kaip tau sekasi? Ar padarei, ko prašiau?

– Padariau viską, kaip liepėt, pone Bereistenai.

– Vadinasi, buvai nuvykęs į Pernambuką?

– Kaip ir buvom susitarę, tuo pačiu laivu, drauge su Deruiko vaikais.

Pauliui taip palengvėjo, kad jis net pagadino orą; regentas kilstelėjo užpakalį, norėdamas išleisti dujas. Jis nusikabino nuo diržo kapšą, atrišo ir visą jo turinį subėrė nepažįstamajam į rankas, nė neskaičiuodamas, kiek jam duoda. Jaunuolio akys pritvinko šiltų ašarų ir nežinia, ar taip atsitiko dėl šalčio, ar iš dėkingumo.

– Telaimina jus Dievas, pone! – padėkojo jaunuolis, rinkdamas paskutines monetas, nukritusias į sniegą.

– O dabar pasakok!

– Kelionė klostėsi puikiai. Pasisekė, kad nuolat pūtė lengvas vėjas, o geranoriškai nusiteikusi jūra maloniai plukdė laivą. Bendrakeleiviai taip pat buvo nuostabūs: daugiausia pirkliai, olandai, prancūzai, keletas italų, nesiskiriančių su savo ryšuliais ir nesutinkančių užkelti juos ant gultų, tačiau jie mielai mėgavosi vynu ir kortų lošimu...

– Ar buvai sutikęs Deruiko vaikus?

– Ak šitie, varge! – jie visą laiką laikėsi nuošaly. Jie taip retai kada pasirodydavo tarp keleivių, kad veikiau jau buvo panašūs į vaiduoklius, šmėkštelinčius denyje. Man tikrai prireikė tų trijų savaičių, kad įgyčiau jų pasitikėjimą, kitaip tariant, privargau, kol pagaliau pakliuvau į tų vaikų kajutę, kurioje jie glaudėsi visi drauge, valgė iš to paties dubens, miegojo taip intymiai susiglaudę – vieno galva, kito kojos, kad kapitonas net ėmė įtarinėti juos *incestum**.

---

* Kraujomaiša (*lot.*).

Ištaręs šį nešvankų žodį, nors ir lotyniškai, pasakotojas nekaltai persižegnojo, ir Bereistenas iškart pasekė jo pavyzdžiu. Nepažįstamajam reikėjo atgaivinti gerklę, taigi jis tuojau pat čiupo didžiulę sniego gniūžtę ir susigrūdo ją į burną.

– Kas buvo toliau? – ragino jį Paulius.

– Po didelių pastangų man pavyko išsikovoti vieno iš jų draugystę – Vilhemo, jis tikrai atrodė nusiteikęs kalbėtis. Jis man papasakojo visą savo istoriją, o aš savo ruožtu sukūriau savąją, norėdamas jį pamaloninti. Sužinojęs, kad esu batsiuvio sūnus, ištremtas iš Provincijų dėl to, kad kankinamas alkio pavogiau iš parduotuvės kiaušinį... – sulig šiais žodžiais gerai apsirengęs nepažįstamasis pratrūko kvatoti drauge su rektoriumi, – ...jis taip dėl to susijaudino, sakėsi esąs mano brolis, panašus į mane. Mes taip susidraugavom, kad tądien, kai reikėjo išlipti į krantą, aš išlipau drauge su jo šeima, tempdamas lagaminą, kurį man padavė Vilhemas. Tačiau...

Paulius jį pertraukė, stipriai prispausdamas smilių jaunuoliui prie lūpų. Kita ranka jis paėmė pušies kankorėžį ir sviedė vartų link, tiesiai į snaudžiantį vežėją, kuris sėdėjo atrėmęs galvą į virbus. Jaunuolis pašoko ir puolė prie karietos. Pirštų spragtelėjimu – sutartiniu jųdviejų ženklu – rektorius išsiuntė jį pasivažinėti kuo toliau nuo šios vietos. Vežėjas pakluso, čiupo vadeles ir nuvažiavo.

– Oho, koks uolus vaikinas! – nusistebėjo nepažįstamasis.

– Deja, jo ausys ir liežuvis ištikimai tarnauja Eljezarui. Kaip norėčiau, kad mano tarnas būtų aklas ir kurčias! Na, bet tęskime...

– Taip susiklostė, kad kiek paėjėję nuo valdytojo namų, kur Vilhemas ir jo šeimos nariai prisiregistravo, sutikome Kornelį, tų vaikų tėvą, kaip tik keliaujantį į uostą. Jis nešėsi ne didesnį nei mūsų lagaminą ir atrodė pasiruošęs išvykti. Kornelis po dvejų

metų Brazilijoje buvo toks pasikeitęs iš veido ir drabužių, kad net vaikai iš pradžių jo neatpažino. O ir jis pats kaip reikiant pasitrynė akis, negalėdamas patikėti, kad Provincijose palikta šeimyna atvyko jo aplankyti į šią tolimą pakrantę. Pagaliau įsitikinę, kad tikrai vieni kitus mato ir kad tai nėra joks miražas, jie apsikabino ir pasibučiavo, taip stipriai, kaip tik gali šeimos nariai, taip ilgai gyvenę skirtinguose pasaulio kraštuose. Tai buvo tikrai graudi akimirka, verta nutapyti, jei tik kas nors tarp keliauninkų būtų turėjęs ponios Leister talentą.

Kandžiojamas šaltuko, pasakotojas užsitraukė ant ausų kailinę apykaklę ir giliai paslėpė rankas rankovėse. Pauliui buvo visai nešalta, priešingai, jis prakaitavo po savo storais ir puriais kailiniais.

– O tas Deruikų tėvas, kaip jis atrodė? – paklausė rektorius apsimesdamas, kad ničnieko nežino.

– Atrodė sveikas vyras, lengvai paraudusiais skruostais ir gyvu žvilgsniu... Apie jo aprangą negalėčiau daug papasakoti: kažkokie varganai atrodantys nusidėvėję skarmalai; jo bagažas irgi nepaliko didelio įspūdžio: lagamino kampuose kyšojo šiaudai, spynutės išlūžusios. Iš pirmo žvilgsnio galėtum pamanyti, kad tas senolis ilgą laiką mito duonos pluta. Bet ir jo vaikai atrodė ne ką geriau: išsekę, prastai apsirengę, jau nekalbant apie jų rankoves, nurėžtas peiliu per kelionę, nei apie raukšles apie akis. Jei gerai supratau, Kornelis buvo tiek pat pasiruošęs susitikti su savo vaikais, kiek ir jie patys su savo tėvu. Laiškuose, kuriuos jie vieni kitiems parašė, buvo išdėstyti tik gražūs ir džiaugsmingi įvykiai. Deruiko vaikai nuslėpė savo nelaimes nuo tėvo, kuris savo ruožtu nieko nepasakojo jiems apie savąsias. Jie baisiausiai raudodami viską vieni kitiems prisipažino, o skaudžiausia tėvui buvo išgirsti, kad jo vaikai neteko namų, kaip ir jiems išgirsti, kad jų tėvas Kornelis miegodavo palmių tankmėje – viską išsipasakojus visiems palengvėjo.

Man atrodo, tą akimirką svarbiausia jiems buvo būti drauge, ir jie mažai tesijaudino, ar pateisino geresnio gyvenimo lūkesčius.

– Ką tu sakai? – suvapėjo Paulius. – Jie tau pasirodė patenkinti tokiu nelaimingu likimu?

– Tikrai taip.

Pradėjusios kristi lengvos snaigės be menkiausio garselio gulė ant šeriuotų Pauliaus skruostų ir antakių. Tos ledinės kaukės lopinėliai ėmė jungtis vieni su kitais, suteikdami rektoriaus veidui tam tikrą išraišką – jo veidas atrodė apsiniaukęs.

– Visa tai labai šaunu, bet tu man dar nepapasakojai, kaip tėvas Deruikas sužinojo apie mano išdavystę, ar jis mane prakeikė visais pragarais, kad apvogiau jo šeimą ir galiausiai atėmiau iš jų namus?

Išgirdus šį pasalūnišką klausimą, jaunuolio lūpos susičiaupė. Ant jo sloguojančios nosies galo pakibo virpantis lašas, kurį jis sutraukė vidun.

– Pone, apgailestauju, bet nė vienas iš vaikų nei pats tėvas neištarė jūsų vardo.

– Nė kartelio?

– Nė kartelio.

– Galbūt jie kalbėjosi apie mane, kai tavęs šalia nebebuvo?

– Gali būti. Vis dėlto tądien aš ilgai vaikščiojau su jais, kviečiamas čia tėvo, čia sūnaus, dalyvavau jų varganose papločių ir uolų vandenyse sugautų žuvų vaišėse, kuriomis Kornelis norėjo pamaloninti savo vaikus. Kad ir koks skurdus buvo stalas, vakarienė praėjo labai linksmai... Tos šalies vietos gyventojai iš cukranendrių išgauna ugninį gėrimą, vadinamą cukranendrių degtine, kuri išgydo bet kokią melancholiją. Galiausiai per visą vakarienę niekas neaptarinėjo rimtų klausimų, išskyrus tai, kad vaikų tėvas, jau įpusėjęs doroti savo žuvį, pasakė, jog vaikams būtų geriau likti

Brazilijoje, kur paprasta gyventi ir klimatas labai malonus. Nors jie ir neturi kur prisiglausti, pridūrė tėvas, vis vien geriau gyventi šiltoje šalyje nei Provincijose. Jo sūnūs jam pritarė ir be menkiausio prieštaravimo sutiko su senojo Deruiko sprendimu. Paskui aš atsisveikinau, sėdau į *Rayonnant*, kuris kaip tik kėlė bures į Amsterdamą. Štai ir visas mano pasakojimas, pone.

– Aš tau dėkingas, – tarė rektorius, purtydamas snaiges nuo savo puriųjų kailinių.

Keletą akimirkų tvyrojo tyla, pasigirdo tik gilus atodūsis, o žvilgsnis paklydo storosios liepos šakų vainike, dengiančiame namo stogą.

– Dar šis tas, – tarė Paulius, pamatęs, kad svečias maunasi pirštines. – Noriu patikėti tau dar vieną užduotį. Štai laiškas. Atiduok jį neatplėšęs ponui Bekelanui, jis tvarko mūsų reikalus. Laiške numatytas dvidešimties guldenų atlygis; jei gerai atliksi pavestą užduotį, tau bus sumokėta. Supratai?

– Tai paprasta, pone.

– Tai keliauk.

Rektorius paplekšnojo jaunuoliui per petį ir šis pašoko nuo suolo kaip spyruoklė. Džiaugdamasis gavęs užduotį ir plekšnodamas rankomis, jis klampojo vartų link. Vaikinas klimpo sniege ligi kulkšniukų. Vis dėlto paskutinę akimirką prieš išeidamas iš sodo jis atsigręžė atsisveikinti su ponu Bereistenu.

– Ar norėtumėt, kad liepčiau jūsų karietai sugrįžti? Ji dar neatvažiavo.

– Nesirūpink dėl to. Keliauk, sakau tau.

Jaunuolis užsidėjo skrybėlę ir perėjo per gatvę.

Likęs vienas, Paulius palaukė, kol snaigės užklos ant suolo sėdėjusio nepažįstamojo užpakalio žymę, o paskui ir jo pėdsakus. Tada jis drebindamas savo ramentą lyg aklasis neregio lazdelę per

skausmus atsistojo ir nužingsniavo per sodą prie apaugusio gervuogių krūmais šulinio, stovinčio tokioje vietoje, kurios negalėjai matyti iš gatvės, o tik pro aukščiausią namo langą. Buvo išties nelengvas darbelis prasibrauti pro tankmę. Akmeninė tvorelė aplink šulinį buvo padengta ledo sluoksniu ir atrodė lyg tobulai nulakuota, o tame lede buvo įšalusios medžio šakelės, guobos bei lazdyno lapai ir netgi suplotos varlės lavonas.

Paulius Van Bereistenas atrėmė savo ramentą į didžiulius akmenis ir, sukaupęs paskutines jėgas, perlipo per tvorelę. Tada šoko į šulinį. Po akimirkos pasigirdo lūžtančio ledo garsas, o paviršiun ištryško žalsvo purvo purslai. Nesiliovė snigti, kol baltas patalas uždengė pasklidusį purvą.

Ponas Bekelanas gavo laišką tiesiai iš tankiai alsuojančio pasiuntinio rankų ir, kaip buvo parašyta pačioje laiško pradžioje, sumokėjo jam dvidešimt guldenų iš savo kišenės pono Bereisteno sąskaita.

Pirmosios laiško eilutės reikalavo nutraukti ryšius su visais klientais, atleisti iš darbo visus raštininkus, užrakinti duris ir galiausiai nė su kuo nesitarti dėl gautų nurodymų, bet *besąlygiškai* jiems paklusti – šis žodis buvo pabrauktas. Notaras prieš vykdydamas, kas nurodyta, patikrino parašą ir antspaudą: ir viena, ir kita buvo tikra. Po to buvo surašyta dar viena glausta pastraipa. Tai buvo dvidešimties eilučių testamentas, kuriuo Paulius Van Bereistenas reikalavo visą savo penkiolikos tūkstančių guldenų turtą, advokato kontorą, visus piniginę vertę turinčius daiktus, tulpių sodus, visus aštuonis namus, net ir tą, Kruistrato gatvėje... teisėtai perduoti... Van Deruikų šeimai, kurios tikrasis globėjas yra Kornelis,

šiuo metu gyvenantis Pernambuko apylinkėse, Brazilijoje, o jei ne, jo būtina ieškoti tol, kol jis bus rastas ir bus įvykdyta čia minimo akto valia. Testamento sudarytojo nurodymai turėjo būti vykdomi nedelsiant, tuoj pat po jo mirties. Paskutinė dokumento pastraipa buvo paaiškinimas apie jo mirtį, ir bent vieno žodžio išbraukimas ar pakeitimas reikštų didelį mirusiojo įžeidimą:

Amžinasis ir vienintelis Visagalis Dievas maloningai priėmė į savo begalinio džiaugsmo ir šlovės Karalystę mano brangųjį tėvą, poną Paulių Van Bereisteną, pasitraukusį iš šio liūdno pasaulio šio mėnesio aštuntąją dieną, vienuoliktą valandą ryto, kai Aukščiausiasis, dešimt dienų pralaikęs jį ligos patale progresuojančios podagros kančiose, pagaliau pasišaukė jį pas save.

Ponui Bekelanui vis dėlto kilo įtarimų, ar pono Bereisteno likimas susiklostė būtent taip, kaip buvo parašyta. Jis paliepė raštininkui kuo mikliau skuosti į miestelėno namus, į kuriuos ką tik grįžęs Bereisteno vežėjas pranešė žinią apie jo mirtį. Parėjęs į kontorą raštininkas viską papasakojo savo notarui.

– Ar jis tikrai miręs? – paklausė notaras.

– Jo namuose visi veidrodžiai nusukti į sieną.

Daugiau nebuvo jokių kliūčių įregistruoti testamentą, taigi notaras Bekelanas žvakės liepsnoje pašildė gabalėlį vaško ir, padėjęs jį greta parašų, įspaudė savo antspaudą didžiuliu spaudu raižytais kraštеliais, kuriame maždaug prieš metus jis iš vaizduotės išraižė *Viceroy* veislės tulpę su šešiais žiedlapiais.

– Netrukus teks keisti šį antspaudą, – prisipažino teisininkas savo raštininkui. – Tulpės šiandien beveik bevertės.

Kvailiai tie visi vien tulpių svogūnus sapnuoja.
Vieninteliu noru jų protai ir širdys alsuoja.
Bet jas įsigiję tie mulkiai mums sukelia juoką.
Nes patys aiškiausiai pamato, kad laimė kartoka.

Petras Ondijus* (1578–1621)

---

* Petrus Hondius – mažai žinomas Olandijos poetas.

PADĖKOS

Autorius dėkoja už vertingą pagalbą, rašant šį romaną:

Poniai Anai Kler Frank iš Dekarto Rūmų (Prancūziškasis Nyderlandų institutas) Amsterdame;

Ponui Žiuljenui Lerua, dirbančiam ekoturizmo centre *Terra Nordeste,* Sen Lui Brazilijoje; Janikui ir Paulai bei jų korespondentams Recifėje;

Panelei Selinai Žiuljen ir ponui Lorenui Godarui, geografams mėgėjams.

TURINYS

PIRMASIS SEZONAS

ANTRASIS SEZONAS

TREČIASIS SEZONAS

EPILOGAS

Bleys, Olivier
Bl-43 Semper Augustus : romanas / Olivier Bleys ; iš prancūzų kalbos vertė Asta Toleikytė. – Vilnius : Tyto alba, 2009. – 337, [4] p.
ISBN 978-9986-16-723-5
Olivier Bleys (g. 1970 m. Lione) – prancūzų rašytojas, studijavęs Paryžiuje literatūrą ir interneto puslapių dizainą. Šiuo metu dvylikos knygų – romanų ir kelionių dienoraščių – autorius gyvena Paryžiuje. 2007 m. išleistas romanas „Semper Augustus" pasakoja apie tulpes ir prieš trejetą šimtmečių jas supusią beprotybę. Apie šias gėles, į kurias daugybė žmonių sudėjo visas savo viltis ir santaupas – tikėdamiesi, kad trapūs žiedlapiai atneš jiems iki tol neregėtus turtus. Apie gėles, kurios tapo daugybės olandų gyvenimo prasme, didžiausios laimės ir didžiausios nevilties priežastimi. 1635 Harlemas Olandijoje apsėstas tulpių karštligės; neišvaizdus žemėtas tulpės svogūnėlis įgyja aukso vertę, tulpių augintojams dėl retų veislių prekiautojai pasirengę pakloti po kojomis visą savo turtą...
UDK 840-3

OLIVIER BLEYS

SEMPER AUGUSTUS

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė *Asta Toleikytė*

Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

Tiražas 2000 egz.
SL 1686. 2009 08 26. 13,48 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius,
tel. 2497453, info@tytoalba.lt, www.tytoalba.lt
Spausdino UAB „Logotipas", Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Tiesą sakant, mūsų Provincijose yra žmonių, kurie dėl tulpių eina iš proto ir iššvaisto didžiulius turtus, kad galėtų jomis papuošti savo sodus!

Olivier Bleys (g. 1970 m. Lione) – prancūzų rašytojas, studijavęs Paryžiuje literatūrą ir interneto puslapių dizainą. Šiuo metu dvylikos knygų – romanų ir kelionių dienoraščių – autorius gyvena Paryžiuje. Hedonistas, aistringas sodininkas ir literatas, buvęs daugelyje egzotiškų šalių, dabar svajoja pėsčiomis apkeliauti aplink pasaulį.

2007 m. išleistas romanas „Semper Augustus" pasakoja apie tulpes ir prieš trejetą šimtmečių jas supusią beprotybę. Apie šias gėles, į kurias daugybė žmonių sudėjo visas savo viltis ir santaupas – tikėdamiesi, kad trapūs žiedlapiai atneš jiems iki tol neregėtus turtus. Apie gėles, kurios tapo daugybės olandų gyvenimo prasme, didžiausios laimės ir didžiausios nevilties priežastimi.

1635 Harlemas Olandijoje apsėstas tulpių karštligės; neišvaizdus žemėtas tulpės svogūnėlis įgyja aukso vertę, tulpių augintojams dėl retų veislių prekiautojai pasirengę pakloti po kojomis visą savo turtą... Istorinis Olivier Bleys romanas pasakoja apie pamišimą dėl tulpių, dėl šių gėlių žlugusius gyvenimus ir nuostabią, pačią brangiausią tulpę *Semper Augustus.* O drauge – ir apie gelumbės pirklio Van Deruiko šeimą: tikėdamasis greitai prasigyventi, tėvas palieka ketvertą vaikų tęsti verslo, o pats išvyksta į Naująjį Pasaulį. Du sūnus ir dvi dukteris jis palieka visų gerbiamo rektoriaus Pauliaus Van Bereisteno globai, manydamas, jog šis garbingas ir pasiturintis pilietis nepaliks jo vaikų bėdoje. Tačiau garbingasis rektorius turi visai kitokių planų: tai jis atveria vyriausiajam Van Deruikų sūnui tulpių pasaulį, tai jis užkrečia jaunuolį tulpių karštlige... Tai jis tampa piktuoju šeimos genijumi.

Romane „Semper Augustus" kaip gyvas iškyla egzotiškas ir pragaištingas tulpių grožis, olandų tapyba ir alinanti kolonijų kasdienybė, tulpių beprotybės įsiplieskimas ir nuosmukis.

ISBN 978-9986-16-723-5

TYTO ALBA

www.tytoalba.lt